

2023
4.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

VIDA JÓZSEF: Egyezés a bűnösség beismeréséről – érvek, ellenérvek

PETRÉTEI DÁVID: A daktiloszkópiai nyomkutatás modern módszerei I. – A fizikai módszerek

NAGY IVETT: A hatályos büntetőeljárás törvény egyes változásainak vizsgálata a szervezett bűnözés elleni fellépés tükrében

FENYVESI CSABA: Masni a szilvafa árnyékában. Az utolsó baranyai halálraítélt ügyének kriminalisztikai tanulságai

CIELESZKY PÉTER: A rendészet rendje 2.

NAGY ATTILA – SZAKÁCS ZOLTÁN: Az alvási apnoe betegség kapcsán végzett vizsgálatok az Észak-Pesti Centrumkórház – Honvédkórház Alváslaborban

LAKATOS BENCE – VASS GYULA – TEKNŐS LÁSZLÓ: A katasztrófavédelmi hatósági feladatokat támogató rendszerek alkalmazási lehetőségei

HOHMANN BALÁZS: Chatbotok a kormányzati platformok szolgálatában. Alkalmazási követelmények és átláthatósági hatások

RECENZIO: Neurobiológia és bűnözés: Etikai szempontok

KÖNYVISMERTETÉS: A nemzetközi tudományos láthatóság eszközei (Sasvári Péter és Urbanovics Anna könyvének ismertetése)

INTERJÚ: „Elmélet és gyakorlat házassága a sikeres kriminológiaoktatásért” Interjú Dr. habil. Ámbrus Istvánnal, az ELTE ÁJK Kriminológiai Tanszék tanszékvezető egyetemi docensével

71.
évfolyam

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

71. ÉVFOLYAM

2023/4. SZÁM

BELÜGYI SZEMLE

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK
TITKÁR
TAGOK

Dr. Felkai László, közigazgatási államtitkár, Belügyminisztérium
Prof. dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
Prof. dr. Finszter Géza, a Magyar Tudományos Akadémia doktora
Prof. dr. Haller József, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Herke Csongor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Kecskés László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Kerezsi Klára, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, egyetemi tanár
Prof. dr. Koltay András, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság és a Médiatanács elnöke, egyetemi tanár
Prof. dr. Korinek László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Maróth Miklós, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Mezey Barna, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Patyi András, a Kúria elnökhelyettese, egyetemi tanár
Prof. dr. Polt Péter, legfőbb ügyész, egyetemi tanár
Prof. dr. Sándor István, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Tóth Mihály, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Ludek Michalek, a Cseh Rendőrákadémia tagja, egyetemi tanár
Dr. habil. Philipp Fluri ügyvezető, Genfi Biztonságpolitikai Központ
Dr. h.c. Detlef Schröder, az Európai Unió Rendészeti Képzési Ügynökségének korábbi ügyvezető igazgatója
Dr. Ciprian Maftai, belügyi attasé, Románia Magyarországi Nagykövetsége

SZAKMAI TANÁCSADÓ TESTÜLET

Dr. Bakai Kristóf Péter PhD, püőr. dandártábornok, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Vámszakmai és Nemzetközi elnökhelyettese
Dr. Balogh János r. altábornagy, az Országos Rendőr-főkapitányság vezetője
Dr. Bolcsik Zoltán r. altábornagy, a Belügyminisztérium rendészeti államtitkára
Dr. Góra Zoltán t. altábornagy, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság vezetője
Hajdu János r. altábornagy, a Terrorelhárítási Központ főigazgatója
Dr. Halmosi Zsolt r. altábornagy, az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság vezetője
Dr. Hatala József ny. r. altábornagy, a Nemzeti Bünmegelőzési Tanács elnöke
Prof. dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár, a Belügyminisztérium oktatási főszemlézője

Prof. dr. Kovács Gábor r. vezérőrnagy, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar dékánja, tanszékvezető egyetemi tanár
Láng István, az Országos Vízügyi Főigazgatóság vezetője
Prof. dr. Sallai János r. ezredes, Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Szabó Marcel alkotmánybíró, nemzetközi jogász
Dr. Tomin Szilvia r. vezérőrnagy, a Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatója
Dr. Tóth Tamás bv. altábornagy, a Büntetés-végrehajtás Országos
Parancsnokság vezetője
Dr. Túrós András ny. r. altábornagy, az Országos Polgárőr Szövetség elnöke

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ	Prof. dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES	Dr. Szabó Csaba PhD r. alezredes, egyetemi docens
FELELŐS SZERKESZTŐ	Dr. Németh Viktor PhD
OLVASÓSZERKESZTŐ	Végh Zsuzsanna
IDEGENNYELVI SZAKLEKTOR	Prof. dr. Boda József ny. nb. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár
FŐMUNKATÁRS	Csala Károly r. ezredes
MUNKATÁRS	Luda Henrietta
SZERKESZTŐSÉG	Fazekas-Pátyodi Szandra 2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3. Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600 szerkesztoseg@belugyiszemle.hu www.belugyiszemle.hu
ISSN	ISSN 2062-9494 (Nyomtatott) ISSN 2677-1632 (Online)
FELELŐS KIADÓ	LXXI. évfolyam Belügyminisztérium www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium 1051 Budapest, József Attila utca 2-4.
NYOMDA	Duna-Mix Kft.
FELELŐS VEZETŐ	Borbély Levente, ügyvezető Megjelenik havonta

TARTALOM

	Előszó	565
	TANULMÁNYOK	
VIDA JÓZSEF	Egyezés a bűnösség beismeréséről – érvek, ellenérvek	567
PETRÉTEI DÁVID	A daktiloszkópiai nyomkutató modern módszerei I. – A fizikai módszerek	585
NAGY IVETT	A hatályos büntetőeljárás törvény egyes változásainak vizsgálata a szervezett bűnözés elleni fellépés tükrében	603
FENYVESI CSABA	Masni a szilvafa árnyékában. Az utolsó baranyai halálraítélt ügyének kriminalisztikai tanulságai	625
CIELESZKY PÉTER	A rendészet rendje 2.	637
NAGY ATTILA – SZAKÁCS ZOLTÁN	Az alvási apnoe betegség kapcsán végzett vizsgálatok az Észak-Pesti Centrumkórház – Honvédkórház Alváslaborban	659
LAKATOS BENCE – VASS GYULA – TEKNŐS LÁSZLÓ	A katasztrófavédelmi hatósági feladatokat támogató rendszerek alkalmazási lehetőségei	669
HOHMANN BALÁZS	Chatbotok a kormányzati platformok szolgálatában Alkalmazási követelmények és átláthatósági hatások	691
	RECENZÍÓ	
TORMA ALBERT	Neurobiológia és bűnözés: Etikai szempontok	711
	KÖNYVISMERTETÉS	
NÉMETH VIKTOR	A nemzetközi tudományos láthatóság eszközei (Sasvári Péter és Urbanovics Anna könyvének ismertetése)	717
	INTERJÚ	
FAZEKAS-PÁTYODI SZANDRA	„Elmélet és gyakorlat házassága a sikeres kriminológiaoktatásért” Interjú Dr. habil. Ambrus Istvánnal, az ELTE ÁJK Kriminológiai Tanszék tanszékvezető egyetemi docensével	725

SZERKESZTŐSÉGI ELŐSZÓ

Kedves Olvasó!

„A fontos nem a biztos birtoklás, hanem a szüntelen, az ideális célra irányuló harc, az élet naponta, óránként való megújulása, amely mindig a jobbért, a tökéletesebbért folyó újra megújuló küzdelemhez kapcsolódik.”

Max Planck

Áprilisi lapszámunk szakmai és tudományos cikkeinek jelentős része ezúttal a rend, rendszer, rendszerezés témaköréből került kiválasztásra.

Az emberiség történetét a kezdetektől fogva kíséri az a szándék, hogy a világ dolgait valamely aspektusból a lehető legpontosabban rendszerbe foglalja, megválaszolva ezzel az adott kor jelentős tudományos és szakmai kérdéseit. Az idő múlásával és a világ töretlen fejlődésével új megközelítésekre, új válaszokra és új megoldásokra van szükség.

Szerzőink is ebben a szellemiségben keresik korunk fontos és érdekes kérdéseire a választ a társadalom és igazságosság, az automatizált adatgyűjtés, a chatbotok alkalmazhatósága, illetve a katasztrófavédelem területén egyaránt. A teljesség igénye nélkül ezúton ajánljuk tanulmányainkat szíves figyelmükbe.

„A hatályos büntetőeljárás törvény egyes változásainak vizsgálata a szervezett bűnözés elleni fellépés tükrében” címmel írt cikket Nagy Ivett. Az írás a szervezett bűnözői csoportok tevékenységeinek állandó változásaira adott jogszabályi és operatív tevékenységek alakulásának követésébe nyújt betekintést.

Cieleszky Péter *„A rendészet rendje 2. A rend fogalmi rétegei, a társadalmi rend és az igazságosság”* címmel írt tanulmánya a rend fogalmának társadalomtudományi megközelítésén keresztül mutatja be annak fenntartásának egyik előfeltételét, az igazságosság érvényesülésének jelentőségét.

Lakatos Bence, Vass Gyula és Teknős László *„A katasztrófavédelmi hatósági feladatokat támogató rendszerek alkalmazási lehetőségei”* címmel írt tanulmánya részletekbe menően elemzi a katasztrófavédelem teljes körű elektronikus közigazgatási rendszere kialakításának lehetőségeit.

Hohmann Balázs a *„Chatbotok a kormányzati platformok szolgálatában. Alkalmazási követelmények és átláthatósági hatások”* című tanulmánya a chatbot jellegű kommunikációs formák közigazgatási alkalmazásának lehetséges aspektusait vizsgálja az ügyintézés és kapcsolattartás területén.

E havi könyvismertetőnket Németh Viktor írta a „*A nemzetközi tudományos láthatóság eszközei*” címmel. Az írás a tudománymetria felhasználásának növekvő jelentőségét mutatja be, hasznos ismereteket közölve a tudományos világban alkotókkal.

Áprilisi interjúkat Dr. habil. Ambrus Istvánval, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Kriminológiai Tanszékének tanszékvezető docensével készítettük. A beszélgetésből megtudhatjuk, hogy a tanszékvezető miként látja a tanszék által képviselt tudományterületek fejlődését, és azt is, hogy milyen további szakmai céljai vannak a közeljövőre nézve.

Reméljük sikerült felkeltenünk olvasóink érdeklődését áprilisi számunk cikkei iránt, amelyekhez kellemes időtöltést és jó olvasási élményt kívánunk!

Szerkesztőség

Egyezés a bűnösség beismeréséről – érvek, ellenérvek

Settlement on Admission of Guilt – Pros and Cons

Vida József

Dr. főosztályvezető ügyész, kabinetfőnök
Legfőbb Ügyészség Kabinet

Absztrakt

Cél: Az egyezés a bűnösség beismeréséről egy viszonylag új jogintézmény a büntetőeljárás jogunkban. A vonatkozó szabályozás hatályba lépése óta még öt év sem telt el, mégis élénken foglalkoztatja a szakma képviselőit az a kérdés, hogy az egyezés jogalkalmazási eredményei igazolják-e a jogalkotói várakozásokat? A tanulmány szerzőjének célja, hogy néhány fontosabb kritikus szakmai észrevételre reflektáljon a saját nézőpontjából.

Módszertan: A szerző kitér a jogintézmény szabályozási előzményére és a háttérben álló jogalkotói szándék bemutatására. Idézi a fontosabb tudományos kutatási eredményeket, s végül a statisztikai mutatók alapján von le következtetést.

Megállapítások: Az egyezés alacsony statisztikai adatai nem adnak teljes képet a jogintézmény megítéléséhez. A szerző álláspontja szerint az nem csupán mennyiségi, hanem minőségi kérdés is. Megállapítható, hogy az egyezségkötésre a gyakorlatban jellemzően az összetett, bonyolult ügyekben kerül sor, melyek anyagi és emberi erőforrása, valamint társadalmi fókusza az átlagot meghaladja.

Érték: A tanulmány egy új oldalról világítja meg az egyezés megítélésének kérdését, így árnyalja azt a kritikát, hogy az egyezés nem váltotta be a hozzá fűzött várakozásokat.

Kulcsszavak: egyezés, tárgyalásról lemondás, beismerés, előkészítő ülés

Abstract

Aim: The settlement on the admission of guilt is a relatively new legal institution in our criminal procedure law. Not even five years have passed since the entry into force of the relevant regulation, however, the representatives of the profession

are still keenly interested in the question of whether the results of the legal application of the agreement justify the legislator's expectations. The author of this study aims to reflect on some significant critical professional observations from his point of view.

Methodology: The author discusses the regulatory history of the legal institution and the legislative intent behind it. It quotes the most important scientific research results. Eventually, it draws conclusions based on statistical indicators.

Findings: The low statistical data of the settlement does not give a complete picture to consider this legal institution. According to the author's point of view, it is not merely a question of quantity but also quality. It can be concluded that, in practice, settlement typically takes place in complex, complicated cases, whose financial and human resources, as well as their social focus, exceed the average.

Value: The study sheds light on the issue of how the settlement is judged from a new angle, therefore shading the criticism that this legal instrument did not fulfil the expectations attached to it.

Keywords: settlement, waiver of trial, pleading guilty, preparatory session

Bevezető gondolatok

A kodifikátor szerencsére nem jós, nem látnok. Nem is orvos, nincs a kezében sebészkes, legfeljebb toll, de ma már jellemzően optikai egér és billentyűzet. Nem laboratóriumban dolgozik, hiszen nem természettudós. Erdei Árpád a kilencvenes évek közepén, az akkori kodifikációs várakozásokat frappánsan összegezte. Gondolatai ma is időszerűek. E szerint nem csekély bölcsességre és talán sok szerencsére van szükség azon cél eléréséhez, hogy a megírandó kódex időtállóan bizonyuljon. *„Jó dolog lenne, ha a jogalkotó a természettudóshoz hasonlóan laboratóriumi körülmények között ellenőrizhetné elméleteinek helyességét. A társadalom azonban általában nem használható kísérletezésre, ezért az elképzelések törvénybe iktatása mindig avval a kockázattal jár, hogy a tévedés hosszabb időre intézményesül. E tény ismételen alátámasztja az újításokkal szemben tanúsítandó óvatosságról korábban írtakat, ám azt is jelzi, hogy amennyiben kísérleti lehetőség van, azt ki kell használni”* (Erdi, 1996).

Nem véletlenül kezdtem gondolataim kifejtését a jövőre vonatkozó dilemmákkal, hiszen úgy tűnik, hogy az egyezség a bűnösség beismeréséről jogintézmény tekintetében most érkezett el az idő arra, hogy a jelent, ami az új jogintézmény bevezetésekor még csak a ködös jövő volt, értékelni lehessen. Persze

az óvatosság ebben az esetben is szükséges, hiszen a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 2018. július 1-jei hatálybalépése óta még öt év sem telt el, ami egy 19. századi törvénykönyv esetében gyerekkor, a mai felgyorsult világban már könnyen lehet, hogy a kódex pubertáskora.

A szakmai fórumokon az egyezség népszerűsége egyre inkább érzékelhető, fogalmazhatnák úgy is: „slágertéma”. Nekem személy szerint kicsit olyan, mint a művészetekben a szerelem tematikája: mindenkit foglalkoztat, és szinte kimeríthetetlen. Békés Ádám egy publikációjában egyenesen a házasság intézményéhez hasonlította az egyezséget, ahol persze a válás lehetősége is benne van a pakliban (Békés, 2017).¹

Figyelembe véve az e témában írt – egyre növekvő számú – tudományos publikációk konklúzióit, valamint a Be. utóéletét vizsgáló szakmai konferenciák tapasztalatait, az a meggyőződés alakult ki bennem, hogy mind a jogalkalmazók körében, mind a tudományos életben igen eltérő e jogintézmény megítélése. Az egyezség kritikája a legtöbb esetben a mennyiségi tényezőkön alapul, azaz, ha megvizsgáljuk a gyakorlat számmutatóit, az könnyen borúlátó következtetések levonására ad alapot.

Egy biztos, a jogintézmény élénk érdeklődést váltott ki, és senkit nem hagy hidegen. Továbbá érdekes az is, hogy a „Charthago delenda est” gondolat a tárgyalásról lemondás jogintézményével ellentétben mégsem merült fel az egyezséggel kapcsolatban, de legalábbis ilyenrel még nem igazán találkoztam.

Az egyezség megosztó jellege kapcsán fontosnak tartom feltenni azt a kérdést: szükség van-e erre a jogintézményre; mennyiségi vagy minőségi alapon kell értékelni a látható eredményeket?

Szabályozási előzmény

Annyi tanulmány, dolgozat foglalkozott már az egyezség szabályozási előzményével, hogy csak vázlatosan utalnék néhány fontos sarokpontra:

A Be. 407. §-hoz fűzött miniszteri indokolás maga fogalmaz úgy, hogy „[a] jogintézmény előzményének a Be. XXVI. Fejezetében szereplő lemondás a tárgyalásról külön eljárás tekinthető, amely azonban a szabályozás többszöri módosítása ellenére sem működik rendeltetésszerűen, ezért a törvény a terhelttel való megegyezés szabályait a bűnösség elismerésére irányuló egyezségként szabályozza újra.” Azaz a legközvetlenebb kapcsolódási pontot a 1998. évi

¹ „[A]z egyezség olyan, mint a jó házasság: egyszerre ketten kellene hozzá, és tekintettel kell lenniük a másíkra, tudniuk kell, hogy mit szeret a másik, ellenkező esetben válás lesz a vége” (Békés, 2017).

XIX. törvény (a továbbiakban: 1998-as Be.) egyik külön eljárása, a tárgyalásról lemondás jogintézménye jelenti, a korábbi szabályozási fordulatokból sok visszaköszön a hatályos rendelkezésekben.

A két jogintézmény elvi alapjai is lényegében azonosak. Ezen elvi alapokat az Alkotmánybíróság vizsgálta, és a 422/B/1999. AB határozatában kimondta, hogy a tárgyalásról lemondás – a tisztességes eljárást biztosító szabályok mellett – alkalmas eszköz arra, hogy társadalmi méretekben is hozzájáruljon az állami büntetőigény észszerű időn belüli elbírálásához, az igazságszolgáltatás megfelelően hatékony működtetéséhez. Azaz – megfelelő garanciák mellett – sem az eljárás gyorsításával, rövidítésével, sem a terhelt beismerésre való ösztönzésével, illetőleg a terhelt tárgyalásról való lemondásával szemben nem vethető fel alkotmányos aggály.

Jól ismert tény, hogy a tárgyalásról lemondás rendkívül csekély számban fordult elő a gyakorlatban², ezért a bevezetése³ nem nevezhető sikertörténetnek.⁴

Érdekes, hogy ezt az álláspontot a szakma, illetőleg a jogalkotó is szinte egyöntetűen osztotta. A szabályozás mögötti jó szándék nem volt vitatható, a jogintézmény működőképessége annál inkább. Ennek okaira nem kívánok kitérni, ezzel számos tanulmány foglalkozott korábban.⁵

Jogalkotói szándék

A jogalkotói szándék feltérképezéséhez érdemes először azokat a koncepcionális alapvetéseket vagy szabályozási elvi tételeket megvizsgálni, amelyek a nagyobb kódexek esetében a kodifikálást megelőzik.⁶ A Be. esetében a Kormány 2015.

2 Polt Péter szerint a tárgyalásról lemondás, mint külön eljárás nem tudott ténylegesen meggyökeresedni a joggyakorlatban, a büntetőeljárások befejezési módjaként betöltött szerepe statisztikailag szinte nem is fejezhető ki (Polt, 2018).

3 Sokáig elképzelhetetlen volt, hogy a külön eljárások között egyáltalán megjelenjen a tárgyalásról lemondás jogintézménye, az eljárást pedig már akkor is egyszerűsíteni és gyorsítani kívánta a jogalkotó. Az 1973. évi I. törvény, majd az azt módosító 1995. évi LXI. törvény komoly változtatásokat vezetett be, azonban csak az 1999. évi CX. törvény iktatta be a lemondás a tárgyalásról. Az 1998. évi XIX. törvényben kezdetek óta szerepel, majd a 2011. évi LXXXIX. törvény, és a 2011. évi CL. törvény, valamint a 2012. évi CCXXIII. törvények által módosításra került a jogintézmény (Szigeti, 2018).

4 Az 1998-as Be. miniszteri indokolása még kiemeli, hogy a „normál” eljárástól eltérő formák (köztük a tárgyalásról lemondás) terjedésében a bíróságok tehermentesítésének szándéka tükröződik. Utóbb ezt a célt azonban a tárgyalásról lemondás nyilvánvalóan nem érte el. Pápai-Tarr Ágnes határozottan fogalmaz, egyenesen „szégyenletes alkalmazási gyakoriságról”, „fantom jogintézményről”, „tárgyalásról lemondás csódjéről” beszél (Pápai-Tarr, 2020).

5 A teljesség igénye nélkül lásd: Herke, 2008; Tóth, 2022; Pápai-Tarr, 2020; Gulyásné & Pápai-Tarr, 2019; Szigeti, 2018.

6 Az 1998-as Be. esetében például ezt a büntetőeljárás törvény koncepciójáról szóló 2002/1994. (I. 17.) Korm. határozat rögzítette.

február 11-én fogadta el az új büntetőeljárás törvény szabályozási elveiről szóló előterjesztést (URL1), amelyben önálló pont (II/4.) szól arról a jogalkotói törekvéstről, hogy a büntetőeljárások eredményesebbé tétele és a sértett sérelmeinek hatékony orvoslása céljából a szabályozás kialakítása során szélesíteni kell azt a lehetőséget, hogy a terhelt a hatóságokkal való együttműködésben érdekelt legyen.

Ezt követően a normaszöveg Preambuluma érdemel figyelmet, amely több olyan elvi alapvetést szabályoz, amely a jogalkotói szándékot közvetíti: ilyen a hatékony és észszerű határidőn belül lefolytatandó eljárás követelménye, és – álláspontom szerint – bizonyos tekintetben az igazság megállapításának igénye is.

A Be. Általános indokolás II. pontjának gyakran idézett fordulata szerint: „*[a]z időszűrés és a pergazdaságosság elveinek megfelelően az európai államok többsége eljutott annak felismerésére, hogy pragmatikus szempontok alapján érdemes eltérően kezelni azokat az ügyeket, amelyekben a terhelt beismer, azokkal az eljárásokkal szemben, amelyekben a tagadó terhelt bűnösségét kell bizonyítani.*”

Mindezeket összegezve megállapíthatjuk, hogy a tárgyalásról lemondással összevetve az új szabályozás mögött is lényegében azonos jogalkotói törekvés húzódik meg, a jogalkotó ezekre az alapokra építve, mégis egy új jogintézményt hozott létre, bízva az új megoldás sikerében.⁷

Beszélhetünk-e vajon sikerekről, vagy csak a jogelőd jogintézmény „újra-címkézése” történt?

Az egyezség bírálata

Természetesen minden eddig felmerült jogos vagy kevésbé jogos kritikára már csak terjedelmi okokból sem lehetséges kimerítően reflektálni, nem is ez a célom. Egyébként sem tisztem megvédeni az egyezséget a bírálatokkal szemben, sokkal inkább néhány lényeges észrevételt szeretnék – az eltérő álláspontok tiszteletben tartása mellett – árnyalni, a saját nézőpontomból.

Az anyagi igazság csorbulása

Az egyezség kérdésének boncolgatását sokan a „kályhától” kezdik, és a konszenzusra épülő, opportunistá jellegű jogintézmény kapcsán fontosnak tartják az érvrendszerüket az anyagi igazság koordinátaíhoz igazítani. Nem véletlen

7 Tóth Mihály szerint a jogalkotó „*hatékony serkentőszert a bíróságot is kötő konkrét (ezáltal garantált) büntetési mértékben vélte megtalálni [...] ha az ügyész és vádlott megállapodik a joghátrány mértékében, a vádlott törvényi garanciát kap arra, hogy tényleg ezt az előzetesen vele közölt és általa is elfogadott szankciót fogják vele szemben kiszabni.*” (Tóth, 2022).

ez, hiszen a kontinentális, vegyes eljárási rendszerünk egyik alapvető tartópillére az anyagi igazság. De, hogy ez kinek mit jelent, meglátásom szerint igen változó. Van, aki ennek szimbolikus jellegét hangsúlyozza, van, aki szerint ennek maradéktalanul meg kell felelni.⁸

Kovács Tamás szerint „[ú]gy tűnik, hogy a kontinentális rendszerű országokban a jogtudósok, a jogalkalmazók többsége, de a laikus közvélemény máig fenntartásokkal viseltet az angolszász vádalkuval szemben, a »kufárszellemű« megoldást saját jogi hagyományaival, jogi kultúrájával szemben testidegennek tartja dacára annak, hogy nem vitatják a klasszikus jogi elveiknek nem mindenben megfelelő, de a tehercsökkentés és hatékonyság növelés szorító szükségessége miatt elkerülhetetlen vádalkuszerű megoldások bevezetését.” Ugyanebben a tanulmányában leszögezi, hogy a büntetőeljárás elsődleges célja az anyagi igazság kiderítése, melyet nem írhat felül semmilyen praktikus vagy célszerűségi szempont sem (Kovács, 2015).

Gulyásné Birinyi Ildikó és Pápai-Tarr Ágnes szerint a tudomány művelői és a jogalkotó évtizedek óta keresik az eljárás gyorsításának azon lehetőségeit, amelyek még a büntetőeljárás klasszikus alapelveinek bizonyos csorbítása mellett is beilleszthetők a nemzeti büntetőeljárásokba, és amelyek jó szolgálatot tehetnek az ügyek észszerű időben történő befejezésében (Gulyásné & Pápai-Tarr, 2019).

Bárándy Gergely és Dávid Ferenc szerint, amennyiben a terhelt megállapodik, gyorsan kikerül az eljárás hatálya alól, megspórolva ezzel kellemetlenséget, időt és költséget, mindez azonban azt eredményezi, hogy kisebb vagy nagyobb számban, de csorbát szenved az igazságosság (Bárándy & Dávid, 2019).

A jogalkotó végül a Be. Általános indokolás I. pontjában írt magyarázatában tisztázta, hogy a Be. meg kívánja őrizni a kontinentális jogrendszeren alapuló magyar eljárásjogi hagyományokat, ám elismerve a bűnözés elleni hatékony fellépés igényeit, az eljárásjogi hagyományoktól el nem távolodó, de a jogi evolúció vívmányait megteremtő korszerűsítést céloz. E körben az anyagi igazságon alapuló büntetőjogi felelősségre vonást az eljárási törvény alapértékének tartja. A megőrzés ugyanakkor nem jelent elzárkózást sem a hibák javításától, sem az olyan, az opportunitás bővítésére irányuló hazai és nemzetközi tendenciáktól, amelyek az eljárások időszerűségét és az igazság kiderítését egyaránt hatékonyan szolgálják.

Márpedig ilyen tendenciák voltak, vannak és egyre inkább lesznek. Gondoljunk csak például az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a büntetőeljárás egyszerűsítéséről szóló R (87) 18. számú Ajánlására (URL2), amely számos

8 Kónya István szerint a Be. -ben az a fordulat, hogy a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság „*döntését valóság-hű tényállásra alapozza*”, nem az anyagi igazsághoz eljutás próbálkozását jelenti, hanem annak bekövetkezett, valósággal egyező, kétségbevonhatatlan igazságtartalmát határozza meg fundamentális követelményként (Kónya, 2017).

megoldást vázolt a büntetőeljárás egyszerűsítésére, melyet jelentősége miatt a témával foglalkozó szerzők is gyakran idéznek.

A valóságnak való teljes megfelelést sokan nem tartják lehetségesnek (Márki, 2014), továbbá az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az nem is alkotmányos követelmény⁹, ráadásul a strasbourgi Emberi Jogi Bíróság gyakorlata sem követeli meg a tagállamok bíróságaitól, hogy materiálisan igazságos döntéseket hozzanak.

Tóth Mihály szerint a deklarációk és a gyakorlat között nő az árok, sokszor elviekben még mindig ragaszkodunk bizonyos tradicionális dogmatikai alapokhoz, a mindennapokban azonban egyre inkább felülírjuk azokat. „*Hangsúlyozzuk az anyagi igazság elsődlegességét, miközben intézmények sora tesz engedményeket a »konszenzuális« perbeli igazság érvényesülésének.*” (Tóth, 2022).

Jogosnak tartom a felvetést, és alapvetően egyetértek azzal, hogy világosan, kellő nyitottsággal, illetőleg a nemzetközi jogfejlődési folyamatokra is figyelemmel kell jogrendszerünket definiálni. Álláspontom szerint az anyagi igazság eszménye egy, a jogi tradíciónk szerves részét képező „iránytű”, amely irányt mutat az eljárásjoggal kapcsolatba kerülő személyek számára. Nemcsak az idősebb, hanem – meggyőződésem szerint – a fiatal jogász generáció számára is jelentős értéket képvisel, melyet fontosnak tartok megőrizni.

Egyebekben maradéktalanul egyetértek Polt Péterrel abban, hogy „*a hatékony és észszerű időn belül lefolytatott eljárás keretében az egyezség jogintézménye megfelelő egyensúlyt tartva került szabályozásra. Érvényesül benne az anyagi igazság megállapítására való törekvés, valamint minden egyéni szabadságjog, amelyek korlátozására csak szükségszerűen és arányosan kerülhet sor.*” (Polt, 2020). Ráadásul – bizonyos tekintetben – az egyezség az igazság megállapításának igényét is szolgálja akkor, ha ehhez a terhelti beismerésen keresztül vezet az út.¹⁰

A jogalkalmazói gyakorlat kritikája

Két, egymással szervesen összefüggő szakmai észrevételt szeretnék kiemelni a teljesség igénye nélkül.

- Az ügyészségi jogalkalmazói gyakorlat nem minden esetben felel meg az eredeti jogalkotói szándéknak (Tóth, 2022), (Bárándy & Dávid, 2019).

9 Lásd a 9/1992. (I. 30.) AB határozat indokolását: „*»Az anyagi igazság érvényesítésére« éppúgy nem biztosít (nem biztosíthat) alanyi jogot az Alkotmány, mint ahogy arra sem, hogy egyetlen bírósági ítélet se legyen törvénysértő.*”

10 Polt Péter szerint „*kétségtelen, hogy a beismerés – amennyiben megegyezik a történeti tényállással – az anyagi igazság érvényesülését elősegítő tényező.*” (Polt, 2020).

- Az egyezséget kizárólag a jelentősebb tárgyi súlyú bűncselekmények esetén alkalmazzák (Bérces & Gyulai, 2019), (Fantoly, 2021).

Szerintem jól körvonalazható, hogy az egyezség olyan organikus fejlődésen ment keresztül az elmúlt években, amely folyamatban az eredeti jogalkotói szándéktól valóban némileg eltávolodva találta meg a jelenlegi alkalmazási körét az eljárást egyszerűsítő és gyorsító jogintézmények között.

Meglátásom szerint az is egyértelmű, hogy a jogalkotó kezdetben az olyan, egyszerűbb megítélésű ügyekre kalibrálta az egyezséget, amelyek korábban első fokon jogerőre emelkedtek. A jogalkotói várakozás szerint így az ügyek tömege elkerülheti a bírósági szakot, ami teret enged bonyolultabb ügyekben a megfontolt, forrás- és időigényes bírósági tárgyalásnak. Leegyszerűsítve, ha az egyszerűbb ügyek tömege elterelhető a bírói szakból, akkor a bonyolult ügyekre nagyobb erőforrás és figyelem jut, így a terhermentesítés rendszerszinten válik érzékelhetővé. Így is lett, de mégsem úgy.

A Be. 731. §-hoz fűzött miniszteri indokolás szerint a külön eljárás célcsoportját elsősorban azok az elsőfokú bíróság előtt folytatott eljárások jelentik, ahol az elhúzódozó bizonyítási eljárást követően már első fokon jogerős ügydöntő határozat születik. Elek Balázs ennek a gyakorlati hátteréről a következőket jegyezte meg: „*[j]elenleg a járásbíróságok elé kerülő büntetőügyek több mint 60%-a első fokon jogerőre emelkedik. Érdemes belegondolni, hogy milyen tartalékok érhetőek tetten itt az eljárásban. Jelenleg azonban a bíróság kénytelen perrendszerűen tárgyalás keretében lefolytatni az eljárást, munkaidőt, pénzt és energiát nem kímélve törekedni a valós tényállás felkutatására. [...] Végül az ügyek több mint 60%-ában az ügyész és a védelem is elfogadja, tudomásul veszi a döntést. Nem gondolom, hogy eretnekség lenne azt gondolni, hogy ugyanezt az ítéletet a feleslegesnek tűnő hosszas bizonyítás nélkül is meghozhatná a bíróság.*” (Elek, 2015).

Logikus jogalkalmazói szempont, hogy ilyen erőterben meg kell találni az egyezség helyét a hasonló rendeltetésű jogintézmények között¹¹, különösen a bíróság elé állítás és büntetővégzés mellett. Talán nem belemagyarázás, ha úgy gondolom, hogy e törekvés mögött tudatosan vagy kevésbé tudatosan a tárgyalásról lemondás sikertelenségének okai is állnak. Kiss Anna idézi Fantoly Zsanettet,

11 Polt Péter álláspontja szerint a büntetőeljárás gyorsítására és egyszerűsítésére alkalmas jogintézmények, mint például a bíróság elé állítás, a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás, a terhelt együttműködésén alapuló eljárás, a közvetítői eljárás céljának pontos meghatározásával remélhetőleg elérhető az az alapvető követelmény, hogy ezek az eljárások ne konkuráljanak egymással, hanem az adott ügy körülményeihez igazodva célzottan, a lehető leghatékonyabban legyenek igénybe vehetők (Polt, 2018).

aki szerint „*a tárgyalásról lemondás kudarca egyrészt arra vezethető vissza, miszerint sok volt az egymást átfedő intézmény – mint a bíróság elé állítás, tárgyalás mellőzése, tárgyalásról lemondás stb. –, s ezeknél azonos volt a fő szabály: egyszerű megítélésű ügyekben, terhelti beismerés esetén lehetett eljárni, így a párhuzamos intézmények egymás vetélytársaivá váltak.*” (Kiss, 2019).

Ennek megfelelően az ügyészség elvi jelleggel mutatott rá, hogy az egyezségekre irányuló eljárás során figyelemmel kell lenni arra, hogy az egyezségkötésnek ugyan bármely ügyben, bármely bűncselekmény esetén helye lehet, ám az egyezség nem a bíróság elé állítás vagy a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás alternatívája, lehetőségét a konkrét ügy körülményei döntenek el, valójában a nem egyszerű megítélésű ügyek esetén lehet a gyorsítás és a hatékonyság növelésének eszköze.¹²

A Legfőbb Ügyészség által a Be. alkalmazásának kérdéseiről kiadott LFNI-GA//142/2019. számú Emlékeztető Be. 407. §-ához írt iránymutatásának 2) pontja szerint elsődleges cél, hogy a megkötött egyezség mind az ügyészség, mind a terhelt számára előnyökkel járjon. Ez a vádhatóság szempontjából elsősorban abban nyilvánulhat meg, hogy a terhelt az ügyészség által megállapított tényállásnak és jogi minősítésnek megfelelően beismeri a bűncselekmény elkövetését. A terhelti beismerést ugyanakkor a vádhatóság részéről csak abban az esetben lehet előnyként értékelni, ha az egyszerűbbé, eredményesebbé teszi az állam büntetőigényének érvényesítését azáltal, hogy a beismerés hiányában felmerülő – akár a büntetőeljárás nyomozati vagy bírósági szakaszának jelentős elhúzódásában megnyilvánuló – bizonyítási nehézségek elkerülhetők.

Ezek szerint az egyezségnek jellemzően olyan esetekben van helye, amikor az ügy megítélése jellemzően nem egyszerű, bizonyítási nehézségek merülhetnek fel, a büntetési célok tárgyalás tartása nélkül is elérhetőek, a terhelti beismerés a büntetőigény egyszerűbb és eredményesebb érvényesítéséhez vezet.

Emellett nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az egyezséget a bíróság – többek között – akkor hagyhatja jóvá, amennyiben azt az ügyiratok alátámasztják¹³. Ebben az esetben a Be. 736. § (2) bekezdése szerint a bíróság a vádlott bűnösségét a bűnösség beismerésére, az egyezség jóváhagyására és az ügyiratokra alapítja. Továbbá a Be. 183. § (4) bekezdés szerint a terhelti beismerése esetén – ha a törvény eltérően nem rendelkezik – be kell szerezni az egyéb bizonyítékokat is.

Ennek felel meg az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról

12 Legfőbb Ügyészség KSB. 3561/2018/1-I. 11. pont.

13 Be. 733. § e) pont.

szóló 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás (a továbbiakban: LÜ utasítás) 50. § (2) bekezdés második fordulója, mely szerint az ügyészség nem köthet egyezséget, ha a beismerés hiányában rendelkezésre álló bizonyítékok nem lennének elégségesek a vádemeléshez. Vagyis az egyezséghez is szükséges egyfajta vádemelési bizonyosságot elérő bizonyítottság, ami az előző iránymutatásban megjelölt „bizonyítási nehézségek” fordulattal nehezen összeegyeztethető szempont.¹⁴

Fontos hangsúlyozni, hogy a jogalkotói szándék az alkalmazás rugalmassága és ösztönzése irányába mutat, különösen ez lehet a meglátása annak, aki a Be. 2018. július 1-jei hatálybalépését követő módosításait, illetőleg annak miniszteri indokolását is nyomon követte.¹⁵ Ugyanígy meg kell jegyezni, hogy az ügyészség elvi iránymutatásai sem zárják ki az egyedi elbírálást, azok sem kategorikusan fogalmazzak, sőt valójában az egyezség lehetőségét a konkrét ügy körülményei döntenek el.

Megfigyelhető, hogy a Be. hatálybalépését követő időszak kezdetén nemcsak a bonyolultnak tűnő ügyekben került sor az új jogintézmény alkalmazására¹⁶, ami még inkább a jogalkalmazói útkeresésnek tudható be. Ezt követően már a szigorúbb kereteket meghatározó ügyészségi iránymutatásoknak és gyakorlatnak köszönhetően egy szigorúbb gyakorlat bontakozott ki, ami azt jelenti, hogy egyezségre jellemzően a nagyobb, bonyolultabb ügyekben kerül sor.

Ha úgy nézzük, a gyakorlat valóban eltávolodott az eredeti jogalkotói szándéktól, de megítélésem szerint azt senki, talán még egy jó sem láthatta előre, hogy az előkészítő ülésen történő beismerés és mértékes indítvány az alkalmazás gyakorisága tekintetében ilyen tempóban előzi be az egyezséget.

Beismerés előkészítő ülésen (mértékes indítvány) vs. egyezség

Fantoly Zsanett szerint „[a] bizonyítékok teljes körű felderítésére és összegyűjtésére való törekvés a nyomozó hatóság által a gyakorlatban azt eredményezi, hogy a nyomozási egyezség jogintézménye ritkán nyer alkalmazást. Inkább az

14 Fantoly Zsanett szerint „[a] nyomozó hatóságnak és az ügyészségnek azonban mindenképpen fel kell derítenie és össze kell gyűjtenie az ügyben rendelkezésre álló összes bizonyítási eszközt a valósághű tényállás megállapítás érdekében, így valójában nem feltétlenül lesz érdekelt az ügyészség az egyezség felajánlásában. [...] A büntetőeljárás nyomozási szakában ténylegesen akkor válik érdekeltté az ügyészség az egyezség megkötésében, ha az ügyben »bizonyítékínség« alakult ki, vagyis komoly bizonyítási nehézségek léptek fel, amelyek a nyomozás eredményességét veszélyeztetik.” (Fantoly, 2021).

15 A büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi XLII. törvény, melynek legtöbb módosítása 2021. január 1-jén lépett hatályba, érintette az egyezség több rendelkezését is. A módosításhoz fűzött miniszteri indokolás például kifejezetten leszögezi, hogy a Be. szabályai alapján az egyezség számos fakultatív eleme szabadon kialakítható.

16 Például dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás büntette esetén (URL3), lőfegyverrel visszaélés büntette esetén (URL4), garázdaság vétsége miatt (URL5) stb.

a joggyakorlat alakult ki, hogy az ügyészség a bizonyítékok teljességének birtokában az előkészítő ülésen tesz egyezségi ajánlatot a büntetés kiszabását érintően a »feltétes/mértékes indítványban«” (Fantoly, 2021).

Az előzőekben kifejtetteket valójában akkor érthetjük meg, ha nem hagyjuk figyelmen kívül, hogy az egyezés és az előkészítő ülésen beismerés rokon jogintézmények. Nem állunk annyira messze az igazságtól, ha azt mondjuk, hogy ez is egyfajta egyezés, és a miniszteri indokolás általános részében is az egyezés egyik „válfajaként” jelenik meg, mindkét jogintézmény a terhelti beismerésen alapul, de mégsem azonosak, és a törvény csak az egyik esetben használja az egyezés terminus technicust (Gulyásné & Pápai-Tarr, 2019).

Van olyan álláspont, mely szerint a szakirodalom nem egységes abban a kérdésben, hogy mit is nevezhetünk a büntetőeljárásban egyezésnek. Több szerző a Be. általános indoklására alapozva egyezségként említi mindkét jogintézményt, a gyakorlati szakemberek – főleg az ügyészség – részéről elzárkóznak az elől, hogy az előkészítő ülésen befejezett büntetőügyben egyezségről beszéljenek (Gulyásné & Pápai-Tarr, 2019).

Belovics Ervin határozottabban fogalmaz, álláspontja szerint az előkészítő üléshez kapcsolt terhelti beismerés semmilyen formában nem mosható össze a bűnösség beismeréséről szóló egyezséggel (Belovics, 2019).

Talán nem is a megnevezésen van a hangsúly. A lényeg inkább az, hogy a jogalkotói magyarázat szerint „kétféle megegyezés” létezik, egy formális, és ha tetszik, egy informális. Mindkettővel szemben ugyanolyan elvárást támasztott a jogalkotó, hiszen a beismerés ilyen esetekben lehetőséget teremt a terhelttel való együttműködésre, melyben valamennyi fél és a társadalom egésze érdekelt, hiszen az a hatóságok oldalán idő- és költségmegtakarítást, a terhelt oldalán enyhébb szankcionálást, a sértett oldalán biztos jóvátételt eredményez, egyben azt az üzenetet közvetíti, hogy a bűncselekmény elkövetőjét valóban felelősségre vonják.

Vagyis kezdetben – álláspontom szerint – mindkét jogintézménnyel szemben lényegében azonos várakozások jelentkeztek: tömegesen gyorsítsák az eljárást. Ez az előbbi esetben nem valósult meg, az utóbbi esetben látványosan¹⁷.

Ilyen relációban viszont könnyen számonkérhető a tömeges alkalmazás hiánya. Meggyőződésem, hogy ez a beidegződés is rontja az egyezés esélyeit, amikor arról van szó, hogy továbbra is van-e létjogosultsága.

Bérces Viktor és Gyulay Dániel szerint a gyanúsított csak akkor fog beismerő vallomást tenni és később a tárgyalásról lemondani, ha ezért az alapjogról történő lemondásért cserébe megfelelő kompenzációban részesül, ezt azonban

17 A beismerő nyilatkozat elfogadása előkészítő ülésen (vádlott): 2020-ben 8766, 2019-ben 9568 (URL6).

külön egyeztető eljárás nélkül is biztosítja a mértékes indítvány (Bérces & Gyulai, 2019).

E megállapítás kapcsán hangsúlyozni kell, hogy az egyezség nem csak a közvádó, az állam büntetőigényének kizárólagos érvényesítője, valamint a terhelt (védelem) relációjában jeleníti meg az új jogintézmény társadalmi előnyeit. Még mindig sokszor háttérbe szorul a sértetti érdek, amelyet a Be. preambuluma is kiemelt törekvésként kezel, így az egyezség szabályozásában is megjelenő sokrétű reparációs lehetőségek is indokolhatják az egyezség alkalmazását.

Ilyen irányú szemléletváltásra pozitív fejleménynek tartom a következő konklúziót: „*a gyakorlatban az ügyészek azt az álláspontot képviselik, hogy ne csak a terheltnek érje meg az egyezség megkötése, hanem cserében nyújtson például segítséget a nyomozáshoz vagy vállalja a sértett kárának megtérítését. Ugyanis az ügyészség egyik – a IV. Be.-ből fakadó – prioritása, hogy a sértett kára lehetőleg minden esetben térüljön meg. Ezzel az államot is megkíméli a polgári jogi igény behajtásától, másrészt a sértett számára is kedvező lehet az egyezség megkötése.*” A szerzők álláspontja szerint abban az esetben viszont kiváló lehetőség az alkalmazása, amikor valamilyen gazdasági vagy vagyon elleni bűncselekmény esetén az egyezség tárgyává tudják tenni a felek a sértett kárának megtérítését, legyen a sértett akár természetes személy, akár jogi személy, beleértve az államot is (Szaktor, Turi & Budaházi, 2022).

Statisztikai alapú kritikák

Az utolsó és talán lehangzatosabb kritika a számomra, hogy az egyezséget csekély számban alkalmazzák.

Tóth Mihály szerint az egyszerűsítést érintő korábbi lelkesedés és alkalmazási kedv csökken, az a várakozás, ami az egyezségkötések számának érzékelhetőbb növekedését prognosztizálta, az új törvény első éveiben nem teljesül (Tóth, 2022).

Más álláspont szerint „*[a] alkalmazás gyakoriságának növelését várták, illetve várják ugyanis az új jogintézménytől, amelynek szabályozása eltér az elődtől. A szerzők feltevései beigazolódtak, a tanulmányban statisztikai adatokkal támasztják alá a ritka igénybevételt: 2020-ban a vádemelések mindössze 0,0012%-ban került sor egyezség alapján vádirat benyújtására.*” A felmerülő problémákat komolyan kell venni, már csak azért is, mert az egyezségalkalmazás igencsak ritka, annak ellenére is, hogy anno újragondolták a lemondás a tárgyalásról jogintézményét (Szaktor, Turi & Budaházi, 2022).

Minden hasonló bírálat – érthetően – a tárgyalásról lemondás statisztikai adatait veszi alapul, így érdemes ezekre az adatokra rápillantani.

1. számú táblázat: A tárgyalásról lemondás statisztikai mutatói

Tárgyalásról lemondás		
Év	Vádemelések száma	Tárgyalásról lemondás
2016	62090	35
2017	58525	43
2018. I. félév	30177	35

Forrás: (URL6)

2. számú táblázat: Az egyezség statisztikai adatai

Egyezség a bűnösség beismeréséről		
Év	Vádemelések száma	Egyezség
2018. II. félév	19693	34
2019	47121	91
2020	47381	58
2021	46828	77

Forrás: (URL6)

Jól látható, hogy a két jogintézmény adatsora nagyságrendekkel nem tér el egymástól, bár hozzáteszem, ez a vádemelések számáról nem minden esetben mondható el.

2020-ban érzékelhető csökkenés történt az egyezség alapján folytatott eljárások adataiban¹⁸, majd 2021-re ismét kisebb növekedés figyelhető meg. Az ügyészség a 2022. november 2-án közzé tett kommunikációs közleménye szerint 2021-ben tovább növekedett az olyan vádak száma, amelyben egyezség alapján került sor a vádemelésre: 77 ügyben született egyezség alapján vád, ami az előző évi 58-hoz képest 32,8%-os emelkedést jelent. Valódi áttörésről azonban nem beszélhetünk, és szignifikáns növekedés a jövőben sem várható.

Mindezek alapján könnyen levonhatnánk azt a következtetést, hogy az egyezség a várakozásoknak nem felelt meg, alkalmazása szinte elhanyagolható számban történt.

18 A legfőbb ügyész 2020. évi beszámolója szerint „[a] megkötött egyezségek mennyisége – és különösen a lényegében stagnáló állapot – nem kifogásolható, figyelemmel arra, hogy az egyezség megkötésének és az általánoshoz képest enyhébb büntetési tételkeret alkalmazásának csak akkor lehet létjogosultsága, ha az állami büntetőigény érvényesítését az egyezség megkötése elősegíti.” Ebben az évben nem lehet figyelmen kívül hagyni a Covid-járvány hatását sem, hiszen az a személyes kapcsolatok minimalizálását is magával vonta a büntetőeljárásokban, ennek megfelelően az ügyészség a járványhelyzet sajátosságait is figyelembe véve választotta meg az eljárási formákat (URL7).

Álláspontom szerint ez a szentencia túl egyszerű lenne, és az előzőekben kifejtettekre figyelemmel nem is túl korrekt. Meggyőződésem, hogy az egyezség eredményének megítélése nemcsak mennyiségi, hanem ugyanannyira minőségi kérdés is. Minőségi jellemzőkön az egyezséggel érintett ügyek bonyolultságát, összetettségét értem, ráadásul ezek az ügyek a legtöbb esetben kiemelt közfigyelmet generálnak. Álláspontom szerint az egyezség ma valójában egy olyan konszenzuális lehetőség, amelyet jelenleg nem lehet tömegesen alkalmazni, így csupán a statisztikai adatok alacsony száma nem feltétlenül jelenti a jogintézmény kudarcát.

A Legfőbb Ügyészség egyezség vizsgálatáról készített NF. 2456/2019/51-I. számú összefoglaló jelentése szerint az egyezségkötésre alkalmas ügyek köre szűkeképpen szűkebb, mint az eljárást gyorsító más intézkedéssel érintett ügyek köre, amelyek közé sorolhatók az általános szabályok alapján, de mértékes indítvány megtétele mellett lefolytatott ügyek is. Az egyezség, mint eljárást gyorsító jogintézmény jelentősége ezért alapvetően nem az ilyen módon elintéztett ügyek számának kiugró mértékű növekedésével, hanem például az egyezséggel érintett, eredetileg hosszadalmasnak és/vagy kétes kimenetelűnek ígérkező, bonyolult ténybeli és jogi megítélésű ügyekben folytatott büntetőeljárások gyors és eredményes befejezésével, ezáltal a munkateher csökkentésével, a büntetőeljárások idejének rövidülésével és a költségek mérséklődésével mérhető.

Megerősítést jelentett számomra ebben az, hogy az interneten a kiemelt közfigyelemmel kísért ügyekre vonatkozó sajtóközleményeket böngészve egyre inkább gyűltek a találatok. A nyilvános források szerint egyezségkötés történt a Czeglédy-perben ([URL8](#)), a Simonka ügyben ([URL9](#)), a Katzenbach-gyilkosság ügyben ([URL10](#)), Bige László ügyében ([URL11](#)), a Kőrös Gusztáv Tibor ellen folytatott büntetőügyben ([URL12](#)), a Horváth Csaba országgyűlési képviselőt érintő büntetőeljárásban ([URL13](#)), az ex ügyész „befolyásos ügyvéd” ügyében ([URL14](#)), a több mint négy milliárd forint vagyoni hátrány okozó, számlagyárat működtető bünszervezet elleni büntetőügyben ([URL15](#)), a lébényi autópálya rendőrök ügyében ([URL16](#)), a kézilabda meccsek ügyében ([URL17](#)), a jövedéki orgazda ügyében ([URL18](#)), a húsfeldolgozó cég vezetőjének ügyében ([URL19](#)), a 74 személy ellen bünszervezetben elkövetett költségvetési csalás miatt folyamatban volt büntetőügyben ([URL20](#)), a több százmilliós vagyoni hátrány okozása miatt folytatott büntetőeljárásban ([URL21](#)), a közel 400 milliós költségvetési csalás miatt indult büntetőügyben ([URL22](#)), több mint kétszáz millió forint értékű autó lopása miatt a szerb bünszervezetet érintően indult ügyben ([URL23](#)), a Eurojust közreműködésével végzett eredményes nyomozás ügyében ([URL24](#)), valamint a bünszervezetben elkövetett embercsempészség ügyében ([URL25](#)).

Statisztikai módszertannal is megkíséreltem a felvetésemet alátámasztani. A Legfőbb Ügyészség statisztikai rendszeréből (URL6) nyert adatok alapján két fontos következtetést lehet levonni:

– A Be. hatálybalépése óta azon ügyek közül, amelyekben valamilyen tevékenység (kivezetés) történt az adott évben a kiemelt ügyek aránya 0,1%. Ezzel szemben a kiemelt ügyek aránya azon ügyekben, ahol vagy egyezség kezdeményezés, vagy egyezséggel érintett vádemelés történt, lényegesen magasabb. Így megállapítható, hogy a kiemelt ügyek aránya magasabb az egyezséggel érintett ügyekben, mint valamennyi ügy tekintetében.¹⁹

– Nagyon érdekes, hogy – a vizsgált időszakban – a nyomozás elrendelésétől az iratok elsőfokú ügyészségre érkezéséig eltelt idő (nyomozás időtartama) átlagosan közel kétszer hosszabb az egyezséggel érintett ügyekben. A nyomozás időtartamának hosszúsága pedig vélelmezhetően összefügg az ügy bonyolultságával, nagyságával, összetettségével.²⁰

Konklúzió

Álláspontom szerint kivüláglík, hogy az egyezségkötéssel érintett büntetőeljárások számához képest nagy arányban vannak a közvéleményt is élénken foglalkoztató büntetőügyek, azaz egyezségekre jellemzően nagy ügyekben kerül sor. Lényeges az is, hogy az egyezség ilyen esetekben sokszor több terheltet érint, így azok száma az egyezség alapján folytatott eljárások mutatóihoz képest is nagyobb. Ez pedig nyilvánvalóan az egyezség jelentőségét növeli. Hangsúlyozni kell azt is, hogy ezek valóban olyan nagy ügyek, melyek anyagi és emberi erőforrása, valamint társadalmi fókusza az átlagot jelentősen meghaladja. Ebből következően, ha csak egyetlen ilyen ügyben az elvárásoknak megfelelően működik az új jogintézmény, akkor már bőven megérte.

Tóth Mihály szerint „*[n]em könnyen megválaszolható kérdés: mi várható el reálisan a harmadik évezred modern jogállami büntető kódexeitől. Képesek-e a hihetetlenül felgyorsult világban ma is korszerű, időtálló értékeket hordozni, közvetíteni és megőrizni?*” (Tóth, 2020).

19 A megállapítást megalapozó módszertan az egyezséget és a kiemelt ügyeket azonosító ügyészségi kivezetési kódok egybevetésén és statisztikai elemzésén alapszik.

20 A megállapítást megalapozó módszertan a Vádképviselési Informatikai Rendszer (VIR) adatbázisa alapján, az egyezségekre vonatkozó adatok és a megvádolt és jogerős bírósági határozattal elbírált személyekkel szemben lefolytatott büntetőeljárások fő szakaszai átlagos időtartamának összevetésén és elemzésén alapszik.

Meglátásom szerint a felgyorsult világ szükségszerűen egyre gyorsabb eljárásokra tart igényt, amivel a jogalkotó igyekszik ugyan lépést tartani, azonban a jövőbeli folyamatok pontos ismeretét számonkérni előre senkitől nem lehet. Talán egyelőre elég is, ha a szakma jelzései alapján a megfelelő jogalkotói korrekciókra sor kerül, ahogyan ez eddig is megfelelően megtörtént.

Felhasznált irodalom

- Belovics E. (2019). A Büntető eljárásról szóló törvény új jogintézményei (II. rész). *Ügyvédek Lapja*, 58(4), 1–5.
- Békés Á. (2017). A beismerő vallomásról és az egyezség lehetőségéről pro és kontra. *Ügyvédek Lapja*, 56(6), 36–39.
- Bérces V. & Gyulai D. (2019). Egy új remény, avagy az egyezség megjelenése a hazai büntető eljárásban. *Ügyészségi Szemle*, 4(4), 20–34.
- Elek B. (2015). Költség és időtartalmak a büntetőeljárásban. *Büntetőjogi Szemle*, 4(1-2), 10–17.
- Erdei Á. (1996). Haladás és ellenállás, avagy a büntető eljárási jog kodifikációjának konfliktusai. In Tóth K. (Szerk.), *Acta Universitatis Szegeiensis de Attila József Nominata, Acta Juridica et Politica (Emlékkönyv, Dr. Tokaji Géza c. egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára)* (pp. 78–94). Szegedi Tudományegyetem.
- Bárándy G. & Dávid F. (2019). Mint a mesebeli okos lány: gondolatok a bűnösség beismeréséről szóló egyezségről. *Büntetőjogi szemle*, 8(2), 2–10.
- Fantoly Zs. (2021). A bizonyítási szabályok egyszerűsödése az új büntetőeljárás törvényben. *Jogtudományi Közöny*, 76(7-8), 357–358.
- Herke Cs. (2008). *Megállapodások a büntetőperben*. Pécsi Tudományegyetem.
- Kiss A. (2019). Vádalku magyar módra? In Vókó Gy. (Szerk.), *Kriminológiai tanulmányok 56.* (pp. 88–106). Országos Kriminológiai Intézet.
- Kovács T. (2015). Kell-e nekünk a vádalku? In Vókó Gy. (Szerk.), *Tanulmányok Pólt Péter 60. születésnapja tiszteletére* (pp. 138–154). Országos Kriminológiai Intézet.
- Kónya I. (2017). Kúriai szemmel az új büntetőeljárás törvényről. *Ügyvédek Lapja*, 56(6), 20–34.
- Márki Z. (2014). A büntetőeljárás megújulásának lehetőségei. *Ügyvédek Lapja*, 53(4), 1–12.
- Pápai-Tarr Á. (2020). A büntetőjogi megegyezés tárgya: a büntetés kiszabás. *Jogtudományi Közöny*, 75(1), 35–42.
- Gulyásné Birinyi I. & Pápai-Tarr Á. (2019). Néhány gondolat a büntetőjogi egyezségről. *Ügyvédek Lapja*, 26(3), 23–35.
- Pólt P. (2020). Az egyezség. In Madai S., Pallagi A. & Pólt Péter (Szerk.), „*Sic itur ad astra*” *Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére* (pp. 431–439). Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Pólt P. (2018). A büntetőeljárás törvény újításának várható hatásai. *Belügyi Szemle*, 66(9), 29–38. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.9.2>

- Szaktor R. Gy., Turi A. & Budaházi Á. (2022). Gondolatok a büntetőügyekben alkalmazható egyezségről. *Belügyi Szemle*, 70(6), 1157–1175. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.6.2>
- Szigeti I. (2018). Az egyezségről eljárásjogi normarendszer. *Magyar Jog*, 65(12), 690–697.
- Tóth M. (2022.). Az egyezés és a „mértékes ügyési indítvány” kezdeti tapasztalatai. *Magyar Jog*, 69(3), 129–137.
- Tóth M. (2020). A precedensek csapdái. In Madai S., Pallagi A. & Polt P. (Szerk.), „*Sic itur ad astra*” Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére (pp. 515–523). Ludovika Egyetemi Kiadó.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Az új büntetőeljárás törvény szabályozási elvei.* <https://tinyurl.hu/y11J/>
- URL2: *R (87) 18 sz. Ajánlás a büntetőeljárás egyszerűsítéséről.* <https://tinyurl.hu/WBKy/>
- URL3: *Ügyészségi közlemény: Jogerős az egyezés jóváhagyásával hozott ítélet.* <https://tinyurl.hu/thA4/>
- URL4: *Egyezés a bűnösség beismeréséről- vádemelés löfegyverrel visszaélés büntette miatt.* <https://tinyurl.hu/z11x/>
- URL5: *Jász-Nagykun-Szolnok megyében megszületett az első egyezségi kötés az ügyész és a gyanúsított között.* <https://tinyurl.hu/hbeQ/>
- URL6: *A Legfőbb Ügyészség statisztikai tevékenységének bemutatása.* <https://tinyurl.hu/m9mC>
- URL7: *A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2020. évi tevékenységéről.* <https://tinyurl.hu/9e1G>
- URL8: *A vád szerint több mint hatmilliárd forint adót csaltak – vádemelés dr. Czeglédy Csabával és társaival szemben.* <https://tinyurl.hu/sxMZ>
- URL9: *Vádemelés az országgyűlési képviselő és társai elleni büntetőeljárásban.* <https://tinyurl.hu/hefA>
- URL10: *Vádat emelt a Fővárosi Főügyészség az egykori focista sérelmére 2009-ben elkövetett emberölési ügyben.* <https://tinyurl.hu/K9zC>
- URL11: *Vádemelés a 2 milliárd forint vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezelés, valamint vesztegetés miatt.* <https://tinyurl.hu/wD81>
- URL12: *Ügyészségi közlemény: Újabb vádemelés Kőrös Gusztáv Tibor ellen.* <https://tinyurl.hu/P8wG>
- URL13: *Korrupciós bűncselekmények miatt gyanúsított a zuglói polgármester és egy volt helyi politikus.* <https://tinyurl.hu/4Sxx>
- URL14: *Korrupcióval vádolnak egy befolyásos ügyvédet, aki még ügyészként vehetett át milliós kenőpénzeket.”* <https://tinyurl.hu/9LPK>
- URL15: *Számlagyár üzemeltetésével több, mint négy milliárd vagyoni hátrányt okozott a bűnszervezet vezetője.* <https://tinyurl.hu/WSTt>
- URL16: *Jogerős ítélet a lébényi autópálya rendőrök ügyében.* <https://tinyurl.hu/gM9C>

- URL17: *Pénzért befolyásolták a mérkőzéseket – egyezségek alapján ítélet kézilabda meccseket érintő vesztegetések miatt.* <https://tinyurl.hu/UkyI>
- URL18: *Két év börtönt kapott a jövedéki orgazda a jóváhagyott egyezségben.* <https://tinyurl.hu/1Wcc>
- URL19: *Egyezségkötés a költségvetési csalás büntette miatt indult ügyben.* <https://tinyurl.hu/JCEE>
- URL20: *74 személy ellen vádemelés bünszervezetben elkövetett költségvetési csalás miatt.* <https://tinyurl.hu/8Vbv>
- URL21: *Több százmilliós vagyoni hátrányt okoztak.* <https://tinyurl.hu/pQup>
- URL22: *Közel 400 milliós költségvetési csalás miatt előkészítő ülésen üggyöntő határozat született.* <https://tinyurl.hu/4u7y>
- URL23: *Több mint kétszáz millió forint értékű autót lopott a szerb bünszervezet.* <https://tinyurl.hu/6LHy>
- URL24: *Az Eurojust közreműködésével eredményes nyomozás.* <https://tinyurl.hu/6UXZ>
- URL25: *Egyezség az embercsempészekkel.* <https://tinyurl.hu/7VwS>

Alkalmazott jogszabályok

2020. évi XLIII. törvény a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
2012. évi CCXXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról
2011. évi CL. törvény az egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról
2011. évi LXXXIX. törvény az egyes eljárási és az igazságszolgáltatást érintő egyéb törvények módosításáról
1999. évi CX. törvény az Országos Ítéltábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról
1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
1995. évi LXI. törvény a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról
1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról
- 2002/1994. (I. 17.) Korm. határozat a büntetőeljárási törvény koncepciójáról
- 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyési feladatokról

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Vida J. (2023). Egyezség a bűnösség beismeréséről – érvek, ellenérvek. *Belügyi Szemle*, 71(4), 567–584. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.4.1>

A daktiloszkópiai nyomkutatás modern módszerei I. – A fizikai módszerek

Modern Methods of Latent Print Development I - Physical Methods

Petrétei Dávid

tanársegéd, rendőr őrmagy
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
petretei.david@uni-nke.hu

Magyar Tudományos
Társaság

Absztrakt

Cél: A kétrészes tanulmány első fele bemutatja a daktiloszkópiai nyomkutatási módszerek közül a fizikai nyomkutatás eszközeit és eljárásait, azok csoportosítását, rövid történetét, fejlődésének tendenciáit.

Módszertan: A dolgozat az utóbbi évtizedben megjelent legjelentősebb külföldi szakkönyvek, illetve több tucat szakcikk feldolgozásával azok szintézisét végzi el. Megjelennek benne korábban publikált saját kutatási eredményeim is.

Megállapítások: Az úgynevezett fizikai nyomkutató módszerek mind a mai napig töretlenül fejlődnek. A 19. század vége óta használt porokat is mind a mai napig fejlesztik. A VMD-módszer (fémgőzölés) az utóbbi egy-két évben reneszánszát éli azt követően, hogy a hetvenes évek végére az újabb módszerek egyszer már kiszorították.

Érték: A hazai szakirodalomban ilyen alapos áttekintés régóta nem született a témában.

Kulcsszavak: daktiloszkópia, látens nyomok, optikai nyomkutatás, porozás

Abstract

Aim: The first half of the two-part study presents the physical methods of latent print developments, method classification, brief history, and future trends.

Methodology: The study synthesizes some of the most important technical handbooks and dozens of articles, published in the last decades. It also includes my own previously published research results.

Findings: The so-called physical methods of latent print development are still under ongoing research. Methods from the 19th century, like powdering, are still being developed. VMD has once been replaced by cyanoacrylate fuming in the late seventies, but in the last 1-2 years it is spreading again.

Value: In the Hungarian literature, such a comprehensive review has not been published on this subject for a long time.

Keywords: fingerprints, latent print development, dusting, cyanoacrylate

Bevezető

A daktiloszkópia a bőrlécrendszerek, azaz az emberi ujjak, tenyerek, talpak bőrének sajátos fodorszálmintázatának kriminalisztikai és személyazonosítási célú vizsgálata. Százhusz évnél is többet felölelő történelme során a személyazonosság kétséget kizáró megállapítását teszi lehetővé olcsón és gyorsan (Romanek, Solymosi & Tauszik, 2004; Solymosi & Tauszik, 2006).

A daktiloszkópia kriminalisztikai jelentőségét Francis Galton 1893-ban lefektetett két alapvető axiómája adja: az ujjnyomok egyediek, illetve változatlanok (Galton, 1893; Bodnár & Szabó-Nagy, 2016). Ezt kiegészíthetjük két további axiómával: bár az ujjnyomok egyediek, mégis hatékonyan rendezhetők adatbázisba; illetve az emberi bőr által folyamatosan termelt izzadmány átkerül a bőrrel érintkező egyéb felületekre, azokon nyomot képezve (Petrétei, 2014).

A fedetlen emberi testrészek nyomai tehát leggyakrabban a bőr által kiválasztott izzadmány által, réteglelakódási nyomként maradnak hátra. Döntő többségében ezek az ujj- és tenyéryomok, kisebb részben az ajak, fül, homlok és a mezítlábas talp nyomai. Ritkábban rétegleválási nyomként is megjelenhetnek, ha az izzadmány miatt a testrésze rátapad a nyomhordozó porrétegéből. A tanulmányban a továbbiakban „ujjnyomokról” beszélve azon mindig érteni fogom a tenyér-, fül-, ajak- stb. nyomokat is, lévén ezek felkutatási és rögzítési módszerei az ujjnyomokéval megegyeznek.

A felületi nyomként hátrahagyott látens ujjnyomok felkutatása és előhívása sokféle módszerrel történhet. Ezeket többféle szempontból oszthatjuk fel. Így beszélhetünk fizikai és vegyi módszerekről, másrészt helyszíni és laboratóriumi módszerekről. Sőt, a kriminalisztika fejlődése során egyes eljárások meghaladottá váltak, mert hatékonyabbat, egyszerűbbet, olcsóbbat, kevésbé veszélyeset találtak helyettük (Daluz, 2015; McRoberts, 2011; Champod, Lennard, Margot & Stoilovic, 2004; Lee & Gaennslen, 2001).

Ebben a tanulmányban nem módszertani útmutatót adok közre, hanem bemutatom a látens ujjnyomok felkutatására szolgáló módszerek egyfajta rendszerét, amiből azok fejlődési íve, tendenciája is kirajzolódik.

Fizikai nyomkutató módszerek:

- a) optikai módszerek,
- b) porozásos módszerek,
- c) nedves porozásos módszerek,
- d) elektrosztatikus módszerek,
- e) jódgőzölés,
- f) ciángőzölés,
- g) fémgőzölés.

Vegyí nyomkutató módszerek:

- a) aminosav-reagensek (ninhidrin módszerek),
- b) ezüstnitrát módszerek,
- c) véres nyomok előhívására és megerősítésére szolgáló módszerek,
- d) zsír-reagensek,
- e) elektrokémiai módszerek.

Optikai módszerek

Leegyszerűsítő megfogalmazással az optikai nyomkutató a fény használatára épül, az optikai nyomrögzítés pedig a fényképezést jelenti. A gyakorlatban a látható fényen kívül az elektromágneses spektrum számos más része is felhasználható, és a képfalkotó technikák sem csak a fényt örökítik meg.

A látható (tehát nem látens) nyomok lefényképezése maga is optikai nyomkutató (ami közönséges fényt használ) és nyomrögzítés, méghozzá annak legegyszerűbb változata. Más esetekben a megvilágítás szögét változtatni kell, a fénysugarak a felülettel közel párhuzamosan, súrlófényként meg tudnak úgy világítani bizonyos ujjnyomokat, hogy az megfelelő szögből látható, illetve fényképezhető legyen. Átlátszó, áttetsző nyomhordozók esetén az áteső fénynyel is elérhető lehet ez. Kevésbé látható nyomoknál az intenzívebb fénysugárnak (a kriminalisztikai fényforrások, úgynevezett ALS-ek esetében ez általában egyszínű, erős, polarizált fénynek) azt a tulajdonságát lehet kihasználni, hogy a nyomhordozón mint háttérén és a nyomon a fénysugár eltérően verődik vissza, szóródik vagy nyelődik el. Megvilágítás céljára lézerek is használhatók (Salares, Eves & Carey, 1979; Menzel, 1989; Garold, 2002). A 21. század tízes

éveiben megjelentek, majd elterjedtek a hordozható lézerek, amik nagyságrendekkel erősebb és koncentráltabb fényt képesek kibocsátani a legnagyobb teljesítményű ALS-hez képest is. Az eltérő fényvisszaverődési tulajdonságokra épül az UV-C ibolyántúli sugárzást használó RUVIS vagy KAVITS (reflected ultraviolet imaging system – képalkotás visszavert ibolyántúli sugarakkal) készülék, ami kezelés nélkül is rögzíteni tudja az ujjnyomokat (Singla, Kaurb & Sofatc, 2020; Sanfilippo, Richards & Nichols, 2010). Rögzíthetők továbbá a visszavert középhullámú infravörös sugarak (MWIR) is speciális képalkotó eszközzel, bármilyen kezelés nélkül (Schultesiss, 2020).

A lumineszcencia azt jelenti, hogy beérkező fénysugárzás hatására az objektum maga is világítani kezd. Az objektum által kibocsátott fény azonban mindig kisebb energiájú lesz, mint a beérkező, tehát hosszabb hullámhosszú, tehát a kéktől a vörös irányba tolódik (UV sugárzás hatására a lumineszcencia kék lesz, kék fény hatására kékeszöld, zöld fény hatására sárga, sárgára narancs, narancsra vörös, vörösre pedig már nem látható infravörös). Megfelelő szűrővel az eredeti fény kiszűrhető, így az nem zavarja az észlelést vagy a fényképezést, hiszen csak a lumineszcenciából származó fényt engedi át. Egyes esetekben a kezeletlen ujjnyom is képes lumineszkálni, különösen a lézerek hatására. Számos ujjnyomelőhívó por és vegyszer képes lumineszcenciára, ezek kitűnően használhatók a tarka vagy színes felületeken. A szakmai tapasztalatok szerint a lumineszcencia használata többszörösrre növeli a módszer érzékenységet.

A fenti – elterjedt – optikai eljárások mellett még léteznek a különböző multispektrális fényképészetre épülő módszerek (Plese, Exline & Stewart, 2010), az infravörös fényképészet és spektroszkópia alkalmazása (Crane, Bartick, Schwartz-Perlman & Huffman, 2007; Tahtouh, Kalman, Roux, Lennard & Reedy, 2005). Elvben létező, rutinszerűen még külföldön sem használt optikai módszer a röntgen-fluoreszcenciás képalkotás (micro-XRF) (Worley, Wiltshire, Miller, Havrilla & Majidi, 2006), a pásztázó elektronmikroszkópos képalkotás (SEM) (Garner, Fontan & Hobson, 1975), a szekunder ion tömegspektroszkópia (SIMS) (Hinder & Watts, 2010), a pásztázó Kelvin-szondás mikroszkópia (SKPM) (Williams, McMurray & Worsley, 2001), a mátrix által segített lézerdeszorpció (MALDI) (Bradshaw & Francese, 2014), a gyengített teljes reflexiós Fourier-transzformációs infravörös spektroszkópia (ATR FTIR) (Ricci et al., 2007), a deszorpciós elektropray ionizációs tömegspektrometria (DESI) (Ifa, Manicke, Dill & Cooks, 2008), az ólomporral végzett nyomkutató röntgen-képalkotással (elektronográfia) (Lail & Youker, 1975) stb.

Az optikai eljárások kapcsán kell megemlítenünk a digitális képek feldolgozásának különböző módszereit; a képek digitális utómunkájával a nyom több

részlete is kinyerhető lehet. Felhasználhatók erre a célra az ingyenes képkezelő szoftverek, de éppen így az Adobe Photoshop, a MATLAB vagy az IDL is (Carasso, 2013).

Porozás

A porozásos nyomkutatási módszerek a legközismertebbek és legerjedtebbek (Saroa, Sodhi & Garg, 2006), illetve a legelső módszerek (Claveria, 2022). A módszer arra épül, hogy valamilyen finom por az ujjnyomot alkotó anyagma-radványon jobban megtapad, mint a nyomhordozón, és ez láthatóvá teszi az ujjnyomot a háttér előtt. Ebből következően a viszonylag friss nyomokkal hoz jó eredményt, a száraz, nem ragadós felületeken (Omar & Ellsworth, 2012). A mágneporok kivételével porózus nyomhordozó felületeken nem használhatók (URL1).

A nyomkutatásra használható poroknak számtalan fajtája, típusa létezik. Többféle szempont mentén csoportosíthatjuk őket.

- a) Szín: fekete, fehér, szürke, kék, ezüst, arany, vörös stb. A nyomkutatásra általában olyan színt érdemes választani, ami a háttértől élesen elüt.
- b) Szemcseméret: finomabb, durvább stb. A finom szemcseméretű porok érzékenyebbek, azaz a régebbi vagy rosszabb minőségű nyomokon is képesek megtapadni. A frissebb nyomokat vagy a nem ideális felületű nyomhordozón lévő nyomokat viszont könnyen eltömi, azaz azokon hajlamos túl sok por megtapadni, a fodorszálak között is. Általában a porok egy mikron átmérőjű gömböcskék vagy tíz mikron átmérőjű lapos pelyhek (lemezkek) (Choi et al., 2006). Napjainkban megjelentek a nano méret-tartományba eső porok is (Jaber et al., 2012; Prabakaran & Pillay, 2021; Huang & Peng, 2021).
- c) Anyag: leggyakoribb a korom, a legváltozatosabb fém-oxidok, a mágneporok. Ritkább napjainkban: mész, cement (Garg, 2014; Vadivela, Nirmalab & Anbukumaranc, 2021), indigó, fűszerörlemények (Poletti et al., 2022).
- d) Célfelület: vannak olyan porok, amik kifejezetten egy-egy speciális felületen hátramaradt ujjnyomok kutatására készülnek, például a kalapácslakkos vagy egyéb fémfelületekre szánt porok. Ide tartozik, hogy porózus felületű nyomhordozókra a mágneporok alkalmasak csak. Más porok sokféle felületen egyformán hatékonyan alkalmazhatók (Badiye & Kapoor, 2015).
- e) Lumineszcens tulajdonságok: egyes porok meghatározott hullámhosszú fény hatására lumineszkálnak. Jelenleg ezek között figyelhető meg a legkomolyabb fejlődés. A 10 nanométernél kisebb szén nanorészecskék (carbon quantum dots, CD) kiváló lumineszcens tulajdonságokat mutatnak (Chen

et al., 2017; Milenkovica et al., 2019), a cink-oxiddal bevont CD nanorészecskék ugyancsak (Prabakaran & Pillay, 2020). A fluoreszkáló anyagok új csoportja az aggregáció miatt lumineszkáló anyagoké (AIEgen), amik egyetlen molekulaként nem bocsátanak ki fényt, aggregátumként azonban erős és stabil fénykibocsátók. Ujjnyomkutatásra felhasználható 1:50 arányban mágnessorhoz keverve (Qiu et al., 2018).

A lumineszcencia lényege, hogy a gerjesztő fény energiát veszít, azaz hosszabb lesz a hullámhossza, tehát a kék irányából a vörös felé tolódik: az ibolyántúli fény hatására a lumineszcens por kéken fog világítani, a kék fény hatására zöldesen vagy sárgán stb. Ha a háttér ugyancsak lumineszcens tulajdonságokat mutat, az előhívott nyom nem lesz elegendően kontrasztos. Ebben az esetben lehetséges úgynevezett anti-Stokes porokat használni. Az anti-Stokes foszforoknak nevezett pigmentek a fluoridokból, cinkből, stronciumból vagy lantan-oxidokból álló luminoforok csoportjába tartoznak, és infravörös fény hatására rövidebb hullámhosszú, azaz látható fényt emittálnak. A lumineszcens tulajdonságokat mutató háttér viszont hosszabb hullámhosszú, tehát nem látható infravöröst emittál, tehát a kép megfelelően kontrasztos lesz (Drabarek, Siejca, Moszczyński & Konior, 2012). Ugyanennek a problémának egy másik megoldása, hogy infravörösbe emittáló port gerjesztenek látható fénnel, és infrafényképezővel rögzítik a képet a látható fény kiszűrésével. Ebben az esetben a gerjesztett háttér által emittált látható fény nem kerül rögzítésre, csak a por által emittált infravörös (King, Hallet & Foster, 2015).

A porokat általában ecsettel kell a nyomhordozó felületre felvinni. Az ecsetek is a legváltozatosabb méretekben, alakban készülnek. Ezeket is csoportosíthatjuk, ezek szerint léteznek:

- a) tollecsetek, leggyakrabban marabu tollából;
- b) szőrecsetek, leggyakrabban mókus- vagy nyúlszörből;
- c) üvegszálas ecsetek;
- d) mágnessorok felhordására szolgáló mágneses „ecsetek” (applikátorok).

Az ecset használatának alternatívája lehet a por fújása (Swofford – Kovalchick, 2012) vagy a felületre való öntése; a felesleget ezekben az esetekben is ecsettel vagy vattával célszerű eltávolítani. Rendkívül finom „porréteg” lesz a füstcsapadékból, az ebonit elégetésekor keletkező zsíros nehéz füst rátelepszik a nyomhordozóra, leginkább az ujjnyomot alkotó anyagmaradványra. A por (illetve füstcsapadék) feleslege ekkor is ecsettel vagy vattával távolítható el. Az ebonitrúdból fekete, magnéziumból fehér füst nyerhető. A módszert manapság a mágnessorozás az esetek jelentős részében kiváltja.

A porral előhívott nyomok rögzítése történhet méretarányos fényképfelvételen, illetve alakú jellemzőit tükröző minta származtatásával, azaz a nyomhordozó felületről le is emelhető. A leemelés során a nyomhordozón lévő por megtapad a leemelő anyagban, így arra átkerül. Ilyen leemelő anyagok számtalan méretben, változatban készülnek. Az alábbiak szerint csoportosíthatók:

- a) cellux, ahol a ragasztós felület maga átlátszó, ezért azt valamilyen háttérre ragasztják fel;
- b) fóli, ahol a ragasztós felület nem átlátszó, ezért azt átlátszó réteggel lefedik.

Szabálytalan alakú vagy nehezen hozzáférhető nyomhordozó felületekről szilikonöntvényvel is levehető a nyom: a képlékeny szilikonba a por beletapad, megkötése után a felületről lefejtve a port magával viszi, a nyomot így megőrökíti.

A celluxra és a fóliára levett nyom egymás tükörképe lesz. Ezt oldalhelyességnek hívják: a celluxra levett nyom a helyszínen talált nyomhoz képest oldalhelyes. Tükörképe, a fóliára levett nyom a helyszínen talált nyomhoz képest nem oldalhelyes. A fóli zselatinos felületében fel tud szívódni a nyom, néhány év alatt így használhatatlanná válhat. Celluxnál ilyen veszély nem fenyeget.

Nedves porozás

A porozás nem alkalmazható nedves felületeken, mert a por a nedvességbe beletapad, az ecset a port a nedvességgel együtt elmaszatolja csak. Nedves felületen megkísérelt hagyományos porozás a későbbi (száradás után megkísérelt) porozást is lehetetlenné teszi. Ezekben az esetekben úgynevezett nedves porozást kell alkalmazni, amikor a nyomkutató por szuszpenzióként kerül permetezésre a nyomhordozóra, a feleslege pedig vízzel lemosható (Zamirl, Oz, Leifer & Geller, 2002; Jasuja, Singh & Sodhi, 2007). Ezek a szuszpenziók általában SPR, illetve MPR néven találhatók meg (small/micro particle reagent). Többféle színben (fekete, fehér, lumineszcens) kerülnek forgalomba.

A szuszpenzió nem oldat, a szilárd részecskék nem oldódnak fel a folyadékban. Ha sokáig állni hagyjuk, a szilárd elemek lerakódnak az edény aljára. Használat előtt ezért fel kell keverni vagy rázni, hogy a felületre kerülő folyadékban elegendő szilárd elem legyen. A sötét SPR általában molibdén-diszulfid szuszpenziója vizes alapú felületaktív mosófolyadékban, a fehér cink-karbonát vagy titánium-dioxid szuszpenziója (Williams & Elliott, 2005). Lumineszcens tulajdonságot kristályibolya vagy egyéb lumineszcens festék hozzákeverésével érnek el. A lumineszcens SPR emberi bőrön is képes ujjnyomok előhívására (Petrétei, 2015).

Az SPR/MPR által előhívott nyom méretarányos fényképen rögzíthető, vagy a felület száradása után cellulzra vagy fólira leemelhető.

Ugyancsak nedves porozást alkalmaznak ragasztószalagok ragasztós felén történő nyomkutatásra. (A közönséges por az egész felületre egyenletesen felragadna.) Használható az SPR/MPR, de kikeverhető „háziilag” is a nedves por: valamelyik közönséges ujjnyomkutató por, mosogatószer és víz szükséges csak hozzá. Angol betűszóval PIS, powder in suspension a neve ezeknek a módszereknek. Csorgatással vagy ecsettel vihető fel a ragasztószalagra a kikevert anyag, az előhívott nyom méretarányos fényképen rögzíthető. Léteznek kifejezetten erre a célfelületre dedikált szuszpenziók is (Claveria, Clares, Fernández, Heredia & Godall, 2022; Garcia & Gokool, 2020).

Elektrosztatikus módszer – EDPL/ESDA

Változatos felületeken, akár kárpiton, ruhaszöveten hátramaradt poros nyomok rögzíthetők vékony poliészter filmre elektrosztatikus elven (az elv nagyon hasonlít az általános iskolai kísérletre, ahol a fésű magához vonzza a papírfecniket). A módszer használatához elektrosztatikus pornyom rögzítő készülék (angol betűszóval: ESDA, electrostatic detection apparatus vagy EDPL, electrostatic dust print lifter) szükséges. A nyomhordozó alá pozitív töltésű szinterelt fémlemezt kell helyezni, a nyomhordozóra közvetlenül rá kell teríteni a vékony poliészter filmet, majd annak tetején kell többször végighúzni a negatív töltést biztosító, a műszerhez csatlakoztatott fémrudat. A töltéskülönbség rendkívül szorosan rátapasztja, „rászívjá” a poliészter filmet a felületre. Az eljárás után a nyomok a poliészter film felületére kerülnek át, ott elsősorban méretarányos fényképen rögzíthetők. Fokozott óvatossággal a nyomok leemelhetők, elsősorban fólira, de ez a film szakadását, gyűrődését is okozhatja. Az elektrosztatikus rögzítés a vékony, lapos felületeken működik, amik alá be lehet helyezni a fémlemezt. Fontos, hogy a módszer nem rongálja meg a nyomhordozót, akár egy értékes levél vagy dokumentum papírja is vizsgálható vele (ez sem a mágnestörrel, sem a vegyszeres nyomkutatásról nem mondható el) (Tovar, 2004; Adair & Dobersen, 2006; Milne, 2012; Loewenhagen, 2013).

Ciángőz

A ciánakrilát észterek gőzének bűnügyi technikai felhasználása a hetvenes évek második felében kezdődött egymástól függetlenül Japánban és Angliában, majd

az Egyesült Államokban. A különböző (metil, etil, butil stb.) ciánakrilát észterek a hétköznapi és orvosi pillanatragasztók hatóanyagai. Nyomkutatásra az elpárologtatott ciánakrilát észtert használjuk, amit a szakzsargonon csak ciángőznek hív (Lee & Gaenssen, 1984; Steele, Hines, Rutheford & Wheeler, 2012).

A ciángőz reakcióba lépve az ujjnyomot alkotó anyagmaradvány szerves alkotórészeivel (aminosavak, zsírsavak, fehérjék) fehér kristályként csapódik ki, kirajzolva a daktiloszkópiai nyomtöredéket. A megfelelő reakcióhoz magas páratartalom szükséges, ezért a módszert általában zárt üveggádákban vagy szekrényekben használják. A modern, kifejezetten ciángőzölésre tervezett szekrények automatikusan beállítják a páratartalmat, keringtetik a levegőt, illetve kiszellőztetik magukat a nyomhívás végén (a ciángőz irritálja a szemet és a légzőszerveket). Létezik kézi, úgynevezett ciánpálca vagy ciánpisztoly, ami forró öngyújtógáz sugarával hevíti fel és fújja ki a ciángőzt a nyomhordozó felületre.

A ciángőzölés egyrészt rendkívül sokoldalú, nyomkutatásra kiválóan alkalmas valamennyi nem porózus felületen. A porokkal ellentétben alkalmas nem teljesen sima felületek, kissé párás felületek, elektrosztatikus tulajdonságokat mutató műanyag felületek kutatására is. Másrészt körülbelül egy nagyságrenddel érzékenyebb a hagyományos poroknál, azaz a porózásos módszerekhez szükséges anyagmaradvány egytizedén is értékelhető eredményt hoz. Ha egy felületen a porózásos nyomkutatás nem talál „semmit”, a ciángőz még boldogulhat.

A kicsapódott cián nem mindig látható szabad szemmel. Ez áthidalható, ha még a gőzölés előtt magához a ciánhoz kevernek lumineszcens tulajdonságokat mutató anyagokat (Hahn & Ramotowski, 2012; Farrugia, Fraser, Calder & Deacon, 2014). Az előhívott nyomokat ezért utókezelésnek kell alávetni, hogy az látható és fényképezhető legyen (Bumrah, 2017). Ilyen utókezelés lehet:

- a) A porózás. Csaknem bármilyen, a nyomhordozó mint háttér színétől elütő, illetve lumineszcens por használható a ciánnal hívott nyom megerősítésére (Fabiszak, 2021).
- b) A szudánfekete. A vegyi nyomkutatás módszerei közé tartozó zsírfesték a ciánnal hívott nyomok megerősítésére is használható (Munroe, 1994). Főleg olyankor, ha fehér vagy világos felületen használtuk a ciángőzt.
- c) A ciánfestékek. Számos vegyszer alkalmas a ciánnal hívott nyomok megfestésére. Ezek közül a leghatékonyabbak azok, amik erős lumineszcens tulajdonságokat mutatnak. Ilyen a Basic Yellow 40, Basic Red 28, Ardrex, Rhodamine 6G, Safranin O, MRM, MBD, RAM stb. (Kołek-Kaczanowska, 2013; Richards & Thomas, 2014).

A ciángőzzel előhívott nyomok rögzítése elsősorban méretarányos fényképen történik, az utókezelés függvényében akár színszűrők és ALS felhasználásával.

Jódgőz

A jód az egyik legelső látens nyomkutató anyag volt a világon. A 19. század – egyes források szerint (Claviera, 2022) 1888 – óta alkalmazzák, még napjainkban is. A jód szobahőmérsékleten szilárd, melegítés hatására gyorsan szublimál (szilárd halmazállapotból gázzá alakul). A nyomhordozó felületre jutva a jódgőz sötét sárga vagy barna színben hívja elő az ujjnyomot, ami azonban néhány perc alatt eltűnik. Ekkor a hívást meg kell ismételni.

A jód az ujjnyomot alkotó anyagmaradvány telítetlen zsírsavainak kettős szénkötésével lép addíciós reakcióba, a nyom sárgásbarna színét a trijodid ion megjelenése adja. Különösen erős a kölcsönhatás a szkvalénnel. Ez a reakció visszafordítható, ezzel magyarázzák a nyom elhalványulását. A jód működésének másik magyarázata szerint a kölcsönhatás a víz állandó dipólusa és a jódban indukált dipólus közti kölcsönhatás eredménye, amit szervesetlen sók jelenléte fokozhat. Eszerint a jód azért csak friss nyomokon működik, mert azokban van még elegendő víz.

A jódot erre a célra szolgáló üveghengerben használjuk, amit kézzel melegítünk, egyik végébe pedig levegőt juttatunk pumpa segítségével, esetleg befújással. A cső túlfelületén a kézmeleg hatására szublimáló jódgőz kilép, és a nyomhordozó felületre jut. A kézben tartott hengerrel akár falak, ablakkeret, villanykapcsoló stb. is kutatható. Alkalmazható porózus és nem porózus felületek széles körén, a fémfelületek kivételével. Egy másik módszer alapján a jód mellé két-három hétre szilikongél granulátumot tartalmazó nedvszívó vagy szárazanyag tasakot helyeznek, amíg az egészen fekete nem lesz; ezt követően simítózáras zacskóba helyezik a bűnjelet és a jóddal telített szárazanyag tasakot, ahol a kiszabaduló jódgőz előhívja a nyomokat (Siegel, 2007).

Az előhívott nyomot eltűnése előtt méretarányos felvételen lehet rögzíteni. Bizonyos vegyszerekkel (benzoflavon, alfa-naftoflavon) kezelve a nyom sötétkék árnyalatban a felületen marad, nem tűnik el. Régi, napjainkban nem használt rögzítési módszer az átkontaktolás bevizezett filmnegatívra, majd annak előhívása.

A jód hátránya, egyben visszaszorulásának oka, hogy csak a viszonylag friss, legfeljebb néhány napos nyomokat képes előhívni. Előnye ugyanakkor, hogy nem hagy nyomot a megkutatott felületen. További hátránya, hogy a légzőszerveket irritálja, a fémtárgyakat pedig roncsolja.

Fémgőzölés – VMD

A fémgőzölés angol neve vacuum metal deposit (VMD), ami talán pontosabb műszó (Brewer, 2019; Brewer, 2020; Shipman, 2021; Horvath, 2022; Illston-Baggs,

2022). Egy tartályban rendkívül alacsony (0,03 Pa) nyomáson 1-2 milligramm aranyat gőzöltögtetnek, ami rátelepszik a nyomhordozóra, azon lerakódást képez. Az ujjnyomot alkotó anyagmaradványba az arany belediffundál, az ujjnyom anyagmaradványaival nem szennyezett felületen pedig lerakódik. Második lépésként valamivel nagyobb (0,05 Pa) nyomáson 1 gramm cinket gőzöltögtetnek el. A cink kizárólag az arany rendkívül vékony (néhány nanométer vastag) rétegén rakódik le. Az ujjnyom előhívása tehát lényegében úgy történik, hogy a cink egyenletesen lerakódik a felületre, kivéve az ujjnyomra, a nyom ezért lesz látható. Az arany és cink mellett működik arany és kadmium, ezüst és cink, ezüst és kadmium, réz és cink, réz és kadmium, egyetlen fém használva pedig az ólom, cink, arany, ezüst, réz, alumínium stb. fémekkel is, ezek más és más felületekre, nyomokra ideálisak (Philipson & Bleay, 2007).

A fémgőzölés nagyon jól működik mindenféle nem porózus felületen, mint amilyen a hagyományosan rossz nyomhordozó folpack vagy a ragasztószalag nem ragasztós fele, a kilótt lőszerhüvely vagy akár bőr használati tárgyak. Kiválóan működik a félporózusnak nevezett felületeken, amik a fényes papírok (magazinok vagy csomagolópapírok). Nem akadályozza meg a fémgőzölés sikeres végrehajtását még az sem, hogy a nyomhordozó esetleg durva környezeti tényezőknél volt kitéve (eső, hó, elásás stb.).

Az eszközt és a módszert a hatvanas évek derekától kezdték használni. A hetvenes évek Angliájában számos terrorcselekményt követtek el házilag barkácsolt pokolgépekkel, amiket polietilén műanyag zacskókba (azaz nylon szatyrokba) rejtettek. Ez a tény nagy lökést adott a fémgőzölés fejlesztésének. A műanyag csomagolókon később a ciángőzölés hatékonyabbnak bizonyult, és (ami talán még fontosabb) olcsóbbnak. A módszer használatához szükséges berendezés, a vákuum előállítására képes tartály rendkívül költséges, hazánkban csak a közelmúltban szereztek be egyetlen ilyen készüléket. Ugyanakkor a fent hivatkozott, közelmúltban született forrásokból látható, hogy napjainkban a VMD használata szinte reneszánszát éli.

Egyéb fizikai módszerek

- a) A papír hevítése. Égett papíroknál megfigyelték, hogy ahol a papír már kezd elszíneződni, az ujjnyomok hirtelen előtűnnek, valamivel sötétebb színben. Gyártanak kifejezetten ujjnyomkutatásra rendelt papírhevítő készülékeket (Robb, Deacon, Fordyce, Fennessy & Farrugia, 2020).
- b) A radioaktív kén-dioxid ($^{35}\text{SO}_2$) gáz alkalmas a ragasztószalag mindkét felén, szöveteken és kárpitokon, illetve bármilyen porózus nyomhordozón

nyomokat előhívni. A radioaktív gázt erre rendszeresített tartályba fecskendezik, megfelelő magas páratartalom mellett ebben ázik 12 órát a bűnjel, majd a nyomhordozót röntgen-lemezzel kell lefedni, egy hétre (a pontos időtartamot úgy állapítják meg, hogy naponta többször is sugázmérőt használnak). A röntgen-lemezen az ujjnyomokat alkotó anyagmaradványba diffundáló kén-dioxid által kibocsátott béta-sugárzás rögzül az ujjnyom képeként (Spedding, 1971).

- c) Kontaktolás. Gumifólira vagy zseléfólira átvihető az ujjnyom azáltal, hogy a felületre rászorítjuk. Ezt követően a gumifólin optikai módszerekkel, például fóliszkennel rögzíthetők az átkontaktolt nyomok. Emberi bőrről papírra lehet kontaktolni a nyomokat, majd a papíron mágnesporral előhívni az ujjnyomot (Sampson & Sampson, 2005).

Befejezés

Tanulmányom második részében a vegyi nyomkutató módszereket tekintem át. Fontos kiemelni, hogy a megkülönböztetés sok esetben viszonylagos: vannak olyan vegyi reagensek, amiket ténylegesen porként, ecsettel kell a felületre felhordani. Az ebben a tanulmányban ismertetett jódgőz vagy a ciángőz besorolása is kérdéses: a hazai szakzsargonban nem véletlenül utalnak ezekre mint „fél-vegyi” módszerekre. Megjegyzem, ahogy ebben a tanulmányban is írtam, mind a mai napig tisztázatlan, hogy a jódgőz pontosan miért és hogyan színezi meg az ujjnyomokat alkotó anyagmaradványt; pontosabban két különböző, helytállóan tűnő magyarázat is van rá.

Felhasznált irodalom

- Adair, T. W. & Dobersen, M. (2006). Lifting Dusty Shoe Impressions from Human Skin: A Review of Experimental Research from Colorado. *Journal of Forensic Identification*, 56(3), 333–338.
- Badiye, A. & Kapoor, N. (2015). Efficacy of Robin® powder blue for latent fingerprint development on various surfaces. *Egyptian Journal of Forensic Sciences*, 5(4), 166–173. <https://doi.org/10.1016/j.ejfs.2015.01.001>
- Bodnár A. & Szabó-Nagy Zs. (2016). Az ujjnyomok állandósága és változatlansága. *Belügyi Szemle*, 64(7-8), 119–124. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2016.7-8.11>
- Bradshaw, R. & Francese, S. (2014). Matrix-assisted laser desorption ionisation tandem mass spectrometry imaging of small molecules from latent fingerprints. *Spectroscopy Europe*, 26(4), 6–8.

- Brewer, E. R. (2019). The Capability of Forensic Vacuum Metal Deposition for Developing Latent Fingermarks on Fired Ammunition: A Preliminary Study Comparing Alternative Metal Processes. *Journal of Forensic Identification*, 69(3), 299–327.
- Brewer, E. R. (2020). Visualization of Latent Fingerprint Detail on Fired Handgun Casings Using Forensic VMD. *Journal of Forensic Identification*, 70(3), 323–345.
- Bumbrah, G. S. (2017). Cyanoacrylate fuming method for detection of latent fingermarks: a review. *Egyptian Journal of Forensic Sciences*, 7(4), 2–8. <https://doi.org/10.1186/s41935-017-0009-7>
- Cantu, A. A. (2000). Silver Physical Developers for the Visualization of Latent Prints on Paper. *Forensic Science Review*, 13(29), 30–64.
- Carasso, A. S. (2013). Alternative Methods of Latent Fingerprint Enhancement and Metrics for Comparing Them. *National Institute of Standards and Technology*, 13., 1–21. <https://doi.org/10.6028/NIST.IR.7910>
- Bandey, H., Bleay, S., Bowman, V., Downham, R., Sears, V., Gibson, A., Selway, C., Ramadani, J. & Ciuksza, T. (2018). *Home Office Fingerprint Source Book*. Home Office.
- Champod, C., Lennard, C., Margot, P. & Stoilovic, M. (2004). *Fingerprints and Other Ridge Skin Impressions*. CRC Press. <https://doi.org/10.1201/9780203485040>
- Chen, J., Wei, J.-S., Zhang, P., Niu, X.-Q., Zhao, W., Zhu, Z.-Y., Ding, H. & Xiong, H.-M. (2017). Red-Emissive Carbon Dots for Fingerprints Detection by Spray Method: Coffee Ring Effect and Unquenched Fluorescence in Drying Process. *ACS Applied Materials & Interfaces*, 9(22), 18429–18433. <https://doi.org/10.1021/acsami.7b03917>
- Choi, M. J., McDonagh, A. M., Maynard, P. J., Wuhler, R., Lennard, C. & Roux, C. (2006). Preparation and Evaluation of Metal Nanopowders for the Detection of Fingermarks on Nonporous Surfaces. *Journal of Forensic Identification*, 56(5), 756–768.
- Claveria, S. (2022). Who Actually Discovered Fingerprint Powders? *Journal of Forensic Identification*, 32(1), 22–32.
- Claveria, S., Clares, N., Fernández, P., Heredia, R. & Godall, A. (2022). WET UCIO - New Powder Suspension Formula for Fingerprint Development on the Adhesive Side of Tape. *Journal of Forensic Identification*, 12(2), 174–184.
- Crane, N. J., Bartick, E. G., Schwartz-Perlman, R. & Huffman, S. (2007). Infrared Spectroscopic Imaging of Noninvasive Detection of Latent Fingerprints. *Journal of Forensic Science*, 52(1), 48–53. <https://doi.org/10.1111/j.1556-4029.2006.00330.x>
- Daluz, H. M. (2015). *Fundamentals of Fingerprint Analysis*. CRC Press.
- Drabarek, B., Siejca, A., Moszczyński, J. & Konior, B. (2012). Applying Anti-Stokes Phosphors in Development of Fingerprints on Surfaces Characterized by Strong Luminescence. *Journal of Forensic Identification*, 17(1), 28–35.
- Fabiszak, M. (2021). Cyanoacrylate Fuming and White Powder Suspension Together in One Sequence for Nonporous Surfaces. *Journal of Forensic Identification*, 8(3), 217–225.
- Farrugia, K. J., Fraser, J. Calder, N. & Deacon, P. (2014). Pseudo-Operational Trials of Lumicyano Solution and Lumicyano Powder for the Detection of Latent Fingermarks on Various Substrates. *Journal of Forensic Identification*, 64(6), 556–582.

- Galton, F. (1893). Fingerprints. *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, 22(3), 276–277. <https://doi.org/10.2307/2842054>
- Garcia, M. & Gokool, V. (2020). Latent Print Development on the Adhesive Side of Tape. *Journal of Forensic Identification*, (1), 103–123.
- Garg, R. K. (2014). Application of a new commonly available substance for the visualization of latent finger marks: White cement. *Problems of Forensic Science*, 97(1), 5–13.
- Garner, G. E., Fontan, C. R. & Hobson, D. W. (1975). Visualization of Fingerprints in the Scanning Electron Microscope. *Journal of the Forensic Science Society*, 15(4), 281–288. [https://doi.org/10.1016/S0015-7368\(75\)71000-9](https://doi.org/10.1016/S0015-7368(75)71000-9)
- Hahn, W. & Ramotowski, R. (2012). Evaluation of a Novel One-Step Fluorescent Cyanoacrylate Fuming Process for Latent Print. *Visualization*, 62(3), 279–298.
- Hinder, S. J. & Watts, J. F. (2010). SIMS fingerprint analysis on organic substrates. *Surface and Interface Analysis*, 42(6-7), 826–829. <https://doi.org/10.1002/sia.3497>
- Horvath, A. (2022). Visualization of Latent Fingerprints on Fabrics Using Vacuum Metal Deposition. *Journal of Forensic Identification*, 72(3), 339–370.
- Huang, M. & Peng, D. (2021). A rapid and dual-mode visualization of latent and bloody fingerprints using Cr- and Sb-codoped titanium dioxide nanoparticles. *Journal of Materials Science*, 56(3), 1–12. <https://doi.org/10.1007/s10853-020-05651-x>
- Ifa, D. R., Manicke, N. E., Dill, L. A. & Cooks, R. G. (2008). Latent fingerprint chemical imaging by mass spectrometry. *Science*, 321(805), 805–811.
- Illston-Baggs, G., Deacon, P., Nichols-Drew, L. & Farrugia, K. J. (2022). Using Vacuum Metal Deposition to Detect Latent Fingermarks on Thermal Paper: A Pseudo-operational Trial. *Journal of Forensic Identification*, (2), 185–199.
- Jaber, N., Lesniewski, A., Gabizon, H., Shenawi, S., Mandler, D. & Almog, J. (2012). Visualization of Latent Fingermarks by Nanotechnology: Reversed Development on Paper – A Remedy to the Variation in Sweat Composition. *Angewandte Chemie*, 51(49), 12224–12227. <https://doi.org/10.1002/anie.201205259>
- Jasuja, O. P., Singh, G. D. & Sodhi, G. S. (2007). Small Particle Reagent: A Saponin-Based Modification. *Journal of Forensic Identification*, 57(2), 244–251.
- King, R. S. P., Hallett, P. M. & Foster, D. (2015). Seeing into the infrared: A novel IR fluorescent fingerprint powder. *Forensic Science International*, 249(4), e21–e26. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2015.01.020>
- Kołek-Kaczanowska, E., Rogoża, E. & Drzewiecka, K. (2013). Application of Ardrex, Safranin O and Basic Yellow 40 for contrasting latent fingerprints on both sides of adhesive tapes. *Problemy Kriministyki*, 281(3), 58–61.
- Lail, H. & Youker, G. (1975). Fingerprinting by Electronography. *Forensic Science*, 5(2), 145–146. [https://doi.org/10.1016/0300-9432\(75\)90361-1](https://doi.org/10.1016/0300-9432(75)90361-1)
- Lee, H. C. & Gaensslen, R. E. (1984). Cyanoacrylate Fuming. *Identification News*, 34(6), 8–14.
- Lee, H. C. & Gaensslen, R. E. (Eds.) (2001). *Advances in Fingerprint Technology*. CRC Press.

- Loewenhagen, C. (2013). A Comparison of Usable Latent Fingerprints in Dust: Electrostatic Dust Print Lifter Versus Magna Powder. *Journal of Forensic Identification*, 63(3), 263–273.
- McRoberts, A. (Ed.) (2011). *The Fingerprint Sourcebook*. US DoJ National Institute of Justice.
- Menzel, R. E. (1989). Detection of Latent Fingerprints by Laser-Excited Luminescence. *Analytical Chemistry*, 61(8), 557A–561A. <https://doi.org/10.1021/ac00183a746>
- Milenkovic, I., Algarra, M., Alcoholado, C., Cifuentes, M., Lázaro-Martínez, J. M., Rodríguez-Castellón, E., Mutavdžić, D., Radotića, K. & Badosz, T. J. (2019). Fingerprint imaging using N-doped carbon dots. *Carbon*, 144, 791–797. <https://doi.org/10.1016/j.carbon.2018.12.102>
- Milne, R. (2012). The Development of a Wireless Electrostatic Mark Lifting Method and its use at Crime Scenes. *Journal of Forensic Identification*, 62(2), 154–164.
- Munroe, R. G. (1994). Latent Fingerprint Development on a Cement Matrix. *Canadian Society of Forensic Science Journal*, 27(1), 1–4. <https://doi.org/10.1080/00085030.1994.10757019>
- Omar, M. Y. & Ellsworth, L. (2012). Possibility of using fingerprint powders for development of old fingerprints. *Sains Malays*, 41(4), 499–504.
- Petrétei D. (2014). Daktiloszkópiai nyomok. In Gárdonyi G. (Szerk.), *Módszertani útmutató bűnügyi technikusoknak* (pp. 50–56). Nemzeti Közszerológai Egyetem.
- Petrétei D. (2015). Újjnyomok rögzítése emberi bőrről. *Belügyi Szemle*, 63(11), 163–179. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.11.11>
- Philipson, D. & Bleay, S. (2007). Alternative Metal Processes for Vacuum Metal Deposition. *Journal of Forensic Identification*, 57(2), 252–273.
- Plese, C. A., Exline, D. L. & Stewart, S. D. (2010). Improved Methods of Visible Hyperspectral Imaging Provide Enhanced Visualization of Untreated Latent Fingerprints. *Journal of Forensic Identification*, 60(6), 603–618.
- Poletti, T., Berneira, L. M., Bueno, D. T., da Silva, C. C., da Silva, R. & Pereira, C. M. P. (2022). Chemical evaluation and application of cinnamaldehyde-derived curcumins as potential fingerprint development agents. *Talanta Open*, 6(3), 1–9. <https://doi.org/10.1016/j.talo.2022.100133>
- Prabakaran, E. & Pillay, K. (2020). Synthesis and characterization of fluorescent N-CDs/ZnON-Ps nanocomposite for latent fingerprint detection by using powder brushing method. *Arabian Journal of Chemistry*, 13(2), 3817–3835. <https://doi.org/10.1016/j.arabj.2019.01.004>
- Prabakaran, E. & Pillay, K. (2021). Nanomaterials for latent fingerprint detection: a review. *Journal of Material Research and Technology*, 12(3), 1856–1885. <https://doi.org/10.1016/j.jmrt.2021.03.110>
- Qiu, Z., Hao, B., Gu, X., Wang, Z., Xie, N., Lam, J. W. Y., Hao, H. & Tang, B. Z. (2018). A general powder dusting method for latent fingerprint development based on AIEgens. *Science China Chemistry*, 61(8), 966–970. <https://doi.org/10.1007/s11426-018-9280-1>
- Ricci, C., Phiriavityopas, P., Curum, N. C., Chan, K. L. A., Jickells, S. & Kazarian, S. G. (2007). Chemical Imaging of Latent Fingerprint Residues. *Applied Spectroscopy*, 61(5), 514–522.
- Richards, D. A. & Thomas, J. R. (2014). Nonporous Fluorescent Dye Stains: A Comparative Analysis. *Journal of Forensic Identification*, 64(3), 239–254.

- Robb, K., Deacon, P., Fordyce, L., Fennessy, R. & Farrugia, K. J. (2020). Evaluation of a Hot Print System for the development of latent fingermarks on thermal paper: A pseudo-operational trial. *Science & Justice*, 60(1), 72–78. <https://doi.org/10.1016/j.scijus.2019.08.003>
- Romanek J., Solymosi J.né & Tauszik N. (2004). *Daktiloszkópia 1904–2004*. BM Duna Palota és Kiadó.
- Salares, V. R., Eves, C. R. & Carey, P. R. (1979). On the Detection of Fingerprints by Laser Excited Luminescence. *Forensic Science International*, 14(3), 229–237. [https://doi.org/10.1016/0379-0738\(79\)90142-7](https://doi.org/10.1016/0379-0738(79)90142-7)
- Sampson, W. C. & Sampson, K. L. (2005). Recovery of Latent Prints from Human Skin. *Journal of Forensic Identification*, 55(3), 362–385.
- Sanfilippo, P., Richards, A. R. & Nichols, H. (2010). Reflected Ultraviolet Digital Photography: The Part Someone Forgot to Mention. *Journal of Forensic Identification*, 62(2), 181–198.
- Sarao, J. S., Sodhi, G. S. & Garg, R. K. (2006). Evaluation of Fingerprint Powders. *Journal of Forensic Identification*, 56(2), 186–197.
- Schultheiss, E., Kreuter, N. & Boni, V. (2020). High-Resolution Medium Infrared Imaging in Forensics – Operation Principles and First Results in Dactyloscopy. *Journal of Forensic Identification*, 70(2), 186–204.
- Shipman, J. (2021). Evaluation of Vacuum Metal Deposition: Fingerprint Development on Plastic, Gloves, Handguns, and Live Ammo. *Journal of Forensic Identification*, 71(2), 119–141.
- Siegel, S. D. (2007). A Modified Iodine-Fuming Method. *Journal of Forensic Identification*, 57(3), 378–382.
- Singh, S. P. (2020). Development of Latent Fingerprints on Human Skin: A Review. *International Journal of Engineering Research & Technology (IJERT)*, 9(6), 1192–1198.
- Singlaa, N., Kaurb, M. & Sofatc, S. (2020). Latent Fingerprint Database Using Reflected Ultraviolet Imaging System. *Procedia Computer Science*, 167, 942–951. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.03.393>
- Solymosi J.né & Tauszik N. (2006). A daktiloszkópia változatlan hatékonyságáról. *Belügyi Szemle*, 54(5), 91–99.
- Spedding, D. (1971). Detection of Latent Fingerprints with 35SO₂. *Nature*, 229, 123–124. <https://doi.org/10.1038/229123a0>
- Steele, C. A., Hines, M., Rutheford, L. & Wheeler, A. W. (2012). Forced Condensation of Cyanoacrylate with Temperature Control of the Evidence Surface to Modify Polymer Formation and Improve Fingerprint Visualization. *Journal of Forensic Identification*, 62(4), 335–348.
- Swofford, H. J. & Kovalchick, A. T. (2012). Fingerprint Powders: Aerosolized Application Revisited. *Journal of Forensic Identification*, 62(2), 109–128.
- Tahtouh, M., Kalman, J. R., Roux, C., Lennard, C. & Reedy, B. J. (2005). The Detection and Enhancement of Latent Fingermarks Using Infrared Chemical Imaging. *Journal of Forensic Science*, 50(1), 1–9. <https://doi.org/10.1520/JFS2004213>
- Tovar, R. M. (2004). The Use of Electrostatic Equipment to Retrieve Impressions from the Human Body. *Journal of Forensic Identification*, 54(5), 530–533.

- Vadivela, R., Nirmalab, M. & Anbukumaranc, K. (2021). Commonly available, everyday materials as non-conventional powders for the visualization of latent fingerprints. *Forensic Chemistry*, 24, 100339. <https://doi.org/10.1016/j.forc.2021.100339>
- Warner, G. C. (2002). Evaluation of a Solid State “Shoe Box” Laser: The Spectra-Physics Millennia 532nm Laser. *Journal of Forensic Identification*, 52(1), 1–27.
- Williams, G., McMurray, H. & Worsley, D. A. (2001). Latent Fingerprint Detection Using a Scanning Kelvin Microprobe. *Journal of Forensic Sciences*, 46(5), 1085–10892. <https://doi.org/10.1520/JFS15103J>
- Williams, N. H. & Elliott, K. T. (2005). Development of Latent Prints using Titanium Dioxide (TiO₂) in Small Particle Reagent, White (SPR-W) on Adhesives. *Journal of Forensic Identification*, 55(3), 292–305.
- Worley, C. G., Wiltshire, S. S., Miller, T. C., Havrilla, G. J. & Majidi, V. (2006). Detection of Visible and Latent Fingerprints Using Micro-X-Ray Fluorescence Elemental Imaging. *Journal of Forensic Science*, 51(1), 57–63. <https://doi.org/10.1111/j.1556-4029.2005.00006.x>
- Zamirl, A., Oz, C., Leifer, A. & Geller, B. (2002). The Effect of Small Particle Reagent Employed as a Fingerprint Enhancement Technique on Subsequent STR Typing from Bloodstains. *Journal of Forensic Identification*, 52(6), 691–695.

A cikkben szereplő online hivatkozás

URL1: *BVDA Fingerprint Powders – Product Information*. https://www.bvda.com/images/content/downloads/fingerprint_powder_manual_EN.pdf

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Petrétei D. (2023). A daktiloszkópiai nyomkutatás modern módszerei I. – A fizikai módszerek. *Belügyi Szemle*, 71(4), 585–601. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.4.2>.

A hatályos büntetőeljárás törvény egyes változásainak vizsgálata a szervezett bűnözés elleni fellépés tükrében

Examining certain changes to the current Code of Criminal Procedure in the light of the fight against organized crime

Nagy Ivett

doktorandusz, rendőr főhadnagy
Nemzeti Közszerzői Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola
nagy.ivett@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: Bűn nem maradhat büntetlenül – tartja a mondás. A szervezett bűnözői csoportok tevékenységeinek állandó változása miatt kiemelt rendőrségi feladattá vált azok bomlasztása, illetve felszámolása. A szervezett bűnözés elleni fellépést segítik elő többek között a hazai jogszabályok is, ezek között a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény olyan fejezetei, ami a titkos információgyűjtést 2018. július 1-jétől, a törvény kihirdetésétől alapjaiban megváltoztatta. Ezért annak a gyakorlati, jogalkalmazói megjelenése, új lehetséges szervezeti modellje, továbbá az Európai Unió más tagállamaiban kialakított megoldásainak összehasonlítása nélkülözhetetlen. A szerző tanulmányával kifejezetten a Be. törvény jogalkalmazói gyakorlatát kívánja vizsgálni a bűnügyi felderítés területén, különösen a jogászi hivatásrendek, az ügyészség és a nyomozó hatóság szemszögéből, mivel a büntetőeljárás mindennapi alkalmazása során merülhet fel számos olyan jelenség, ami a lehetséges problémákra rávilágíthat. Kutatási kérdésként került megfogalmazásra, hogy hazánkban a szervezett bűnözés elleni fellépést mennyire segítették elő a hatályos büntetőeljárás törvény egyes változásai?

Módszertan: Az alkalmazott kutatási módszerekkel a cél, hogy az elmélet és a gyakorlat összhangja bemutatásra kerüljön. A tanulmány tartalmaz többek

AZ NKFI ALAPBÓL
MEGVALÓSULÓ
PROJEKT

A mű TKP2020-NKA-09 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

között leíró elemzést, fogalmi, jogintézményi és szervezeti vonatkozásban, illetve joggyakorlat-elemzést és jogszabáyelemzést. A kutatás alapját képezi egy esettanulmány, amelyben jelenleg is nyomozás folyik emberkereskedelem bűntett elkövetése miatt, illetve az Európai Unió belüli tagállamok mint részes felek közös nyomozó csoport felállításáról állapodtak meg. Az esettanulmány által lesz lehetőség arra is, hogy a nemzetközi bűnügyi együttműködés kapcsán megjelenő esetleges akadályok megfigyelésre kerüljenek, ehhez kapcsolódik még a koronavírus-járvány idején felmerülő egyéb akadályozó tényezők feltárása. Az esettanulmány elemzését megelőzően spontán interjúk készítésére is sor került rendőri és igazságügyi oldalról is. A rendőri oldalt tekintve felderítőkkal, igazságügyi oldalról pedig ügyészekkel készültek az interjúk. A kutatás során a szerző kitekintést tesz az Európai Unió más tagállamai által kialakított eljárásokra is.

Megállapítások: A hazai büntetőeljárásán belül a leplezett eszközök megjelenése, átalakítása – a tanulmány kapcsán készült kutatás szerint – eltérően mutatkozik a rendőri és az ügyészi oldalon. A közös nyomozó csoport hatékonysága a gyakorlatban több szempontból is jól nyomon követhető. A nemzetközi érintettségű ügyekben az eljárásjogi akadályok kiküszöbölésére, illetve a nemzetközi bűnügyi és igazságügyi együttműködés kapcsán is számos előnyt jelent, ha a tagállamok közös nyomozó csoport felállításában állapodnak meg.

Érték: A tanulmányban megállapítottak alkalmasak lehetnek a gyakorlatban dolgozó nyomozó hatóságok tagjai számára, akik nemzetközi vonatkozású ügyekben érintettek, illetve az ügyészség számára is egyfajta keresztmetszetet nyújt a jelenlegi helyzetről, további cél, hogy a leírtak megfontolásra kerüljenek. Mindemellett a tanulmány kitekintést is nyújt a nemzetközi bűnügyi együttműködés megvalósulására a koronavírus-járvány idején.

Kulcsszavak: koronavírus, szervezett bűnözés, közös nyomozó csoport, bűnügyi hírszerzés

Abstract

Aim: Crime cannot go unpunished – so the saying goes. The ever-changing activities of organised crime groups have made disrupting and dismantling them a priority for the police. Among other things, the fight against organised crime is facilitated by domestic legislation, including the chapters of Act XC of 2017 on the Code of Criminal Procedure, which fundamentally changed the collection of secret information from 1 July 2018, when the Act was promulgated. Therefore, its practical and law enforcement manifestation, its new possible organisational model, as well as the comparison with the solutions developed in other European

Union Member States are indispensable. The author with her study specifically intended to examine the practice of the application of the Criminal Procedure Act in the field of criminal investigation, in particular from the perspective of the legal professions, the prosecution and the investigating authority, since the everyday application of criminal procedure may give rise to a number of phenomena that may highlight potential problems. A research question was formulated: to what extent has the fight against organised crime in Hungary been facilitated by certain changes in the existing Criminal Procedure Act?

Methodology: The aim of the research methods used is to demonstrate the consistency of theory and practice. The study includes, inter alia, descriptive analysis in conceptual, institutional and organisational aspects, as well as case law analysis and legislative analysis. The research is based on a case study of an ongoing investigation into the crime of trafficking in human beings and the fact that Member States within the European Union have agreed to set up a joint investigation team as parties to the case. The case study will also provide an opportunity to monitor possible obstacles to international criminal cooperation, including the identification of other obstacles that may have arisen during the coronavirus epidemic. Prior to the analysis of the case study, spontaneous interviews were also conducted with police and judicial authorities. Interviews were conducted with investigators on the police side and prosecutors on the judicial side. In the course of the research, the author also looks at the procedures developed in other EU Member States.

Findings: The emergence and transformation of disguised instruments in domestic criminal proceedings – according to the research carried out for the study – differs between the police and the prosecution. In practice, the effectiveness of the joint investigation team can be traced in several ways. In cases with an international dimension, there are a number of advantages to be gained from Member States agreeing to set up a joint investigation team, both in terms of removing procedural obstacles and in terms of international criminal and judicial cooperation.

Value: The findings of the study may be useful for practitioners in the investigative authorities involved in cases with an international dimension, as well as for the prosecution service, to provide a cross-section of the current situation, with the additional aim of giving the issues described here some consideration. In addition, the study also provides an insight into the implementation of international criminal cooperation in the period of the coronavirus epidemic.

Keywords: coronavirus epidemic, organised crime, joint investigation team, criminal intelligence

Bevezetés

A 2018. július 1-jén hatályba lépett 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) új alapokra helyezte a bűnügyi hírszerzést, így a titkos információgyűjtés átalakításra került, és a leplezett eszközök rendszere került megalkotásra mint új jogi alap. Mindez a korábbi, tizenöt évig hatályban lévő 1998. évi XIX. törvényt (a továbbiakban: korábbi Be.) váltotta fel. A szervezett bűnözés elleni küzdelemben is fontos szerepe van a 2018. július 1-jét megelőzően még ebben az elnevezésben nem alkalmazott leplezett eszközöknek. A kutatás tárgyát képező területet is nagyban befolyásolta a törvény újítása, módosítása, többek között ezért is került sor annak mélyebb vizsgálatára. Számos olyan bűncselekmény-kategória van a szervezett bűnözésen belül (kábitószer-kereskedelem, fegyverkereskedelem, emberkereskedelem, pénzmosás stb.), amelyek elkövetése során több ország is érintett lehet, s ezek akár együttesen is megvalósulhatnak. A tanulmány szempontjából lényeges, hogy a nemzetközi jelleg jelenjen meg a bűncselekményekben, például kapcsolódjon olyan komolyabb nemzetközi bűnözői csoporthoz, amely több országon keresztül vagy több országban egyszerre folytat valamilyen illegális tevékenységet. Ellenben a nemzetközi kapcsolódás, azaz más országot érintő megvalósulás, nem feltétele a szervezett bűnözésnek.

Az Európai Unión belül már több évtizede foglalkoznak a súlyos és szervezett bűnözés elleni küzdelemmel, aminek egyik kiemelt célja a tagállamok segítése, támogatása (akár anyagi, akár technikai vagy éppen jogszabályok által). A bűnüldöző szervek együttműködése, a nemzetközi bűnözés elleni harc, a terrorizmus elleni küzdelem terén tett erőfeszítések egyik eredménye volt az Europol (Bűnüldözési Együttműködés Európai Ügynöksége) megalapítása 1999-ben, melynek mindenkori célja, hogy Európa biztonságosabbá váljon. Az Europolhoz kapcsolódó Secure Information Exchange Network Application (a továbbiakban: SIENA csatorna) is megemlíthető, hiszen ezen kommunikációs csatorna biztosítja a gyorsabb információcserét, a kommunikációt az Európai Unión belüli tagállamok bűnüldöző hatóságai között, bár számos más szolgáltatást is tud nyújtani az arra igényt tartó hatóságok számára (URL1). Egy másik intézmény megemlítése szintén elengedhetetlen, ez az Európai Unió Büntető Igazságügyi Együttműködési Ügynöksége (a továbbiakban: Eurojust), ami az Europolhoz hasonlóan szintén hágai központtal rendelkezik, aminek berkein belül a nemzeti igazságügyi hatóságok szorosan együttműködnek a határokat nem ismerve megvalósuló szervezett bűnözés és terrorizmus ellen. A cél ezen ügynökség esetében is Európa biztonságosabbá tétele. Az Eurojust tevékenységéről még a későbbiekben szó lesz. Mindezek mellett mégis egyéb olyan tényezők is nélkülözhetetlenek a tagállamok együttműködéséhez, amelyek a gyakorlatban nagy

jelentőséggel bírnak. Ilyen például a jó kapcsolati tőke megléte a bűnüldöző hatóságokkal, vagy számos emberi tulajdonság, mint a rugalmasság, a segítőkészség. Ismerniük és alkalmazniuk kell továbbá a nemzetközi bűnügyi együttműködés keretében rendelkezésre álló lehetőségek platformokat.

Tekintettel arra, hogy már a címben megjelenik a szervezett bűnözés fogalma, fontosnak tartom, hogy megemlítssem a tanulmány szempontjából melyek a releváns fogalmi a szervezett bűnözésnek, mivel az nem egységes. Bár hasonló jelenséget értünk alatta, mégis közel 150 meghatározás létezik, annak függvényében, hogy mely tudományág felől közelítjük meg. Megjegyzendő, hogy míg a szervezett bűnözés kriminológiai fogalom, addig tételes jogi fogalom a bűnszervezet (szervezett bűnözői csoport), melyet kriminológiai kutatásokból hoztak létre a jogalkotók (Zsigmond, 2020). Tekintettel arra, hogy a kutatás alapjai hazai kutatási eredmények, így a hazai társadalomtudományban megalkotott fogalmakat tekintem elsődlegesnek. A *Rendészettudományi szaklexikon* szerint a szervezett bűnözés fogalma „*az összébűnözés alrendszere, különös szintű jelenségcsoportja. Elkövetői valamely bűnszervezet tagjaként, ill. vezetőjeként a foglalkozásszerűen végzett egzisztenciateremtő tevékenységet tagolt munkamegosztás és magas fokú konspiráció mellett valósítják meg.*” (Boda, 2019). A fogalmon belül megjelenő bűnszervezet alatt a hatályos büntetőjogi fogalmat értem, azaz a bűnszervezet „*legalább három személyből álló, hosszabb időre hierarchikusan szervezett, konspiratíván működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése*”¹.

Alkalmazott kutatási módszertan

A kutatás tárgyát képezi egy olyan esettanulmány, amiben több ország érintett: Románia, Németország, Ausztria és Magyarország. Az eljárás tárgya emberkereskedelem büntette, aminek a felszámolásához közös nyomozó csoport került létrehozásra a hatékonyság és az eredményesség növelése érdekében. Az esettanulmányban a részt vevő felek mindegyike dolgozott már a mindennapi munkájuk során szervezett bűnözői csoportok felszámolásán, azok jellegzetességeit ismerik. A feldolgozás során cél volt, hogy megvizsgálásra kerüljenek milyen eszközökkel és módszerekkel dolgoztak a felderítésben részt vevő nyomozó hatóságok, illetve hogyan tudtak a hazai nyomozók a hatályban lévő Be. alkalmazásával eredményt elérni. Ezen kutatási módszer által alkalom adódik

1 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 459. § (1) bekezdés 1. pont.

arra, hogy a valóságban tapasztalt lehetséges hiányosságok, akadályok felszínre kerüljenek. Az esettanulmány elemzését megelőzte több spontán interjú készítése, rendőri és igazságügyi részről is, melynek eredményei szintén rögzítésre kerülnek a tanulmányban. A spontán interjú, mint kutatási módszer alkalmazásával a cél az volt, hogy a személyes véleményekbe, személyes tapasztalatokba is bepillantást nyerjünk.

Egy felderítő kutatás eredményei

A jelenlegi tanulmány alapját képező kutatást már megelőzte egy olyan vizsgálat, ami információszerző céllal került elvégzésre 2021 tavaszán. A kutatás célja volt, hogy a Be. törvényben megjelent új vagy módosított egyes fejezetek milyen befolyással voltak a felderítői munkára, illetve az azt követő vizsgálati szakra, valamint ezen kutatás során kitekintést tettem a COVID–19-világjárványra is. Az akkori aktuális helyzetet feltáró kutatás kapcsán az ügyészekkel készített strukturált interjúk eredményei rámutattak arra, hogy hazai viszonylatban az ügyészek szerepköre csökkent a nyomozások felderítési szakában, ellentétben a Be.-ben leírtakkal. Elmondásuk szerint ez a későbbi vizsgálati szakot egyes esetekben hátráltatta, hisz a vizsgálati szakban történt meg a tényleges ügyészi irányítás, így az addig elmaradt nyomozati cselekmények végrehajtása, bizonyítékok beszerzése ekkor történt meg, amennyiben az még lehetséges volt az idő előrehaladtával.

Felmerült továbbá, hogy a felderítési szakban keletkezett bizonyítékok felhasználhatósága a későbbi eljárás során megkérdőjelezhető, amit az interjúalanyok arra vezettek vissza, hogy fontos különbséget tenni információ és bizonyíték között, szó szerint elhangzott, hogy *„ki kéne irtani a régi titkos információgyűjtés szemléletét”*. Megfogalmazták, hogy struktúra probléma van. Ez alatt azt értették, hogy a jelenleg hatályos Be. egy elkövető, egy befejezett cselekményére alkalmazható, ami bünszervezetek felelősségre vonásának esetében nagy háttérűtő lehet az eljárás egyes szakaszaiban. Álláspontjuk szerint törvénymódosítás lenne indokolt, ami a szervezett bűnözés elleni küzdelmet könnyíthetné meg. A Be.-hez ugyan nem kapcsolódó vélemény volt továbbá, hogy a szervezett bűnözői hálózat teljes felderítésére nagyobb hangsúlyt kell fektetni, ami alatt az értendő, hogy ezekben az esetekben, ha elfogásra kerül a bünszervezet egyik tagja, akkor – ha lehetséges – kerülni kell a sajtónyilvánosságot, hisz az a bünszervezet minden tagjának felderítésére nézve hátrányt jelenthet (Nagy, 2021a).

A fent keletkezett kutatási eredmények alapján került sor ezen kutatásra, az okok feltárására, konkretizálásra.

A felderítő tevékenység és a bűnügyi hírszerzés új rendszere

A szervezett bűnözés egyes bűncselekmény-kategóriáinak esetében – legyen szó akár kábítószer-kereskedelemről, emberkereskedelemről, pénzmosásról – több országot érintve, határokon átívelve valósulnak meg, annak jellemzői folyamatosan változnak, az elkövetői magas fokú konspiráció mellett valósítják meg tevékenységüket (Nagy, 2021b). Jellemzően ezen bűncselekmények alapos felderítéséhez, az elkövetők detektálásához a nyílt nyomozásokat megelőzően vagy azzal párhuzamosan olyan eszközök, módszerek alkalmazása indokolt, amelyek a nyomozás felderítési szakában a felderítési tevékenységet segítik elő. A bűnszervezetek tagjainak felelősségre vonása folytatódik, amikor az eljárás során megtörténik a gyanúsított/gyanúsítottak kihallgatása. A vizsgálati szakban fontos, hogy a felderítési szakban beszerzett információk bizonyítékként is szolgáljanak. Hisz mint említésre került a fenti fejezetben, a 2021 tavaszán kapott kutatási eredményekre hivatkozva, amik az ügyészekkel készített interjúk eredményei, az információ nem bizonyíték. A vádemeléshez, valamint a bírói szakban ugyanakkor bizonyítékokra van szükség.

A tanulmány szempontjából a felderítő tevékenység, a Be. szerint a felderítési szak, jogi keretei és gyakorlati megvalósulásai kerülnek bemutatásra. A bűnüldözési célú titkos információgyűjtést az új Be. jelentősen átalakította, azzal a céllal, hogy csak a Be. alapján lehessen azt végezni („*leplezett eszközöket az erre feljogosított szervek a rájuk vonatkozó jogszabályokban meghatározott bűnüldözési feladataik végrehajtása céljából kizárólag az e törvényben meghatározott szabályok alapján alkalmazhatnak*”²). Jóllehet a korábban hatályban lévő Be. szerinti bűnüldözési célú titkos információgyűjtés nem folytatható. Kivételt jelent ugyan a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény és a nemzetbiztonsági cél prioritása, továbbá a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) szerint a Terrorelhárítási Központ hatáskörébe tartozó bűncselekmények megelőzése, felderítése, megszakítása, valamint az elkövető elfogásával kapcsolatos feladatok. Azaz a Be. törvény hatálybalépését követően egyedül a bűncselekmények felderítése, megszakítása, az elkövető kilétének megállapítása, elfogása, bizonyítékok megszerzése, illetve a bűncselekményből származó vagyon visszaszerzése érdekében meghatározottak szerint alkalmazhat leplezett eszközöket a rendőrség.³ A korábbi Be. szerint a bűnüldözési célú titkos információgyűjtő eszközöket (Be. alapján leplezett eszközöket) 2018. július 1-jétől pedig a büntetőeljárásról kell

2 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról 214. § (2) bekezdése.

3 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről.

alkalmazni. A célja a jogalkotónak ezzel az volt, hogy így nem szükséges már, sőt felesleges a titkos információgyűjtés eredményeinek bizonyítékká történő minősítése, és az ezzel járó eljárási akadályok is megszűntek (Szendrei, 2020). Itt jegyezném meg, hogy bár valóban eltűntek azok az eljárási akadályok, amelyek a titkos információgyűjtés eredményeinek bizonyítékká történő átalakítása kapcsán felmerültek, azaz a leplezett eszközök alkalmazása által bizonyítékok kerülnek beszerzésre, mégis az elmúlt évben megállapított részbeni kutatási eredmények továbbra is azt mutatják, hogy több esetben is azt gondolják a bűnüldöző szervek, hogy például szintén felderítési szakban a SIENA csatornán keresztül kapott információ az bizonyíték.⁴

A korábban hatályban levő Be. törvényhez képest markáns különbség mutatkozik abban is, hogy a nyomozó hatóság felderítési szakban a tevékenységét önállóan végzi, begyűjt minden olyan információt, adatot, ami a büntetőeljárás további szakaszában bizonyítékként felhasználható lesz. Cél, hogy a megalapozott gyanú közléséhez elegendő bizonyíték álljon rendelkezésre.⁵ A megalapozott gyanú közlésének időpontjától kezdődően pedig az eljárás vizsgálati szakba lép át. Az ügyészség szerepét tekintve nyomoz, felügyeli a felderítés törvényességét, valamint irányítja a vizsgálatot.⁶ A Be. törvény hatálybalépését követően megjelent, hogy a felderítési szakban az ügyész szerepe nőtt, hisz felügyelheti a törvényességet, ámde ezzel párhuzamosan korlátozódott is, mivel nem utasíthat, nem irányíthat. Vári Vince 2018-ban megjelent tanulmányában így fogalmaz: *„a felderítés során az a jellemző, hogy az eljáró hatóságok saját meggyőződésüket alakítják ki a bűncselekmény elkövetésének körülményeiről és az elkövetőről, addig a vizsgálat során – ha vádemelés látszik indokoltnak – az ügyészségnek már a vádemelést követő bírósági eljárásban lefolytatandó bizonyítási eljárás követelményeit szem előtt tartva kell meghatározni a bizonyítékok beszerzésének körét és módját. Ebből fakad, hogy a vizsgálati szakaszban az ügyészség már irányító szerepet tölt be, és nem felügyeli, hanem érdemben határozza meg az eljárás folytatását, irányát”* (Vári, 2018). Egy másik tanulmány szerint, *„a nyomozó hatóság a felderítés során önállóan jár el – így a felelősség is hozzátapad –, az ügyészség pedig a nyomozás ezen szakaszában törvényességi felügyeletet gyakorol, és utasítási joggal sem rendelkezik. Mindez azt jelenti, hogy az ügyészség tevékenysége követő jellegű”* (Havasi, 2020). Hivatkozva a fent megfogalmazottakra az ügyészség tevékenysége követő jellegű, a felderítési szakban az eljáró hatóságok saját meggyőződésük szerint alakítják

4 A kutatási eredmények publikálásra kerültek a Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XXIII. számában, lásd Nagy, 2021a.

5 Be. 348. § (3) bekezdése.

6 Be. 25. § (2) bekezdése.

a nyomozást, ezt támasztja alá az ügyészekkel készült spontán interjúk során elmondottak is, miszerint „meg van kötve a kezük” az eljárás felderítési szakában. Gondolatébresztő kérdés lehet, hogy a nyomozó hatóságok szempontjából mennyire segíti elő az eredményességet ez a fajta önállóság, ennek dacára az ügyészség részéről is kérdéses, hogy csupán a törvényesség felügyelete elegendő-e ahhoz, illetve elegendő-e csupán a vizsgálati szakban az idő arra, hogy az ügyészség meghatározza a bizonyítékok beszerzésének körét és módját. Úgy vélem, hogy mindkét oldalról felmerülnek aggályok ezzel kapcsolatban, különösen akkor, ha bünszervezetről beszélünk, és a bünszervezet tagjai mindegyikének a felelősségre vonása a cél. Mint ahogy azt korábbi kutatási eredmények is mutatták a szervezeten elkövetett bűncselekmények felderítése összehangolt munkát igényel, mind a nyomozó hatóságok között, mind külföldi társszervekkel, illetve az ügyészséggel is.

A felderítési szakhoz és a bűnügyi hírszerzés átalakításához kapcsolódik még a korábban hatályban lévő Be.-ben ismeretlen előkészítő eljárás, aminek egyébként már az elnevezésével kapcsolatban is kételyek merültek fel, erről Tóth Mihály írt tanulmányában, miszerint általános, gyakori eljárási cselekményre utal, ugyanakkor amit valójában ezen belül értünk az leplezett eszközök nyomozás előtti igénybevétele (Tóth, 2018). A nyomozó hatóság és az ügyészség is végezhet előkészítő eljárást. „A nyomozó hatóság a bűncselekmények felderítése érdekében előkészítő eljárást és nyomozást végez.”⁷ Az előkészítő eljárás célja, hogy megállapításra kerüljön, hogy a bűncselekmény gyanúja fennáll-e, mindezt a nyomozó hatóságoknak a rendelkezésükre álló adatok, információk, valamint az előkészítő eljárás keretein belül végzett felderítési tevékenységük alapján kell megállapítani. A nyomozás elrendelésére ekkor még nem kerül sor. Felmerülhet a kérdés, hogy hogyan lehet eldönteni, hogy fennáll-e a gyanú. A döntés meghozatalának van egy szubjektív oldala az objektív mellett, ami függ a nyomozó hatóságok fogékonyságától, érzékenységétől, illetve attól, hogy a beérkezett információt, értesülést ki fogadja, és ő azt hogyan értelmezi, azaz az értékítéletüktől. A Be. mégis abban segíti többek között a gyanú megállapításának tényét, hogy felsorolja mely leplezett eszközök azok, amelyek rendelkezésre állnak az előkészítő eljárás során, így azok alkalmazása által megállapíthatóvá válhat az alapos gyanú kérdése, ezek az alábbi leplezett eszközök: „- a 215. § (1)–(2) bekezdésében meghatározott leplezett eszköz (titkosan együttműködő személy alkalmazása; a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv tagja az eljárás valódi céljának titokban tartásával a bűncselekményre vonatkozó információt gyűjthet, ellenőrizhet),

7 Be. 31. § (1) bekezdése.

- rejtett figyelés,
- a 216–218. §-ban meghatározott leplezett eszköz (fizetési műveletek megfigyelése),
- a 221. § a) pontja alapján álvásárlás,
- a 222–225. § alapján fedett nyomozó, valamint
- bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz” (Fantoly & Budaházi, 2019).

Azok a leplezett eszközök nem szerepelnek viszont az előkészítő eljárás keretein belül alkalmazhatók között, amelyeknek már a fogalmából adódik a bűncselekmény feltételezése, továbbá előkészítő eljáráson belül körözést sem lehet elrendelni. Az előkészítő eljárás során, leplezett eszközök alkalmazása által beszerzett információk a nyomozás elrendelését követően is bizonyító erővel bírnak (Fantoly & Budaházi, 2019). Az előkészítő eljárás meg is szüntethető, ha nem áll fenn a bűncselekmény gyanúja, a folytatástól már nem várható eredmény, illetve, ha az előkészítő eljárás határideje lejárt.⁸

A leplezett eszközök kérdéskörét vizsgálva, a nyomozás elrendelését követően, „amennyiben az eljárás során leplezett eszközök alkalmazásának szükségessége merül fel, azok alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha a tőlük várt információk, bizonyítékok más módon, így elsősorban a Be. Hetedik Részében szabályozott adatszertő tevékenység eredményeként nem szerezhetők be”⁹. Mint fentebb már említésre került, a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés nem elkülönült, hanem a büntetőeljárás keretein belül biztosítja az eszközöket és a módszereket, ezáltal azok alkalmazása magasabb garanciális szabályok mellett történik (Nyeste & Szendrei, 2019). A büntetőeljárásban a leplezett eszközök alkalmazásának több formája is van, bár ezek a szükséges engedélyeztetések a korábbi Be. törvényben is szerepeltek, így a „büntetőeljárásban

- a) bírói vagy ügyészi engedélyhez nem kötött,
- b) ügyészi engedélyhez kötött, valamint
- c) bírói engedélyhez kötött

leplezett eszközök alkalmazhatók.”¹⁰

A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés Be.-be történő integrálása során is meg kellett felelni a célszerűség, az arányosság és a törvényesség alapelveinek, ezek a követelmények ágazati és eljárási törvényekből vezethetők le. Noha az Európai Unió szintjén is történtek szabályozások a bűnügyi hírszerzés

8 Be. 346. § (1) bekezdése.

9 A legfőbb ügyész 9/2018. (VI. 29.) utasítása az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról 16. § (1) bekezdése.

10 Be. 214. § (4) bekezdése.

történetében. Az Európai Tanács álláspontja szerint, a tagállamoknak meg kell felelni a nemzeti szabályozási keretnek, ezért kell, hogy minden tagállam jogalkotása során figyeljen arra, hogy a leplezett eszközöket célhoz kötötten lehessen alkalmazni. Ha a szabályozás túl tág körű, akkor az nem felel meg az Európai Unión belül felállított kritériumoknak (Nyeste & Szendrei, 2019).

A fentiekből láthatjuk, hogy a Be. alapjaiban változtatta meg a bűnügyi célú titkos információgyűjtést, ennek gyakorlatban megjelenő hatásai kerülnek bemutatásra a későbbiekben.

A nemzetközi szervezett bűnözéshez kapcsolódik még az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvény. Ebben a törvényben eljárási jogsegélyként kerül megnevezésre az európai nyomozási határozat (a továbbiakban: ENYH), ami „*a büntetőeljárásban az arra jogosult igazságügyi hatóság által kibocsátott vagy más hatóság által kibocsátott és igazságügyi hatóság által jóváhagyott, bizonyíték megszerzése céljából egy vagy több eljárási cselekmény végrehajtására, illetve a végrehajtó tagállam illetékes hatósága számára már rendelkezésre álló bizonyítási eszköz átadására irányuló jogsegélykérelem*”¹¹. Az ENYH kibocsátása kapcsán lehetőség van akár leplezett eszközök alkalmazásának kérésére is. Az ENYH által biztosítottá válik az, hogy bizonyítékok kerülnek beszerzésre és nem információk.

A tanulmány kapcsán meg kell említeni az Eurojust intézményét is. Az Eurojust 2002 óta, az alapítás éve óta legfőbb céljának tekinti, hogy összehangolja az Európai Unió tagállamai által folytatott nyomozásokat, amelyekben több tagállam, vagy akár harmadik ország is érintett lehet. Az Eurojustban a tagállamok egy-egy delegáltja van jelen. Egyrészt infrastrukturális szempontból is fontos koordinációs szerepet tölt be a tagállamok igazságügyi szerveinél, valamint a testület tagjainak eltérő képzettsége is segíti a nemzetközi bűncselekmények nyomozását. Szolgáltatásait tekintve például a határon átnyúló együttműködés egyes szakaszaiban akár műveleti segítségnyújtással biztosítani tudja például a legfontosabb partnerekkel történő kapcsolattartást, továbbá koordinációs ügyeleti szolgálatot lát el, ami a hét bármely napján hívható és azonnali válaszlépésekkel tud szolgálni. Fontos feladata a párhuzamos nyomozások összehangolása, a közös nyomozó csoportok felállítása és finanszírozása is akár, illetve a közös irányított akciónapokban (Joint Action Day – a továbbiakban: JAD) is részt vesznek, aminek keretében bünszervezeteket számolnak fel, jól lehet a vagyonvisszaszerzésre is nagy figyelmet fordítanak. Néhány bűncselekmény, melyek prioritást képeznek az Eurojust tevékenységében: a kiberbűnözés,

11 2012. évi CLXXX. törvény az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről 36. § 1. európai nyomozási határozat.

kábítószer-kereskedelem, emberkereskedelem, pénzmosás, terrorizmus, csalás. Az Eurojust szerepe a tanulmány szempontjából is fontos, hiszen segíti még a tagállamokat a joghatósági összeütközésekben, vagyontárgyak zárolása és visszaszerzésében, valamint a bizonyítékok elfogadhatóságában.

Összefoglalva tehát az Eurojust tevékenysége a következő kérdésekben segíti az együttműködést: párhuzamos eljárások, eljárás átadása, bizonyítékok elfogadhatósága, együttműködés harmadik államokkal és joghatósági összeütközések (Eurojust, 2020).

A szervezett bűnözés elleni küzdelem jellemzőinek bemutatása interjúk által

A szervezett bűnözés elleni küzdelemnek számos összetevője van, ami ugyanolyan változatos tud lenni, mint a szervezett bűnözés maga. A világban zajló események is hatással vannak a bűnözés mindennapi alakulására, ezt mutatja a koronavírus-világjárvánnyal együtt járó bűnözés részbeni megváltozása is, illetve a bűnözés egyre inkább nemzetközivé válása. Egy nemzetközi konferencián hangzott el, hogy a szervezett bűnözés nem különböztet meg Európai Unión belüli tagállamokat és harmadik országokat, ugyanúgy érkezik Mexikóból is kábítószer Hollandiába, mint ahogyan Magyarországról Hollandiába. Az is megfigyelhető már, hogy a bűnszervezetek szinte bármire képesek „szakosodni”, ami piaci igény, és ami a piaci réseket lefedi, így ennek függvényében bármikor megtörténhet az eszközeik, forrásaik átcsoportosítása. Mexikói drokartellek ugyanúgy foglalkoznak illegális vadkereskedelemmel, mint kábítószer-kereskedelemmel. Egyre erőszakosabbá válnak a szervezett bűnözői csoportok, ami ezzel együtt a büntetési tételek kiszabásakor meg is jelenik, ez pozitívként értékelendő – hangzott el a konferencián.

A koronavírus hatására a bűncselekmények elkövetésének helyszíne az online tér irányába tolódott el (Nagy, 2021). Példaként említem a kábítószer-kereskedelmet, aminek kapcsán már korábban is folytattak illegális kereskedelmet a dark weben keresztül a szervezett bűnözői csoportok, ám a pandémia hatására megnőtt a dark web különböző böngésző felületein a kábítószer és az egyéb új pszichoaktív szerek forgalmazása. A csomagok kiszállítására – melyben a kábítószeret rejtették – is megtalálták az alkalmas futárszolgálatot vagy tehervonatokat, személyeket, akik emberek csempészésén túl kábítószer-szállítmányt is csempészték. Így előfordult az is, hogy például – az elkövetők számára szerencsés esetben a postai csomagok ellenőrzése nélkül –, nem volt mód a kábítószer-szállítmányok bűnüldöző hatóságok általi lefoglalására, azaz a csomag

megérkezhetett címzettjéhez. Mindezen tényezők – mint a koronavírus, a Be., szervezett bűnözés és a nemzetközi bűnügyi együttműködés megvizsgálása a koronavírus függvényében – összefonódása vezetett ahhoz, hogy a tanulmányommal aktualizáljam a kialakult helyzetet, ezzel megalapozva a kutatás tárgyát.

A jelen tanulmány megírását részben olyan spontán interjúkra alapoztam, amik alapján vizsgálható a büntetőeljárás törvény egyes változásainak gyakorlatban történő megjelenése, különös tekintettel a felderítési szakra. A spontán interjúk célja az volt, hogy a jelenlegi helyzetről egyfajta tájékoztatást kapjak, mielőtt az esettanulmány elemzésére kerülne sor. A nyomozó hatóság szemszögéből, illetve az ügyészség oldaláról is vizsgáltam a Be. kutatás szempontjából releváns fejezeteit.

Először is nézzük, hogy a nyomozó hatóságok tagjai hogyan nyilvánultak meg az alábbiakban kifejtett, interjú alapjait képező témakörök kapcsán. Az interjúk elkészítésére 2022 májusában és júniusában került sor, a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda felderítésben gyakorlott, eltérő szakterületeken dolgozó munkatársaival, öt fővel. Az interjúk különböző időpontokban, az interjúalanyok munkavégzésének helyétől kívül eső helyszíneken kerültek lebonyolításra.

A spontán interjúk során kezdetben a Be.-ben, a felderítési szakot érintő jogszabályi változások gyakorlati megjelenésére voltam kíváncsi. Ennek keretében érintettem az előkészítő eljárást mint lehetséges eszközt a gyanú megállapításához, habár a válaszból egy másik, gyakorlatban inkább alkalmazott módszer került említésre, melyet a későbbiekben bővebben kifejtetek. Az előkészítő eljárás alkalmazására is sor szokott kerülni, ennek dacára a bünszervezetek esetében gyakran már fennáll a gyanú a nyomozás elrendeléséhez. Az előkészítő eljárással kapcsolatban eltérő vélemények kerültek megfogalmazásra, leginkább annak értelmét keresik, bár mint említettem bünszervezetek esetében nem bír nagy relevanciával az előkészítő eljárás alkalmazása. A kedvelt eljárási forma, amiről szó esett a bünszervezet felderítésekor, az Rtv. alapján folyik, hiszen az Rtv.-ben megmaradtak továbbra is a titkos információgyűjtés egyes elemei, amelyek a bűncselekmény elkövetésének megelőzése céljával kerülhetnek alkalmazásra. Példaként említve ilyen a fedett nyomozó védelme, a rendőrséggel titkosan együttműködő személy bevonása, ellenőrzése, védelme, illetve az Európai Unióval vagy harmadik országgal folytatott nemzetközi szerződés keretében kért titkos információgyűjtés. Ezek az esetek a rendészeti célú titkos információgyűjtés körébe tartoznak.¹² Amiért szívesebben alkalmazzák ezen eljárási lehetőséget, annak az oka, hogy a bünszervezet feltérképezéséhez kapott szűk információforrás alapján a rendészeti célú titkos információgyűjtéssel

12 Rtv. 64. §.

is további információkhoz juthatnak, ami alapján a későbbiekben a nyomozás elrendelésére is sor kerülhet. A kérdés feltevése nélkül megkaptam arra is a választ, hogy ez miért kedvezőbb. A válasz szerint így az ügyészségnek nincs felügyeleti jogköre a titkos információgyűjtés alkalmazásakor, a nyomozó hatóság teljesen önállóan végzi tevékenységét. Ehhez kapcsolódott az is, hogy ettől eltekintve az ügyészség felügyeleti jogköre felderítési szakban megtörténik a Be. alapján, holott érdemben nem tesz hozzá, nem fűz hozzá véleményt a legtöbb esetben, az engedélyeztetések során rugalmasok, gyorsak, a nyomozást igyekeznek ezzel támogatni. Az új Be. törvénnyel kapcsolatban említésre került még a szervezett bűnözés elleni küzdelemben, hogy az egyezség intézménye kiváló lehet, ha a bünszervezetben részt vevő többi tagot kívánják azonosítani, bár ennek alkalmazására speciálisabb esetekben kerül sor. A vagyoneklobzás kérdésköre is az interjú részét képezte, miszerint a nyomozó hatóságok is látják azt, hogy mekkora összegű bűnözésből származó bevételek vannak, és erre valóban hangsúlyt kell fektetni már a felderítés során. A spontán interjúk készítésekor, a Be. egyéb módosításai kapcsán, melyek a bünszervezetek detektálását hátrányosan érintették volna, egyéb kiemelendő vélemény nem volt. A leplezett eszközök alkalmazása, egyes esetekben engedélyeztetése mára már rutinszerűen működik. Amennyiben azonnalos cselekményre kerülne sor is jól működik az utólagos engedélyeztetés, melyet a Be. lehetővé tesz.

Olyan, a mindennapi munkát akadályozó tényező merült fel, mely nem kapcsolódik közvetlenül a Be. törvényben eszközölt változásokhoz, ugyanakkor említésre méltó. A kapacitáshiány mellett még arra is időt és energiát kell szánni, hogy a leplezett eszközök engedélyeztetéséhez szükséges dokumentumokat – idézem – „futárként” maguknak kell vinniük az ügyészségre, bíróságra, ami több órát is igénybe vehet, főleg egy országos hatáskörű szervnél, ahol elképzelhető, hogy a felügyelő ügyészség az ország másik városában található.

Talán első vélemények között került említésre, mely szintén nem köthető a Be.-hez, ám bár a felderítéshez szorosan kapcsolódik, hogy a szervezett bűnözéshez elengedhetetlen az együttműködők, informátorok megléte. A humán hírszerzés az elmúlt években egyre inkább akadályokba ütközik, amelyet kiváltottak egyebek mellett a rendőrség szervezeti szintjén történő átszervezések, illetve az olyan felderítők távozása a rendőrségtől, akik több együttműködőt, informátort „foglalkoztattak”. Itt sok minden épül bizalomra, éveken át tartó közös munkára, illetve a nyomozó hatóság részéről szakmai rutinra. Sok esetben az együttműködő által nyújtott információ viszi előrébb a felderítést, ezáltal mellőzve például a fedett nyomozó alkalmazását, vagy megkönnyítve annak munkáját.

Érdeklődtem a fedett nyomozó alkalmazása felől is, amire olyan választ kaptam, hogy az ügyészség nem szívesen foglalkoztat fedett nyomozót az

utóbbi időszakban, annak alkalmazása helyett más leplezett eszközt javasol inkább. Az interjúalanyok szerint a fedett nyomozók köre „sem a régi már”, a nagyobb volumenű ügyekben ezért már csak nagyon indokolt esetben alkalmazzák, illetve a fedett nyomozók nyelvtudásának hiánya is akadályt okoz. Összességében ezek olyan Be. törvényhez nem kapcsolódó, ámde szervezett bűnözői csoportok felderítését elősegítő tényezők lennének, melyek szintén hangsúlyosak.

Az igazságügyi oldalt vizsgálva ugyanazon témakörökre tértem ki, így az ügyészi álláspontot is megismerő interjúk készültek a Legfőbb Ügyészség, Kiemelt, Korrupciós és Szervezett Bűnözés Elleni Ügyek Főosztályán dolgozó ügyészekkel, eltérő időpontokban és helyszíneken. Az interjú témái között szereplő kérdésre, hogy a Be. mennyire segítette elő a szervezett bűnözés elleni fellépést, azt a választ kaptam, hogy a leplezett eszközök a Be. keretein belül szerepelnek, így a bizonyítékok bírói szakban nagyobb arányban használhatók fel, nem vésznek el olyan releváns információk sem, melyek ügyszűrők lehetnek. Az eljárásokat eredményesebbé tette a leplezett eszközök integrálása a Be. törvénybe. Tisztább és átláthatóbb a bizonyítékok köre, idézve az interjúalanyokat: „*nincs bizonyítékvesztés, ha mindenki betartja a játékszabályokat, kivéve, ha törvényt sértés van*”. Megfogalmazásra került az is, hogy egyszerűbb a bizonyítékcseré, mint 2018. július 1-jét megelőzően, amikor erre csak igazságügyi együttműködés keretében volt lehetőség, bár a közös nyomozó csoporton belül már akkor is megvolt a jog szintjén is a bizonyítékcseré. Korábban volt arra példa, hogy igazságügyi együttműködés keretében történt a megkeresés, az ügyészség ezt a megkeresést továbbította a nyomozó hatóság felé, de a bizonyíték kiadása, azaz igazságügyi úton történő továbbítása a megkereső félnek nem volt lehetséges, mert az nem a büntetőeljárás törvény keretein belül került beszerzésre a nyomozó hatóság által. Ezért az együttműködésre, az információ megosztására végül „criminal intelligence”, azaz bűnügyi hírszerzés szinten került sor, ami már nem volt bizonyítéknak tekintendő. Amennyiben ENYH keretében kerül beszerzésre a kért információk, akkor már bizonyító erővel bírnak, illetve annak a továbbítása is lehetséges igazságügyi együttműködés keretében, valamint a nyomozati irat részét is képezi. Az interjúk során kitértünk arra is, hogy mi a véleményük az előkészítő eljárásról ügyészi szemmel, melyre azt a választ kaptam, hogy nemzetközi ügyekben nem nagyon szokták tapasztalni, hogy előkészítő eljárás keretében folya például leplezett eszköz alkalmazása, ugyanakkor elmondták, hogy az előkészítő eljárásnak is az a célja a Be.-ben, hogy a megállapított tények, beszerzett információk is felhasználhatók legyenek a nyomozás elrendelését követően. Így továbbra is a Be. keretein belül marad a nyomozás, és a törvényesség is biztosítva van.

A szervezett bűnözés elleni küzdelmet segíti még az egyezség megkötése, mely a bünszervezet tagjainak felszámolása során előnyös lehet, erre – mint fentebb kifejtésre került – a nyomozó hatóságok is kitértek, pozitívként emelték ki. Az ügyészség és a terhelt „*a vádemelés előtt egyezséget köthet a terhelt által elkövetett bűncselekmény vonatkozásában a bűnösség beismeréséről és ennek következményeiről*”¹³. Az egyezség előnyként, de ezzel együtt hátrányként is jelentkezhet az ügyészi vélemény szerint, hisz, ha a tárgyalás során egyéb olyan bizonyíték feltárására kerül sor, ami a terhelt bűnösségével kapcsolatos, az akadályozó tényező is lehet. Mindazonáltal a gyakorlatban ez nem szokott jellemző lenni, hiszen az eljárásokat inkább a „túlbizonyítások” jellemzik.

Másodsor a spontán interjúk további célja volt a nemzetközi bűnügyi együttműködés feltérképezése, ami majd az esettanulmány elemzését segíti elő. A több országot érintő bünszervezetek felderítésekor a rendőri együttműködés során a kommunikáció angol nyelven folyik. Amennyire csak lehetséges tolmács nélkül bonyolítják le a műveleti megbeszéléseket. Megjegyezték az interjúalanyok, hogy ami a rendőri együttműködést illeti, úgy az egyik leginkább együttműködő ország Románia és Szlovákia. Az egyik legfontosabb viszont a személyes kapcsolat, a szakmai berkeken belüli ismertség, anélkül szinte lehetetlen a bűnügyi együttműködés. Ez az, ami prioritást élvező esetekben lehetővé teszi a gyorsaságot, az eredményességet és a hatékonyságot. Persze mindez nem jelenti azt, hogy a telefonon keresztül kapott információ a későbbiekben nem kerülne dokumentálásra, vagy épp bizonyítékként ne kerülne beszerzésre, noha mindenképp jó információforrás.

A nemzetközi bűnügyi együttműködés kapcsán kitértünk az ENYH-ra, az ellenőrzött szállításra (kábitószer-bűnözés esetében), valamint a közös nyomozó csoport kérdéskörére is. Az ügyészi vélemények szerint az ENYH kibocsátása a tagállamok által gyakran alkalmazott kiváló lehetőség arra, hogy akár felderítési szakban is gyorsan bizonyítékot szerezzenek be a nyomozó hatóságok. Az ENYH-n belül van lehetőségük és gyakran alkalmazzák is, az ellenőrzött szállítás, a lehallgatások és a figyelések kérését a másik tagállamtól. Összességében tehát az ENYH által jelentősen meggyorsul a reagálási képesség, közvetlenül meg tudják keresni az ügyészségek egymást, ezáltal a nyomozó hatóságok is hamarabb jutnak felhasználható bizonyítékhoz.

Tekintettel arra, hogy kábítószeres ügyekben nagyobb eséllyel találkozhatunk ellenőrzött szállítással, így azon belül vizsgáltam meg, hisz ez egy jellemzően olyan rendelkezésre álló eszköz, ami a határon átvélt szervezett bűnözés elleni küzdelmet segíti elő. Mivel az ellenőrzött szállítás nem szerepel a Be.

13 Be. 407. § (1) bekezdése.

törvényben, így ezt leggyakrabban – mint fentebb említésre került – ENYH-n belül alkalmazzák. Az új Be. törvény hatálybalépését követően nem volt jellemző az ellenőrzött szállítás kábítószeres ügyekben, ez rendőri és ügyészi oldalról is elhangzott. Majd 2020-ban a koronavírus-járvány időszakában, a kezdeti ellátási nehézségeket követően kezdett fellendülni a kereskedelem, így a szállításokat is indokolt volt ellenőrizni, addigra már az új Be. kapcsán is rutinra tehetek szert a nyomozó hatóságok.

Harmadszor a közös nyomozó csoport létrehozása volt az érintett téma. A rendőri álláspont szerint az egyik legjobb, lepraktikusabb dolog, amivel a szervezett bűnözői csoportokat fel lehet deríteni. Ezzel kapcsolatban csak pozitívumok kerültek megfogalmazásra, mint az ügyészi szerepvállalás, a részt vevő tagállamok közötti folyamatos információcsere, bizonyítékok széles körének azonnali megosztása a részes felek között, vagyis a leplezett eszközök alkalmazása során birtokba jutott információk szabad mozgása, azaz a leghangsúlyosabb, hogy hosszas bürokratikus folyamatok nélkül tudnak hatékonyak lenni. Mindez majd az esettanulmányon keresztül jól érzékelhető lesz. Az ügyészség részéről egyértelműen az egyik leghatékonyabb megoldás a szervezett bűnözői csoport felderítésénél a közös nyomozó csoportban történő megállapodás.

Végül a koronavírus-járvány hatását tekintve, felderítői vélemények szerint, nem volt nagy befolyása a nemzetközi bűnügyi együttműködésre, online formában oldották meg az esetleges műveleti megbeszéléseket, habár hiányát érezték a tárgyalásokat követő személyes találkozásoknak, esti, kötetlen programoknak. Érzékelhető volt, hogy a járvány hirtelen bekövetkezését követően a bűnözés megtorpanásával csökkent a nemzetközi rendőri együttműködés szükségessége is.

Az igazságügyi szempontot megvizsgálva ugyanez volt megfigyelhető, online tartották a megbeszéléseket, telefonon keresztül kommunikáltak, de rugalmasnak kellett lenniük ahhoz, hogy a szükséges engedélyeztetések, ENYH-k folytonosságát biztosítsák. Az ügyészek elmondása szerint ahhoz, hogy hatékonyan és gyorsan tudjanak fellépni a szervezett bűnözés ellen gyors igazságügyi együttműködésre van szükség, melyre igazán végül a koronavírus-járvány mutatott rá, hogy hogyan lehet a leggyorsabban dokumentálttá tenni az eljárási cselekményeket.

Összességében mindkét irányból megfogalmazásra került, hogy mindenképp pozitívum az, hogy a rendőri együttműködés és az igazságügyi együttműködés egyre inkább közelít egymás felé, sőt egyes esetekben fedik is egymást, ami a bizonyítékok még szélesebb körét eredményezheti.

Esettanulmány, egy közös nyomozó csoport felállításában történő megállapodás

A tanulmányban egy olyan bűncselekmény elemzésére került sor, melyben több európai uniós tagállam is érintett: Románia, Németország, Ausztria és Magyarország. Azért esett a választás az alábbiakban bemutatott bűnügyre, mert mindenképp olyan bűncselekmény feldolgozása volt indokolt, ami az új Be. hatálybalépését követően került elrendelésre, illetve a koronavírus ideje alatt már javában zajlott a bűnszervezet felderítése. Ezáltal a nemzetközi bűnügyi együttműködéssel kapcsolatban is betekintést kaphatunk annak gyakorlatban történő alkalmazásába. Tekintettel azokra a szempontokra, melyeket felsoroltam a fentiekben, a viszonylag rövid időszak miatt, ami azóta telt el, a bűnszervezet teljes felszámolása még nem történt meg, a nyomozások még folyamatban vannak az érintett tagállamokban, így a megosztható információk köre szűk, ennek ellenére a tanulmány szempontjából elegendő. Az elemzésben csak a tanulmány szempontjából valóban releváns adatok kerülnek leírásra, a nyomozati érdekekre tekintettel. A nyomozás tárgya emberkereskedelem, egy szervezett bűnöző csoport, melynek tagjai családtagok, akik a rendelkezésre álló bizonyítékok szerint román állampolgárságúak. Tevékenységüket 2017-től kezdődően végzik, és olyan személyeket (sértettek) toboroznak, akik fizikai vagy mentális fogyatékossgal élnek, kiszolgáltatott helyzetben vannak, leginkább hajléktalan életmódot folytatnak. A toborzásuk, a felhívásuk lényege, hogy Németországban munkát kapnak, és ahonnan pedig az embereket összegyűjtik, azok romániai és magyarországi vasúti pályaudvarok. A munkalehetőség hallatán a sértettek önként jelentkeznek, majd Németországba szállítják őket a bűnszervezet tagjai. A megérkezésükkor közlik velük, hogy nincs számukra munkalehetőség (egyébként mezőgazdasági és idénymunkák lettek volna), ezért koldulniuk kell. Amit koldulnak, azt meg kell osztaniuk a bűnszervezet tagjaival, mert különböző költségeket kell megfizetniük (útiköltség, szállásdíj), amik nem reális költségek. A sértettek napi bevételét a koldulásból át kell adniuk a csoport tagjainak. Elszállásolva lakatlan házakban vannak, ahol nincs folyóvíz, sem tisztálkodási lehetőség, valamint minimális ételt és alkoholt kapnak. Ezen tényállás alkalmas volt az elkövetéskor a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 192. § (2) bekezdésbe ütköző és a (3) bekezdés c) pontja szerint minősülő kizsákmányolás céljából megtevesztéssel elkövetett emberkereskedelem büntett gyanújának megállapítására.

A fenti tényállás, illetve a bűnszervezet felderítése véget a román, a német és a magyar társhatóságok arra a döntésre jutottak, hogy közös nyomozó csoport (Joint Investigation Team – a továbbiakban: JIT) létrehozásában állapodnak meg.

A megállapodás vezetői minden országból kinevezett ügyészek, akik a megállapodást jóvá is hagyták 2020. október 16-án. A megállapodás megkötése előtt koordinációs ülésekre került sor, melyet az Eurojust és az Europol is segített, illetve résztvevőként is bevonásra kerültek a fenti ügynökségek. A nyomozó hatóságok közötti információcsere emellett a SIENA csatornán keresztül zajlott. A felállított közös nyomozó csoport céljai között szerepel a bizonyítékok gyűjtése, a releváns információk megosztása, továbbá az összegyűjtött bizonyítékok felhasználása a vádemelés során. Kiemelt cél a bűnös vagyron lefoglalása és elkobzása, azaz párhuzamosan szükséges pénzügyi nyomozás végrehajtása is. A felsorolt célok mindegyike a megállapodásban rögzítésre is került. A megállapodást 12 hónapra kötötték, viszont mivel felmerült, hogy az elkövetői kör Németországból Ausztriába költözött, így többek között emiatt is indokolt volt a JIT meghosszabbítása további fél évvel. Rögzítésre került a megállapodásban továbbá az is, hogy a kiküldött tagok jelen lehetnek a JIT keretében végzett eljárási cselekményeken, illetve használhatják szolgálati (jelölés nélküli) gépkocsijaikat a másik állam területén. A kommunikáció nyelve az angol, viszont fontos, hogy az ügy előadója a szakmai angolt társalgási szinten is magasan beszélje, ez valahol vezetői feladat, hogy olyan előadó dolgozzon az ügyön, aki erre képes, vagy legalább őt támogassák olyan felderítők, akik segítségére lehetnek. A JIT keretein belül továbbra is a SIENA csatornán keresztül folyt az információcsere, illetve alkalmazták még az úgynevezett VCP (Virtual Command Post) alkalmazást a még gyorsabb és telefonon keresztül is alkalmas kommunikáció végett. Emellett folyamatos műveleti találkozókra került sor.

A JIT megállapodás megkötésének időpontjában már a koronavírus-járvánnyal is szembe kellett nézniük a nyomozó hatóságoknak. A műveleti megbeszélésekre online került sor, illetve telefonon keresztül is folytak egyeztetések. Nagyon érdekes, hogy a koronavírus-járvány nemcsak a nemzetközi bűnügyi együttműködést alakította, hanem az esettanulmányban is jól látható, hogy az elkövetőknek is alkalmazkodniuk kellett a kialakult helyzethez, különösen az országokat szabályozó beutazási korlátozásokra tekintettel.

Az ügyben leplezett eszközök alkalmazására is sor került mind a három részes nyomozó hatóság által. Rejtett figyelés, illetve lehallgatás, ezen kívül ügyészi engedélyes, elektronikus hírközlési, illetve pénzügyi szolgáltatók nemzeti adatbázisaiból történő lekérdezések valósultak meg. A beszerzett bizonyítékok a tagállamok között azonnal megoszthatók voltak. A nyomozás jelenlegi állása szerint a JIT égisze alatt JAD keretében megtörtént Magyarországon a realizálás. Ami a JIT és egyben a JAD előnyeit illeti, másik tagállam területén, például Németország területén, ám a magyar Be. szerinti gyanúsítottokra vonatkozó jogszabályok szerint ki lehet hallgatni. Ehhez kapcsolódhat még a

lőfegyver viselése, ami nem engedélyezett jelen esettanulmány megállapodása szerint, azonban erre van lehetőség, csakhogy azt a megállapodásban előzetesen rögzíteni kell.

A konklúzió, ami az esettanulmányban is jól érzékelhető, hogy a bizonyítékok beszerzésének módja és útja mennyire fontos már felderítési szakban is. Megfigyelhető, hogy a JIT-en belül, az abban részt vevők közötti adatok közvetlen megosztása mennyire megkönnyíti az együttműködést. Ezzel szemben az ENYH-n keresztül történő bizonyítékok beszerzése hátrányosan hatott volna a nyomozás eredményességére, leginkább a nyomozás elhúzódásához vezetett volna.

Kutatás eredményei

A Be. hatálybalépését követően kialakult helyzetet jellemezve a gyakorlatban elmondható, hogy a nyomozó hatóságok részéről lényeges változást nem jelentett. Azonban az ügyési oldalt is megvizsgálva mindenképp pozitívum, hogy a bizonyítékok köre nőtt azáltal, hogy a leplezett eszközök köre a Be. keretein belül szerepel, így egyszerűbbé vált a vádemelés és a tárgyalási szakot is megkönnyítette. Az esettanulmány és a spontán interjúk alkalmasak voltak arra, hogy rávilágítsanak mikre kell még figyelmet fordítani a jövőben a nemzetközi bűnügyi együttműködés kapcsán is. Hiányzik még a rendelkezésre álló együttműködési eszközök minél mélyebb megismerése és alkalmazása. A JIT kapcsán vizsgált ügy mindazonáltal jó példa arra, hogy egy nyomozás akkor tud igazán eredményes és hatékony lenni, ha szem előtt tartjuk, hogy mi a közös célja az érintett tagállamoknak. Mivel olyan esettanulmány került feldolgozásra, ami akár követendő lehet más bünszervezetek felszámolása során is, így komoly hiányosságok és akadályok nem kerültek felszínre, mert a közös nyomozó csoport létrehozásával pontosan azokat a hibákat (eltérő tagállami jogszabályok, költségek, adminisztratív terhek) lehet kiküszöbölni, melyek anélkül felmerülnének.

Összegzés

Összegzésképp úgy vélem, hogy az alkalmazott kutatási módszerek által lehetőség nyílt a jövőbeni kutatások irányának meghatározására, a cél az volt, hogy betekintést kapjunk a téma relevanciájába, és a továbbiakban a jelenleginél mélyebb kutatások kezdődjenek meg. A kutatás kezdetén megfogalmazott

kutatási kérdésekre a válaszok hasznosnak bizonyulnak, akár a gyakorlatban is. Jelen tanulmánnyal is célom, hogy a megállapított eredmények által elősegítsem az ezen területen dolgozó szakemberek munkáját. Rávilágítsak például olyan dolgokra, hogy minden ország nyomozó hatósága számára fontos, hogy felismerje a nála folyamatban lévő ügy nemzetközi mivoltát, és annak felderítését a leghatékonyabbá tegye a rendőri és igazságügyi együttműködési eszközök alkalmazása által, mert „*a tudomány nem minden, de a tudomány nélkül a minden semmi*”¹⁴.

Felhasznált irodalom

- Boda J. (Szerk.) (2019). *Rendészettudományi szaklexikon*. Dialóg Campus.
- Eurojust (2020). *Az Európai Unió Büntető Igazságügyi Együttműködési Ügynöksége*.
- Fantoly Zs. & Budaházi Á. (2019). *Büntető eljárásjogi ismeretek II. Dinamikus rész*. Dialóg Campus Kiadó.
- Havasi S. (2020). A letartóztatás és a nyomozás fiatalkorúakra vonatkozó sajátosságai az új Be. alapján. *Ügyészségi Szemle*, 5(2), 38–57.
- Nagy I. (2021a). A szervezeten elkövetett bűncselekmények bizonyításának proaktív nemzetközi lehetőségei, különös tekintettel a pandémia időszakára. In Gaál Gy. & Hautzinger Z. (Szerk.), *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XXIII.* (pp. 121–127.). Magyar Hadtudományi Társaság.
- Nagy I. (2021b). A kábítószer-bűnözés aktuális kérdései nemzetközi kitekintésben. *Magyar Rendészet*, 21(2), 83–95.
- Nagy Z. (2021). *A karantén krimogén veszélyei*. <https://ujbtk.hu/dr-nagy-zoltan-a-karanten-krimogen-veszelyei/>
- Nyeste P. & Szendrei F. (2019). *A bűnügyi hírszerzés kézikönyve*. Dialóg Campus Kiadó.
- Szendrei F. (2020). A rendészeti célú titkos információgyűjtés. *Rendőrségi Tanulmányok* 3(3), 58–64.
- Tóth M. (2018). Néhány megjegyzés az új büntetőeljárás törvényhez. *Belügyi Szemle*. 66(3), 55–71. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.3.4>
- Vári V. (2018). Az új büntetőeljárás törvény nyomozást érintő változásai egy kérdőíves kutatás tükrében. In Gaál Gy. & Hautzinger Z. (Szerk.), *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XX.* (pp. 213–214.). Magyar Hadtudományi Társaság.
- Zsigmond Cs. (2020). A szervezett bűnözés elméleti megközelítéseitől a bűnszervezet nemzetközi és hazai jogi fogalmáig. *Belügyi Szemle*, 68(10), 61–63. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.10.3>

14 Domitius Ulpianus (170–228), az öt római remekjogász egyikének gondolata.

A cikkben található online hivatkozás

URL1: *A Bűnüldözési Együtműködés Európai Unió Ügynöksége*. https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/europol_hu

Alkalmazott jogszabályok

1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2012. évi CLXXX. törvény az Európai Unió tagállamaival folytatott büntügyi együttműködésről

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

A legfőbb ügyész 9/2018. (VI. 29.) utasítása az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról 16. § (1) bekezdése

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Nagy I. (2023). A hatályos büntetőeljárás törvény egyes változásainak vizsgálata a szervezett bűnözés elleni fellépés tükrében. *Belügyi Szemle*, 71(4), 603–624. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.4.3>

Masni a szilvafa árnyékában Az utolsó baranyai halálraítélt ügyének kriminalisztikai tanulságai

Bow in the plumbtree's shadow Criminalistical lessons of the last death sentenced man in Baranya county

Fenyvesi Csaba

Prof. Dr. egyetemi tanár
Pécsi Tudományegyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar
fenyvesi.csaba@ajk.pte.hu

Magyar
Tudományos
Adatszféra

Absztrakt

Cél: Egy 48 évvel ezelőtti gyermekölési nyomozás tanulságainak összegzése.

Módszertan: A fellelhető dokumentumokból és napjainkban végzett személyes adatgyűjtéssel a tényadatok feltárása.

Megállapítások: A nyomozási hibák, mulasztások holtpontra vihetik a nyomozást.

Érték: A 48 évvel ezelőtti bűnügy nyomozása is adhat útmutatót, tanulságot a mai nyomozók számára.

Kulcsszavak: helyszíni szemle, modus operandi, kihallgatás, bizonyítási kísérlet

Abstract

Aim: Lessons summarising of a 48 years ago happened childmurder criminal investigation.

Methodology: Data collection from relevant criminal documents and author's personal datacollecting.

Findings: Investigating failures can lead to cold case.

Value: An 1974 murder-case can give good directions and lessons for the today investigators.

Keywords: crime scene investigation, modus operandi, interrogation, reconstruction

Annát pontosan 48 évvel a fatális nap után ismertem meg. A pécsi felsőgyükési házacska teraszán ült, s a zöld lombok csendjében mintha csak rám, a múltkutatóra várt volna. Gyorsan ömlöttek belőle az emlékek és sorjázta a szavak, mint egy megbízható, hetvenes éveiben járó tanúból. Az 1974. május 10-én történeteket édesanyja elmondásából is ismeri, s nem hagyta, hogy feledjék. Kertje közepén egy terebélyes fa állt. Nem engedte kivágni. Többször meghagyta: a szilvafának élni kell, mert árnyékában sokszor játszott a szomszédban lakott életvidám, masnis hajú Évike.

Ki is volt ez a nyolcéves kislány, és mi történt vele? Róla, az ártatlan áldozatról, és brutális tettese utáni nyomozás kriminalisztikai tanulságairól szól tanulmányom.

A kezdeti adatok

1974. május 10-én (pénteken) 11 órakor érkezett M. Imre telefonos bejelentése a pécsi rendőrség ügyeletére. Kislánya, a második általános iskolás (éppen szünetnapos) M. Éva 8 óra előtt indult el a Mecsek oldalában levő felsőgyükési házukból a kb. ezer méterre levő tettyei kis boltba bevásárolni. Ám több órával később sem ért haza az oda-vissza kb. 45–50 perces útról. A keresésére bevetett családi kutyák pedig a ház és a bolt közötti gyalogösvényen, közel a kőbányához, megtalálták a kislány nejlonszatyját, amin vérfoltokat fedeztek fel.

A jelentős erővel megindult hatósági, szolgálati kutyákkal is megerősített helyszíni keresés – a fellelt szatyor helyétől kiindulva – gyorsan, már 12 órakor rátalált a kislány holttestére. Vércseppeken és egy véres Pepsi kólás üveg vezették a kutatókat az útösvénytől kb. 30–40 méterre levő bokros részre, ahol a láthatóan koponyaszerű áldozat hasára fordítva feküdt.

A szemle

A szemlebizottság észlelte, hogy a kislány alsóneműjét is lehúzta az ismeretlen tettes(ek). Azt is gyorsan megállapították a tiszta, napos időben keresgélők, hogy a megtalálási hely nem az első helyszín, mivel a talajon és a kólásüvegen elszórtan megjelenő vércseppeken túlmenően vonzóolási nyomokat is felfedeztek. Ráleltek egy köztes, másodikként is értékelhető területre, egy szakadékszerű mélyedés aljára, ahol az avaron és egy öklömnyi kövön jelentős mennyiségű vér száradt. Arra nem született értelmes magyarázat, hogy az ösvényen történt támadást követően a szakadék mélyéről miért vitte át a tettes a kislány testét a kevésbé rejtett bokros részre, a harmadik tetthelyre.

A Tettyén ma is ugyanott álló kis boltban az eladó, S-né jól emlékezett a kislányra, pontosan elmondta, mit vásárolt: félliteres zacskós tejet, öt kiflit, három zsemlét, egy félliteres citrom szörpöt, 10 dkg Mecsek szalámit, egy üveges Pepsi kólát, és egy szelet Maci csokit. A zacskós tejet és a Pepsi kólás üveget az első támadás helyén, a kitaposott, járt ösvénynél találták meg, a felvágottat és néhány kiflit a harmadik ponton. A csokoládé fele, a papírba csomagolt felvágott egyharmada hiányzott a szatyorból és az egyik kiflinek csak a vége maradt meg.

A boncolás során a kifli és csokoládé maradványait megtalálták az igazságügyi orvos szakértők a kislány gyomrában (Bencze, 1975). Azt is kimondták, hogy a kemény tárgygal (lehetett kólásüveg vagy kődarab is) fejre mért ütések okozták az A-MN vércsoportú kislány koponya törését, agyronszolidációját, ami nagyon rövid idő alatt, menthetetlenül a halálához vezetett. A szűzhártya sérülése nem utalt közösülésre, ujjal vagy tárgygal történő behatolás történhetett.

A sértett összes ruháját és a fellelt tárgyakat (véres kődarabot, nejlon zacskót, kólásüveget) lefoglalták és megküldték a budapesti Bűnügyi Technikai Intézetbe (mai nevén Nemzeti Szakértő és Kutató Központba) vizsgálatokra.

A nyomozás menete

A szemlével párhuzamosan megindított (szűk és tágabb) környékbeli tanúkutatás több eredménnyel járt. A négy, kevésbé lényeges információkat előadó tanún kívül a ma is élő H-né a kislányát kísérte a Felsőgyükési útról lefelé tartva a Tettye tere reggel 8.20–8.25 órakor, amikor is találkozott egy ögyelgő férfivel a – napjainkban is rendületlenül álló – kőkeresztnél. Nem volt számára ismerős a férfi,¹ de aránylag jó személyleírást tudott róla adni. (Más tanúkkal együtt mozaikképet is szerkesztettek a vélt tettesről, de arra releváns információ nem érkezett be a lakosságtól.)

Lefelé haladva a sértettel is találkozott kb. 8.25–8.30 között, aki már a boltból igyekezett hazafelé a megszokott útvonalon. Még beszélgettek is egy kicsit. (Valószínű ez volt a kislány utolsó kommunikációja, mert már csak kb. 80 méterre volt az első támadási ponttól.)

A modus operandi, a korábbi rendőri razziák és kontrollintézkedések, az aberrált (exhibicionista, mutogatós, „kukkolós”) cselekmények miatt elítéltek, az akkori terminus szerint „veszélyes bűnözők”, a bv-intézetből nemrég szabadultak,

1 Mint később kiderült az elkövető unokatestvére volt H-nének, még a vezetéknevük is egyezett, ám nem tartotta vele a kapcsolatot, nem ismerték egymást személyesen, így fel sem ismerhette a keresztnél. (Jobb lett volna, ha ismerik egymást, mert akkor a bámészködő tettes – valószínű – nem mert volna a közelben maradni.)

illetve az ideg-elme kezelés alatt állók adataira alapján kb. 3000 személyt ellenőriztek a nyomozók. Közülük hatvannál személyes gyanú is felmerült, ám egyiküknél sem jutottak el az alapos gyanú közléséig. (Volt egy olyan személy is, aki beismerte az elkövetést, ám kiderült, hogy mindezt elmebetegsége motiválta, valójában nincs köze a tettehez.)

A kiadott helyi és országos körözések, tanúkutatások, lokális ellenőrzések, informátorok, sajtóközlemények sem hoztak érdemi előrelépést. Már a nyár is eltelt és mégsem sikerült a tettes nyomára bukkanni. A nyomozás négy hónap után holtpontra jutott.

Örökbecsű szakmai mondás, hogy az ilyen széles körű, nagy horderejű nyomozásoknál a „tettes a dossziében van” (Bencze, 1975). Mint kiderült itt is megállja a helyét ez a következtetés.

Október 2-án bejelentés érkezett a rendőrségre, hogy O. Erna tudja, ki a tettes. A Hullám étteremben a barátnőinek is dicsekvő, kissé kaptatos hölgy elmondta a detektíveknek is: szerinte élettársa, Nyéki Oszkár a tettes.² Ezt azért állította ilyen bátran, mert elmondása szerint az élettársa augusztus 27-én, egy közös pesti út során bevallotta neki.³ Azonban egyezséget kötöttek, hogy senkinek nem mondja el, ha a továbbiakban nem bántalmazza. Mert ilyen előfordult, pláne, ha megitta „Oszi” a kedvenc sör- és kevertadagját. A labilis idegzetű, cingárvékony férfi, akit bányász apja is gyakran ütlelt gyerekkorában, ígéretet tett társának, hogy ilyen bizony sosem fordul elő a jövőben. Ígéretét azonban nem tudta betartani. Megint lerészegedett és ismét megverte a nőt, aki ezek után már nem tett lakatot a szájára.⁴

Mint kiderült a Tettye tér környékén bókászott, és az RK-lapra felírt, 1951-ben Isaszegen született Nyéki Oszkárt már júniusban ellenőrizték a rendőrök és ki is hallgatták. A többször megbukott, végül a nyolc általánost elégségesen végzett segédmunkás azt állította, hogy egy barátnőjét kísérte fel a vidámparkig, és utána sétálva haladt le, akkor igazoltatták. Május 10-ére munkahelyi elfoglaltságára hivatkozott, melyet féltestvére, Ny. Tibor is igazolt. Túlléptek rajta az elszámoltatók, holott, mint októberben kiderült, a végzetes napon nem is ment be dolgozni, sőt több napig nem tette ezt meg.

2 A Hullám étteremben Nyéki is ott volt, s hallotta élettársa árulását. Haza akarta menekíteni, de a személyzet elbújtatta a szemmel láthatóan ittas, félelemben levő nőt.

3 Az isaszegi rossz reputáció miatt (szüleit is meglopta) a család 1966-ban Komlóra, majd Pécsre költözött, ám Nyéki Oszkár itt is folytatta csavargó, csencselős életmódját. Legfeljebb a nagyvárosban kevésbé tűnt fel a környezetének, nem „rongálta” annyira a családi tisztességet. Sikerült bekerülnie az aszónai javítóintézetbe is, azután felfüggesztett szabadságvesztést kapott, majd több végrehajtandó ítélet született ellene.

4 Az is kiderült a nyomozás során, hogy O. Erna már szeptemberben, az Olimpia étteremben is kifecsegte Oszkár tetteit, de a hallgatói nem vették komolyan az ittas nő szövegét. Azután október elején az Aranykacsa étteremben is elkottyantotta a tudomását. Onnan mentek át Nyékivel a Napsugár presszóba, majd a Hullám étterembe, ahol már elhitték a történetét és értesítették a rendőrséget.

Október 3-án házkutatást tartottak Nyéki pécsi lakásán, az Állomás utcában. Az összes ruhaneműjét, még a rajta levőt is lefoglalták a felderítők.

O. Ernát lopások miatt, élettársát, a vagyon elleni cselekmények miatt már négyszer büntetett, 4 év 8 hónapos szabadságvesztéséből 1974. január 15-én Sopronkőhidáról szabadult Nyéki Oszkárt pedig orgazdaság miatt letartóztatták.⁵

A bizonyítékok

A vagyon elleni cselekmények közlésénél nem álltak meg a kihallgatók. Kezdeti tagadása után, október 7-én a 23 éves fiatalember beismerte az emberölési tettet is, amelyet aberrált szexuális motiváció (pedofil fantáziák) és a sok alkohol mozgató. Olyannyira feltárta annak részleteit, hogy november 12-én a valós helyszíneken, bizonyítási kísérlet keretében, egy baba használatával megmutatta a találkozási pontot, a félrehúzó, támadó mozdulatait, ökölütéseit, a releváns helyszíneket, a kislány ellenállása és segélykiáltásai miatti ölési (kólásüveggel és kővel fejbe verés) ütéseit, az ujja használatát. Utána pedig a Mecsek azon pontjait, ahol két napig bujkált, rejtőzködött.⁶

Május 10-én egy másik nővel élt még együtt a mellén légiós címerrel tetovált Nyéki, akivel júniusban szakított. Sz. Ilona vallomása is terhelő volt a perverzként jellemzett, 174 cm magas, barna szemű, hiányos fogazatú társára. A nő közölte, hogy Nyéki három napig – május 9-én, 10-én és 11-én – nem aludt otthon, ismeretlen helyen tartózkodott.⁷ Hazatérése után pedig feltűnően zaklatottan, zavartan viselkedett, ruházata sáros, lucskos, arcbőre karcolatos volt. Neki konkrétan nem árulta el, mit csinált két-három napon át. Azt hazudta, hogy valami munkahelyi pénzt költött el jogtalanul.⁸ Ám arról is mesélt a tanú,

5 A szabadságvesztését kiszabó pécsi bíró jelenleg is él, közel 90 éves. Konzultáltam is vele az esetről és az elítéltről. Jól emlékezett a később „hírhedté” vált terheltjére.

6 Azt is elárulta, hogy egy járőröző URH-s rendőrautó majdnem elütötte az erdőben való bujkálása közben, de el tudott még ugrani a kék-fehér Zsiguli elől, és a rendőri felszólítás ellenére bemenekült az erdőbe. Nem bukkantak nyomára.

7 A nyomozás során kiderült, hogy Nyéki Oszkár 1974. május 9-én, csütörtökön, tehát a bűncselekménye előtti napon egy orvos ismerősével találkozott, akivel homoszexuális kapcsolatot létesített, és aki megengedte, hogy a rendelőjében aludjon. Másnap reggel egy deciliter vörösbor lehűzése után távozott a rózsaszínes-lilás, „Tekla” anyagból készült nadrágjában, meggypiros pulóverében, kék munkáskabátjában, bélés nélküli fél magas szárú cipőjében. Még a Pályán kocsmában lenyelt egy kevertet és két sört, majd elindult a Tettyére, agyában egy 10–12 éves lánykára gondolva. Erősítőként útközben még egy további sört ivott meg a Piros Rózsában. Az egyik tettyei padon, az úgynevezett Tornyes villa közelében, evett a magával hozott kolbászból és kenyérből, ivott a kólájából, majd méla lesben várakozott.

8 Ami részben igaz is volt, mert a munkahelyi vezetője, a raktáros hölgy 270 forintot adott át neki Tüzépes befizetésre, azonban azt inkább eliszogatta. Később a féltestvére segítette ki. Amikor átadta a pénzt a főnökének, az figyelmeztetésben részesítette, nem bocsátotta el a Pécsi m. Város Egyesített Egészségügyi Intézményétől, ahol a munkáját nem érte kritika, ámbátor igen zárkózott embernek ismerték.

hogy partnerének 14 éve korától homoszexuális kapcsolatai is voltak, akiről még azt is tudta, hogy egy tizenéves korában előfordult bujkálás, elcsavargás, intézeti szökése közben elvesztette bal lábának három ujját. Lefagytak és amputálni kellett azokat.

Út-idő diagramot készítettek a vizsgálók, amely bemutatta a kislány és a tettes mozgását időben és térben. Világosan kirajzolódott a találkozási pont, ahol Nyéki Oszkár tudatosan összeért a hazafelé tartó kisdíákkal. (Mai méréseink szerint a pontos helyszín koordinátája: szélesség 46°5'22.96"É, hosszúság 18°14'12.38"K. Más formátumban: 46.089711, 18.236772 (46°05'22.96"N 18°14'12.38"E).

A házkutatáson (mai műszóval kutatáson) talált és lefoglalt egyik nadrágja igen különleges, a német Hoechst gyárban készült szövetből készült. Lila, rózsaszín, fekete elemi szálakat szőttek bele. Ezekből találtak az áldozat testén. A Bűnügyi Technikai Intézet vegyész szakértője összevetést követően azonosította a speciális, keresztmetszetében piskóta alakot mutató anyagmaradványt. Vértelket is találtak a speciális nadrág szövetén, s azt is megállapították, hogy a sértett ruhái érintkeztek a terhelt nadrágszövetével.

Azt is kimondták a szakértők, hogy a vádlott cselekmény idején viselt ruháin olyan öt, különböző morfológiai anyagmaradványt találtak, ami a cselekmény helyén jellemző, miközben egyéb ruháján ilyeneket nem fedeztek fel.

A lefoglalt köveken, a helyszíni szemlén talált kólásüvegen és nejlon szatyron a kislány vérével azonos vércsoportot mutattak ki a szerológus szakértők.

Az ideg- és elmeorvos szakértői vélemények (köztük agyi elektromos vizsgálat)⁹ nem állapítottak meg semmilyen kóros állapotot vagy elméjének bármilyen csekély mértékű korlátozottságát. Antiszociális, pszichopata jellemvonásokat, érzelemszegénységet, perverzióba hajló biszexuális hajlamokat, megbízhatatlanságot, erkölcsi érzéketlenséget, agresszivitást, lobbanékonytságot, átlagos értelmi felfogó képességet tártak fel.

A bírósági (tárgyalási) szakasz sommázata – az ítélet

A Baranya Megyei Főügyészség különösen kegyetlen módon, aljas indokból elkövetett emberölés miatt emelt vádat a B. 10.055/74/1-es számú vádiratában.¹⁰ A Pécsi Megyei Bíróság – az óriási érdeklődésre tekintettel – a több száz fős

⁹ Az elsőfokú ítélet 8. o. 1. bekezdése tartalmazza ezen vizsgálat megállapításait.

¹⁰ A Nyéki által elkövetett kis jelentőségű (mondhatjuk a fő tett mellett súlytalan) sikkasztás és orgazdaság vétsége miatt a vádemelést mellőzte a főügyészség.

Ságvári Művelődési Ház nagytermében tartotta meg nyílt tárgyalásait: 1975. január 13-án, 14-én és 15-én.¹¹

Nyéki Oszkár a tárgyaláson is beismerte bűnösségét¹², ám szenvtelenül, érzelmentesen, őszinte megbánás nélkül tette ezt – áll az ítélet indokolási részében.¹³

H-né a nyomozás során és a tárgyaláson is határozottan felismerte a vádlottban azt a személyt, akit a bűncselekmény reggelén 8.15–8.30 között a tettyei kőbánya fölött, a kőkereszt közelében látott.

A széles körű szakértő csapat fenntartotta a nyomozás során adott véleményesort.

A tanács 1975. január 15-én hirdette ki az 1. B. 907/1974/7-es számú ítéletét. A vád szerinti tények és minősítés alapján halálbüntetést szabott ki.

A levéltárban fellelt nyilvántartó lap szerint Nyékit már másnap, 1975. január 16-án átszállították a pécsi büntetés-végrehajtási intézetből a Budapesti Fegyház és Szigorított Börtönbe (Dulai, 2022).¹⁴ Onnan kísérték át az enyhítésre irányuló fellebbezése miatt megtartott, 1975. március 27-i nyilvános tárgyalásra a Legfelsőbb Bíróság épületébe, ahol végighallgathatta a végzést az I. fokú ítélet helybenhagyásáról. A Legfőbb Ügyészség előre kiterveletként minősítő indítványát nem látta megalapozottnak az Egeli László vezette tanács, csakúgy, mint a védő pszichopátiás terhelti személyiségre mint enyhítő körülményre való hivatkozását. A Legfelsőbb Bíróság érvelése szerint, mivel a vádlottnak szexuális szándéka volt, nem tervezte az ölést. Az a szándék csak a sértetti ellenállás hatására alakult ki benne a helyszínen, illetve a lebukástól való félelemérzete miatt folyamodott a legsúlyosabb tettehez. (A másik két minősítő körülménnyel, a különös kegyetlenséggel és aljas indokkal egyetértett.)

1975. április 29-én hajnalban a – kötél általi – halálos ítéletet végrehajtották a fegyházban.

Kriminalisztikai következtetések és tanulságok 48 év után

- a) Az eltűnési ügyeket, különösen a védekezésre képtelen személyek, köztük a kiskorúak haza nem érkezését nagyon komolyan kell vennie és kezelnie

11 M. Éva édesanyját a megyei bíróság nem hallgatta ki tanúként, mert már veszélyeztetett terhes volt. Adatgyűjtésem szerint két gyermeke született a későbbiekben a családnak, a pécsi lakhelyükről falura költöztek. Csak a felsőgyűkési házuk nyomaint fedeztem fel a személyes helyszínbemjárásom 2022 májusában.

12 Annyit mondott érdemi védekezésként, hogy ha nem ellenkezik a kislány, akkor nem lett volna az ölést sem.

13 Az ítélkező tanács elnöke (az azóta már elhunyt) dr. Tamásfy József volt, aki óraadóként a szerzőt is oktatta büntetőjogi szemináriumon a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán 1980–1985. között. Adatgyűjtésem szerint a két ülnök és az eljáró főügyészségi ügyész sincs már az élők sorában.

14 A múlt jelen idejű feltárási és a levéltári adatok megszerzésében aktívan vett részt Dulai Péter, a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskolájának doktorandusza, aki meg is írta kutatása eredményeit (Dulai, 2022).

a hatóságoknak. Nincs pontos statisztikai adatom e körben, azonban mint a fenti eset is mutatja, nagyon gyakran emberölés húzódik ezen ügyek mögött. Kezdetől fogva reálisan kell számolni az élet elleni verzióval, ennek tudatában és szellemében kell megtenni az „első csapás” intézkedéseit (Fenyvesi, 2014; 2017).

- b) A többes helyszíni felismerése és annak szemlézése kiemelkedően fontos tényező, hiszen mindegyik nyomokkal és anyagmaradványokkal kecsegtet, illetve logikus következtetéseket lehet levonni sokszor az összes kriminalisztikai alapkérdésre (mi, hol, mikor, hogyan, ki, kivel, miért követte el).
- c) A „biodetekatív”, azaz a kutya által végzett szagnyomkövetés (később esetleg szagazonosítás) hasznos lehet a felderítésben, a bizonyításban, a kezdeti nyomok, anyagmaradványok, testek felkutatásában és később az azonosítási, illetve verzió ellenőrzési folyamatban is.
- d) A tanúk elmondása alapján készített tettesi személyleírás, rajz, képalkotás nagyban segítheti a nyomozást, különösen a média, napjainkban a közöségi hálók bevonásával.
- e) A pontos modus operandi hatékonyan segítheti a potenciális terheltek ellenőrzését. A hiányos tár azonban éppen ellenkezőleg, nem segíti a „túkeresést a szénakazalban”. Régi igazság, hogy csak az nyerhető ki az adattárakból, amit valaha bevittek.
- f) Ugyanez vonatkozik az egyéb nyilvántartásokra, így a büntetés-végrehajtási intézetekből szabadultak listájára is. Feltehetően napjaink számítógépes adatkezelésében ez már precízebben működik, mint 1974-ben.
- g) Sok szakember úgy véli, hogy az elkövetési módszerek „sávosak” az egyes elkövetőknél. Felfogásuk szerint a vagyon ellenisek (például a „lopók”) nem folyamodnak erőszakhoz, ne keressük őket az emberölések körében. Nyéki Oszkár esete cáfolja a feltevést. Sajnos erőszakmentes (betörésmentes, rablás nélküli) tolvajból, orgazdából is válhat szörnyűségesen durva tett végrehajtó. Így nem lehet őket sem figyelmen kívül hagyni, amikor a személyi rutinellenőrzéseket végzi a nyomozó hatóság
- h) Minden potenciális terhelt esetében különös gonddal kell vizsgálni és ellenőrizni az állítólagos alibit. Annak elmaradása, felületessége súlyos szakmai hiba. Olyannyira kényes és veszélyes a restség, hogy holtpontra is viheti a nyomozást (Fenyvesi & Kodba, 1990).¹⁵

15 Egy 1989-es emberölési ügyben az egyik kihallgatott társasházi lakó, V. Éva azt állította, hogy rokonainál volt a szomszéd faluban a bűncselekmény idején. A nyomozók pár nappal később ellenőrizték alibijét. Valótlannak bizonyult, nem járt a rokonoknál a kihallgatott. Hazugságával rátelődött a gyanú, ami egyre erősebb lett és végül egy héttel a tette után bebizonyosodott a bűnössége is (Fenyvesi & Kodba, 1990).

- i) A holtpontra (zsákutcába) jutott nyomozás kimozdításához alkalmanként csak szerencsével, vagy a „legnagyobb rendőrrrel”, a véletlennel juthatunk. Esetleg az egész akta ismételt totális átfésülésével, a „döglött ügy” újragondolásával. Szem előtt tartva a fentebb már idézett életszagú elvet: a tettes az aktában van.
- j) Francia kriminalisták szerint minden (rejtélyes) bűnügyben fellelhető valamilyen formában egy nő. Cherchez la femme! Keresd a nőt! – mondják, és lám-lám, ezen ügyben is a megoldás kulcsát egy háttérhölgy adta át a rendőrségnek.
- k) Megalapozottan gyanúsítható célszemély esetén kívánatos az „első csapás” keretében az összes ruháját, minden ingatlan és ingó tárgyára kiterjedő kutatás keretében lefoglalni, majd szakértői vizsgálat alá vetni.
- l) Nem kell ajtóstól rontani a házba a potenciális terhelt kihallgatásánál. Helyes taktika, ha kicsivel, kevésbé súlyossal indítunk és fokozatosan, kíméletesen, a kihallgatott bizalmába férközve eljutunk a főbenjáró tethöz (Elek, 2022).
- m) A visszataszító, sokakat megrázó tettet elkövetők – bármilyen elvetemültek is – könnyíteni akarnak nyomasztó lelki terhükön. Ki akarják beszélni, valakinek el akarják mondani, némi könnyítést akarnak maguknak. Nyéki Oszkár sem tudta magában tartani. Így erre alapozni lehetett és kellett is a kihallgatásánál, el kellett jutni valamiféle „nyugtázó” taktikával a teljes beismerésig.
- n) Mindenképpen, minél előbb (mai műszóval) helyszíni kihallgatást kell végezni a tettet feltáró, valló terhelttel. A képpel, hanggal dinamikájában rögzített helyszíni vallásnál törekedni kell a nyomozási cselekményt vezető kihallgatónak, hogy minél több tettestudomású tény bukkanjon fel. Ezen adatok összevethetők a helyszíni szemle és szakértői vélemények, tanúvallomások (alkalmanként terhelttársi vallomások) adataival.
- o) A beismerés hitelességének ellenőrzése a hatóság(ok) feladata. A magyar jogtörténetben is előfordult justizmordba hajló hamis beismerés. Így elvi élel mondom ki, hogy minden, még olykor hitelesnek tűnő vagy könnyű megoldásként jelentkező elismerés is lehet valótlan, félrevezető.
- p) Edmond Locard nem tévedett: a „principe de l'échange” (angolul: „theoretical exchange” vagy „transfer principle”) elve működik. „Minden érintkezés nyomot hagy.” (Locard, 1931–1940).¹⁶ A nyom- és anyagmaradvány-

16 Edmond Locard – hatkötetes művének – megfogalmazása szerint: „Minden hely, ahová lép, minden, amit megérint, minden, amit elhagy, habár tudatlanul, de néma tanúként vall ellene. Nem csak ujjának vagy talpának nyoma, de a haja, a ruhája rostjai, az íveg, amit széttört, az eszköz, amit hátrahagyott, a festék, amit megkapart, a vér vagy ondó, amit hátrahagyott, vagy magára szedett. Mindezek és még mások is, tanúskodnak ellene. Ez olyan bizonyíték, ami nem felejt. Ez ténybeli bizonyíték. A tárgyi bizonyíték nem tévedhet, nem esküdhet hamisan, nem hiányozhat teljesen, csak az ember hibázik annak megtalálása, megtanulása, megértése során, és csak az ember képes csökkenteni az értékét.” (Locard, 1931-1940).

kereszteződéseket tudatosan kell keresni a helyszínen, az áldozatnál, a terheltnél.

- q) Van is mit keresni mindig, mert az anyagmaradványok „partizánok”. Szóhasználatom mögött az áll, hogy álláspontom szerint:
- rejtőzködnek, szabad szemmel gyakorta nem is látni őket;
 - mégis léteznek, és szinte mindenhol ott vannak, minden „fa mögül, bokor alól” előbukkannak;
 - sokszor a legváratlanabb helyekről ütik fel a fejüket, és találjuk meg őket a bűncselekmények helyszínein;
 - szinte kiirthatatlanok, tartósan beékelődnek, ellenállók (Nyéki Oszkár kimosott nadrágjából öt hónap múltán is kimutatták a vérfoltokat);
 - nagyon hatásosak, mivel egyetlen mikrohajszál, porszem is elég lehet a legsúlyosabb büntetések kiszabásához a sikeres „ki követte el?” kérdésre történő egzakt, egyedi válaszadást követően;
 - úgy is fogalmazhatók, szinte lehetetlen legyőzni őket, ha értően kutatjuk, rögzítjük, vizsgáljuk őket;
 - hosszú időn keresztül megszólaltathatók és válaszolhatnak a „mikor?” kérdésre is;
 - beszélnek az egész oksági folyamatról, a „hogyan?”-ről, a történések logikai kapcsolatairól, segítségükkel rekonstruálható a múlt, a távoli múlt is;
 - mutatják a valódi elkövetési helyet, helyeket (lásd a hármass helyszínsort jelen ügyben);
 - szinte mindig keletkeznek a személyek, tárgyak kölcsönhatása során, gondoljunk csak a porra, szagra legelébb;
 - állandó fejlődésben vannak, egyre többet fedezünk fel belőlük, körük szélesedik, ugyanakkor egyre pontosabban is látjuk őket, köszönhetően a hozzájuk kötődő dinamikus, széles körű természettudományos kutatásoknak.

Zárógondolatként

A mai viszonyok között a hatékony nyomozáshoz (nem elkövetve az 1974-es hibákat) feltehetően hozzájönnének még a DNS-vizsgálatok és az elektronikus adatok, amelyek az elmúlt évtizedekben jelentek meg tömegesen. Begyűjtenék és ellenőriznék a detektívek a közterületi kamerák adatait, a potenciális terheltek mobiltelefonjának és számítógépének, levelezésének, közösségi oldalas megjelenésének adatait.¹⁷ Mindezekkel nagyobb a valószínűsége napjainkban,

17 Ahogyan ez megtörtént a pécsi B. Kata 2012-es megölése ügyében. A tettéért később jogerősen elítélt Péntek László Facebook bejegyzéseit is felkutatta a hatóság.

hogy nem jut holtpontra a nyomozás, nincs szükség a vakszerencsére, a véletlenre, a kibeszélő társra.

Felhasznált irodalom

- Bencze L. (1975). Szexuális indítékú emberölés nyomozásának taktikája. *Belügyi Szemle*, 23(6), 91–98.
- Elek B. (2022). Kihallgatás. In Fenyvesi Cs., Herke Cs. & Tremmel F. (Szerk.), *Kriminalisztika* (pp. 435–472.) Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Fenyvesi Cs. (2014). A helyszíni szemle mint kriminalisztikai első csapás. In Bárd P., Hack P. & Holé K. (Szerk.), *Pusztai László emlékére* (pp. 111–123.) Országos Kriminológiai Intézet.
- Fenyvesi Cs. (2017). *A kriminalisztika tendenciái*. Dialóg Campus Kiadó.
- Fenyvesi Cs. & Kodba F. (1990). Kisgyermek sérelmére elkövetett brutális emberölés nyomozása. *Belügyi Szemle*, 38(4), 106–113.
- Locard, E. (1931-1940). *Traité de criminalistique I-VI*. Desvigne.
- Dulai P. (2022). Vércseppek az ösvényen. *168 óra*, 23, 40–45.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Fenyvesi Cs. (2023). Masni a szilvafa árnyékában – Az utolsó baranyai halálraítélt ügyének kriminalisztikai tanulságai. *Belügyi Szemle*, 71(4), 625–635. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.4.4>

A rendészet rendje 2.^{1,2}

A rend fogalmi rétegei, a társadalmi rend és az igazságosság

The Order of Policing 2.

Conceptual Layers of Order, Social Order and Justice

Cieleszky Péter

főtanácsadó, doktorandusz, rendőr ezredes
Nemzeti Információs Központ,
Nemzeti Közszerzési Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola
cieleszky.peter@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja a rend fogalmának társadalomtudományi megközelítésén keresztül bemutatni a társadalmi rend fenntartásának egyik előfeltételét, az igazságosság érvényesülésének kívánalmát.

Módszertan: A kifejtés során a szerző elkülönítette a természettudományok és a társadalomtudományok rendfelfogását, ugyanakkor utalt e megkülönböztetés történelmi meghatározottságára. Arisztotelész, Augustinus és Hedley Bull társadalmi renddel összefüggő gondolatain keresztül pedig a szerző az igazságosság kérdésének szükségszerű felvetéséig jutott.

Megállapítások: Az emberi közösségek szerveződésének meghatározott szintjén a (társadalmi) rend fenntartását az adott történelmi korban érvényes igazságosság érvényesülése képes biztosítani.

Érték: A rendészettudomány rendhagyó megközelítései lehetőséget biztosítanak arra, hogy a szabályozni kívánt életviszonyokban kifejeződő egyéni és közösségi szintre emelt viselkedési formákat tágabb horizonton és mélyebb összefüggéseiben láthassuk. Az így szerzett ismeretek az intézményesített rendészet működésmódjának meghatározásához szükségesek.

1 A tanulmány első része a Belügyi Szemle 2023/3. számában jelent meg.

2 A mű a TKP2020-NKA-09 számú projekt keretében, a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Kulcsszavak: rend, igazságosság, rendészettudomány, társadalom

Abstract

Aim: The purpose of the study is to present one of the prerequisites for maintaining of social order, the desire for justice to prevail, through a social science approach to the concept of order.

Methodology: During the exposition the author separated the conceptions of order in natural and social sciences, while at the same time pointing out the historical nature of this distinction. Through the ideas of Aristotle, Augustine and Hedley Bull on social order, the author has arrived at the necessary question of justice.

Findings: At a given level of organisation of human communities, the maintenance of (social) order can be ensured by the application of justice in a given historical period.

Value: The unconventional approaches of law enforcement science provide an opportunity to see the forms of behavior raised to the individual and community level, expressed in the life conditions that needed to be regulated, on a border horizon and in deeper contexts. The knowledge acquired in this way is necessary to determine the functioning of institutionalized policing.

Keywords: order, justice, law enforcement science, society

A rend fogalmáról és jelentésének rétegeiről

Elsőként szükséges valamifajta kapaszkodóként is tekinthető kiindulópontot keresni arra a kérdésre, miszerint általában mit érthetünk a rend fogalma alatt. A *Rendészettudományi szaklexikon* is megkülönbözteti annak általános, illetve történeti megközelítését. Az előbbi szerint „*valamely szabálynak, törvénynek megfelelő állapot. Az élet alapvető teremtképességének azon megnyilvánulása, amikor a konstans feltételek, befolyásoló tényezők a hatékony mindennapi tevékenységekhez szükséges ismert, elvárt helyükön vannak, valamint jól, legalább zavartalanul működnek.*” (Boda, 2019).

Ezzel a megfogalmazással kapcsolatosan több kérdés is felmerül bennem. Őszintén szólva a magam részéről nem tudom megmondani azt sem, hogy létezik-e olyan (általános) definíció, amely alkalmas lenne e kérdés kiindulópontjává válni anélkül, hogy ne az emberi gondolkodás valamely területére vonatkoztassuk. Másrészt pedig éppen ott kezdődik az érdeklődésem kibontakozni, ahol a definíció „valamely” szabályt vagy törvényt említ, és az „élet

teremtőképességét”. Persze egy szaklexikon keretein belül nehéz megtalálni azokat az arányokat, amelyek egy alapvető tájékozódást segítő definíció és egy nagyobb lélegzetvételű értelemadás között húzódnak.

Ezért támaszkodnék inkább a tudományok tárgy szerinti felosztására. Értelmezhetem e szerint a rend fogalmát a természet vonatkozásában, a társadalom nézőpontjából és az emberi gondolkodás sajátosságai oldaláról, amelynek egyik aspektusaként megjelenik a lét egészével foglalkozó filozófia is.

A szaklexikon Tomcsányi Móricra hivatkozó történeti megközelítése a természeti és társadalmi aspektus tekintetében pontosítja az általános fogalmi meghatározást, számos ponton homályba burkolódzó jelentéstartalommal. E szerint a rend *„a természeti, társadalmi és az állami élet tárgyi és személyi elemeinek, tényezőinek valamiféle belső szükségességéből, indokoltságból folyó elhelyezkedése, összefüggése, kapcsolata, s az összefüggés céljának megfelelő érvényesülése, életfolyamata”* (Boda, 2019). Bizonyára itt is feltűnik a „valamiféle belső szükségességéből” kifejezésforma sejtető értelemadása és bizonytalansága, valamint az „életfolyamat” kifejezés alkalmazása is. Ez utóbbira azért hívnám fel külön a figyelmet, mert mindkét definícióban – akarva vagy akaratlanul – megjelenik egyfajta finom megkülönböztetés is, amely a rend értelemadásában, annak statikus állapotszerű megjelenése mellett – vagy azon túl – bizonyos életfolyamatokra jellemző mozgásra, a teremtés, illetve folyamat szavakkal kifejezett dinamizmusra is utal. De más szempontból is izgalmas ez a megközelítés. Nevezetesen abban a tekintetben, hogy olyan forrásra mutat vissza, amely a természeti, társadalmi és ezzel összefüggő állami élet jelenségeit együtt tárgyalja, rend-szerű meghatározottságukat pedig belső, szubsztanciális okokra vezeti vissza.

Azt gondolhatnánk persze, hogy a rendről való gondolkodás jól elválasztható területei lévén az értelemadás nem túl nehéz. És valóban, a felszínen, a mindennapi élet valóságában nincs is szükség tudományos igényű magyarázatokra ahhoz, hogy konszenzusra jussunk abban a kérdésben, mit nevezünk rendnek egy könyvespolcon, gyermekeink szobájában vagy éppen a ruhásszekrényünkben. Azonban már a mindennapi gondolkodás is szétfeszíti e szűkebb értelmezést, amint felmerül az a kérdés, hogy példának okáért egy könyvespolcon hányféleképpen lehet rend, és hol a határ, ami a rendet a rendtelenségtől elválasztja. Az pedig már a tudományos igényű kutatás területét érinti, ha azt vizsgáljuk, hogy a rend minőség-e vagy állapot, illetve hogyan létesül, ha egyáltalán eleve létező, és így tovább.

A tudományos megközelítés tehát a köznapinál jóval több problémával terhelt. Ezen belül nem szeretném súlytalanná tenni a filozófiai megközelítést, de rövidre zárom annak egyik aspektusát a következők miatt. Kiindulópontom az

ismeretelmélet mai napig aktuálisnak tekinthető kérdése: „... *a világ emberi gondolkodásban kialakult képe mennyire felel meg a való világ rendjének, azaz a gondolati, tudati rendszer egyben a való világ rendszere is?*” (Bodonyi, 2008). Ezen a ponton én megelégszem azzal a feltételezéssel, miszerint az evolúciós adaptáció hosszabb távon a közösségek életképessége szempontjából szelektált változásokat támogatott. Támaszkodom többek között Bereczkei Zoltán megállapítására, miszerint „*a mai ember szokásai, gondolati működésmódjai és preferenciái mögött is egy eredendő evolúciós környezethez való adaptáció munkál*” (Bereczkei, 2008). Így e tekintetben legalább a valóság és annak leírására alkalmazott modell közötti megfeleltethetőséget tényként kezelhetem, és így ez válhat az értelemadás kiindulópontjává. Még egyértelműbben megfogalmazva: „*elménk a priori ismeretekkel rendelkezik annak a világnak a szerkezetéről és működéséről, amelyhez adaptálódott*” (Bereczkei, 2002).

Kifejezetten csak a természet- és társadalomtudományok nézőpontjából tekintve pedig a következőket érdemes átgondolni: kereteként a rendről való gondolkodásnak, és árnyalva azt az értelmezést, amely a rend általános fogalmában annak lényegét valamely szabálynak, törvénynek megfelelő statikus állapotként mutatja be.

A természettudományok tárgyának rendje

Bár meggyőződésem, hogy a teljességhez a természettudományok rendjének tárgyalása is hozzátartozik, ennek a tanulmánynak a kereteit kétségkívül szétfeszítené egy hosszabb, ilyen irányú kitérő, különösen terjedelmi okokból. Bár kétségkívül indokolt a kérdés: mit adhat hozzá érdemben egy társadalomtudományi kutatás sikeréhez a természettudományos megközelítés, és hogyan hatnak egymásra?

Ez a kérdés abból a szempontból is nagyon fontos, mivel közismert, hogy például a középkori gondolkodás számára a társadalom és a természet objektumai és működésmódjai sokszor nem különültek el egymástól, nem voltak a mai értelemben értett különbségek e viszonyokban (Ropolyi & Szegedi, 2000). „*Sok dologban tükröződik mindez, de egyik legfontosabb megnyilvánulása a társadalom működését értelmező természetjog és a természet működését értelmező természettörvény fogalmi megkülönböztethetetlensége*” (Ropolyi & Szegedi, 2000). Hosszú idő telt el addig, amíg az isteni törvényhozó eszméjéből levezetett egységes világrend egyes rétegei – önálló szférákká válva – tulajdonképpen szétfeszítették azt a konstrukciót, amelyet többé-kevésbé egységes és oszthatatlan elvek, törvények szerint működő valóságnak tekintettek.

Ennek egyik következménye volt persze az is, hogy az újkori tudományos gondolkodás módszereinek alapvető sikerein felbátorodva az isteni törvényhozó helyébe a tudós lépett, aki a valóságot racionális törvényszerűségekkel volt képes magyarázni. A Comte által szociológiként megnevezett tudományterület első megközelítésben például a matematikai valószínűségszámítás fejlődésével adódó módszerek alkalmazásával fókuszált a társadalmi jelenségekre, és a modern statisztika meghatározó alakja, Quetelet társadalmi fizikaiként beszélt azokról.

A tudományos gondolkodás fejlődése napjainkra állandósította e széthasadt világ képét, amelynek egyre markánsabban elkülönített valóságai e történelmi átalakulás eredményeként ismerhetők fel. A világ egységként történő kezelésére irányuló törekvések és gondolati konstrukciók persze nem tűntek el, de kétségtelesen nem ismerhető fel egyelőre a korábbiakhoz hasonló rendezőerő mintázata, és nincs erős legitimációval bíró magyarázat, amely összefűzné valóságunkat. A tudományos érdeklődésre pedig egyértelműen a szakterületi atomizálódás jellemző, amely, mint alább is látható, sok igen hasznos ismeret forrásává válik.

Mindezekre tekintettel célszerűnek tűnik kissé eltávolodni a szaklexikon megközelítésétől, és alaposabban szemügyre venni a társadalomtudományi megközelítést.

A társadalomtudományok tárgyának rendje

Csányi Vilmos etológus arra hívja fel a figyelmet, hogy a primáta örökség és az emberi szocialitás szoros kapcsolatban áll, és a csoportviselkedés jellemzői – amelyek egyrésztől külső környezeti, másrésztől genetikai meghatározottságú hatások által formálódtak – az elmúlt hatmillió év során alakultak ki (Csányi, 2016). Bereczkei Tamás úgy fogalmaz, hogy mivel fajunk evolúciós történelmének 99%-át vadászó-gyűjtögető életmód keretei között töltötte, ezért érdemes azt vizsgálni, hogy ennek ténye milyen hatással volt az ember pszichológiai mechanizmusaira, hiszen kézenfekvő, hogy „*kognitív folyamataik, mentális képességeik ezeknek a speciális adaptációs problémáknak a megoldására alakultak ki*” (Bereczkei, 2002).

Ha tehát a közösségi működés sajátosságait vizsgáljuk, óvatosabbnak kell lennünk a természeti lét meghatározottságából kiszakítható modern ember ideájának elfogadásával kapcsolatban. Pár ezer évvel ezelőtt erre még nem kellett a figyelmet külön felhívni, de napjaink valóságában könnyű a természeti és modern ember közötti különbséget óriási szakadéknak látni. Arisztotelész még az emberi társulásokra ab ovo kényszerként tekint, amely alatt természet-szerű, magától értetődő egymásrautaltságot ért. *Politika* című könyvének *Első*

könyv című fejezetében leírja, hogy az ember társulásokat hoz létre, egyrészt a fajfenntartás okán (férfi a nőt keresi) és a biztonság megteremtése miatt (a természet szerinti vezető az alárendelt elemmel). Ez a két szükség szerinti közösség válik alapjává a háznépnek, a több háznép alkotta falunak, és a faluk közössége által létrejövő városállamoknak is. Ez utóbbi a teljes, önmagában való elegendőség állapota, a közösségi lét végcélja és legfelsőbb foka, amelynek fennmaradása a boldog és jó élet záloga (Arisztotelész, 1984). Ezért vallja Arisztotelész, hogy „*az ember természeténél fogva állami életre hivatott élőlény*” (Arisztotelész, 1984).

A görög gondolkodó kiindulópontja azonban kézenfekvő, és – ha szabad ilyet mondani – harmonizál az evolúciós pszichológia fentebb említett megközelítésével. Az az életér, amelyre Bereczkei fizikai, ökológiai, illetve szociális környezetként hivatkozik, hosszú időn keresztül változatlan feltételeket – és ne felejtjük, kihívásokat – teremtett az emberi közösségek számára. Ezen belül a két legfontosabb elem az ön- és a fajfenntartás. Valószínűtlennek tűnik, hogy a kultúra evolúciójának felgyorsulása e meghatározó jellemzőket és viselkedési mintákat a felismerhetetlenségig átalakította volna, többmillió év távlatából pár tízezer év alatt. Elgondolkodtató persze, hogy a modern nyugati civilizáció esetében milyen okok vezettek, vezetnek az elmúlt évszázadok hagyományosan értelmezett értékeit átalakító formaváltozatok megjelenéséhez. Ez persze nem tárgya ennek a tanulmánynak, de annyit érdemes megjegyezni, hogy tendenciózus változásokról ebben a kérdésben aligha érdemes beszélni – utalva itt ismét e másodpercekké zsugorodó időtartamra az emberiség történelméből. Arról már nem is beszélve, hogy sok furcsa formaváltozatban tetszelegtek már az emberi közösségek ahhoz, hogy az értő és figyelmes szemlélőt meglepje egy-egy aktuális történelmi jelenet különcsége.

Úgy látom tehát, hogy az ember társas viszonyai evolúciós meghatározottságának nyomai a közösségeinek változatos formavilágán áttörve is megmutatkoznak ismert történelmünkben, és nyugodtan hozzátehetjük, olykor igen bizarr módon kifejeződve. A hordák világáról, az ősi társadalmakról, a primitívnek gondolt természeti népekről szóló leírások, az ókori államok és birodalmak, civilizációk tündökléséről és hanyatlásáról szóló elbeszélések adják számos példáját annak, hogy az emberi közösségek az elrendezettség egyedi és jól vizsgálható formáiban működtek és működnek ma is. Az elrendezettséget, illetve az elrendezettség irányába mutató változásokat egy közösség életében tehát az evolúciós meghatározottság közvetlen és közvetett, továbbá kutatható nyomainak kell tekintenünk. Ismét hivatkozom az evolúciós pszichológia eredményeire:

„Miután az élővilágban az emberek létesítik a legbonyolultabb és legtovább tartó szociális kapcsolatokat, és mivel a társas életmóddal járó adaptációs

problémák különösen fontos szerepet játszottak őseink túlélésében és szaporodásában, pszichológiai algoritmusaink többsége interperszonális kapcsolatokra vonatkozik” (Bereczkei, 2002).

E térben és időben megjelenő diverzitásban a valóság elemei olyan rajzolatokká álltak össze, amelyek mentén történelmi korok egymástól elhatárolható tablóiát vázolja fel a történettudomány. Korszakoknak is nevezzük ezeket az időtartamokat, amelyek adekvát megközelítése mankóként segíti egy adott korban és földrajzi meghatározottsággal élő emberek által teremtett valóság megértését.

Gyakran úgy tekintünk ezekre a szakaszolásokra, mint mainstream és globálisan érvényes valóságértelmezésekre, amelyek mögött felolvad, eltűnik minden más elmaradottabbnak, vagy csak másnak gondolt közösség zárt vagy kevésbé zárt világa. Pedig ez a megközelítés csak arról árulkodik, hogy melyik közösség valóságának történelemformáló hatása vált erősebbé és képeződött le a historikus emlékfolyamban. Megközelítésemben az ilyen értelemben értett elsődlegességnek csak abban az értelemben van jelentősége, ha az elrendezettség, a mintázat segítette a dominancia kialakulását. Rendkívül beszédes ugyanakkor az a sokszínűség, amely mögött a valóság adott keretek közötti értelmezése formálódott különböző ismert és kevésbé ismert közösségekben, és amelyek mindennapjait egy meghatározott és leírható elrendezettség uralta.

Az elrendezettség közös és egyetemes hatóókait vizsgálom tehát, amelyhez a különböző – olykor mainstream – valóságértelmezések kapcsolódnak. A történetiség ebből a nézőpontból mintázatok sokaságával segíti a vizsgálódást, nem pedig azzal, hogy időben egymást követő, egymásra épülő civilizációk harcásként mutatkozik meg. A hangsúly tehát a sokszínűségben van, nem pedig a dominancián. Az ugyanis újabb kutatási kérdésként fogalmazódhat meg, hogy a dominanciaváltásoknak (ti. a civilizációk tündöklésének, harcának és bukásának) milyen okai vannak, és ezek mennyiben kapcsolódnak az elrendezettség mértékéhez, minőségéhez. Számomra tehát nincs kitüntetett szerepe például az indiánokat leigázó európai hatalmaknak, az elrendezettség minőségének vizsgálata szempontjából sokkalta beszédesebbek a viszonylagos érintetlenségben fejlődő kultúrák. Hiszen éppen érintetlenségük okán árulkodóbbak a közös, egyetemes hatóókok megnyilvánulásainak vizsgálata során. Persze az is érdekes kérdés, hogy a kultúrák egymásra hatása, különösen pedig a globalizáció, hogyan hatott az egyetemes hatóókok manifesztációira. Számos izgalmas kutatási aspektus, amelynek mélyebb vizsgálatára ebben a tanulmányban nem vállalkozom.

Ezek a felismerések ugyanakkor nem könnyítik meg az egyetemes okok utáni kutatást. Még ha feltételezem is egy kultúrkör ilyen aspektusú kimerítő vizsgálatának végrehajtását, azt követően ennek eredményeit össze kell hasonlítani más kultúrkört érintő hasonló alaposággal lefolytatott vizsgálat eredményeivel

is, tekintettel az ember társas viszonyainak evolúciós, így egyetemes meghatározottságának előfeltevésére. Ez pedig több tudományos emberöltőt igénylő feladat, még akkor is, ha kétségtelen, hogy a modern társadalomtudományok gazdag empirikus kutatási anyaggal rendelkeznek e tárgyban.

Viszont egy adott kultúrkörön belüli történeti kutatás is kínál lehetőséget a horizont bővítésére, az univerzális hatóerők kifejeződésének többoldalú tettenérésére. Historikusan a már említett módon, de egyidejűleg is – némiképpen függetlenül az uralkodó vagy hivatalos valóságértelmezéstől – például a mintegy zárványként működő, egy kultúrkörön belül létező közösségek megfigyelésével. Nem véletlen, hogy az ilyen módon elkülönülő kisebb, de együtt létező világoknak esetenként olyan nagy jelentőséget tulajdonítottak a hatalmi komplexumok, hiszen bennük a mainstream valóság valós, veszélyt hordozó alternatívája is megjelenhetett. Ilyen – később paradigmaváltónak bizonyuló – értelmezés volt a reformáció szellemi talapzata, de ide érthetők a vallásos szekták és egyéb ezoterikus közösségek, illetve a valóságértelmezés szélső értékeiként megjelent ideológiák is, mint a fasizmus és a kommunizmus.

Hangsúlyozom, hogy ezek számomra nem azért válnak fontossá, mert esetleges hatalmi centrumhoz kötöttségük okán hatásuk történelemformálóra vált, hanem azért, mert bennük az elrendezettségre törekvés egyetemes hatóokai másképpen fejeződtek ki, mint a párhuzamosan működő – akár mainstream – közösségekben. Kutatásuk tehát szélesíti az egyetemes hatóokok vizsgálati horizontját, és segíti azok mind teljesebb megértését.

Összegezve tehát úgy gondolom, hogy az életviszonyaiban összefonódó közösségek valósága idővel olyan konszenzuson alapuló konstrukcióként rajzolódik ki, amelyet közös valóságélménynek nevezhetünk, és amely történelmi távlatokból is kutatható. Kutatható a kultúrkörökön belül és azokat összehasonlítva is. Az egymástól elhatárolható valóságértelmezések ugyanakkor közegek abban, hogy az elrendezettség irányába mutatnak, ami pedig evolúciós meghatározottságból (is) fakad.

Ebben a tanulmányban tehát társadalmi rend alatt az elrendezettség meghatározott, emberi közösségek által kialakított formáit értem. E közösségek mindegyike többé-kevésbé fejlett önvédelmi mechanizmussal rendelkezik, amellyel a kialakított elrendezettség és működőképesség fenntartása hosszabb-rövidebb ideig biztosítható. Az önvédelem abban nyilvánul meg, hogy a közösség meghatározott módon reagál a külső kihívásokra és a belső működést veszélyeztető hatásokra egyaránt, miközben kiszámítható életviszonyok közé igyekszik terelni mindennapjait. Ebben az értelmezési keretben keresem a rend eszméjének nyomait rend-előképek formájában.

Rend-előképek nyomában

Jeleztem, hogy a téma kutatásának spektruma meglehetősen széles. Ebből adódóan úgy döntöttem, hogy az alábbiakban három gondolkodó rend-előképeiből válogatom össze mondanivalómat, amelyet végül az igazságossággal kapcsolatos megnyilatkozásaik okán fűzök egybe. A görög bölcsele, Arisztotelész, és a középkori keresztény gondolkodásra jelentős hatást gyakorló egyházatyja, Augustinus neve és munkásságának hatása a nyugati gondolkodásra általános műveltségünk részévé vált. Hedley Bull angolszász kutató nevét azonban inkább a biztonságpolitikai vagy nemzetközi tanulmányokkal foglalkozók ismerhetik jobban, és különösen 1977-ben megjelent *The Anarchial Society* című könyve okán. Tisztában vagyok azzal, hogy választásom e szerzők tekintetében önkényes. Azzal is, hogy e gondolkodók több helyen, életrészeik több állomásán akár különbözőképpen is gondolkodhattak a rendről, és az általam itt hivatkozott gondolataik – a teljesség igénye nélkül – csak érinteni fogják életművük egészét. Mégis fontosnak tartottam a társadalmi renddel kapcsolatos gondolataik megosztását, különösen az igazságosság kérdésének felvetése miatt. Természetesen tudom, hogy megközelítéssel a nyugati civilizáció biztonságos kultúrkörén belül maradok, és így kirekesztek számos megközelítést, amely jól megkülönböztethető civilizációs alapállásból viszonyul a (társadalmi) rend és – példának okáért – az igazságosság kérdéséhez. Legyen azonban ez a megközelítés az első, mintavételszerű lépés, melyet továbbiak is követnek.

Másodsorban ezzel a választásommal rá szerettem volna mutatni arra, hogy a modern rendészet problémái – a modern szerzők erre vonatkozó munkáinak alapos áttanulmányozása mellett – tágabb történelmi környezetben is megfellelthető, valamint kutatható elemeket tartalmaznak. Itt elsősorban nem arra gondolok, hogy a modern rendészet előzményei vajon megtalálhatók-e az ókorban, hanem inkább arra, hogy milyen rend-előképekből táplálkoztak e régebbi korok civilizációi, ez milyen értékproblémákat (lásd az igazságosság kérdését) vetett fel, és milyen megoldásokat találtak az áhított társadalmi rend biztosítására, amit akárhogyan is hívtak/azonosítottak saját valóságukban.

Harmadrészt azzal is tisztában vagyok, hogy kockázatos vállalkozás ilyen tágabb keretet teremteni egy mondanivaló tudományos kibontásának, hiszen könnyen érheti a szerzőt a dilettantizmus vagy jobb esetben csak a túlzó elméletieskedés vádjja. A nehézségek ellenére mégis úgy gondolom, hogy a rendészet tudomány számára fontos egy ilyen megközelítésű diskurzus megnyitása is. Nézőpontja kiegészítheti, hozzájárulhat e tudományág elméleti megalapozásához, és végső soron segítheti az élhető körülményeket teremtő társadalmak fenntartását.

A társadalmi rend Arisztotelész Politikájában

Arisztotelész tehát abból indult ki, hogy az ember szükségképpen állami életre teremtett, amelyben törvények biztosítják a rendet. A törvényt a rend egy bizonyos fajtájának (a jó törvényt jó rendnek) tekinti, de hozzáteszi, hogy mindez mértékkel, az emberi mértékkel határolt nagyságú közösség tekintetében érvényes. Lényegét éppen az adja, hogy szépsége, természete csak meghatározott formájában (ez esetben a városállam méretében, lakosainak számában) nyilvánul meg rendként (Arisztotelész, 1984), az emberi természetnek megfelelő állami közösség rendjeként, amit a jog rögzít, az intézmények pedig biztosítanak. „*A feltétlenül szükséges hivatalok nélkül nincsen városállam, és olyanok nélkül, melyek a közrendhez és a nyugalomhoz szükségesek, lehetetlen a kormányzás*” (Arisztotelész, 1984). A védett értékek pedig, amelyek felett e hivatalok és a jog őrökdi, egyrésről a megkötött szerzödések (piaci felügyelet), másrésről a köz- és magánvagyon értékei (városigazgatás) (Arisztotelész, 1984.).

Ezen túl Arisztotelész úgy gondolja, hogy az ember sajátossága (ti. a többi élölénnyel szemben), hogy erénnyel és ésszel él. Az előbbi okán tudja felfogni a jót és a rosszat, az utóbbi miatt pedig az igazságosat, és az igazságtalant. Viszont míg az erény személyéhez kötött – annak híján az ember a legelvetemültebb, legvadabb és legaljasabb lényvé válik –, addig az igazságosság az állami létben fogant: „*mert a jog nem más, mint az állami közösség rendje; márpedig a jog szabja meg az igazságot*” (Arisztotelész, 1984).

Ebből pedig az is következik, hogy Arisztotelész nézőpontja szerint a társadalmi rend feltétele az igazságosság érvényre jutása, az állami közösség rendjét biztosító jogon (törvényen) keresztül.

Szent Ágoston társadalmi rendje

Szent Ágoston *Isten városáról* címmel írt XIX. könyvének V–VII. fejezete az emberek által leginkább óhajtott – ti. az ideálisnak tekinthető – társas életet érő kihívásokat taglalja. Ezeket a kihívásokat itt a jogtalanság, a gyanúsítgatások, ellenségeskedések és háborúk testesítik meg mint rosszak, szemben a béke jó állapotával.

Első helyen a háznép (házi rossz) és a közvetlen barátságban belül megjelenő sérelmek felforgató hatását tárgyalja (Szent Ágoston, 2009). Ezt követi a városok rendjének megzavarása az emberi ítéletek (embereknek emberekről adott ítéletei) tévedései okán (Szent Ágoston, 2009). Példaként hozza fel a bírókat – akik bizonytalanságban lévén – paradox módon éppen azért kínoztatják

a vádlottakat, hogy azokat ártatlanul meg ne öljék, majd ebbéli cselekedeteik következménye gyakran éppen az ártatlanok halálához vezet. Itt tehát az igazságtalanság következményeit taglalja. A harmadik kihívás szintje pedig a legtágabb környezet, a földkerekség egésze (Szent Ágoston, 2009), amelyben az egymást nyelvében nem értő népek közül némelyik birodalmat építve állandó erőszakkal tartja meg fennhatósága ilyen formában látszatos nyugalalmát.

Mindezen zavaró körülmények esetében Szent Ágoston azt az állapotot, amelyet e kihívások megzavarnak, a béke szóval illeti és a rend nyugalmaként definiálja (Szent Ágoston, 2009). Ez nála végső soron földi javaink céljaként fogalmazódik meg, úgy a halandó élet legfőbb céljaként, mint Isten városában a béke az örök életként (Szent Ágoston, 2009). Meggyőződése, hogy „*oly nagy jósága van ugyanis a békének, hogy még a földi és mulandó dolgokban sincs, mit örömeőbb hallanánk, mit nagyobb vágygyal óhajtánánk, s végre a minél jobbat lehetne találnunk*” (Szent Ágoston, 2009). A gondolkodó részletesen taglalja azokat a helyzeteket, emberi gyarlóságból fakadó cselekvéseket, amelyek látszólag ezen emberi törekvésnek ellentmondanak (a rosszak békéje), és végezetül arra a megállapításra jut, hogy „*egyetlen vétek sem olyan természetellenes, hogy a természetnek legvégső nyomait is eltörölje*” (Szent Ágoston, 2009).

A rend nyugalma törekvés tehát az a végső fundamentum, amely az embert jellemzi és cselekedeteit irányítja, még akkor is, amikor e cselekvések nem az igazak rendes békéjét teremtik meg (ti. az elnyomottak békétlensége a bizonyítéka a fundamentum meglétének, hiszen, ha nem lenne e legvégső igény a békére és a rendre, nem lenne ellenállás sem az elnyomással szemben). Az ágostoni rend (vagy béke) minden földi és mulandó dologban is megtalálható, hiszen mindennek megvan a maga természettől rendelt helye, elhelyezése. Definíciója szerint „*a rend pedig az egynemű és különböző tárgyak saját helyeiken való rendszeres elhelyezése*” (Szent Ágoston, 2009).

A XIX. könyv XIII–XIV. fejezetében az emberi társadalom javát szolgáló megnyei és földi rend megteremtésének feltételei bomlanak ki – Isten, önmagunk és felebarátunk szeretetében jelölve meg az ember szeretetének három tárgyát –, végső soron azzal az imperatívusszal, hogy a társadalom javát az szolgálja, ha az ember senkinek sem árt, illetve akinek lehet, annak használ. Ez az ágostoni béke, az emberek rendezett egyetértése, amely a társadalom működőképességének záloga (Szent Ágoston, 2009).

A dolgok rendje (Szent Ágoston, 2009) tehát azok természetes (saját) helyükön történő elhelyezésükben, az emberek rendje pedig egymáshoz való viszonyulásuk mikéntjében manifesztálódik. Ez utóbbinak jelentősége van a kormányzás méltóságát érintő XVI. fejezetben, mert ahogy a rész az egésznek jellemzőit meghatározza, úgy áll viszonyban a család házi békéje (és rendje) az állam

békéjével (és rendjével) Ágostonnál (Szent Ágoston, 2009). Ott, ahol az együtt lakók (a háznép) rendezett egyetértése a parancsolásban és engedelmisségben biztosított, ott a polgárok hasonló egyetértése is biztosítható. Így jelenik meg a rend az *Isten városáról* XIX. könyve hivatkozott fejezeteiben.

Hedley Bull rend-felfogása és az igazságosság kérdése

Fentebb említettem, hogy a kutatás spektrumát rendhagyó módon szeretném kibővíteni. Hedley Bull a nemzetközi rendszert és kapcsolatokat kutató, itthon a biztonsági tanulmányok körébe sorolható angolszász iskola szakembereként dolgozta ki az államok társadalmaként ismert elméletét (Bull, 1977). A fiatal rendészettudomány számára ez persze aligha lenne önmagában érdekes, hiszen Bull 1977-ben megjelent könyvében eredetileg arra keresi a választ, hogy mi a rend a világpolitikában, a szuverén államok rendszerében jelenleg miképpen tartható fenn a rend, a szuverén államok rendszerén alapuló rend meddig tartható még fenn? Ezek a kérdések jelen kutatás és érdeklődés területén kívül esnek.

Az azonban már elgondolkodtató, hogy a szerző kiindulási pontja szerint ahhoz, hogy e fenti kérdésekre választ lehessen adni, a rend értelmét vissza kell vezetni a társadalmi életben megfigyelhető rend értelmezésére. Elgondolása szerint a rend és a rendetlenség a világban egyaránt jelen van. A rend Bull megközelítésében nem a dolgok véletlenszerű elrendeződésében, hanem meghatározott elv, minta szerinti elrendezettségben manifesztálódik, egy lehetséges vagy tényleges állapotként. Itt azonban két megjegyzést tesz. Az egyik szerint önmagában nem az elrendezettség látszata az, ami a rend meglétére utal, mert csak bizonyosfajta mintázatok utalnak arra. Példának okáért a hobbesi természetes állapot – de ezek alapján bármely természetes állapot – nem testesíti meg a Bull-féle rendet. Ehhez kapcsolódik második megjegyzése, miszerint a rend relatív fogalom és állapot, mivel a mintázatoknak értékhorozóvá kell válniuk. Augustinust idézi, miszerint a rend „*a diszkrét részek jó elrendezése, amelyek mindegyike a legmegfelelőbb helyen van*” (Bull, 1977).

Arra figyelmeztet, hogy a társadalmi célok csak akkor valósíthatók meg, ha egyrészt a rend megteremtéséhez fűződő érdek mellett megjelenik a viselkedést meghatározó szabály, tehát a mintán túl megjelenik a minta valamilyensége. Emellett elvileg nem zárja ki a szabályok nélküli rend biztosításának lehetőségét, de hangsúlyozza, hogy az egyetemes rendi okok összetévesztése a szabályokkal biztosított renddel helytelen megközelítés. A hangsúly tehát az értékhorozáson van, amely a társadalom közös érdekvezéreltségén keresztül tartható fenn (Bull, 1977). Ezt pedig elsősorban az ember erőszakra való hajlama okán

szükséges korlátozások biztosítják. Az alapvető társadalmi érdekek felismerése ugyanakkor önmagában nem biztosítja a rend fenntartását, ezért szabályokkal szükséges megteremteni ennek feltételeit. Bull abban a kérdésben, hogy melyek azok az értékek, amelyeket védeni kell, markáns álláspontot képvisel. Úgy gondolja, hogy a társadalmi életben a rend alatt az emberi tevékenység olyan mintáját kell érteni, amely a társadalmi élet elemi, elsődleges vagy egyetemes céljait tartja fenn (Bull, 1977). Ezek pedig az alábbiak:

- 1) Meghatározott mértékű biztonság a testi sértés vagy halált okozó erőszakkal szemben.
- 2) Kiszámíthatóság abban, hogy az ígéretek betartatnak, a megállapodásokat végrehajtják.
- 3) Meghatározott mértékű biztonság és háborítatlanság a dolgok birtoklásában, az állandó és korlátlan kihívásoktól való mentesség.

Végezetül a szerző gondolatai közül még egyre szeretnék rámutatni, nevezetesen arra, hogy a rendet értéknek tekinti, de nem az egyetlen értéknek, és különösen nem mindennekefelett álló értéknek. Példaként hozza fel Ali Mazruira hivatkozva az ENSZ Alapokmányát, amelyben a biztonság és a béke szerepel első helyen, de jelzi, hogy az afrikai és az ázsiai államok esetében az emberi jogok kérdése okán a prioritási rend megfordítására irányuló igény ugyanígy megfigyelhető (Bull, 1977). Ezért mutat rá arra, hogy a rend kérdését nem tárgyalhatja az igazságosság kérdéskörének elméleti megközelítése nélkül. Ezt azonban óvatosan kezdi, az alábbiak szerint.

„Kiindulópontom egyszerűen az, hogy vannak bizonyos elképzelések vagy hiedelmek arról, hogy mit foglal magában az igazságosság a világpolitikában, és hogy ezeknek az eszméknek a nevében megfogalmazott igények szerepet játszanak az események során” (Bull, 1977).

A téma mélyebb kibontására ugyan nem vállalkozom, de egy megközelítése izgalmas távlatokat ígérhet. Ez pedig annak a felismerése, hogy az igazságosság jelentésének rétegei között fontos megkülönböztetni annak erkölcsi aspektusát, valamint egy normatívabb, különösen a jogok és kiváltságok tekintetében megmutató megközelítését. Az előbbinek a helyes magatartás, cselekvés megválasztása kapcsán, az utóbbinak pedig elsősorban azon döntések esetében van jelentéstartalma, ahol a különbözőségek (erősek-gyengék, kicsik-nagyok, szegények-gazdagok stb.) nivellációja indokolt valamilyen okból (Bull, 1977). E kettőt összemosni azonban nem szabad. Megkülönbözteti emellett az igazságosság anyagi és formális jellegét, továbbá átveszi az arisztotelészi megkülönböztetés értelmezését, amely a számtani, illetve az aritmetikai distinkciót rögzíti, amelyre alább még részletesebben kitérek.

Az igazságosság és igazságtalanság kérdéskörének pedig azért van különös jelentősége a társadalmi rend fenntartásával összefüggésben, mert Bull után Arisztotelészt idézve egyet lehet érteni azzal, hogy „*igazságtalanság akkor keletkezik, ha egyenlőkkel egyenlőtlenül bánnak, és akkor is, ha egyenlőtlenekkel egyenlően*” (Bull, 1977).

A társadalmi rend és az igazságosság kapcsolata

Augustinus, akárcsak Arisztotelész, az emberi közösségen belüli konfliktusok kapcsán tér ki az igazságosság kérdésére. Utóbbi szerző azt az állami létreteremtett emberi együttélés alapfeltételének tekinti, amely a jogban ölt testet, és az intézmények működésében jelenik meg (helyes elgondolás, jó törvény, jól működő intézmények, jó rend). A keresztény püspök pedig a városok rendjének megzavarása kapcsán határozza azt meg, az emberi ítéletek (embereknek emberekről adott ítéletei) tévedéseivel összefüggésben.

Érdemes megfigyelni, hogy Augustinus ezt a társas életet érő kihívások közül a második helyen említi, beékelve a háznépet érintő gyanúsítgatások, illetőleg a hatalmi tömörülések egymás közötti háborúi közé. Mindkét szerző tehát úgy beszél az igazságosságról, hogy annak szerepét az emberi közösségek második szerveződési szintjére helyezi. Ez egyébiránt logikusnak is tűnik, hiszen az emberi kapcsolatok első szerveződési szintje a család, a rokonság, amelyen belül a szabályozók elsődlegesen a leszármazási szinteken keresztül érvényesülnek, elvonatkoztatott elvek a működőképesség biztosításához nem szükségesek. Ott azonban, ahol ezeket a kereteket a közösségi szerveződés kvázi túllépi, és újabb szintre lép, ott a társadalmi rend működőképességének biztosítására megjelenik az igazságosság mint legitim szabályozó elv. Erre utal Arisztotelész akkor, amikor az igazságosság állami létben fogant jellegét emeli ki.

A társadalmi rend és az igazságosság mint a társadalmi rend előfeltétele

Az igazságossággal összefüggő arisztotelészi okfejtés bemutatását – amelyet Bull is átvett – a 19. század utolsó harmadának magyarországi valóságából merített példával indítom. Meg kell mondjam tulajdonképpen véletlenül botlottam bele ebbe a választójogi kérdéseket feszegető politikai valóságba. Ugyanakkor olyan tisztán teszi láthatóvá az igazságossággal kapcsolatos kifejtésem lényegi mondanivalóját, és annyira szépen illeszkedik a görög bölcselő eszme-futtatásához,

hogy úgy döntöttem, átjárhatóvá teszem ezt a különösen messzinek tűnő történelmi távlatot, és felhasználom a magyarázathoz.

Fentebb megfogalmaztam, hogy Arisztotelész a törvényt a rend egy bizonyos fajtájának (a jó törvényt jó rendnek) tekinti. De mitől jó vajon egy törvény? Természetesen attól, hogy igazságos. Ám az igazságosság megteremtésének vannak alapfeltételei, és a magyar hivatalos statisztika első szervezője – az új választási törvény tervezetére reflektálva 1871-ben – éppen erre utal, amikor megfogalmazza: „*Minden törvény elhibázott, vagy ha jó, csak véletlenül az, hogyha nem a tényleges állapotok ismeretén alapul*” (Keleti, 1871). Tehát a tényleges állapotok ismerete az igazságosság előfeltétele, amennyiben ez utóbbi döntésekben megmutatkozó formájáról beszélünk.

Annyit szükséges tudni háttérismeretként, hogy Keleti Károly azért tartotta fontosnak a választóképeséssel összefüggő tényleges állapotok leírását, mert abban az időben Magyarország megyéiben és városaiban a birtok alapján választóképes népesség nagyjából azonos nagyságú és magas arányú volt. Míg ugyanebben a megosztásban a jellemzően városias környezetben élő értelmiség, továbbá a kézműves és kereskedő réteg választóképesége – birtokképeségének hiánya okán – jelentősen alulpreferált maradt (Keleti, 1871). Ezt pedig orvosolható és orvosolandó problémának látta. Álláspontja szerint ez utóbbi társadalmi csoportokban megnyilvánuló termelőerő alapján – különösen a városokban – indokolt volt e preferenciák módosítása. Így fogalmaz: „*valóban méltányos kívánat, hogy ne érjük be a régi rossz beosztással, hanem alakítsunk a tényeknek s jobb belátásunknak megfelelő újabb választókerületeket, akár tesszenek azok egyik-másik pártnak, akár nem; mert utóvégre is az igazságosság a legjobb és leghelyesebb politika*” (Keleti, 1871).

Keleti gondolkodásának háttérében az a gondolat munkálhatott, hogy a választóképeség tekintetében alulpreferált társadalmi csoportok politikai befolyásának teret kell engedni. Ennek oka, hogy a termelőerő immár nem (csak) a birtokban, hanem egyéb képességek szerint is adottá vált, a kézművesség és a kereskedelem, valamint a szellemi javak értékében is manifesztálódott. A politikai képviseletben ugyanakkor ennek ténye nem jelent meg, hiszen a (választási) rendszer a társadalom egy más módon komplex és differenciált életviszonyaihoz igazodott még akkor is, amikor annak kereteit feszítette, és már lényegében kinötte, következésképpen igazságtalanná vált. Az ok tehát, amelylyel a változtatás indokát igazolja, a legjobb és leghelyesebb politika, vagyis – mint mondta – az igazságosság.

Keleti Károly gondolataiból a társadalmi rend megteremtésének két fontos előfeltételére lehet rámutatni. Az egyik a tényleges állapotok ismeretének szűkössége, a másik pedig az igazságosság és az igazságosság érvényesülésének kívánalma.

Arisztotelész számára a vizsgálódás fókuszában az igazságosság és az igazságtalanság tettekben megnyilvánuló kifejeződése állnak (Arisztotelész, 1987). Az előbbi esetében azt középhatárnak tekinti, és arra keresi a választ, hogy milyen végletek közt áll középen (Arisztotelész, 1987).

Politika című írásában megfogalmazza, hogy „*a legfőbb jó elérésére első sorban [...] az a legfelsőbbrendű közösség törekszik, amely a többi magában foglalja. Ez pedig az, amit városállamnak nevezünk, vagyis az állami közösség*” (Arisztotelész, 1984). A közérdek kifejeződése pedig a törvények, ebből adódóan a törvények – ha jól vannak megalkotva – helyesek. Ami pedig törvényes és egyenlőséget mutat – minthogy végletek között középen áll –, az egyúttal igazságos. Összefoglalva így fogalmaz: „*Szóval egy bizonyos értelemben igazságosnak mondjuk, ami a boldogságot s ennek elemeit az állami közösség számára létrehozza és megőrzi*” (Arisztotelész, 1987).

Azok a tettek tehát, amelyek helyesen alkotott törvényekkel összhangban levők, és egyenlőséget kedvelő lelki alkatból fakadnak, igazságosak is egyben. Ez egyrésztől megnyilvánul a felosztható dolgok egyenlő szétosztásában (ti. azok között, akik polgárjogban részesednek), másrészt pedig az egyes felek közötti ügyletek kiigazításában. Amikor tehát a görög gondolkodó igazságosságról értekezik, ez alatt a dolgok akként való elrendezettségét érti, amely több és kevesebb között középen állva abban egyenlőséget teremt. Méghozzá valakik számára és valakik között megnyilvánuló igazságosság formájában (Arisztotelész, 1987).

Még tovább menve, az igazságosság az arány egy bizonyos esete lesz. Mint hogy az egyenlőség nemcsak mint a számtani középérték jelenhet meg – ahogy a közös javakat szétosztó igazságosság esetében –, hanem úgy is, mint aritmetikai arányosság a kiigazító igazságosság tekintetében (Arisztotelész, 1987). Keleti Károly ezen a gondolati talapzaton áll, amikor megfogalmazza észrevételét a kézműves, kereskedő és értelmiségi közösségek, valamint a birtok alapján jogosult közösség választóképessége aránytalanságának javítására vonatkozóan, amelyet ő a társadalmi csoportokban megnyilvánuló termelőerő változására figyelemmel javasolt korrigálni. Ez tehát a Keleti-féle igazságosság arisztotelési megközelítése.

Következésképp az is megállapítható tehát, hogy az állami közösség boldogságát – ti. mai népszerű kifejezéssel a közjót – azok a döntések és tettek segíthetik ma is érvényre jutni, amelyek helyesek és az igazságosság érvényesülésének kívánalma szerint tervezettek.

Az igazságosság érvényességéről

Különbséget kell azonban tenni az igazságosság érvényesülése és annak érvényessége között. Az előbbi pontban érvényesülés alatt egy kívánalmat, egy óhajtott állapot valóra válását értettem. Olyan állapotét ugyanakkor, amely nemcsak, hogy óhajtott – hiszen ez alapján lehetne utópisztikus is –, de egy befogadó szellemi közegbe ágyazott, és az arány egy bizonyos eseteként mutatkozik meg – következésképp legitimálható.

Az érvényesség egészen mást jelent. Maradjunk továbbra is a választóképeség bővítésénél, ami természetes és jogos igényt elégített ki minden érintett korban. Az adott időszakra jellemzően formálódott életviszonyok által életre hívott helyzetek megoldásának egyik lehetőségét kínálta, szükségképpen reális politikai cselekvési irány megjelölésével. Ennek jó példája bármely mai nyugati demokrácia választójogot érintő szabályozásának elmúlt évszázados formálódása, különösen a nemre, származásra, társadalmi helyzetre tekintettel. Elgondolkodtató ugyanakkor, hogy – a példánál maradva – vajon a választójog kibővítésének egyes állomásai évtizedekkel beérésüket megelőzően is mérhetőek voltak-e az igazságosság arisztotelészi és Keleti-féle mércéjével? Ha igen, milyen időtávlatban beszélhetünk e gondolatok és törekvések korszerűségéről, különösen pedig érvényességéről? Két szempontból érdemes átgondolni ezt. Egyrésztől kétségkívül nincs értelmezési tartománya e kérdésfelvetésnek – értelmetlennek is tekinthető bizonyos értelemben –, amennyiben eltérő értékviszonyokkal működő történelmi korba és környezetbe helyezünk egy adott problémafelvetést, úgy tekintve, mintha annak lenne az itt és moston túl aktualitása. Csak ezzel az előfeltétellel érthető meg, hogy nem beszélhetünk történelmi realitásként a választójog mindenkit megillető voltáról egy olyan korban, amelyben az értékviszonyok eleve kizárják a magáról nem vagy csak korlátozottan gondoskodni képes, vagyonnal nem rendelkező, taníttatásában jelentősen korlátozott lehetőségekkel bíró egyének felelős döntésképességének még akár a feltételezését is. Ez könnyen belátható. Például, ha bárkiben felmerül, miért nem tartották az embereket egyenlőnek születéstől fogva a demokrácia bölcsőjeként felcímkezett Athénban. Tudunk válaszokat adni, megközelítéseket, amelyek segítik a megértést.

„Először is azok kényszerülnek társulni, akik egymás nélkül nem tudnak megenni, pl. a nő és a férfi nemzés céljából, [...] azután a természet szerinti vezető és az alárendelt elem a biztonság céljából. Akiben megvan az előrelátás képessége, az természetszerűen vezetésre és parancsolásra hivatott; aki pedig csupán a parancsnak testi erővel való teljesítésére képes, az alárendeltségre és szolgaságra való” (Arisztotelész, 1984).

Magától értetődik, hogy értelmetlen lenne egy diskurzus az egyenlőségről (és megjegyzem az igazságosságról is) – a mai értékviszonyok talapzatáról, az athéni demokráciára vonatkoztatva. Az ilyen okoskodás nem vezet sokra. Az azonban igen, hogy megkíséreljük feltárni azt a szellemi környezetet, amelyben egy ilyen megközelítés érvényessége kitapintható – a maga teljességében. Ez esetben ugyanis éppen azt érthetjük meg, amire tudásunk vonatkozik. A múltat, a maga érvényes igazságának keretei között.

Közlet két és félezer évvel később hasonló kérdésben XIII. Leó pápa a társadalmon belüli viszonyok helyes elrendezése kapcsán beszél arról, hogy az emberek közötti különbözőségek természettől fogva adottak intellektuális képességeik, szorgalmuk, egészségük, erőik vonatkozásában. És erre a különbözőségekre – ebben közös a két nagyszerű gondolkodó előfeltevése – a társadalom javára való állapotként tekintenek.

A katolikus egyházfő szerint „*a közösségi életben ugyanis a különféle funkciók ellátásához különféle tehetségekre és foglalkozásokra van szükség, amelyek az embereket többnyire családi viszonyaik különfélesége vezérli*” (XIII. Leó pápa, 1891).

Mindkét megközelítést áthatja az az előfeltevés, amely Arisztotelésznél végül a pénz kialakulásával összefüggésben mondatik ki. „*Okvetlenül szükséges tehát, hogy egyvalamivel tudjunk mindent megmérni [...] Ez az egyvalami tulajdonképpen a szükséglet, ami mindent összetart [...] a pénz mintegy a szükséglet helyettesítésére keletkezett, megegyezés alapján*” (Arisztotelész, 1987).

Az igazságosság érvényesülése kapcsán tehát úgy látom, hogy annak szoros kapcsolódása figyelhető meg azokkal az emberi szükségletekkel, amelyek okán e közösségek létrejöttek, és amelyek okán végső soron az állam létezik. Mégpedig olyan pontosítás mellett értendő ez, hogy mindenkor azon szükségletek által teremtett valóságban megjelenő igazságosság érvényes, amelynek kereteit éppen e korszerű valóságelemek határolják. Íme, ez a tényleges állapotok megismerésének egyik kulcsa.

Az igazság(osság) érvényessége – időtartamban meghatározható módon – függvénye annak a kornak, amelyben értelmezési keretei formálódnak, és az ott megjelenő emberi szükségletekhez kötött. Ezért felmerül a kérdés, mi az az időpont, vagy hogyan ragadható meg az az időtartam, amikor teret kap egy, például az igazságosság Keleti-féle értelmezése szerint is azonosítható gondolat? Egy olyan elgondolás, amely utóbb akár kényszerítő erővel tolul fel, és politikai realitásként is megjelenik? Vagyis konkrétan: mikortól vált egy, a választójog kibővítését célzó (politikai) gondolat majd cselekvés – mint legitim lehetőség – befogadhatóvá, érvényesnek tekinthetővé? És kik adnak érvényességet e diskurzusnak? Ugyanígy mikortól és milyen állomásokon keresztül vált elfogadottá annak előfeltevése, hogy az emberek szabadnak és egyenlőnek születtek?

Ebből a megközelítésből szemlélve másodlagos annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy mikor történik – ti. mikor időszerű – a politikai aktivitás és cselekvés. Nem ritka, hogy a történelmi megközelítés viszont csak erre fókuszál. Ennek háttérében az az előfeltevés áll, miszerint a történelmi ismeret lényege a csupasz eseménytörténeti leírás kimerítése, ebben az esetben annak kibontása, hogy milyen lépésekben bővült ki a választójog. Nem vitatva e megközelítés fontosságát, annyit meg kell jegyezni, hogy ez ugyan talapzata a történelmi ismeretnek, de nem annak esszenciája. Inkább egy fontos eleme, támasztéka, az értelmezés pillére.

De legalább ennyire fontos kérdés, hogy miképpen fordul át a közgondolkodás, a közéleti és politikai diskurzus a hallgatásból még csak nem is az elfogadásba, sokkal inkább a befogadásba. Hogyan teremődik meg annak a lehetősége – és különösen pedig hogyan érhetjük tetten ezt a valóságot (nevezzük így, még ha nem is történelmi pillanatként tekintünk rá) –, amelyben meggyökeresedik egy gondolat, kialakul egy eszme legitim szellemi környezete, létrejön az igazságosság értelmezésének előfeltétele éppen erre az adott problémára vonatkozathatóan.

Ismét megerősítem: abból indultam ki, hogy az igazságosságnak van érvényességi ideje, és ez a történelmi realitásokhoz láncolja. A múltunkat megérteni, érvényes problémafelvetéseket megfogalmazni pedig csak akkor tudunk, ha képessé válunk elfogadni például azt, hogy évezredekken keresztül az az alapgondolat volt érvényesnek elfogadott, hogy az emberek születésüknél fogva se nem szabadok, se nem egyenlők, valamint a fizikai és szellemi alkalmasság kérdésében közöttük jelentős különbségek vannak. E meghatározottságok lenyomatát a közösségi formációk is megőrizték és visszatükrözték, esetenként számos előítélet alapjául szolgáltak, és szolgálnak ma is.

Arisztotelész számára ez kézenfekvő volt. Például az egyenlőség és az igazságosság kérdésében e koordinátarendszer értelmezési tartományát az alábbiak szerint adja meg. Az állami életben megnyilvánuló igazságról „[...] *pedig csak ott lehet szó, ahol olyan emberek társulnak életközösségre autarkia céljából, akik szabadok, és akár az arányosság, akár szám szerint egyenlők; akiknél ezek a feltételek nincsenek meg, azok esetében nem is lehet beszélni egymás között való, állami életben megnyilvánuló igazságosságról, legfeljebb csak 'valami-féle' igazságosságról*” (Arisztotelész, 1987).

Összegezve tehát az igazságosság érvényességének kérdését, akkor van értelme a Keleti által hivatkozott igazságosabb döntéssel összefüggő diskurzusnak, ha annak értelmezési keretében merül fel a probléma. Még hozzá azzal a kíváncsisággal, hogy az adott – persze folyamatosan formálódó, de értelmezési kereteiben egy gondolati paradigmán belül létező – történelmi korban mely döntések

igazságosabbak, mely döntések illeszkednek pontosabban a tényleges állapotok – a közösség szükségleteinek – ismeretéhez annak valóságából kiindulva, és melyek azok a törekvések, amelyek reális és elérhető célok irányába mutatnak.

Így kapcsolódik össze elválaszthatatlanul a társadalmi rend az igazságossággal, amelyre Arisztotelész, Augustinus és Bull is felfigyelt.

Összegzés

Tanulmányom második részében a rend fogalmának egyes rétegeit igyekeztem kitapintani, miközben a természet- és társadalomtudományi kutatás széles távlati nyíltak meg. Vázlatosan, de talán adekvát megközelítéssel próbáltam azokra a kérdésekre fókuszálni, amelyek végül három, időben távoli gondolkodó megközelítésében manifesztálódtak. A magam részéről kísérleteim úgymond mintafürásokká szelődtek, de bepillantást engedtek e történelmi valóságba, miközben igyekeztem szem előtt tartani azt, hogy a kutatás célja a rend-előképek elemeinek azonosítása. Kiemelt figyelemmel fordultam ezek közül az igazságosság felé, amely a valóságértelmezések több mezőjében relatív formát vett fel, de szükségszerűen megjelent. Foglalkoztam vele, de számos újabb nézőpontot vetett fel a szerzők egyedi megközelítése, és e kutatás újabb mélységeire engedett rálátást. Tapasztalataim gyűltek, és arra indítanak, hogy e mintafürások eredményeire tekintettel vizsgálódásom jövőbeli spektrumát szigorúbban határozzam meg, és a folytatásban immár önálló tanulmányok keretében állítam egymás mellé e történelmi valóságok rend-előképeinek megnyilvánulásait.

Felhasznált irodalom

Arisztotelész. (1984). *Politika*. Gondolat.

Arisztotelész. (1987). *Nikomakhoszi etika*. Gondolat.

Bereczkei T. (2002). Evolúciós pszichológia: új szemlélet a viselkedéstudományokban. *Magyar Tudomány*, 108(1), 8–20.

Bereczkei T. (2008). *Evolúciós pszichológia*. Osiris.

Boda J. (Főszerk.) (2019). *Rendészettudományi Szaklexikon*. Dialóg Campus.

Bodonyi I. (2008). *A rendészettudomány kutatás-módszertana*. Rendőrtiszti Főiskola. <https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/a-rendeszettudomany-kutatas-modszer-tana.original.pdf>

Bull, H. (1977). *The Anarchial Society*. Palgrave. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-24028-9>

Csányi V. (2016). *Az emberi természet*. Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789630598057>

- Keleti K. (1871). *Hazánk és népe a közgazdaság és társadalmi statisztika szempontjából*. Athenaeum.
- Ropolyi L. & Szegedi P. (Szerk.) (2000). *A tudományos gondolkodás története*. Eötvös Kiadó.
- Szent Ágoston (2019). *A boldog életről, A rendről, A türelemről*. Jel Kiadó.
- Szent Ágoston (2009). *Isten városáról*. Kairosz.
- XIII. Leó pápa (1891). *Rerum Novarum*. http://www.vatican.va/content/leo-xiii/hu/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum.html

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Cieleszky P. (2023). A rendészet rendje 2. *Belügyi Szemle*, 71(4), 637–657. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.4.5>

Az alvási apnoe betegség kapcsán végzett vizsgálatok az Észak-Pesti Centrumkórház – Honvédkórház Alváslaborban

The experience of the health suitability of the driver's license in relation to sleep apnea in the Sleep Laboratory of the North Pest Center Hospital Honvéd Hospital

Nagy Attila

Dr. szakorvos
Észak-Pesti Centrumkórház – Honvédkórház Alváslabor

Szakács Zoltán

Dr. habil, PhD. neurológus, szomnológus,
osztályvezető főorvos, orvos ezredes
Észak-Pesti Centrumkórház – Honvédkórház Alváslabor

Absztrakt

Cél: Cél az obstruktív alvási apnoe szindróma (OSAS) diagnosztizálása, valamint a betegség súlyossági fokának meghatározása az AHI-index (egy alvásra alatti légzéskimaradások száma) segítségével, valamint mérsékelt vagy súlyos alvási apnoe szindróma esetén megfelelő terápia beállítása.

Módszertan: Az egészségügyi szűrés első állomása – alkalmassági vizsgálat során, kérdőívek segítségével – a háziorvosi rendelőkből zajlik. Akiknél ez pozitív eredményt ad, annak szomnológus által kiértékelt szűrővizsgálat elvégzése szükséges. Amennyiben mérsékelt vagy súlyos alvási apnoe szindróma merül fel, akkor további vizsgálat, terápia beállítása javasolt alvási diagnosztikai központban. Ebben az esetben a leginkább ajánlott kezelési mód a légsín terápia, amely a CPAP (continuous positive airway pressure) vagy BiPAP (bilevel positive airway pressure) készülékkel érhető el, amely folyamatossá teszi a légzést az alvás során, és zavartalan alvást biztosít.

Megállapítások: Az Észak-Pesti Centrumkórház – Honvédkórház Alváslaborjában 2015 és 2022 között 26 897 beteget vizsgáltak disszomniás tünetekkel poligráfias vagy polyszomnográfias eszköz segítségével, akik közül 23 566 (88%) betegnél igazolódott alvási apnoe szindróma valamely formája (AHI: ≥ 5 /óra). 9781 (42%) páciensnél indult CPAP vagy BiPAP terápia mérsékelt vagy súlyos alvási apnoe szindróma terápiás megoldása céljából.

Érték: 2015 óta jelentősen csökkent a közlekedési balesetek száma, köszönhetően többek között az eredményes diagnosztikus és terápiás eljárásoknak.

Kulcsszavak: jogosítvány, szűrővizsgálat, alvási apnoe szindróma, légsín terápia

Abstract

Aim: The aim is to diagnose the disease and determine the degree of severity of the disease by the AHI index (the number of breathing interruptions during one hour of sleep), as well as to set appropriate therapy in the case of moderate or severe sleep apnea syndrome.

Methodology: The first step of which takes place in the general practitioner's offices during a health fitness test using questionnaires. For those with a positive result, a screening test evaluated by a somnologist is required. If moderate or severe sleep apnea syndrome arises based on this, further examination and therapy are recommended at a sleep diagnostic center. In this case, the most recommended treatment method is airway therapy, which can be achieved with the CPAP (continuous positive airway pressure) or BiPAP (bilevel positive airway pressure) device, which makes breathing continuous during sleep and ensures undisturbed sleep.

Findings: Between 2015 and 2022, we examined 26,897 patients with dysomnia symptoms using polygraph or polysomnography devices in the Sleep Laboratory of the North Pest Center Hospital Honvéd Hospital, of which 23,566 (88%) patients had some form of sleep apnea syndrome (AHI: ≥ 5 /hour). CPAP or BiPAP therapy was started in 9,781 (42%) patients to treat moderate or severe sleep apnea syndrome.

Value: Since 2015, the number of traffic accidents has decreased significantly, among others thanks to successful diagnostic and therapeutic procedures.

Keywords: driver's license, screening test, sleep apnea syndrome, airway therapy

Előzmények

A 2000-es éveket megelőzően rendkívül magas (kb. 55 ezer) volt a halálos kimenetelű közlekedési balesetek száma az Európai Unióban (EU), ezért több intézkedés is született, hogy ezek számát drasztikusan csökkentsék. A 2001–2010 közötti időszakra meghirdetett program következményeként ez a szám 2010-re folyamatosan csökkenve elérte a 31 500 esetet ([URL1](#)). Több kutatás eredménye rámutatott, hogy az alvási apnoe szindróma áll a közlekedési balesetek jelentős számának hátterében. Emiatt alvási apnoe munkacsoport jött létre az EU-ban,

amely nemcsak megerősítette ennek fokozott kockázati szerepét az elalvásos közúti balesetek hátterében, de javasolta is, hogy az alvási apnoe súlyossági fokának meghatározása bekerüljön a jogosítvány megszerzésének feltételei közé, amellett kidolgozta az alvási apnoe szűrésének és terápiájának folyamatát. A módosítás célja, hogy csökkentse az obstruktív alvási apnoe szindrómában szenvedő betegek által okozott közlekedési balesetek előfordulási gyakoriságát azáltal, hogy ezek a betegek csak igazoltan eredményes terápiás kezelés mellett kaphassanak jogosítványt. Magyarországon 2015. április 1-jén lépett hatályba az irányelvet meghonosító jogszabály ([URL2](#)).

Obstruktív alvási apnoe szindróma

Az obstruktív alvási apnoe szindróma olyan alvásfüggő légzésszavar, amely során alvás alatt a garatizmok ellazulása a felső légút elzáródását okozza, és az alvó tíz másodpercet meghaladó ideig nem kap levegőt. A szervezet érzékeli az ilyenkor kialakuló oxigénhiányt, és az alvást megszakítva felébreszti az alvó személyt, annak érdekében, hogy aktivizálja a légút izmait és elkerülje a fulladást. Ez a folyamat akár több százszor is megismétlődhet alvás során, és ezek az oxigénhiányos állapot okozta mikroébredések megakadályozzák a pihentető, folyamatos mélyalvás állapotát. A betegség következtében a beteg olyan állandósult tünetekkel szembesül, mint a nappali fáradtság, a túlzott nappali aluszékonyság, a váratlan bealvás, az ingerlékenység és a koncentrációs képesség jelentős csökkenése. A kezeletlen OSAS középtávon, tehát hónapok, évek alatt olyan betegségek kialakulását okozhatja, mint a magas vérnyomás, a 2-es típusú cukorbetegség, az agyi és szívérkörü rendellenesség. Tartósan fennálló állapot esetén pedig strokehoz, szívinfarktushoz, elbutuláshoz és korai elhalálozáshoz vezet.

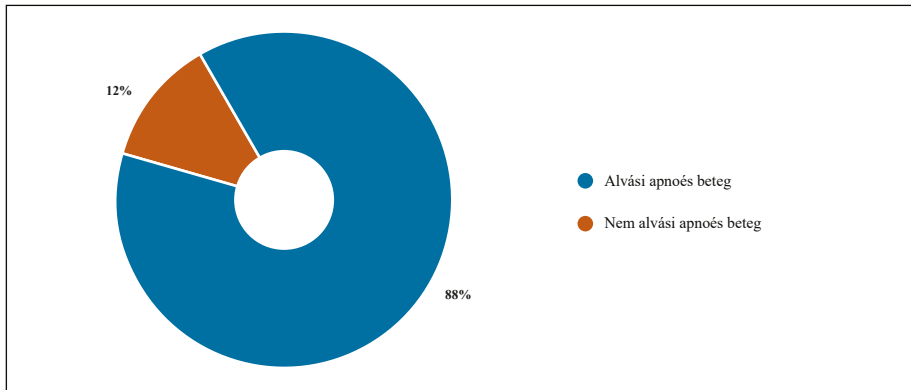
A betegség súlyosságát a szakemberek az apnoe-hipapnoe index (AHI index) alkalmazásával mérik, ami tulajdonképpen a légzésszavarok számát mutatja meg egy alvással töltött óra alatt. Amennyiben ez a szám 5–15 között van, akkor enyhe, ha 15–30 között akkor mérsékelt, ha pedig 30 feletti, akkor súlyos alvási apnoeról beszélünk. Az alvási apnoe – a betegség természetéből adódóan – magától nem múlik el, sőt az évek előrehaladtával jellemzően súlyosbodik (Stöwhas, Lichtblau & Bloch, 2019).

Alvási apnoe szindróma előfordulása az Észak-Pesti Centrumkórház – Honvédkórház Alváslaborjában

Az Észak-Pesti Centrumkórház – Honvédkórház Alváslaborjában 2015 és 2022 között 26 897 beteg érkezett valamely disszomniás panasz miatt, akiknél ezt

követően diagnosztikus [poliszomnográfias (PSG) vagy poligráfias] vizsgálat történt alvászfragmentáció kizárása céljából. 23 566 (88%) betegnél igazolódott alvási apnoe szindróma valamely formája (AHI: ≥ 5 /óra), (1. számú ábra).

1. számú ábra: 2015 és 2022 között alvászfragmentáció miatt elvégzett diagnosztikus vizsgálat során 88%-ban igazolódott alvási apnoe szindróma (AHI: ≥ 5 /óra)

Forrás: A szerzők szerkesztése.

A legújabb tanulmányok szerint az alvási apnoe szindróma prevalenciája a teljes populációban 9% és 38% között mozgott, és magasabb a férfiaknál. Az életkor előrehaladtával nőtt, és néhány idős csoportban a férfiaknál elérte a 90%-ot, a nőknél a 78%-ot. ≥ 15 esemény/óra AHI esetén a prevalencia az általános felnőtt populációban 6% és 17% között mozgott, ami akár 49% is lehet idősebb korosztályban. Az OSAS prevalenciája az elhízott férfiak és nők körében is nagyobb volt (Senaratna et al., 2017). Az osztályunkon mért magasabb előfordulási gyakoriság betudható annak, hogy a páciensek egy része már előszűrt, magasabb rizikójú csoportba tartozott, illetve a nem pihentető alvás miatt orvoshoz forduló betegek panaszainak a háttérében gyakran előfordul alvási apnoe szindróma predisponáló tényezőként (Björnsdóttir et al., 2013).

Az OSAS és a vezetési képesség kapcsolata

Az alvási apnoe tüneteiből fakadóan (nappali fáradtság, túlzott nappali aluszékonyság, váratlan elalvás, ingerlékenység, koncentrációs képesség jelentős csökkenése) hátrányosan befolyásolja a gépjárművezetési képességet. 2014-ben például a hazai utakon 290 alkalommal történt közlekedési baleset abból kifolyólag, hogy a vezető elaludt a volánjánál.

A kezeletlen OSAS betegek egészséges társaikhoz képest 2–3-szor valószínűbben okoznak közlekedési balesetet (McNicholas, 2013), továbbá legalább egy balesetet fognak előidézni öt éven belül. Az alvási apnoe által okozott balesetek előfordulásának relatív kockázata (RRF = 3,71) közel kétszerese az alkoholos befolyásolás következtében okozott balesetekének (RRF = 2,0) (Howard et al., 2004).

Az obstruktív alvási apnoe szűrése

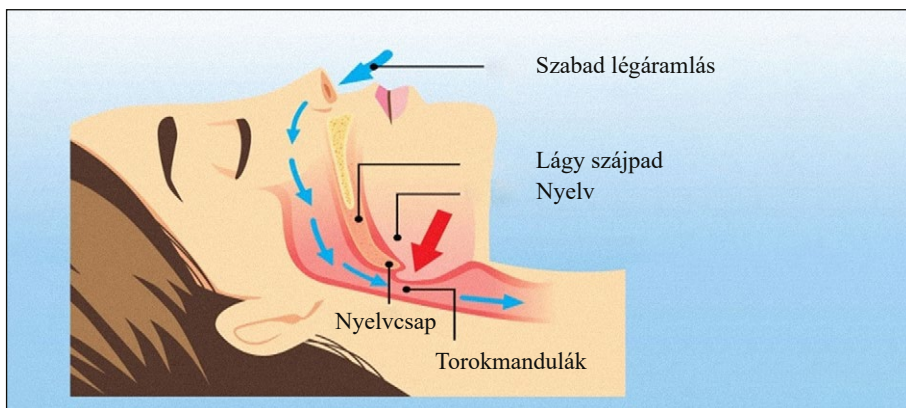
A fokozott baleseti kockázat miatt fontos a rendszeres egészségügyi szűrés, amelynek az első állomása – egészségügyi alkalmassági vizsgálat során – a háziorvosi/üzemorvosi rendelőkben zajlik. Megvizsgálják a fiziológiás jellemzőket (nem, kor, testtömegindex, magas vérnyomás), rákérdeznak a horkolásra, napközbeni aluszékonyságra, pihentető alvásra, alvás közbeni légzésleállásra, valamint az alvástársaságok által elismert és validált kérdőíveket töltetnek ki a pácienssel (Epworth skála) (URL3) (URL4). Akiknél a kérdőív pozitív eredményt ad, annak szomnológus által kiértékelt alvászavar szűrővizsgálaton kell részt vennie. A vizsgálat célja a betegség diagnosztizálása, valamint OSAS esetén a betegség súlyossági fokának a megállapítása, úgynevezett AHI-index (egy alvásóra alatti légzészavarok száma) objektív meghatározásával. Ha ez az érték 15-nél magasabb, akkor további alvászavaros diagnosztikai központban végzett éjszakai alvászvizsgálat szükséges a diagnózis felállításához, és a kezelés meghatározásához (URL5).

Az alvási apnoe terápiaja

Enyhe fokban az alvási apnoe szindróma nem növeli számottevő mértékben a társbetegségek kialakulási kockázatát, valamint az alvásfragmentáltság következtében kialakuló panaszokat, emiatt csak panasz esetén szükséges közbeavatkozni. Ebben az esetben indokolt lehet szájbetét használata, nyugtatók, izomlazítók kerülése, pozitív fül-orr-gégészeti vizsgálat esetén műtéti megoldás vagy lézeres beavatkozás.

A mérsékelt, illetve súlyos obstruktív alvási apnoe leghatékonyabb terápiaja gyógyászati segédeszközzel, az úgynevezett CPAP vagy BiPAP készülékkel érhető el, amely során az eszköz által biztosított pozitív nyomás a légutakat akkorára nyitja, hogy a garat alvás közben se tudjon elzáródni, ezáltal a levegő akadálytalanul haladhasson át rajta (lásd 2. számú ábra) (URL5).

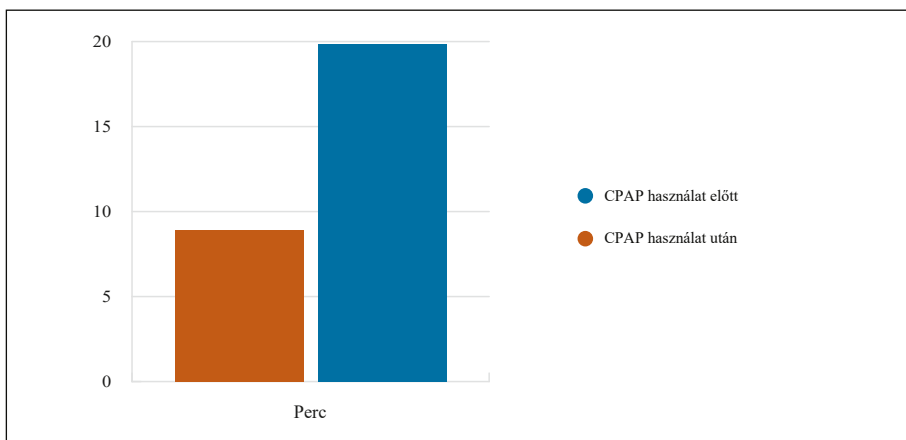
2. számú ábra: Légsín terápia során alkalmazott pozitív nyomás a légutakat kinyitja, a garat nem tud elzáródni, biztosítja a levegő szabad áramlását

Forrás: (URL5).

A terápia azonnal megszünteti az éjszakai légzéskimaradásokat, ezáltal a vér-oxigénszint ingadozását, és lehetővé teszi a pihentető mélyalvást, így minimálisan csökkenti a betegség következtében fennálló baleseti kockázatot. A terápia hatékonyságának köszönhetően ezek a betegek is vezethetnek gépjárművet, ha folyamatos készülékhasználat mellett igazolódik az állapotjavulásuk (3. számú ábra) (Sforza & Lugaresi, 1995).

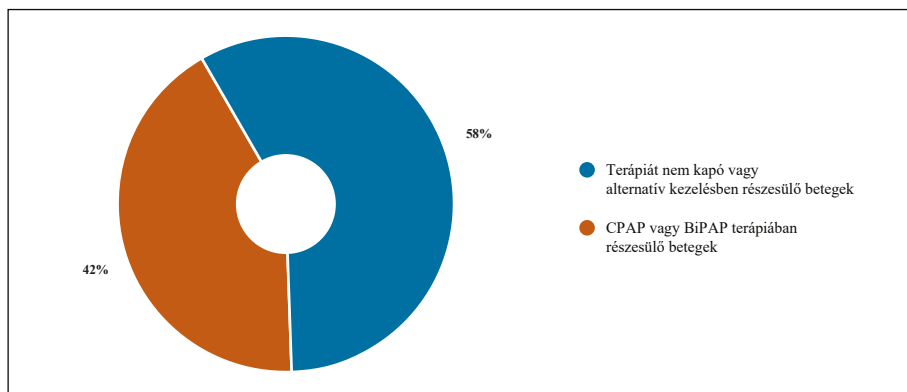
3. számú ábra: Nappali aluszékonyságot mutató alvási apnoe beteg multiplex alváslátencia (MSLT) vizsgálat eredménye CPAP terápia előtt és után

Forrás: Sforza & Lugaresi, 1995.

Az Észak-Pesti Centrumkórház – Honvédkórház Alváslaborjában 2015 és 2022 között igazolt 23 566 alvási apnoe beteg közül 9781 (42%) betegnél indult CPAP vagy BiPAP terápia mérsékelt vagy súlyos alvási apnoe szindróma terápiás megoldása céljából a fenti ajánlásoknak megfelelően (4. számú ábra)

4. számú ábra: 2015 és 2022 között igazolt mérsékelt vagy súlyos alvási apnoe szindrómás beteg közül 42% esetében indult légsín terápia

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

A CPAP terápia prevalenciája nehezen megbecsülhető, mivel nagy mértékben függ a beteg elfogadásától vagy hozzá szokási képességétől, illetve területi eltéréseket is mutat. Nemzetközi tanulmányokban 100 000 főre vonatkoztatva a prevalencia 41,1, az incidencia 6,4 volt (Nilius et al., 2022). Magasabb arányban fordult elő férfiaknál, valamint az idősebb korcsoportban nőtt a prevalencia, ami összhangban van az OSA előfordulási gyakoriságával (Mandereau-Bruno, Léger, Delmas & Rowley, 2021).

Diszkusszió

A 2015. április 1-je óta hatályban lévő rendelet kimondja, hogy azon páciensek esetén, akiknél felmerül a mérsékelt vagy súlyos alvási apnoe, szűrővizsgálatot kell elrendelni. Ennek igazolása esetén a leginkább javasolt terápiás eszköz az úgynevezett légsín terápia (CPAP vagy BiPAP), amely az alkalmazott pozitív nyomás befújásával kinyitja és nyitva tartja a garatot a légzés során, ezáltal a levegő akadálytalanul halad át rajta. Megszünteti a légzéskimaradásokat és pihentető mélyalvást biztosít.

Az Észak-Pesti Centrumkórház – Honvédkórház Alváslaborjában nagy számban diagnosztizáltuk, és eredményesen kezeltük ezeket a pácienseket. Ennek is köszönhetően tovább csökkent a közlekedési balesetek száma az elmúlt időszakban. A további javulás érdekében azonban számos egyéb intézkedésre volna még szükség.

Aktuális lenne a rendelet jogi harmonizációja, a végrehajtásához szükséges források növelése, széles körű tájékoztatás a rendelet céljáról elsősorban a házi- és üzemorvosok, és gépjárművezetők körében. A terápiát a jelenleginél jóval szélesebb körben kell elérhetővé tenni a betegek számára. Noha mérsékelt és súlyos esetben is jár már a készülékre 50%-os állami támogatás, ez azonban csak 1400–1600 beteg számára elérhető a bevezetett volumenkorlát miatt. Végül ajánlatos lenne az alvási diagnosztikai központok jelenleg elérhető korlátolt kapacitását a megnövekedő betegigényekhez igazítani.

Felhasznált irodalom

- Björnsdóttir, E., Janson, C., Sigurdsson, J. F., Gehrman, P., Perlis, M., Juliusson, S., Arnardóttir, E. S., Kuna, S. T., Pack, A. I., Gislason, T. & Benediktsdóttir, B. (2013). Symptoms of Insomnia among Patients with Obstructive Sleep Apnea Before and After Two Years of Positive Airway. *Pressure Treatment Sleep*, 36(12), 1901–1909. <https://doi.org/10.5665/sleep.3226>
- Howard, M. E., Desai, A. V., Grunstein, R. R., Hukins, C., Armstrong, G. J., Joffe, D., Swann, P., Campbell, A. D. & Pierce, J. R. (2004). Sleepiness, sleep-disordered breathing, and accident risk factors in commercial vehicle drivers. *Am J Respir Crit Care Med*, 170(9), 1014–1021. <https://doi.org/10.1164/rccm.200312-1782OC>
- Mandereau-Bruno, L., Léger, D., Delmas, M. C. & Rowley, J. A. (2021). Obstructive sleep apnea: A sharp increase in the prevalence of patients treated with nasal CPAP over the last decade in France. *PLoS One*, 16(1), e0245392. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0245392>
- McNicholas, W. (Ed.) (2013). *New Standards and Guidelines for Drivers with Obstructive Sleep Apnoea syndrome*. Report of the Obstructive Sleep Apnoea Working Group. <https://doi.org/10.1183/1025448x.10012012>
- Nilius, G., Kallweit, U., Trümper, D., Vogelmann, T. & Schubert, T. (2022). Prevalence, incidence, and characteristics of CPAP treated OSA patients with residual excessive daytime sleepiness, as indicated by health-related data. A population representative study. *Sleep Epidemiology*, 2, 100044. <https://doi.org/10.1016/j.sleepe.2022.100044>
- Senaratna, C. V., Perret, J. L., Lodge, C. J., Lowe, A. J., Campbell, B. E., Matheson, M. C., Hamilton, G. S. & Dharmage, S. D. (2017). Prevalence of obstructive sleep apnea in the general population: A systematic review. *Sleep Med Rev*, 34, 70–81. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2016.07.002>

- Sforza, E. & Lugaresi, E. (1995). Daytime Sleepiness and Nasal Continuous Positive Airway Pressure Therapy in Obstructive Sleep Apnea Syndrome Patients. *Sleep*, 18(3), 195–200.
- Stöwhas, A. C., Lichtblau, M. & Bloch, K. E. (2019). Obstructive Sleep Apnea Syndrome. *Praxis*, 108(2), 111–117. <https://doi.org/10.1024/1661-8157/a003198>

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Road safety statistics 2022 in more detail*. https://transport.ec.europa.eu/background/road-safety-statistics-2022-more-detail_en
- URL2: *Az Európai Unió közúti közlekedésbiztonsági programjai 2001-től napjainkig*. <http://kozlekedesbiztonsag.kti.hu/elemzesek/az-europai-unio-kozuti-kozlekedesbiztonsagi-programjai-2001-tol-napjainkig>
- URL3: *Segédlet orvosoknak az obstruktív alvási apnoé szindróma kockázatainak felméréséhez*. https://static.erodium.hu/dunakanyarpraxiskozosseghu/files/alvasi_apnoe.pdf
- URL4: *About the ESS*. <https://epworthsleepinessscale.com/about-the-ess/>
- URL5: *Hogyan kezelik az alvási apnoét?* http://www.cpap.hu/apnoe_terapia

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Nagy A. & Szakács Z. (2023). A jogosítvány egészségügyi alkalmasságának tapasztalatai az alvási apnoe betegség kapcsán az Észak-Pesti Centrumkórház – Honvédkórház Alváslaborban. *Belügyi Szemle*, 71(4), 659–667. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.4.6>

A katasztrófavédelmi hatósági feladatokat támogató rendszerek alkalmazási lehetőségei¹

Application possibilities for systems supporting the tasks of disaster management authorities

Lakatos Bence

Dr. t.ú. hadnagy
Nemzeti Közszerződési Egyetem,
Rendészettudományi Kar
dr.lakatos.bence@katved.gov.hu

Vass Gyula

Dr. habil. egyetemi docens,
ny. t.ú. ezredes
Nemzeti Közszerződési Egyetem,
Rendészettudományi Kar
vass.gyula@uni-nke.hu

Teknős László

Dr. PhD. adjunktus, t.ú. százados
Nemzeti Közszerződési Egyetem,
Rendészettudományi Kar
teknos.laszlo@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: Napjainkban a digitalizáció szinte minden ágazatban és iparágban lehetőséget kínál a fejlődésre. A szerzők elemzik az állami és önkormányzati közigazgatás modernizációját, bemutatják az elektronikus közigazgatás előnyeit és hátrányait. Megvizsgálják a katasztrófavédelmi hatóságok jelenlegi helyzetét, összegyűjtik és értékelik a jelenlegi elektronikus szoftvereket, összehasonlítják azokat egymással, és a következtetések alapján javaslatokat tesznek azok fejlesztésére.

Módszertan: A szerzők a vonatkozó szakirodalmakat képviselik a közigazgatás korszerűsítésének bemutatására, megmutatva azok előnyeit és hátrányait, és értékelik a főbb források eredményeit. A szerzők összegyűjtik a hatóságok munkájában használt elektronikus szoftvereket és eszközöket, majd elemzik azokat, megvizsgálják összefüggéseiket, és az elemzés után táblázatban mutatják be a jellemzőiket. Eredményeik alapján javaslatokat tesznek a további fejlesztésekre.

Megállapítások: A katasztrófavédelem által használt meglévő szakrendszerek egyre hatékonyabbá válnak a katasztrófavédelmi hatóságok ügyintézésében. A teljes körű elektronikus közigazgatás megvalósításához azonban még mindig elengedhetetlen a rendszerszintű hardver- és szoftverfejlesztések végrehajtása.

1 A mű a TKP2020-NKA-09 számú projekt keretében, a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Érték: Az elektronikus közigazgatás fejlesztése és alkalmazása napjainkban a kialakulni látszó energiaválság és humán erőforrás problémák miatt felértékelődik.

Kulcsszavak: e-közigazgatás, katasztrófavédelem, szakrendszerek, Ipar 4.0

Abstract

Aim: Today, digitalisation provides opportunities for growth in almost every sector and industry. The Authors analyse the modernisation of state and local public administration and present the advantages and disadvantages of eGovernment. They examine the current situation of disaster management authorities, collect and evaluate the current electronic software, compare them with each other and make recommendations for their improvement on the basis of their conclusions.

Methodology: The authors represent the relevant literature on the modernisation of public administrations, showing their advantages and disadvantages, and evaluate the results of the main sources. The authors gather together the electronic software and tools used in the work of public administrations, analyse them, examine their interrelationships and, after the analysis, present their characteristics in a table. Based on their results, they make proposals for further improvements.

Findings: The existing specialised systems used by disaster management are becoming increasingly efficient in the administration of disaster management authorities. However, systemic hardware and software improvements are still essential to achieve full eGovernment.

Value: The development and deployment of eGovernment is nowadays enhanced by the emerging energy crisis and human resource challenges.

Keywords: e-governance, disaster management, specialist systems, Industrial 4.0

Bevezetés

Napjainkban a nemzetközi viszonylatban kialakuló kihívások következtében egyre jelentősebb feladat hárul a Magyarországon működő hivatásos katasztrófavédelmi szervezetrendszer állományára, ezen belül is az egyre jelentősebb hatósági tevékenységet folytató szakemberekre.

A hivatásos katasztrófavédelmi szervezetrendszer keretein belül a hatósági feladatokat ellátó szakemberek tevékenysége során kiemelt szerepe van azok összehangolásának és az informatikai, technikai háttértámogatásuk fejlesztésének.

A humánerőforrás-gazdálkodás/menedzsment egy szervezet hatékonyságát növelheti, jelen esetben pedig a szerzők kutatása során a katasztrófavédelem által használt és használni kívánt, elsősorban a hatósági feladatokat végzők, másodsorban pedig a beavatkozó állomány által használt informatikai eszközök és alkalmazások, rendszerek összehasonlítására és ismertetésére, a későbbiekben pedig ezek esetleges fejlesztési lehetőségeire egy végrehajtási javaslat kidolgozására kerül sor. Az alkalmazott szakrendszerek szerepe és tulajdonságai alapvetően határozzák meg a hatósági feladatokat ellátó ügyintézők hatékonyságát, hiszen az adminisztratív feladatokra fektetett idő csökkentése által időtartalék képezhető (Lakatos & Teknős, 2019). A szakrendszerekkel kapcsolatos folyamatos fejlesztési lehetőségek vizsgálata elengedhetetlen ahhoz, hogy az e-közigazgatás eszközrendszerével a digitális állam megvalósulhasson (Ércses & Vass, 2022).

Az elektronikus ügymenetek fejlődése

Az ipari forradalmak jelentős mozgatórugója volt az információk gyűjtése, feldolgozása általi hatékonyságnövelés megteremtése, ezek jelentős hatást gyakoroltak az adott korszak technológiai, társadalmi, gazdasági és szervezeti berendezkedésére is. Az ipari forradalmak nemcsak a magán-, hanem a közszektor térbeli és regionális fejlődésére egyaránt jelentős hatást gyakoroltak. Megállapítható, hogy az elmúlt évtizedben elkezdődött az előttünk kibontakozó, döntően az információ tudásalapú felhasználása által az ipar jelentős digitalizációjára épülő, jelenleg is folyamatban lévő negyedik, de egyes tudományos megközelítések szerint már az ötödik ipari forradalom. A negyedik ipari forradalom zajlik a ma közigazgatásában, mely információs fejlődési hullám középpontjában a kiber-fizikai rendszerek rohamos ütemű fejlesztése és fejlődése áll, ezt nevezük Ipar 4.0-nak. Az újkori ipari forradalom keretében az egyre csökkenő nyersanyagok, a bekövetkező szélsőséges demográfiai változások, a szakemberhiány, a világméretű versenyhelyzetek, a specializáció és egyedi megrendelői igények, valamint az erőforrás allokáció vehetők figyelembe. Ezek mind olyan kihívásokat generáltak, melyek jelentős fejlesztési és innovációs kényszerhelyzetet teremtettek a piac szereplői részére. A 21. század harmadik évtizedében pedig olyan kihívásokkal és újszerű problémákkal néz szembe az emberiség, mint a globális méretű járványok, az energiaválság, a globális piaci hálózati lánc instabilitása. A rendszerek sérülékenyek, sebezhetők, hiszen nagy a külső körülményekben történő változóknak való kitettségük. Ezért az Európában is több évszázad alatt kialakult és megszilárdult közigazgatási eljárásrendek és módok,

gyakorlatok a harmadik évezredben egyfajta új paradigmaváltás következtében kerülnek megreformálásra. Az elektronikus, vagyis e-közigazgatás (e-government, e-governance) napjainkban egyre gyakrabban használt kifejezést takar. Maga az e-közigazgatás interdiszciplináris területté nőtte ki magát, mivel több tudományterület is foglalkozik vele, illetve az általa célzott elvek hídként kötik össze a tudományterületeket (Árva, 2017). A célok meghatározása előtt a közigazgatási szervezetrendszer alapvető funkciójának definiálása szükséges, mely a törvényhozó szervek által meghatározott feladatok közhatalommal és egyéb szervezetszabályzó eszközökkel történő végrehajtását, megvalósítását (jogalkotás, jogalkalmazás, végrehajtás/szervezés) jelenti. Az elektronikus közigazgatás célja, hogy az állami és önkormányzati igazgatást modernizálja a biztosított hatósági és ügyféloldali informatikai rendszerek megteremtése, valamint a részt vevő szakemberek és ügyfelek megfelelő tájékoztatása és az érintettek folyamatos képzése által.

„Az e-közigazgatást egyfajta olyan szemléletmóddal és eszközrendszerrel tudnánk jellemezni, melynek célja az állam- és önkormányzati igazgatás modernizációja. Le kell szögeznünk, hogy ez a modernizáció sohasem fogja azt jelenteni, hogy a közigazgatás emberek nélkül hatékonyan működtetethető lenne, illetve a gépi döntéshozatal szigorú szabályozók és keretek között valósítható meg” (Lakatos, 2021). A közigazgatás elektronikussá tételéhez hozzátartozik az, hogy a rendszerek megalkotásakor a hatékonyság mint cél jelenjen meg. Ez megvalósulhat a már meglévő ügymenetek átszervezésével, racionalizálásával és bizonyos infokommunikációs, informatikai eszközök rendszeresítése és alkalmazása által is.

Az elektronikus közigazgatás definíciója a következők szerint határozható meg: *„Az e-közigazgatás a közszféra kapcsolatrendszerének tudás alapú átalakítását és racionalizált, szolgáltató jellegű újraszervezését jelenti, az infokommunikációs technológiai alkalmazások közműszerű használata révén”* (Budai, 2014).

A közigazgatás feladata az elmúlt évszázadok során jelentős mértékben nem változott, hiszen lényegét tekintve az adatok feldolgozásával, előállításával, valamint azok bizonyos ideig tartó tárolásával foglalkozott. Korábban a jelentős mennyiségű papír feldolgozásával járó módozat hely- és eszközigenyes volt. Az iratok tárolásához nagy méretű irattárak fenntartására volt szükség. Az e-közigazgatás input és output adatkezelésében jelentős előny rejlik, hiszen az adatok kereshetősége, az eszközigeny, a tárolási méretek és a hozzákapcsolódó logisztikai tárgyak száma és költsége is rendszerszinten jelentős megtakarításokkal jár. Az 1. számú ábra azt kívánja szemléltetni, hogy milyen előnyei és hátrányai vannak az elektronikus közigazgatásnak:

1. számú ábra: Az elektronikus közigazgatás előnyei-hátrányai

ELŐNY	HÁTRÁNY
NÖVEKVŐ HATÉKONYSÁG (az információ megosztása, azonnali elérése következtében)	BONYOLULT FELÜLET (az átláthatatlan informatikai felület következtében az információk elvesznek, idősebb korosztály számára nehézkes kezelés)
GAZDASÁGOSSÁG (a papírmentes eljárásokból és az ügyfelek fogadásából eredő állami megtakarítás)	FIZIKAI KAPCSOLAT HIÁNYA (az ügyfél és az ügyintéző közötti hivatalos helyiségben történő személyes, közvetlen emberi kapcsolat elvész)
GYORSASÁG (a rendelkezésre álló szolgáltatások azonnal igénybe vehetők)	
ÁLLANDÓ HOZZÁFÉRÉS (a rendszerekhez, automatizált rendszerek esetében ügyintézési lehetőség)	
EGYSZERŰSÉG (a rendszerek átlátható felületen, kényelmesen, helyváltoztatás nélkül igénybe lehet venni)	

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

Az 1. számú ábrát elemezve is jól látható az, hogy az e-közigazgatás sokkal több és nagyobb volumenű előnyökkel jár, mint hátrányokkal. A hátrányok között szerepel többek között az ügyfél és ügyintéző közötti személyes kapcsolat elvesztése, illetve az információk nehézkes megtalálása. A második hátrányt az elmúlt évek során felmerült világjárvány okozta kihívásokkal szemben előtérbe kerülő technikai megoldások alkalmazása csökkentheti, hiszen a különböző beépített videó kamerával rendelkező mobiltelefonok, számítógépek korában lehetőség van arra, hogy videokonferenciás ügyintézésen vegyen részt az ügyfél, akár nem egy, hanem több társhatóság (supervisor) közös közreműködése által is. Az információk nehézkes megtalálásának kezelése érdekében pedig szükséges az ügyfelek véleményének kikérése és a minél egyszerűbb, átláthatóbb felületek biztosítása, valamint a hozzájuk kapcsolódó fényképes, videós illusztrációkkal ellátott felhasználói kézikönyvek elérhetővé tétele.

A modern katasztrófavédelem hatósági feladatai

A katasztrófavédelem tekintetében korábban három, de mára már inkább öt nagy szakterület, így a tűzvédelmi, a polgári védelmi, az iparbiztonsági, a vízügyi és a kéményseprőipari területeken egységes, összefonódó jelleggel jelennek meg a hatósági feladatok és intézkedési jogosultságok (Teknős, 2020). A katasztrófavédelem szervezeti rendszerére vonatkozó legfontosabb előírásokat tartalmazó jogforrásoknak tekinthetők a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó

egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII., és a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szóló 1996. évi XXXI. törvények. Ezek együtt határozzák meg a tűzvédelemre, a tűz megelőzésre, a tűzvizsgálatra és a többi katasztrófavédelmi hatósági tevékenységre vonatkozó jogszabályi előírásokat.

Az állami feladatbiztosítás tekintetében a katasztrófavédelem szakterületei között az egységes tűzvédelmi rendszer kialakítása érdekében szükség van az egyes jogforrásokban megjelenő szabályzókra, valamint az országos szinten megalkotott utasításokra, intézkedésekre (Kátai-Urbán, 2015).

A közhatalmi jogosultságok alkalmazására minden esetben valamilyen felhatalmazásra van szükség, ezek elsősorban törvényi, másodsorban egyéb jogforrás által biztosítottak. Ezen felhatalmazások alapján gyakorolják a jogosultságokat a hatósági területen a helyi, a területi és az országos szinteken szerveződő, meghatározott illetékességgel és hatáskörrel rendelkező hivatásos katasztrófavédelmi szervezeti egységek.

Különböző elvek mentén van lehetőség a hatósági feladatgyakorlás rendszerbe foglalására, így csoportosítani lehet aszerint, hogy egy meghatározott ügy tekintetében ellenőrzést végez, a hatóság érdemi döntést hoz, illetve egyéb eljárási cselekmény keretében végzést bocsát ki, ami a határozati döntésformával lesz megfeleltethető. Az előbbieket meghatározása esetében elmondható, hogy ezek az eredeti hatósági jogalkalmazói szerepben lefolytatott eljárások. Ezekon kívül speciális eljárásként meghatározhatók a szakhatósági eljárások, amelyek tekintetében állásfoglalást kell kialakítani az érintett engedélyező hatóság számára, hiszen szakkérdésben az érintett hatóság megkeresésére jár el a hatóság mint szakhatóság.

Egyéb speciális hatósági feladatok is ismertek, melyek olyan egyedi hatósági nyilvántartások vezetését foglalják magukban, amelyek alapját képezhetik a megfelelő kérelmek kitöltése útján az ügyfelek részére történő hatósági igazolványok, illetve hatósági bizonyítványok kiadásának. Megállapítható, hogy a hatósági tevékenységek közül a megelőzés centrikus célok biztosítása érdekében kiemelt szerepet kap a hatósági ellenőrzés és felügyelet rendszeres és hatékony végrehajtása.

A tűzvédelmi hatósági feladatokat ellátó szervezetekről, a tűzvédelmi bíróságról és a tűzvédelemmel foglalkozók kötelező élet- és balesetbiztosításáról szóló 259/2011. (XII. 7.) Korm. rendelet rögzíti azon ügyköröket, melyekben a meghatározott országos, területi és helyi szinten szerveződő katasztrófavédelmi szerv lesz a hatáskörrel, valamint a katasztrófavédelmi kirendeltségek illetékességi területéről szóló 43/2011. (XI. 30.) BM rendelet alapján illetékességgel rendelkező hatósági feladatokat ellátó szervezeti egység.

A sorra bekövetkezett jogszabályi változások alapján az egységes katasztrófavédelmi rendszer jellemzője a hármasság, mely magában foglalja a prevenciót, a védekezést és a helyreállítást (Vass, 2017). Ezek egyben célok is, melyek alapján szükség volt a szervezeti egységek megfelelő kialakítására. Elmondható, hogy valamennyi szakterület kiemelt felelősséggel járó feladatok ellátását folytatja (Hábermayer, 2020). A kiemelt feladat hatékony végrehajtásához elengedhetetlen, hogy a szakterületek a gyorsaság és a hatékonyság képességével rendelkezzenek. Ezek a képességek hozzájárulnak ahhoz, hogy a hivatásos katasztrófavédelmi szervezetrendszer integráltsága garantálhatóvá váljon.

A szakterületek között a tűzvédelmi szakterület különlegesnek mondható területére vonatkozó jogi előírások szerinti feladatok közül az alábbiak emelhetők ki: engedélyező hatóságként a kérelmeknek megfelelően a jog/jogok gyakorlásához hozzájárul, akadályoztatása esetén az akadály elhárításán dolgozik, ennek érdekében folyamatos ellenőrzési feladatokat lát el, és amennyiben a szükséges és arányos szankciók alkalmazását követően se állt helyre a jogszerű állapot, úgy élhet a tevékenység gyakorlásának megtiltásával. Mindezekon kívül a tűz esetek vonatkozásában tűzvizsgálati eljárást folytat, valamint az ügyfelek kérelmére hatósági bizonyítvány kiállítását végzi. Minden esetben elmondható, hogy a közérdek maradéktalan biztosítása az, aminek a garantálása érdekében erga omnes dönt a hatóság valamilyen jog vagy kötelezettség megállapításáról. A hatósági tevékenységgel kapcsolatos feladatok, hatáskörök jogszerű alkalmazása eszköznek tekinthető, melyek célja minden esetben a biztonság megteremtése.

A hatékonyság növelésének kell a legfőbb céljának lennie a hatósági feladatot ellátóknak, melyhez eszközként rendelkezésre állnak a már ismertett hatósági aktusok és a kapcsolódó jogintézmények, melyek háttértámogatása megvalósulhat az e-közigazgatás adta rendszerek által (Kátai-Urbán, 2014). A hatósági munkavégzés során a közösségi média és az IoT (Internet of Things) eszközök, valamint az infokommunikációs eszközök előtérbe fognak kerülni, hiszen a preventív munkavégzés során a leggyorsabb és leghatékonyabb felületek alkalmazására van szükség.

A már említett ipari forradalom által generált elektronikus közigazgatás megjelenése és térhódítása magával hozta azt, hogy a rendvédelem területén eddig alkalmazott és benne a hivatásos katasztrófavédelmi szervezet munkáját is támogató rendszerek, ügymenetek változása következzen be. A változásra jellemző a komplex, tudásalapú működési metodika megteremtése, melyek mentén a meglévő rendszerek frissítésre, valamint az új rendszerek megalkotásra kerülnek. Az európai uniós követelményeknek, a jogszabályi környezetnek, valamint a piaci szereplők által követelt elvárásoknak megfelelően az Ipar 4.0 keretein belül egyfajta gyors ütemű fejlődés figyelhető meg a közigazgatás

területén alkalmazott közigazgatási rendszerekben. Ezek a közigazgatáson belül található rendvédelmi szervek, így a hivatásos katasztrófavédelmi szervezet munkájában is jelentős változásokat eredményeztek. A változások között szerepel az eddig megszokott papíralapú irattározás elektronikusra történő cseréje, illetve az elektronikus kapcsolattartásra kötelezettek számára a „papírmentes” ügyintézés megjelenése, valamint a természetes személyek részére az eljárások során az elektronikus kapcsolattartás módjának választási lehetősége. Az adatrögzítő programok az adatok statisztikai feldolgozásához is egyfajta elektronikus felületet biztosítanak. A fejlődés látható, bár még nem teljes, mivel mind az adatrögzítő programokhoz szükséges adatok, mind az irattározandó anyagok között még sok papíralapú alapidokumentum található, melyek digitalizációja által valósul meg az elektronikus felületen történő egyéb munkafolyamatok végzése (Nemeslaki, 2018).

Az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól szóló 2015. évi CCXXII. törvényben foglaltaknak megfelelően a katasztrófavédelem szervezetrendszer 2018. január 1. napjától biztosítja az ügyfelek számára az elektronikus ügyintézés lehetőségét. A felhasználók mint ügyfelek számára szükséges, hogy az e-közigazgatás és benne a katasztrófavédelem is egyszerűen és hatékonyan kezelhető elektronikus ügyintézésre szolgáló felületet dolgozzon ki, mivel így valósíthatók meg az információs társadalom céljai.

A fentiek alapján meghatározható, hogy az e-közigazgatásnak a katasztrófavédelmi szervezetek terén történő megvalósítását két irányból kell vizsgálni, illetve biztosítani. Az egyik a szervezeten belüli egységek, azaz a hatóság munkájának az eredményességét javító eszközök és programok útján. A másik pedig az ügyfelek és a katasztrófavédelem mint a lakosság és a gazdálkodók, valamint a szervezet közötti kapcsolattartás az ügyintézés szempontjából kialakított hatékony felületen keresztül történik.

A hatósági munka során alkalmazott elektronikus szoftverek és eszközök bemutatása, alkalmazása

A jelenleg zajló gazdasági, információs, technológiai fejlődési tendenciának köszönhetően a közigazgatás és azon belül is a hivatásos katasztrófavédelem szervezetrendszerében dolgozó szakemberek a munkájuk során jelentős számú számítástechnikai programot, szoftvert és eszközt használnak annak érdekében, hogy a lakosság és a gazdálkodók számára minél magasabb szinten tudják garantálni a biztonságot, így ezek a káresemények és a katasztrófák megelőzésében, illetve a védekezésben és a károk felszámolásában jelentős szerephez jutnak.

Az egyre növekvő hardver igényekkel rendelkező szoftverek azok, amelyek a megnövekedett erőforrásigényhez szükséges mértékű informatikai eszközmernizációt kívánnak meg. A katasztrófavédelemnél jelenleg szervezeti szinten használt eszközök a közigazgatásban elvárt szintű hardveres támogatással bírnak, illetve az egyre bővülő e-közigazgatási kihívásoknak minden téren meg tudnak felelni. Ennek ellenére a különböző innovatív megoldások informatikai területen történő alkalmazása és a háttértámogatás folyamatos fejlesztésének a biztosítása elengedhetetlen ahhoz, hogy ellensúlyozni lehessen a biztonság növelése érdekében a közigazgatásban felmerülő munkaerő hiányát. A munkaerőhiány csökkentése érdekében az állomány feltöltéséhez pedig elengedhetetlen a fiatalok elvárásainak megfelelően a modern informatikai alkalmazások növelése a rendelkezésre álló rendszerek hatékonyságának a javítása által. A rendelkezésre álló rendszerszinten alkalmazott programok tulajdonságait tekintve szükséges, hogy stabilak és megbízhatók legyenek, illetve ezek egyfajta integrált infokommunikációs eszközökként biztosítsák az állandó hozzáférhetőséget.

A hivatásos katasztrófavédelem szakterületei által végrehajtott hatósági feladatok elvégzése során jelenleg is alkalmazott informatikai eszközök és szoftverek ismertetésére és a felhasználási lehetőségük bemutatására a következőkben kerül sor.

Hatósági Adatszolgáltatási Rendszer

A hivatásos katasztrófavédelmi szervezetrendszer országos, területi és helyi szintjén feladatokat ellátó hatósági szakemberek a Hatósági Adatszolgáltatási Rendszert, azaz a HADAR-t vezetik az ellenőrzések, a szemlék és a hozzájuk kapcsolódó hatósági eljárások tervezése, rögzítése és nyilvántartása, valamint a statisztikai adatok gyűjtése érdekében. A rendszer célja, hogy az egyes ellenőrzések esetében megtartott eljárási cselekmények, illetve az azokon feltárt hiányosságok és a velük szemben alkalmazott szankciók a rendszerben kereshetők, nyomon követhetők legyenek. A rendszer az Online KAP rendszer részeként működik, mely még több információt tartalmaz, így segítve a hatósági ügyintézését (Lakatos, 2021).

A BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (BM OKF) egységes online Katasztrófavédelmi Adatszolgáltató Program (KAP Online) részeként integrálta a HADAR-t, mely 2013. január 1-je után a hatósági feladatok ellátásában áll a hatóság rendelkezésére, felületét tekintve különböző modulokra osztható módon (Mógor, Mészáros & Angyal, 2014). A rendszer nem minősül kapcsolattartásra szolgáló rendszernek, abban adatok rögzítésére van lehetőség, adatok továbbküldése más rendszer vagy felhasználó részére nem biztosított.

A rendszerhez hozzátartozik egy „Objektumok feltöltése térképre” megnevezésű felület a hatósági adatszolgáltatási modulon belül, mely elvezet egy térinformatikai modulhoz is. Ennek célja, hogy a műveletirányítási terv adatlapok térképi mellékleteinek adattartalmához a szükséges információkat szolgáltatassa. Hatósági oldalról jelen modulban rögzíteni lehet az ellenőrzés alá vont létesítmény pontos helyét, nevét, székhelyét vagy esetleges telephelyét, illetve rögzítendő a cég adószáma vagy cégjegyzékszám is. A térképes térinformatikai rendszer nagyon pontosan képes meghatározni az adott létesítmény, objektum helyzetét, viszont a rögzített adatok pontosságával kapcsolatban hibaként merül fel, hogy a közhitelesnek minősülő cégjegyzékkel nem képes a kommunikációra, közvetlen adatátételésre, így előfordulhatnak pontatlan adatokkal történő rögzítések, illetve kettősségek is. Az egyéb rendszerek közötti kommunikációt elősegíthetik a természetes és jogi személyek azonosítására szolgáló adatok is, melyek szintén a hatékonyságot szolgálják. A rendelkezésre álló KAP Online és a HADAR modul adatszolgáltatási rendszer célja, hogy naprakész információkkal lássa el és szükség esetén gyors adatszolgáltatások elkészítéséhez nyújtson kellő információt a hivatásos katasztrófavédelem szervezeti egységei számára. A hatósági adatszolgáltatás esetében lehetőség van arra, hogy bizonyos paraméterek megadásával szűrések kerüljenek végrehajtásra. Ilyen szűrési feltétel lehet a szakterületre (fogyasztóvédelem, iparbiztonság, polgári védelem, tűzvédelem, piacfelügyelet, vízügy), az ellenőrzés típusára, tárgyára, tervezettségére, az előzmények vizsgálatára, az ellenőrzés dátumára (konkrét/intervallum). Emellett az ellenőrzést végző beosztása szerint, továbbá a szervezetre, megyére, kirendeltségre, valamint a helyszín típusára és a szabálytalanságok számára is optimalizálható a keresés. Az elvégzett lekérdezés esetében a megfelelő részletességű kimutatás készítése érdekében beállítható a teljes lista, a mennyiség és az összeg. A rendszer képes arra is, hogy bizonyos paraméterek közötti összefüggések mentén összetett statisztika is készíthetővé váljon a mennyiség, illetve az összeg esetében, ez az úgynevezett 2D beállítási lehetőség választása esetén alkalmazható. A mennyiség 2D típusát választva a kiválasztott kategóriamező szerinti lebontásban kerül kimutatásra a szűrési feltételeknek megfelelő adatlapok száma, illetve összeg 2D esetében a szűrt eredményhalmaz a kiválasztott kategória szerint csoportosítva, a kívánt számmező összegzésével kerül kimutatásra az adat. Példaként említve a tűzvédelmi hatósági feladatok során fontos információt tartalmaz a tűzoltói adatszolgáltatási és az adatlapok lekérdezése modul is, melyeken belül a káreseti adatlapokat, szer adatlapokat, illetve a vonulások során keletkezett információkat a hatóság tudja egy esetleges eljárása során felhasználni a szükséges döntések meghozatala érdekében.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerveknél a HADAR mellett megjelent a Robotzsaru NEO (RZS NEO). Ez a rendszer tulajdonságát és felhasználói lehetőségeit tekintve egyfajta integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszerként arra szolgál, hogy a hatósági feladatokat ellátók számára megkönnyítse az ügyviteli feladatok elvégzését (Sütő, 2016). Az RZS NEO az elmúlt évek során több kisebb-nagyobb fejlesztésen ment keresztül. Ilyen fejlesztés volt az RZS Signer modul is, melynek segítségével az elektronikus másolat feldolgozását, hiteles elektronikus másolattá alakítását az RZS NEO rendszer végzi. Ennek működésével kapcsolatosan tartalmaz információt a hivatásos katasztrófavédelmi szervek másolatkészítési szabályzatáról szóló 6/2018. számú BM OKF főigazgatói intézkedés.

A fejlesztést követően az RZS NEO már képessé vált arra, hogy a papíralapú dokumentumokról hiteles elektronikus másolatot készítsen. Ez a modul a hatósági munka végzése során azt jelentette, hogy a kérelemre vagy hivatalból induló eljárásoknál papír alapon benyújtott iratokat, illetve a papír alapon felvett jegyzőkönyveket a rendszer képessé vált hitelesített módon digitalizálni. Jelen fejlesztés pedig egyértelműen segítette a hivatásos katasztrófavédelmi szervek esetében az e-közigazgatás kiépítési folyamatát. Az RZS NEO rendszer felépítését tekintve könyvtárszerűen került kialakításra; a főmenüben a főkönyvtáron belül egyes alkönyvtárak szerepelnek, mint például az *Iratrögzítés* vagy az *Ügykarbantartás*. Az ügyfeldolgozás alatt lehetőség van nyomon követni a folyamatban lévő ügyeket, így a hivatalból indult eljárás esetében az első eljárási cselekmény megindítását, illetve az új ideiglenes ügy létrehozását is ezen a felületen belül lehet végrehajtani. A meglévő főszámmal rendelkező iratokhoz új alszámok hozhatók létre. A hatósági munka során az *Ügyintézői műveletek* könyvtár is használatra kerül, amely tartalmazza a hatósági ügyek ügýtípusonként történő iktatását, illetve az egyes főszámok mellett az ügyben keletkezett bejövő és kimenő valamennyi irat alszámát is. A felületen keresztül a munkapéldányként feltöltött iratok kezelése során a lehetőség adott arra, hogy azok vezetői jóváhagyás és kiadmányozás érdekében megküldésre kerüljenek. A hatósági munkatársak és az ügykezelés számára, valamint a pontos adatszolgáltatás érdekében rendkívül fontos, hogy az ügýtípusok kiválaszthatók, valamint az azokhoz tartozó jogszabályban meghatározottak szerinti eljárási határidők nyomon követhetők és betarthatók legyenek. Az RZS NEO felületen belül az *Iktatói keresések*, a *Statisztikák* és a *Listák* elnevezésű könyvtárak is kiemelt szerepet töltenek be a hatósági munkához kapcsolódó ügyviteli feladatok elvégzése során, hiszen azokban a statisztikai lekérdezésekhez, illetve az ügyek

vezetők általi figyelemmel kíséréséhez, vizsgálatához szükséges információt tartalmazzák. A HADAR és az RZS NEO rendszer az egymással történő kommunikációra, adatcserére automatikus módon nem képesek, az adatok ügyintéző által végrehajtható manuális rögzítésére van szükség. Ezt követően van lehetőség egymástól független, de a hatósági munkához elengedhetetlenül szükséges statisztikai kimutatások elkészítésére, melyek segítségével a vezetői döntések irányvonala meghatározásra kerülhet a megelőzés centrikusabb hatósági tevékenység kialakítása érdekében. Az RZS NEO rendszeren keresztül az *Ügyintézői műveletek* könyvtárban az *Iratrögzítés* alkönyvtárban belül lehetőség van arra, hogy az egyes iratok munkapéldányai esetében azok címzettjei, illetve magának a példánykezelésnek a módja is megadásra kerüljön, melyek így lehetnek állami szervek közötti NOVA SZEÜSZ, postai úton történő POSTA SZEÜSZ, illetve hivatali vagy egyéb gazdasági szereplők felé történő HIVATALI/CÉGKAPU, valamint elektronikus vagy személyes átvétel, illetve egyéb módzatok.

Szabályozott Elektronikus Ügyintézési Szolgáltatási Rendszerek

Jelen cikk szerzői által a korábbi kutatásaik során már vizsgálatra és bemutatásra kerültek az egyes Szabályozott Elektronikus Ügyintézési Szolgáltatási (SZEÜSZ) módzatok, melyek elengedhetetlenek az elektronikus közigazgatás megvalósításához. A NOVA SZEÜSZ a kormányzati szervek közötti közvetlen zárt levelezés, mely a közigazgatás egyes szereplői közötti kapcsolattartás egy bizonyos fajtáját jelenti, és ezen keresztül konténerezve (egyesítve) lehetőség van több irat, dokumentum küldésére is. A POSTA SZEÜSZ pedig a különböző küldési lehetőségek beállítása mellett, a központi postázás megteremtését követően a postahivatalok kézbesítői útján történő kézbesítés egyik módját biztosítják, mely elsősorban a magánszemélyekkel történő kapcsolattartásra szolgál abban az esetben, ha ügyfélkapuval nem rendelkeznek, ezáltal az e-papírt, mint elektronikus levelező szolgáltatást nem képesek használni. A Hivatali/Cégekpu szolgáltatás az ügyfélkapu portálhoz kapcsolódó küldési és kapcsolattartási mód, mely az egyes államigazgatási szervek, illetve a gazdálkodó tevékenységet folytató jogi személyeknek, jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeteknek áll a rendelkezésére. A hivatásos katasztrófavédelmi szervezet hatósági feladatokat ellátó szervei a fenti kapcsolattartási módokat használják az ügyintézéseik során.

Integrált Hatósági Rendszer

2022. január 1. napjával a meglévő rendszerek mellé megérkezett egy új rendszer, mely lehetővé tette, hogy a korábban már a hivatásos katasztrófavédelmi szervezeti

rendszer vízügyi, vízvédelmi hatósági és szakhatósági pillére mellett már valamennyi szakterület – iparbiztonság, polgári védelem, tűzvédelem – esetében is lehetőség legyen az eljárások elektronikus úton történő benyújtására és intézésére. Ezt rögzíti a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szóló 1996. évi XXXI. törvény 14/A. §-a is, miszerint „*a tűzvédelmi hatóság előtt elektronikusan kezdeményezett, valamint a tűzvédelmi hatóság által hivatalból indított hatósági eljárásokban és hatósági ellenőrzések során – a honvédelemért felelős miniszter feladat- és hatáskörébe tartozó tűzvédelmi hatósági eljárások kivételével – a tűzvédelmi hatóság a katasztrófavédelemről szóló törvény szerint Integrált Hatósági Rendszeren keresztül elektronikusan tartja a kapcsolatot.*” A VIZEK, azaz a Mezőgazdasági Vízhatal Információs és Ellenőrzési Keretrendszer kialakítás elnevezésű projekt keretében egy nagyszabású informatikai fejlesztés valósult meg, melynek köszönhetően az elektronikus ügyintézés mint lehetőség valamennyi ügyfél részére biztosított, de a természetes személyek részére a korábbi papíralapú kapcsolattartási mód megmaradt mint alternatíva. A hivatásos katasztrófavédelmi szerv hatósági feladatait ellátó szervek munkája során az ügyfelek kérelmei esetében 2022. év első napjától kezdve indult hatósági eljárások esetében ezt a rendszert használni szükséges. Az ügyfelek azonosítására szolgál a Hivatali/Ügyfélkapus azonosítási lehetőség, amely biztosítja az adatvédelmi kritériumok és a rendszerbiztonság teljesülését az Integrált Hatósági Rendszeren (IHR) belül. Az ügyfelek számára az elektronikus azonosításukat követően magába az IHR-be töltik fel a kérelmeiket, a bejelentésüket, az ügyben szükséges hiánypótlásukat és az egyéb, számunkra kiemelten fontos iparbiztonsági és tűzvédelmi hatósági eljárásokhoz kapcsolódó űrlapokat, valamint további, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv eljárásaihoz szükséges dokumentumokat. Az IHR-t működtető rendszer üzemeltetőjének a feladata, hogy a kérelmezett hatósági eljáráshoz szükséges információk hatékony és gyors beszerzése érdekében az egyéb szervek felé oda-vissza irányú információcserét biztosítson. A cél, hogy az ügyfelek érdekeit minél rövidebb határidővel és kevésbé bürokratikus úton tudja a hatóság teljesíteni. A SZEÜSZ módzatok között az EFER mint elektronikus fizetési és elszámolási rendszer szolgál arra, hogy az esetleges hatósági díjak, felmerülő befizetések a rendszeren könnyen és átlátható módon teljesíthetővé váljanak az eljárásban részt vevők számára. A rendszerek kölcsönös kommunikációja és összekapcsolása által a hatósági eljárás résztvevői között az elektronikus kapcsolattartás biztosítható. Az IHR-nek mint szakrendszernek az ügymenetek során történő alkalmazására és a program használatára vonatkozóan az egyes hivatásos katasztrófavédelmi szervezetet érintő eljárási szabályokat tartalmazó jogszabályok szintén 2022. év első napjával léptek hatályba, és azokban az elektronikus ügyintézés ezen formáját rögzítették.

A hivatásos katasztrófavédelem szervezeteinek hatósági tevékenysége során kiemelt jelentősége van az IHR-nek, mivel alkalmazásával megvalósulhat az egylépcsős ügyintézés, csökken az ügyfelekre háruló többlépcsős adminisztrációs terhek száma, és általa a hatósági ügyintézés eredményesebbé, hatékonyabbá és gyorsabbá válhat. Az alkalmazott rendszer kiemelt figyelmet fordít az adatvédelemre, ennek megfelelően külön eljárás került kidolgozásra, arra az esetre, ha a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény hatálya alá tartozó adat kerülne az ügyfelek által megküldésre a rendszerbe. Ezek és az abban foglalt adatok védelme kiemelt prioritást élvez, ezért a feltöltendő dokumentum helyett kizárólag egy jegyzőkönyv kerül rögzítésre, amely tartalmazni fogja a fájl nevét, a kiadmányozó nevét, kiadmányozásának időpontját, a minősítő nevét és beosztását, a minősítési szintet, valamint az érvényességi időt.

Ezen elektronikus szakrendszer elérhetősége a BM OKF által üzemeltetett ügyfélportálon keresztül érhető el a központi, valamint valamennyi területi szerv honlapján a kezdőoldal jobb oldalán lent. A honlapokon megtalálható továbbá az IHR felhasználói kézikönyv is, mely a kezelőfelület alkalmazásán kívül a hatósági ügyintézással kapcsolatos alapvető teendőket is tartalmazza. A segítségével az ügyfelek számára a mindennapokban a rendszer hatékonyan alkalmazható.

A fent bemutatásra kerülő szakrendszerek által, kiemelten az IHR segítségével megvalósulhat a papíralapú és e-papír ügyintézés felváltó valamennyi vízügyi, vízvédelmi, tűzvédelmi, piacfelügyeleti, veszélyes üzemi, veszélyes áruszállítási, kritikus infrastruktúra védelmi, nukleárisbaleset-elhárítási, polgári védelmi szakterületet érintő engedélyezési és hatósági ellenőrzési feladatok elektronikus munkafolyamatok általi biztosítottasága, így biztosítva az ügyfelek számára egy országosan egységes, kiszámítható és szabványos eljárásrendet. Az IHR használatához szükség van arra, hogy az ügyfelek regisztrációja megtörténjen a KAŰ, azaz a Központi Azonosítási Ügynökön keresztül, amely – mint már említésre került – az adatvédelmi nyilatkozat elfogadása után a meglévő ügyfélkapus azonosítással történik meg. Az ügyfelek gyors regisztrációját követően az ügyfélportálon a profil elérhetővé válik, a látható felületen keresztül pedig lehetőség van a továbbiakban arra, hogy a szakrendszer használatához szükséges adatokat megadja az eljárásban részt vevő.

Hatósági Munkafolyamat szervezési és Adatszolgáltatási Rendszer

Az IHR mint a legtöbb kettős irányú kommunikációra képes szakrendszer (ügyfelek-hatóságok, hatóságok-ügyfelek) két felülettel rendelkezik, egyik az ügyfélportál, másik pedig jelen esetben a hivatásos katasztrófavédelmi szerv hatósági feladatait ellátók által használt Hatósági Munkafolyamat szervezési és

Adatszolgáltatási Rendszer (HAMAR). A hatósági rendszeren belül többfajta szerepkör található, van olyan, amely szakterület-független, de van olyan, ami ügyintézői, vezetői szerepkör, illetve az adott szakterülethez kapcsolódó, mint például a vízügy, a tűzvédelem, az iparbiztonság, a polgári védelem. A HAMAR felépítését tekintve áttekinthető főmenükre osztott. A főmenüben található az ügyekkel, a tervezéssel, a nyilvántartással és a pénzügyekkel kapcsolatos almenük lenyíló listája. A hatósági oldalt tekintve kettős azonosításra van szükség, mivel a HAMAR az RZS NEO rendszerrel képes az adatok cseréjére, illetve egymás rendszerében történő adatok rögzítésére, továbbítására és feldolgozásra. A kezdőképernyőn folyamatos információk találhatóak értesítések formájában az új elintézendő ügyekről, az ügyek főmenüben pedig az ügyek almenüjében van lehetőség arra, hogy a folyamatban lévő ügyek kezelése, valamint a korábban lezárt ügyekkel kapcsolatos adatok áttekintése megtörténjen. A hatósági ügyek esetében látható azok iktatószáma, ügytípusa, tárgya, elsődleges ügyfele, az eljárás kezdete és az ügytípushoz kapcsolódó ügyintézési határidő is, továbbá a szükséges műveletek. A közigazgatásban és azon belül is a rendvédelmi szervek, így a hivatásos katasztrófavédelmi szervek hatósági munkája során is rendkívül fontos a tervezés és azoknak a folyamatos és szisztematikus végrehajtása. A HAMAR tervezés főmenüjében lehetőség van arra, hogy ellenőrzési és gyakorlati terveket, ütemterveket készítsen a hatóság. A céljuk az, hogy a meghatározott veszélyeztetettséggel rendelkező létesítmények esetében a biztonságos működés feltételeinek az üzemeltető által történő érvényesítése rendszeresen, a jogszabályokban előírt időközönként ellenőrzésre kerüljön. A tervezés érdekében a nyilvántartások főmenüben belül például a tűzmegeelőzés és a piacfelügyelet almenüben található létesítmény nyilvántartás segítségével lehetőség nyílik arra, hogy a hatóság a 2022. július 1. napjával alkalmazandó, a katasztrófavédelem központi, területi és helyi szervei hatósági és szakhatósági tevékenységének rendjéről szóló 20/2022. számú BM OKF főigazgatói intézkedésben foglalt nyilvántartási szempontokat érvényesíteni tudja. A HAMAR-ban a pénzügyek főmenüben biztosított, hogy az eljárások során felmerülő igazgatási szolgáltatási díjak, bírságok között keresni és nyilvántartani lehessen azokat, melyek az IHR ügyfélportáján keresztül rendezésre kerültek a folyamatban lévő eljárás során. Az IHR részeként a HAMAR felépítése a meglévő HADAR-ban foglaltakhoz hasonló, de fejlettségét és a szakrendszerek közötti kommunikációs képességét tekintve előre mutatóbb.

Egyéb kiemelt jelentőségű hatósági szakrendszerek

A hatósági munka során az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvényben foglaltak szerint az eljárások során a feltárt hiányosságok

kijavítása érdekében, valamint a felmerülő költségek, díjak, bírságok nem teljesítése során is az állami adóhatóságnak van jogköre arra, hogy azokat a végrehajtási eljárásai során foganatosítsa. A végrehajtási eljárás kezdeményezésére az alapeljárás során eljáró hatóság jogosult és kötelezett is egyben, hiszen nem teljesítés esetében az utóellenőrzést követően a döntés végrehajthatóságától számított öt napon belül el kell rendelnie azt. A jogszabályok alapján az állami adóhatóságként működő Nemzeti Adó- és Vámhivatal került a végrehajtást foganatosító szervként kijelölésre. Az eljárások során a katasztrófavédelemnek is, mint végrehajtást kezdeményező szervek számára az általános nyomtatványkitöltő programon, röviden az ÁNYK-n keresztül volt lehetősége a végrehajtás foganatosításának kezdeményezésére. Az ÁNYK rendszer használata a szervezet részéről igényel megfelelő meghatalmazást, ennek hiányában a benyújtott nyomtatvány a jogosultság igazolása hiányában visszautasításra kerül. A meghatalmazást követően az ügyintéző számára ügyfélkapus vagy hivatali kapus hozzáférést kell adni, ezen keresztül kommunikál a két közigazgatási szereplő. A végrehajtások során 2020. év elejétől kezdve a Nemzeti Adó- és Vámhivatal kidolgozta a saját informatikai rendszerét, mely a behajtási megkeresések kezelésére szolgál. Ez a rendszer a SZEÜSZ módzatokhoz szintén szorosan kapcsolódó VKAPU.² Az ÁNYK így háttérbe szorult, helyette a VKAPU-t szükséges alkalmazni a végrehajtások során.

A hivatásos katasztrófavédelmi szervek által végzett tűzvédelmi hatósági tevékenységek során, mikor nem engedélyező hatóságként, hanem szakhatóságként járnak el az építési, használatbavételi ügyek esetén, akkor az Építésügyi hatósági engedélyezési eljárásokat Támogató elektronikus Dokumentációs Rendszer, röviden az ÉTDR használatára kerül sor (Érces & Ambrusz, 2019). Az ÉTDR az elektronikus közigazgatás azon szolgáltatása, mely lehetővé teszi az online felületen keresztül történő kérelem- és tervbeadást, valamint az elektronikus ügykezelést az említett hatósági engedélyezési eljárásokban. Az ÉTDR-en, valamint a Hivatali Kapu rendszeren keresztül érkezett elektronikus állományokat a beérkezést követően ügyviteli szempontból a közfeladatot ellátó szervek iratkezelésének általános követelményeiről szóló 335/2005. (XII. 29.) Korm. rendelet alapján kezeli a katasztrófavédelem központi szerve.

Az eddig említett szakrendszerek azok, melyek szorosan kapcsolódnak a hatósági munkafolyamatokhoz, és használatuk kiemelt fontossággal bír az egyes eljárások során. Emellett meg kell említeni a TakarNet Földhivatali Információs Rendszert, amely a kormányhivatal földhivatali ügyekért felelős szervezeti

2 Végrehajtás KAPU, melyen keresztül a végrehajtásra beküldött megkeresések érkeznek. VKAPU egy böngészőből elérhető webes alkalmazás.

egysége által üzemeltetett rendszer. Feladatát tekintve a közhitelesnek minősülő rendszerből van lehetőség ingatlanokkal kapcsolatos adatok igénylésére. Az adatokat az ingatlan alapadatainak a megadásával tudja a hatóság lekérdezni, így a helységnevé, utca, házszám, illetve helyrajzi szám alapján is van lehetőség a keresésre a lekérdezés okának megadása mellett. Az eljárások során a lekérdezésre akkor van szükség, ha a hatóság az ügyfél személyét vizsgálja, illetve az érintett ingatlan tulajdonosát, használóját, valamint a bejegyzett tulajdonosi joggyakorlást korlátozó terheket ellenőrzi.

A KSZNY (Közigazgatási Szankciók Nyilvántartása) rendszer pedig azt a célt szolgálja, hogy többek között a közigazgatási szerveken belül, a katasztrófavédelmi hatóság által kiszabott szankciók nyilvántartásra kerüljenek. Ilyen szankció lehet például egy-egy figyelmeztetés, bírság kiszabása, tevékenység megtiltása. Ezek rögzítése fontos, mivel az eljárások során mind enyhítő, mind súlyosbító körülményként figyelembe vehető a rendszerbe felvitt és később lekérdezett adat. A rendszer által összekötésre került az ország valamennyi közigazgatási szankcionálási jogkörrel felruházott hatósága.

A katasztrófavédelmi hatósági munkát támogató szakrendszerek az évek során folyamatos fejlesztéseken mentek keresztül az e-közigazgatás megjelenésének és a modernizáció elvárásainak megfelelően, hiszen a felgyorsult világ megköveteli azt, hogy az ügyek intézése minél hatékonyabban és ügyfélbarát módon valósuljon meg. Ezek a rendszerek mindegyike rendelkezik fejlesztésre váró algoritmussal annak érdekében, hogy még hatékonyabbakká tudjanak válni.

Az 1. számú táblázatban szemléltetésre került, hogy a hivatásos katasztrófavédelmi szervek, az általuk végzett hatósági tevékenység során milyen szakrendszereket használnak, valamint a hatósági munkát támogató, ügyintézésre szolgáló vagy az ügyfelekkel történő kapcsolattartásra is igénybe vehető rendszerekként működnek.

1. számú táblázat: A hivatásos katasztrófavédelmi szervezetek hatósági tevékenysége során használt rendszerek összehasonlító táblázata

Rendszerek	A hatósági ügymenetet támogató rendszer	A hatósági ügyintézésre szolgáló rendszer	Az állampolgári kapcsolattartásra, ügyintézésre szolgáló rendszer
Online KAP rendszer részét képező Hatósági Adatszolgáltatási Rendszer, azaz a HADAR	X	X	-
Robotсарu NEO – integrált ügyviteli és ügyfeldolgozó elektronikus iratkezelő rendszer	X	X	X
ÉTDR – Építésügyi hatósági engedélyezési eljárásokat Támogató elektronikus Dokumentációs Rendszer	-	X	X
Hivatali Kapu rendszer (VKAPU)	-	X	X
HAMAR – Hatósági Munkafolyamat szervezési és Adatszolgáltatási Rendszer	X	X	-
IHR (Integrált Hatósági Rendszer) Hatósági Ügyfélportál	-	-	X
TakarNet – Földhivatali Információs Rendszer	X	-	X
KSZNY – Közigazgatási Szankciók Nyilvántartása	X	-	-
e-Papír szolgáltatás az ügyfélkapu rendszeren keresztül	-	-	X
ÁNYK – mint általános nyomtatványkitöltő program	-	-	X

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

Az 1. számú táblázat összehasonlításából kiderül, hogy több rendszer is alkalmas lehet azokban az esetekben, melyeknél a megfelelő jogosultsággal rendelkező személy és közigazgatási szereplő használja azokat. Az adatvédelem és a tiltott adathalászat elkerülése érdekében napjainkban az adatok sérülésének az elkerülése kiemelt feladat a rendszerek üzemeltetői és használói részéről.

Az elkövetkező időszakban várható, hogy az IHR részeként a Hatósági Ügyfélportál mellett a HAMAR a hatóság és ügyfél közötti kapcsolattartásra is alkalmassá fog válni, ezzel teljes mértékben az elsődleges szakrendszerré válhat a hivatásos katasztrófavédelmi szervek munkája során.

Az alkalmazott szakrendszerek fejlesztése

Az előző fejezetben bemutatásra kerültek a hivatásos katasztrófavédelmi szervezetek hatósági tevékenységét végzők ügyintézés során alkalmazott szakrendszerei.

Az elektronikus közigazgatás maradéktalan megvalósulásához viszont egy lépés még hátra van a komplex elektronikus ügymenet elérésében, ez pedig maga a papíralapú ügyintézés teljes formában történő felváltása a digitális ügymenettel. A hatékonyság növelése érhető el a gazdaságosabb és rövidebb ügymenetek alkalmazása által (Park et al., 2018). A helyszínen végzett ellenőrzési és egyéb eljárási cselekményekről jegyzőkönyv készül, melyek kézzel, egyéb esetben számítógéppel vagy laptoppal kerülnek rögzítésre, majd a fent ismertetettek szerint aláírást követően azok digitalizációjára kerül sor. A digitalizált jegyzőkönyv ezt követően a rendszer részét fogja képezni, viszont addig jelentős idővesztést szenved a meglévő humán erőforrás-menedzsment. A felhasználható idő az adminisztratív feladatok elvégzésére és nem pedig az esetlegesen elvégezhető magasabb számú ellenőrzésre, új létesítmények felkutatására kerül felhasználásra. A korábbi kutatások során bemutatásra került egy olyan új integrált rendszer, amely képes a meglévő rendszerekkel történő automatikus kommunikációra és adatcserére, valamint az adminisztrációs terheket a minimálisra csökkenteni.

A rendszer lényege, hogy az alkalmazás egy, a hatósági szakemberek számára szolgáló hatósági táblagépre, tabletre kerülne feltelepítésre. Az alkalmazás célja, hogy az érintőképernyős felület segítségével néhány lépés alatt hiteles, digitalizált, bizonyítékok pontos rögzítésével rendelkező, a hatósági eljárások során felhasználható, utólag könnyen kereshető jegyzőkönyvet állítson elő. Az alkalmazás legfőbb tulajdonsága, hogy az egyes rendszerekben külön-külön elvégzett adminisztrációs feladatokat már nem az ügyintézőnek vagy az ügykezelőnek kell elvégezni, hanem a rendszer ezeket automatikusan elvégzi az algoritmus által. A jegyzőkönyv felvételét követően a másolat megküldése sem generál plusz eljárási cselekményt az ügyintézők számára, hanem azt a rendszer az ügyfél aláírását és a közvetlen vezető jóváhagyását követően automatikusan megteszi.

Jelen alkalmazás esetében is, mint minden egyes közigazgatásban használt szakrendszernek a következő tulajdonságokkal kell rendelkeznie: egyszerűség, gyorsaság, hatékonyság, pontosság, naprakészség és átláthatóság. Az elmúlt időszakban globális szinten lejátszódó folyamatok következtében a meglévő hat kiemelten fontos tulajdonságot egy hetedikkel szükséges kiegészíteni, ez pedig a gazdaságosság. A gazdaságosság pedig nem jelent mást, mint legyen az alkalmazott szakrendszer költséghatékonyan fenntartható, az üzemeltetése biztonságos, és minimális energiaszükséglettel rendelkezzen. Az energiaváltságot korábban kiemelt szerephez jut a hatósági tevékenység során alkalmazott rendszerek és eszközök energiabesorolása. A közigazgatás ökológiai lábnyomának vizsgálata során elengedhetetlen meghatározni az alkalmazott rendszerek

környezeti mutatóját mint az ügyintézés energiaköltség-hányadát. Ez azt jelenti, hogy figyelembe kell venni a közigazgatási szerv munkája során alkalmazott számítástechnikai eszközök számítógépek, laptopok, tabletek, mobiltelefonok, fényképezőgépek energiaigényét is. Az egyes ügyintézési folyamatok vizsgálhatók abból a szempontból is, hogy alkalmazásuk során mennyi energiát használnak fel az adott ügy végrehajtásához szükséges munkaórával felszorozva. A végeredmény alapján látható, hogy mely eszközök és rendszerek tekinthetők elavultnak, illetve mely esetében szükséges további fejlesztés megvalósítása. A cél, hogy minél gazdaságosabb rendszerek kerüljenek alkalmazásra és ezek segítségével az ügyintézési határidők mellett az egy ügyre fordítandó erőforrások energiafelhasználása is csökkenhetővé váljon, ez a közigazgatás klíma-érzékenyítési folyamata.

Összegés, következtetések, eredmények

Összegésképpen megállapítható, hogy a katasztrófavédelem által használt meglévő szakrendszerek egyre hatékonyabbak a katasztrófavédelmi hatósági ügyintézés során, de a teljesen elektronikus úton végbemenő közigazgatás megteremtéséhez még elengedhetetlen a bemutatott rendszerek rendszerszintű hardveres és szoftveres fejlesztésének a megvalósítása. Az említett szakrendszerek megfelelő algoritmusa által a rendelkezésre álló humán erőforrás alkalmazásával a közigazgatási ügytípusokban kialakult ügyintézési határidők, végrehajtandó adminisztratív folyamatok jelentős lerövidülése idő- és energia-tartalékot képes generálni. Az 1. számú táblázatban foglalt rendszerek vizsgálatából látható, hogy a fejlesztések irányának a hatósági területen a HADAR-nak a HAMAR által történő teljes helyettesítése a cél. A bemutatott rendszerek közül minél szélesebb körben kell megvalósítani azt, hogy azok a hatósági ügymenetet támogató (adminisztratív), a hatósági ügyintézésre szolgáló és egyben az állampolgári kapcsolattartást, ügyintézés is biztosító rendszerek legyenek. A szerzők a következő cikkükben a kutatásuk során vizsgálat alá vont elektronikus adattárolás, irattározás és a papíralapú iratok tárolásával járó ügyintézési energiaköltség-hányad meghatározási eredményeiket mutatják majd be.

Felhasznált irodalom

Árva Zs., Balázs I., Barta A., Pribula L. & Veszprémi B. (2017). *Közigazgatási Eljárások*. Debreceni Egyetemi Kiadó.

- Budai B. (2014). *Az e-közigazgatás elmélete*. Akadémiai Kiadó.
- Érces G. & Ambrusz J. (2019). A katasztrófák építésügyi vonatkozásai Magyarországon. *Védelem Tudomány*, 4(2), 45–83.
- Érces G. & Vass Gy. (2022). Okos épületek, okos városok tűzvédelmének alapjai: III. rész. *Védelem Tudomány*, 7(3), 29–46.
- Hábermayer T. (2020). Az ár- és belvíz elleni katasztrófavédelmi feladatok korszerű megoldásának lehetőségei. In Szabó Cs. & Molnár D. (Szerk.), *Studia Doctorandorum Alumnae 2022. I. kötet*. (pp. 157–356). Doktoranduszok Országos Szövetsége.
- Kátai-Urbán, L. (2014). Establishment and Operation of the System for Industrial Safety within the Hungarian Disaster Management. *Ecoterra*, 11(2), 27–45.
- Kátai-Urbán L. (2015). *Veszélyes üzemekkel kapcsolatos iparbiztonsági jogintézmény és eszközrendszer fejlesztése Magyarországon*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Lakatos, B. (2021). Investigation of Smart Tools in Order to Improve the Effectiveness of the Administration of Disaster Management I. *Belügyi Szemle*, 69(SI1), 142–157. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.1.8>
- Lakatos B. & Teknős L. (2019). Az „új” eljárási törvény eddigi, valamint a jövőben hatályosuló szankció törvény várható hatása a hivatásos katasztrófavédelmi szervek hatósági tevékenységére. *Védelem Tudomány*, 4(4), 167–180.
- Mógor J., Mészáros K. É. & Angyal I. (2014). Új elemek a katasztrófavédelmi hatósági tevékenységben. *Védelem Katasztrófavédelmi Szemle*, 21(3), 5–9.
- Nemeslaki A. (2018). A magyar közigazgatás digitális transzformációjának jelentősége a vezetőstudományban: beköszöntő a tematikus számhoz. *Vezetéstudomány*, 49(7-8), 2–5. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2018.07-08.01>
- Park, S., Park, S. H., Park, L.W., Park, S., Lee, S., Lee, T., Lee, S. H., Jang, H., Kim, S. M., Chang, H. & Park, S. (2018). Design and Implementation of a Smart IoT Based Building and Town Disaster Management System in Smart City Infrastructure. *Applied Sciences*, 8(11), 22–39. <https://doi.org/10.3390/app8112239>
- Sütő Á. (2016). Robotzsaru (NEO) Integrált ügyviteli és ügyfeldolgozó rendszer információvédelmi lehetőségei. *Hadtudományi Szemle*, 9(2), 353–366.
- Teknős L. (2020). *Az éghajlatváltozás és a rendkívüli időjárás hatásaiból adódó katasztrófavédelmi feladatok kockázatalapú megközelítése*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet.
- Vass, Gy. (2017). Industrial Safety Training in Disaster Management Higher Education In Hungary. *Pozhary i Chrezvyhajnye Situacii: Predotvrashenie Likvidacia*, 8(2), 80–84. <https://doi.org/10.25257/FE.2017.2.80-84>

Alkalmazott jogszabályok

1996. évi XXXI. törvény a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról

2009. évi CLV. törvény a minősített adat védelméről
2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról
2015. évi CCXXII. törvény az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól
2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról
- 259/2011. (XII. 7.) Korm. rendelet a tűzvédelmi hatósági feladatokat ellátó szervezetekről, a tűzvédelmi bírságról és a tűzvédelemmel foglalkozók kötelező élet- és balesetbiztosításáról
- 35/2005. (XII. 29.) Korm. rendelet a közfeladatot ellátó szervek iratkezelésének általános követelményeiről
- 6/2018. számú BM OKF főigazgatói intézkedés a hivatásos katasztrófavédelmi szervek másolatkészítési szabályzatáról
- 20/2022. számú BM OKF főigazgatói intézkedés a katasztrófavédelem központi, területi és helyi szervei hatósági és szakhatósági tevékenységének rendjéről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Lakatos B., Vass Gy. & Teknős L. (2023). A katasztrófavédelmi hatósági feladatokat támogató rendszerek alkalmazási lehetőségei. *Belügyi Szemle*, 71(4), 669–690. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.4.7>

Chatbotok a kormányzati platformok szolgálatában ¹

Alkalmazási követelmények és átláthatósági hatások

Chatbots at the service of government platforms

Applicable requirements and transparency effects

Hohmann Balázs

Dr. PhD, adjunktus, programvezető
Pécsi Tudományegyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar
hohmann.balazs@ajk.pte.hu

Absztrakt

Cél: A kormányzati tevékenységeken belül markáns digitalizációs folyamatokat láthatunk az elmúlt néhány évben hazánkban és nemzetközi szinten egyaránt. E környezetben természetszerűleg váltja fel az emberi tevékenységet a szoftveres megoldás, s ez igaz a kormányzati platformokon keresztül zajló hatósági jellegű kapcsolattartásra az ügyfelekkel. A tanulmány célja feltárni a chatbot jellegű kommunikációs formák közigazgatási alkalmazási feltételeit, azt az esetet vizsgálva, ha a kormányzati platformon hatósági eljáráshoz kapcsolódó ügyintézés is történik e kapcsolattartási forma igénybevételével. A tanulmány további célja, hogy feltárja és rendszerbe foglalja a hatásokat, melyeket e megoldások gyakorolnak a kormányzati platform és az azokon keresztül zajló hatósági eljárások átláthatóságára.

Módszertan: A hazai és európai jogforrások, valamint a megvalósult és tervezett gyakorlati megoldások kritikai elemzése, követelményrendszer és javaslatok megfogalmazása érdekében.

Megállapítások: A hatósági eljárásokra vonatkozó követelményrendszerből adódóan számos olyan követelmény határozható el, amely a chatbotok mint

¹ A cikk alapjául szolgáló kutatás az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-4-I kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

kommunikációs módszerek alkalmazása esetén is értelmezhetőek. Ezek jogi megfelelés szempontjából is értelmezhetőek, nem csupán ajánlások vagy jó gyakorlatok. A szoftveres megoldás átláthatóságra gyakorolt hatása kettős jellegűt mutat: egyrészt gyorsasága, interaktivitása folytán nagyban növelheti a platform és az eljárás átláthatóságát, másrészt ronthatja azt, informatikai behatároltsága mértékétől függően.

Érték: A tanulmány legfontosabb, tudományos értelemben is értelmezhető új ismerete, hogy meghatározza a chatbotokra mint mesterséges intelligenciára épülő szoftveres megoldásokra irányuló legfontosabb közigazgatási követelményeket, amikor ezeket kormányzati platformokon keresztül, hatósági ügyekkel kapcsolatos ügyintézésre, kapcsolattartásra is használják. A tanulmány fontos új gondolata az ekvivalencia-elv felállítása, amely akkor érvényesül, ha a humán ügyintéző kapcsolattartási, tájékoztatási feladatait teljes egészében, választási lehetőség nélkül helyettesítik szoftveres megoldással a platformon.

Kulcsszavak: kormányzati platform, chatbot, digitalizáció, e-kormányzat

Abstract

Aim: Within government activities, we have seen a marked digitalisation process in the last few years, both at domestic and international level. In this environment, human activity is naturally replaced by software solutions, and this is true for the governmental interaction with clients through government platforms. The aim of this study is to explore the conditions for the use of chatbot communication forms in public administrations, by examining the case where a government platform is used for the administrative procedures. The study also aims to explore and systematise the impact of these solutions on the transparency of the government platform and the administrative procedures carried out through it.

Methodology: Critically analyse national and European legal sources of the subject, as well as implemented and planned practical solutions, in order to formulate a set of requirements and recommendations.

Findings: The set of requirements for administrative procedures identifies a number of requirements that can be interpreted in the context of the use of chatbots as a communication method. These can also be interpreted in terms of legal compliance, and are not just recommendations or good practices. The impact of a software solution on transparency is twofold: on the one hand, it can greatly increase the transparency of the platform and the process, due to its speed and interactivity, and on the other hand, it can reduce it, depending on the degree of IT sophistication.

Value: The most important new knowledge of the study, which can be interpreted

in scientific terms, is that it defines the administrative requirements for chatbots as software solutions based on artificial intelligence, when they are used for the administration and communication of administrative procedure via government platforms. An important new concept of the study is the establishment of the equivalence principle, which applies when the human administrator's contact and information tasks are replaced by a software solution on the platform in their entirety, without any choice.

Keywords: government platform, chatbot, digitalisation, e-government

Kiindulópontok – a chatbotok alkalmazási környezetéről

Nem telik el úgy nap, hogy ne hallhatnánk a kormányzati tevékenység folyamatos modernizációjáról (Umbach & Tkalec, 2022), s mindez megállapítható a hazai és más államok közigazgatási rendszerei vonatkozásában is (Csáki, 2021). Nem is meglepő mindez, ha megfigyeljük a közigazgatás, azon belül a hatósági jogalkalmazási tevékenység ellátásának rendszerszintű jellemzőit. Egyértelműen azonosítható, hogy a közigazgatás hihetetlen mennyiségű ügytípusához, s ellátott ügyek és ügyfelek mértékéhez igazodóan akkora humán-erőforrás-igénnyel rendelkezik (Romanelli, 2021), amelyet a 21. század munkaerőpiaci körülményei között – ahol lépten-nyomon az állandóan jelenlevő fluktuáció és markáns szakemberhiány jelenségeivel találkozunk – szinte lehetetlen kielégítő szinten tartani úgy, hogy éppen elég legyen a feladatok ellátására, s ne is lépje túl a globális problémák miatt egyre szorosabbá váló állami költségvetés forrásait. Másrésztől visszatérő igény a közigazgatás működésével szemben a hatékonyság, amely a fent említett erőforrások mérsékletes felhasználását szorgalmazza, s folyamatos fejlesztési irányt biztosít a modern közigazgatási rendszereknek (Usmanovich, 2021).

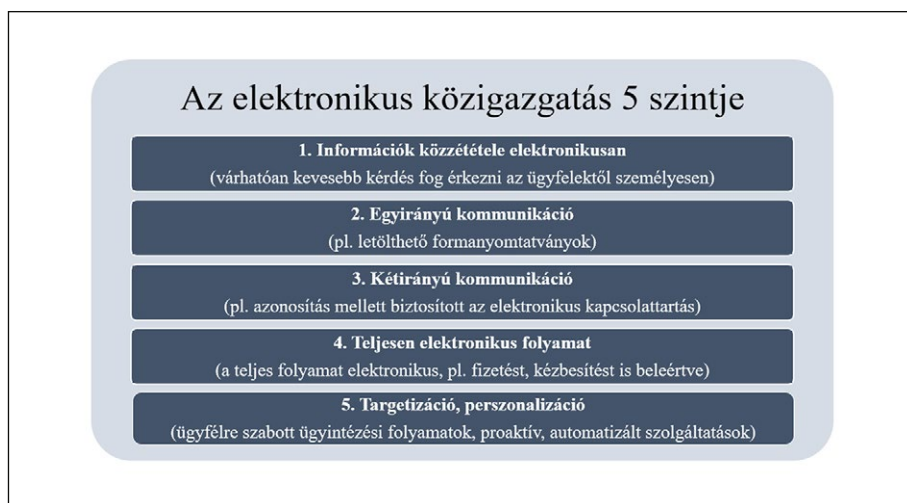
Ezen elvárások természetesen, organikusan indukálták a közigazgatás elektronizálását, majd digitalizációját (Fábián & Stankovics, 2022), hiszen e módszerek – legalább részben, s az első fejlesztési irányok alapján – a fenti erőforrás-szükségleteken hatékony, gyors, s az internet világviszonylatban történő elterjedésével pedig távolról elérhető szolgáltatásnyújtást lehetővé tette azokban a közigazgatási tevékenységformákban, ahol ez értelmezhető (Boksova et al., 2021; Min & Wang, 2021).

Ezen elektronikus formában nyújtott szolgáltatásokat jelenleg az esetek legnagyobb többségében egy vagy több különálló kormányzati platformon keresztül érhetik el az állampolgárok. A felhasználás módja természetesen különböző, s

csupán a felhasználók egy része kíván hatósági ügyeket intézni ezeken a felületeken. Az empirikus kutatási eredmények alapján legnagyobb többségük, 60 százalék feletti arányban, sokkal inkább információkat keres, formanyomtatványokat tölt le és tölt ki ezeken a felületeken (Sloboda, Staronová & Suchalová, 2022). A felhasználás módja, formája a nemzeti közigazgatási rendszer digitalizáltságának fokától, az adott platformon keresztül való elérhetőségétől és a felhasználók szokásaitól, előzetes ismereteitől függ leginkább (Wang & Zhao, 2022).

A tanulmány további megállapításainak megalapozásához fontos megvizsgálunk azt is, hogy mit is tekinthetünk a platform funkciójának, koncentrálna itt a közigazgatási szempontú funkciójára, s kevésbé elmerülve a műszaki-informatikai jellegű rendeltetéshez kapcsolódó kérdésekben. A platformok szolgálhatnak pusztán információforrásként az állampolgárok tájékoztatása érdekében, de biztosíthatnak ennél sokkal interaktívabb kapcsolatot a felhasználó irányába (Margetts, 2003). Mindez attól függ, hogy az adott állam az elektronikus közigazgatás mely szintjét valósította meg a platform használatáig, s az adott platform vizsgált ügytípusa ebből pontosan milyen feladatot lát el, az 1. számú ábrának megfelelően.

1. számú ábra: Az elektronikus közigazgatás öt szintje

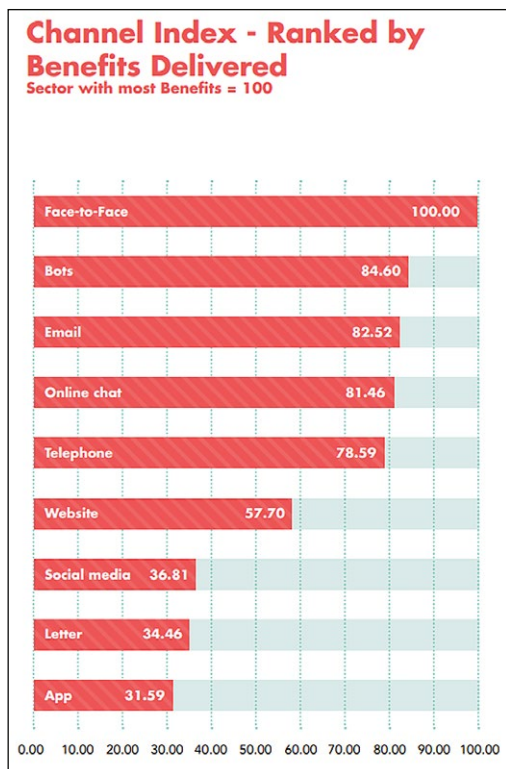
Forrás: Az ábrát a szerző készítette, az alábbi forrás figyelembevételével (Budai, 2017).

Előretekintve, a követelmények szempontjából egészen biztosan a fenti ábrán található 3. fejlettségi szint és afölött merülnek fel igazán dilemmák a jogi

megfelelőség vonatkozásában közigazgatási jogi szempontból. A kétirányú kommunikáció biztosításával, amennyiben az valóban a személyes ügyintézés kiváltó módszerré, elektronikus kapcsolattartási formává válik az adott ügytípus vonatkozásában, akkor eltérésekkel ugyan, de ugyanazokat a követelményeket kell teljesítenie, mint egy hagyományos ügyintézés mellett zajló hatósági eljárásnak eljárásjogi szempontból, amennyiben hatósági ügyről beszélünk. A következő fejezetben részletesen kifejtésre kerül, hogy milyen követelmények miatt jelenthető ki mindez.

Felhasználói elvárások területéről vizsgálva a chatbotok jelenségét a My Clever Agency 2016-os, reprezentatív felmérése alapján az átlagpolgárok 84,60%-a tekintette életvitele során referált kapcsolattartási formának a chatbotokat, amelyet csak a személyes jelenléttel történő ügyintézés előzött meg ([URL1](#)). A téma újszerű jelenségére tekintettel felmérés nemcsak a közigazgatási folyamatokra terjedt ki, azonban jól látható trendként jelenik meg a közigazgatás folyamataiban, hogy az üzleti területeken alkalmazott infokommunikációs megoldások, megfelelő alkalmazási feltételek mellett, megjelennek a közigazgatás egyes folyamataiban is (Tarpai, 2020). Habár a felmérés kitöltői főként amerikai állampolgárok voltak, de ez a trend várhatóan az európai lakosság körében is hasonlóan fog alakulni, s preferált kapcsolattartási igényként fog felmerülni a chatbotok alkalmazása a közigazgatási ügymenetekben is. Ez a megállapítás arra alapozható, hogy a lakosság nem egységesen, de egyre nagyobb mértékben veszi igénybe az elektronikus kapcsolattartási formákat (ezzel kapcsolatban, a magyarországi helyzetképet illetően lásd [URL2](#)), s mint ilyen indukálja azt, hogy e kapcsolattartási formák folyamatosan diverzifikálódnak az ügyféli igényekre szabva (Popa, 2021). Ez a fejlődési trend, amely a chatbotok használatát is inkorporálja a tevékenységellátásba, elsődlegesen nem jogalkotói elváráson alapul jelenleg, hanem a közigazgatás ügyfélorientált irányultságából ered.

2. számú ábra: Az átlaglakosság által preferált kapcsolattartási formák

Forrás: My Clever Agency, 2016.

S ezzel el is érkezünk a chatbotok alkalmazási környezetének vizsgálatához: a fent már körbehatárolt kormányzati platformok elvi megközelítésben teljesen alkalmasak arra, hogy befogadják azokat a szoftveres megoldásokat, amelyek arra szolgálnak, hogy a kétirányú kommunikációs folyamat információátadási műveleteiben legalább részben helyettesítsék a humán ügyintézőket (Noordt & Misuraca, 2019). E szoftveres megoldások egyszerre lehetnek alkalmasak pusztán előre beprogramozott információs elemek közvetítésére egy beszélgetést modellező folyamatban, de ezen túllépve akár önálló ügyintézési műveletek végrehajtására is (például felhasználóval egy beszélgetést szimuláló folyamatban, az adott ügytípusban releváns dokumentum bekérése és eltárolása automatikus döntéshozatal vagy humán ügyintéző tevékenységének előkészítéseként) (Androutopoulou, Karacapilidis, Loukis & Charalabidis, 2019). A jelenlegi, európai viszonylatban mért technológiai fejlettségi színvonalon

jellemzően ezek a kapcsolattartási ügymenetek még előre lehatároltak, meghatározott számú, egymáshoz logikailag illeszkedő kommunikációs folyamat részeként. Azonban a jövőben elképzelhető olyan alkalmazási forma is, amelyben a mesterséges intelligencia szoftveres megoldásaira és a mélytanulás (azaz az emberi viselkedésmintázat alapján történő döntési struktúra kialakításának) folyamataira alapozva a chatbotok alkalmassá válnak arra, hogy meghatározott keretrendszeren belül, de önállóan, az emberi kommunikáció mintázatait megfigyelve segítsék a kapcsolattartást egyénre szabott megoldásokkal (Henman, 2020).² Ahhoz azonban, hogy ezek a technikai megoldások ne csak hatékonyak és használhatók legyenek – ezek elsődlegesen műszaki-technikai kérdések, amelyek kevésbé a közigazgatás-tudomány fő vizsgálati körébe tartoznak – fontos, hogy megfeleljenek mindannak a követelményrendszernek, amelyek egyrészt a teljes közigazgatási tevékenységellátást, másrészt az adott ügytípusban levő anyagi és eljárásjogi szabályokat hozza létre.

Jelen tanulmány keretei között azonban csak a hatósági jogalkalmazási tevékenységhez kapcsolódó követelmények kerülnek vizsgálatra, mert a platformokon keresztül elérhető kormányzati tevékenység és szolgáltatás szabályozási köre olyan széles lenne, amely szétfeszítené jelen írás kereteit, s rontana a témában való elmélyülés lehetőségén. Ugyanezen elgondolás alapján ebben a tanulmányban nem vizsgálom közelebbről a chatbotok üzemeltetésének adatvédelmi és kifejezetten a mesterséges intelligenciára vonatkozó európai követelményrendszerét.

Közigazgatási követelmények a kapcsolattartás vonatkozásában

A chatbotok alkalmazási környezetéből és funkciójából adódóan tehát megállapíthatjuk, hogy a kormányzati platformok vonatkozásában kommunikációs szerepet töltenek be, amely – immár a szűkebb tárgykört vizsgálva – vagy az adott hatósági ügy típusának megfelelő információk átadását, biztosítását jelenti, vagy ezen túlmenően a kapcsolattartás során egy-egy eljárási cselekményt is képes megvalósítani a technikai beállításoknak megfelelően (Makasi, Nili, De-souza & Tate, 2021). Ez a különbségtétel azonban nem irreleváns a megoldás jogi megfelelése szempontjából. Amíg a chatbot csupán informatív módon tájékoztatja a felhasználókat megadott információkról, így például az ügyben

2 E tekintetben lásd az 1. számú ábrán a 5. fejlettségi szintet, amelyre az egyénre szabott közigazgatási ügymeneteket, szolgáltatásokat jelenti.

érvényesülő jogszabályokról, a beadni szükséges nyomtatványokról és mellékletekről, vagy éppen arról, hogy hol talál további információt az adott ügyhöz kapcsolódóan, addig enyhébb követelmények fognak rá vonatkozni, mert nem feltétlenül fognak beszámításra kerülni az adott hatósági eljárás keretében ezen tevékenységek. Ebben az esetben a technikai megoldás egy, a hatósági eljárás megindulását megelőző kormányzati tájékoztató tevékenységet folytat le, amelynek joghatásai rendszerint csak ahhoz az esetkörhöz kapcsolódhatnak, ha a chatbot hibásan tájékoztatja a felhasználókat, ebből kifolyólag a felhasználónak kára keletkezik, s az ezért való felelősséget nem zárta ki a chatbotot is magába foglaló kormányzati platform üzemeltetője (Henmann, 2020).

Azonban a cikk tárgya szempontjából sokkal érdekesebb esetkör az, amikor a chatbot egyfajta virtuális ügysegédként végigvezeti az ügyfelet a hatósági ügymeneten (legalább részben digitalizált formájú ügymenetet feltételezve). Ebben az esetben ugyanis a chatbot legalább részben a humán ügyintéző helyett vagy mellett jár el, s az általa tett cselekmények eljárásjogi szempontból relevánssá válnak. Egy várható felhasználási formát tekintve mindez azt jelenti a gyakorlatban, hogy a chatbot szoftveres megoldása közreműködik a hatósági eljárás megindításának folyamatában, segíti az ügyfelet az eljárás indításához szükséges információk és mellékletek benyújtásában, s a kapott információkat és dokumentumokat előkészíti automatikus vagy hagyományos döntéshozatalra.

Ha ebből a felhasználási módból indulunk ki, értelmezhetővé válnak a közigazgatási eljárásjog egyes szabályai.³ Jelen cikkben a közigazgatási eljárásjog európai értelemben általánosan érvényesülő alapelveire és követelményeire alapozom gondolataimat, mert ezek legnagyobb többségben megvannak minden európai állam vonatkozó általános vagy különös eljárásjogi szabályozásában, s így biztosítható az, hogy a konkrét téma tárgyalásakor ne merüljünk el egyes nemzeti jogi sajátosságokban.

Ezek közül talán leginkább fontosként emelhető ki a közigazgatás joghoz kötöttsége, és az ügyfelek jogegyenlősége (Czibrik, 2022), hiszen ez minden európai uniós tagállam közigazgatási jogában, s nagyrészt alkotmányos szabályozásában is megjelenik, része, illetve következik az Európai Unió Alapjogi Chartájának rendelkezéseiből, valamint az európai közigazgatási eljárás modellszabályaiból is ([URL3](#)).

A jogforrások rendszerint az ügyfelek részrehajlásmentes kezelését, a tisztességes és észszerű határidőn belüli ügyintézését teszik követelménnyé, a fenti

3 Az anyagi jogi szabályokkal ehelyütt nem foglalkozunk, mert olyan mértékű áttekintést kívánnának meg, amelyek nem felelnek meg jelen cikk terjedelmének, és kevésbé jól értelmezhetőek lennének a chatbot-ok gyakorlatában, mint az európai értelemben általánosan bevett eljárásjogi szabályok.

alkotmányos követelményekre is tekintettel. Ha pusztán ezekből, az európai megközelítésben közös nevezőnek tekinthető követelményekből, azaz a Charta rendelkezéseiből vagy a modellszabályokból indulunk ki, akkor is számos megállapítást tudunk megfogalmazni a chatbotok kormányzati platformokon keresztüli alkalmazására vonatkozóan, amikor azok a hatósági eljárás szempontjából releváns cselekményeket is elvégeznek.

A megállapítások érvényessége érdekében azonban azok két fontos előfeltételét vizsgálunk kell. Egyrészt a chatbotok ezirányú jogi státuszát, megítélését alapjában befolyásolja az, hogy a hatósági ügyintézés folyamatát kizárólagosan végzi vagy sem. A skála egyik felén olyan alkalmazási formákat láthatunk, amelyek a hatósági jellegű ügyintézéshez képest csak kiegészítő szereppel ruházzák fel a chatbotok működését a platformon. Ezt az esetkört úgy tudjuk plasztikussá tenni, hogy elképzelünk egy olyan hatósági eljárást, amely hagyományos kezek mellett zajlik le, s a chatbotnak pusztán annyi a szerepe, hogy az eljárást megelőzően vagy annak során egy kormányzati platformon keresztül az ügyfelek tájékoztatásában, az információk interaktív, élményszerű eljuttatásában vesz részt az ügymenet megvalósításában. Ez esetben a chatbotnak nem kell kifejezetten magas követelményeknek megfelelni, de általánosságban elvárásnak tekinthető működése irányába, hogy pontos, aktuális információkkal lássa el az ügyfeleket, s lehetőség szerint minden ügyfél számára azonos módon és feltételek mellett álljon rendelkezésre (Makasi, Nili, Desouza & Tate, 2020).

Ha továbbhaladunk e gondolatmenetben, visszatérve a fent már vázolt alkalmazási szituációkhoz, a chatbot ezen felül kiválthatja akár a teljes humán ügyintézési folyamatot. Ebben az esetben a jogi megítélés egyik legfontosabb előkérdése az lesz, hogy az ügyfeleknek csak és kizárólag a kormányzati platform és azon keresztül, a chatbottal segített ügymenet áll rendelkezésére egy adott hatósági ügy megindítására és lebonyolítására vagy sem. A kérdés azért tekinthető elemi fontosságúnak ebben a témakörben, mert amennyiben a chatbottal üzemeltetett folyamat nemcsak elsődleges, hanem egyetlen lehetséges megvalósítási formája lesz egy adott hatósági ügýtípus eljárásainak, akkor az adott hatósági eljárásra vonatkozó összes anyagi és eljárásjogi követelményt is a platformnak, illetve annak keretében üzemelő chatbotnak kell megvalósítania. Attól függően, hogy pontosan milyen jellegű (rész)feladatot is lát el a folyamatban a chatbot, ez azt jelenti, hogy alkalmasnak kell lennie arra, hogy az üzemeltetése bármely időpillanatában képes legyen egy hatósági eljárás ügymenetének megindítására, az ügyfél jogállásának megállapítására, a vonatkozó jogszabályok alkalmazására és megfelelő ismertetésére is, az eljárás során az ügyfelek és a hatóság egyéb szereplői számára nyilatkozattételi és dokumentumküldési lehetőségek biztosítására, ezek megfelelő tárolására, továbbítására, s a folyamat teljes egészében

visszajelzések adására. Sőt megfelelő jogi és technikai alkalmazási környezet esetén arra is, hogy automatikus vagy hagyományos döntéshozatalra készítse össze a felhasználó ügyféltől kapott információkat és dokumentumokat, iratbetekintési lehetőséget biztosítson (akár kiegészítő szolgáltatásokon keresztül), s a döntéssel kapcsolatos tájékoztatásra is, ha az megszületik. A rendkívül összetett folyamatok miatt a chatbotokat a gyakorlatban csak egy-egy részfolyamat biztosítására alkalmazzák, s kerülnek a kizárólagos és a hatósági eljárás egészét átfogó használatát is, hiszen ez esetben a hagyományos hatósági eljárás minden eljárásjogi intézményét, követelményét alkalmazni kellene a működésére, s ez a jelenlegi technikai színvonal alapján nem vagy csak részlegesen lenne megvalósítható (Lommatzsch, 2018).

Fontos hangsúlyozni, hogy e tekintetben előkerülhet egy másik szempont is, amelynek a chatbotnak meg kell felelnie, ez pedig a részrehajlásmentes ügyintézés. E kérdéskör két irányba is értelmezhető: egyrészt a kormányzati platformot használó ügyfelek között, illetve a hagyományos, illetve a chatbot által segített ügymenetben részt vevő ügyfelek között.

A platformot használó ügyfelek között azért válik fontossá a követelmény vizsgálata, mert a chatbotok működési jellegéből adódóan nem minden esetben biztosítható a teljes megfelelés a követelménynek. Azon alapul mindez, hogy az egyszerűbb chatbotok előre betáplált programozási információk és tanuló adatkészlet alapján várhatóan a különböző felhasználók azonos tartalmú kérdéseire azonos válaszokat fognak adni, ha a rájuk és az eljárásra vonatkozó szabályanyag és az ügy egyéb, releváns részletei megegyeznek. Azonban ahogy haladunk előre a technikai fejlődésben, a mesterséges intelligencia megoldásokon alapuló, emberi kommunikációt utánozó szoftveres megoldások elhozzák annak lehetőségét is, hogy a chatbotok már úgy kommunikáljanak, mintha egy emberrel beszélgetnénk egy platformon keresztül, de ez a válaszadásra, visszajelzésekre is hatással lehet. Ebben a működési módban, mivel a chatbot az emberi kommunikációt utánozza, a beszélgetés menetét rászabja az előzetesen megfigyelt emberi kommunikáció alapján az éles párbeszédre, előfordulhat olyan esetkör, amikor különböző felhasználók azonos kérdésre, azonos joganyag és ügy mellett mégis eltérő választ kapnak, mert az felel meg az adott kommunikációs környezetnek. Nyilvánvaló, hogy a közigazgatási követelményekből kiindulva ez a verzió jogi megfelelés szempontjából nem elfogadható, főként akkor nem, ha az ügy érdemi kimenetelére is hatással lesz a kommunikáció ezirányú módosulása, mert megsérti a részrehajlásmentes ügyintézés követelményét (Filgueiras, 2021). S bár kevésbé jól nyomon követhetően, de ugyanezen gondolatmenet alapján lényegi részleteit tekintve nem térhet el a hagyományos ügyintézésben zajló kommunikációtól a chatbot által biztosított, mert ebben az

esetben a platformon és a hagyományos formában ügyeit intéző ügyfelek között tenne nem megengedhető megkülönböztetést. Különösen kritikussá válik e problémakör mérlegelése, ha számításba vesszük azt is, hogy az ügyfelek egy része potenciálisan nem alkalmas a platform használatára egyéni jellemzői alapján, s ezáltal csak a hagyományos ügyintézési formák állnak a rendelkezésére (Larsson, 2021). A társadalmat átható, jelentős mértékben jelen levő digitális írástudatlanság ugyanis ellehetetleníti az elektronikus kommunikációt (akár annak módjától függetlenül), s egész társadalmi csoportokat vághat el e megoldások használatától (Bélanger & Carter, 2009). Emiatt különösen indokoltnak tekinthető a chatbotok használatát átláthatósági szempontból is megvizsgálni.

Átláthatósági vonatkozások

Nem közvetlenül a követelmények oldaláról vizsgálva, de azokkal szoros kapcsolatban állóan elemezhetők a chatbotok kormányzati platformok keretében történő használatának átláthatósági vonatkozásai is. Az átláthatósággal azért szükséges foglalkozni, mert az irányadó tudományos megközelítés alapján a kormányzati tevékenységgel szemben az átláthatóság jogállami, alkotmányos követelményekből eredő követelményrendszerként fogalmazható meg, s igaz ez még akkor is, ha *expressis verbis* jelleggel nem jelenik meg az adott kormányzati tevékenység szabályanyagában (Hohmann, 2022). S mivel a kormányzati tevékenység ilyesformán tárgyát képezi az átláthatósági követelményrendszernek, ezért szükségképpen a hatósági jogalkalmazási tevékenység is, abban az esetben is, ha mindez a tevékenység kormányzati platformokon keresztül, akár humán beavatkozás nélkül kerül megvalósításra.

Erre tekintettel értelmezhető, s tudományos értelmezésre vár az olyan modern technikai megoldások, mint a chatbotok használata akkor, ha a fentieknek megfelelően a hatósági eljárás menetében releváns szereppel bírnak, érdemi kihatásuk van a hatósági döntés előkészítésére és meghozatalára vagy annak lényegi körülményeire. A fentieket figyelembe véve, megvizsgálva a chatbotok funkcióját, működési tulajdonságaikat és az alkalmazási környezet követelményrendszerét, az alábbiakat állapíthatjuk meg.

A chatbotok várhatóan kettős jellegű hatást válthatnak ki e környezetben. Egyrészt az ügymenetekre, a kezelt ügytípusok és ellátandó feladatok nagy számára tekintettel megállapítható, hogy e feladat folyamatos fejlődés útján kezdi meghaladni azt az erőforráskészletet, amelyet egy hagyományosan működő, nagyban humán erőforrásra építő közigazgatási rendszer racionálisan el tud látni. A közigazgatás elmúlt évtizedekben tapasztalt elektronizációja, majd

digitalizációja nem pusztán azért valósult meg, mert a folyamatok ilyen formában hatékonyabban, gyorsabban vagy olcsóbban valósulhattak meg. Ezek mögött az az ok is meghúzódott, hogy az egyébként igen drága „bekerülési értékű” humán erőforrás további bevonása minden modern társadalomban akadályozott, tekintettel arra, hogy a közigazgatásban dolgozó szakemberek kiképzése, tudásuk fenntartása és pusztán rendelkezésükre állásuk biztosítása is hatalmas költségtényezőként merül fel, amelynek biztosítására – különösen a jelenleg gyorsuló és drasztikusan változó gazdasági környezetben – nem feltétlenül áll fenn a fedezet (Facer, 2021).

Eközben a szoftveres és hardveres megoldások üzemeltetése ugyan a bevezetés időszakában hatalmas erőforrásokat igényelhet, azonban hosszú távon majd minden szempontból olcsóbbá válhat, mint a szakértői emberi közreműködés biztosítása a gépek és szoftverek által ellátott tevékenységek területén (Kolbenhayerová & Homa, 2022).

Ebből a gondolatmenetből, ahol a humán erőforrásokat a közigazgatás folyamatos működtetése szempontjából korlátnak tekintjük, a chatbotok és a hasonló modern technikai megoldások növelhetik egy kormányzati platform és a rajta keresztül zajló eljárások átláthatóságát. Mire alapozhatom ezt a megállapítást?

A kormányzati platformok üzemeltetése tekintetében több olyan feladat azonosítható, amelyhez már nem elégséges statikus információtartalom megjelenítése, biztosítása a platformon (például ügymenetek leírása, kormányzati információk, vagy akár a gyakran ismételt kérdések blokkja), hanem szükség van arra, hogy interaktív formában a platform felhasználói válaszokat kapjanak kérdéseikre (Huang, Wang, Li & Wang, 2010). Mindez történhet humán erőforrás bevonásával, egyfajta ügyfélszolgálati tevékenység ellátásával, azonban ebben az esetben a humán ügyintézők biztosítása olyan módon kell történnjen, hogy az illeszkedjen a felhasználói szokásokhoz (például esti műszakban) annak érdekében, hogy a humán ügyintéző által biztosított információs lehetőség, s egy lépéssel tovább lépve, akár egy hatósági eljárásban történő ügyintézéshez kapcsolódó kommunikáció sikeresen lebonyolódhasson, s a felhasználó szubjektív elemeket is tükröző átláthatóság érzete ne romoljon szignifikánsan. Belátható, hogy ebből a szempontból egy folyamatosan és megbízhatóan (tehát meghatározott kérdésekre, eseményekre adekvát választ adni képes) szoftveres megoldás mellett, hogy erőforráshatékonyan és gyorsan rendezi az adott ügymenetet, biztosíthatja a felhasználók számára azt a visszacsatolást és információkat, amelyek ahhoz szükségesek, hogy átláthatónak tekintsek a kormányzati platformon keresztül elérhető, akár hatósági jogalkalmazási tevékenységet magába foglaló szolgáltatásokat. Itt ismét szükségesnek tartom hangsúlyozni, hogy az átláthatóság ebből a szempontból nem pusztán az ügyfélközpontúság

megvalósításának egyik fontos szempontja, hanem kötelezően teljesítendő – a jogbiztonsághoz kapcsolódó – alkotmányos követelmények megvalósítását jelenti, amely a közigazgatás joghoz kötöttsége folytán nem választható elérendő célként, hanem kötelezően teljesítendő követelményként értelmezhető. E követelmény azonban nem *expressis verbis* jelentkezik az egyes államok teljes jogából, hanem az alkotmányokba, alaptörvényekbe foglalt jogbiztonság követelményének alkotmányjogi értelmezéséből és a hatósági jogalkalmazásra vonatkozó általános és különös jogi alapelvekből következik (Hohmann, 2022).

Féloldalas lenne azonban az elemzés, ha a chatbotok bevezetésének csak a pozitív hatásaira koncentrálnánk a kormányzati platformok és a rajtuk keresztül zajló hatósági jogalkalmazási folyamatok vonatkozásában. Negatívumként, az átláthatóság csökkentő tényezőjeként merülhet fel két, jól azonosítható szempont e téren. Az egyik abból ered, hogy jelen fejlettségi szint mellett a chatbotok legnagyobb része informatikai megoldásait tekintve arra képes, hogy egy előre betáplált dialógus elemeit megfigyelve (ezt nevezhetjük tanuló adatkészletnek), meghatározott szavakat tartalmazó felhasználói kérdések esetén a tanuló adatkészletben oda illeszkedő választ adjon meg, nem változtatva annak adattartalmán, vagy vizsgálva a válasz validitását. Ezt a gyakorlatban úgy érzékeljük, hogy a chatbot ugyanolyan kérdések esetén minden valószínűség szerint ugyanolyan válaszokat fog adni. Ebből azonban adódhat hátrányos következmény is: miután a felhasználói kérdésfeltételek az emberi kommunikáció sokszínűségére tekintettel hihetetlenül széles skálán mozognak, addig a napjainkban alkalmazott chatbot megoldások egy véges számú válaszkészlettel rendelkeznek. Ebben a megközelítésben pedig megfelelően összetett, különleges felhasználói kérdések esetén a szoftveres megoldás hamar válaszképtelenné válhat. E válaszadási képesség, a szoftveres megoldás ezen informatikai behatároltsága éppen az ügýtípusok számossága, összetettsége, az ügymenetek bonyolult jellege miatt pedig elvezethet oda, hogy amennyiben egy adott ügýtípusban kizárólag chatboton keresztül kommunikáció lehetséges egy adott platformon, akkor az érzékelhetően rontani fogja a felhasználó átláthatóságérzetét, és objektíve is a vizsgált folyamat, eljárás átláthatóságát. A közigazgatási tevékenységellátáshoz hasonló, szigorúan szabályozott üzleti tevékenységek esetén is (például pénzügyi közvetítőrendszer egyes folyamatai) mutatkoznak hasonló problémák (Borgulya, 2022), amelyek feloldásra várnak.

Természetesen ezen javíthatna a mélytanulásra, az emberi kommunikációs folyamatok leutánzására és reprodukciójára képes chatbotok bevezetése a vizsgált feladatok megvalósítására, azonban ez esetben éppen az előnyök válnak egy másik szempontból hátránnyá. Nehezebben lesz garantálható, hogy a chatbot mindenkit azonos információkkal lát el, s a tanuló adatkészlet (valójában

virtuális térben zajló beszélgetések és ügymenetek rögzített tartalma) akár egyetlen, bármely szempontból hibás kommunikációs folyamata azt eredményezheti, hogy a későbbiekben az ismétlődően előfordulhat a chatbot üzemeltetése során. Ennek példaként képzeljük el egy beszélgetést egy felhasználó és a chatbot között, amelyben a felhasználó trágár, hatósági ügyintézésbe nem illő fogalmakat használ, amelyre a chatbot nem megfelelően reagál. Mivel a tanuló adatkészletet előzetesen nagyon nehéz összeállítani, ezért gyakori, hogy az élő tesztelés kommunikációs folyamataival tanítják az algoritmust a megfelelő válasz megadására, ahol több milliónyi beszélgetést szinte lehetetlen emberi felügyelet mellett átellenőrizni, hiszen éppen ezért alkalmaznánk a chatbotot ezekre a feladatokra. Mivel a fenti beszélgetés a későbbiekben a chatbotot üzemeltető mesterséges intelligencia tanulási folyamatának egy elemévé válna megfelelő ellenőrzés és szűrés nélkül, ezért előfordulhat az az esetkör, amikor a tanuló minta elem hatása multiplifikálódik, s így valós kommunikációs folyamatban a chatbot azért fog káromkodni, mert a tanuló adatkészlet között volt akár egyetlen olyan beszélgetési folyamat, amelyben hasonló kommunikációt látott, s a valós kommunikációban azt valamilyen algoritmikus döntés alapján alkalmazhatónak véli.

Más szempontból vizsgálva a fenti, informatikai behatároltsághoz kapcsolódó problémakört, a modern közigazgatási vizsgálódások körében évek óta fel-felmerül a személyesség mint a hatósági ügyintézés irányába való ügyféli elvárás kérdésköre. Ehhez kapcsolódóan Rixer Ádám, a téma egyik legfontosabb hazai kutatója, 2019-es tanulmányában az alábbiak szerint összegzi az általa felállított személyesség-modellt: „*olyan hipotetikus modell, amely egy alapvető emberi szükséglet (kapcsolat-, közösség-, és identitás-szükséglet) közigazgatási szervek (sőt: államigazgatási szervek) általi, új proaktív formákban történő kielégítésének összefüggéseit hivatott bemutatni és tudományosan is hozzáférhetővé tenni.*” (Rixer, 2019).

A fenti modellalkotási kísérlet alapján láthatóvá válik, hogy az emberekben van egy természetes igény arra, hogy ügyeiket úgy intézzék, hogy felettük, illetve ügyeikben nem pusztán gépi kommunikáció és arra alapozott, automatizált döntéshozatal történik, hanem szükségletként megfogalmazódik az is, hogy találkozzanak (akár online formában is) a közigazgatás emberi arcával, s legalább részben emberi kontroll legyen a hatósági ügyintézés folyamata felett.

Ha ezzel összevetjük a chatbotok fent vázolt alkalmazását a hatósági kommunikáció, s akár a hatósági döntéselőkészítési tevékenységek megvalósítása során, azt láthatjuk, hogy ugyan képesek lehetnek gyors és pontos kommunikációra, de kommunikációjukban korlátoltak lehetnek, nem feltétlenül képesek az emberi kommunikáció minden elemének utánzatára (avagy ahogy láthattuk, erre

nem is szeretnénk minden esetben képessé tenni őket), s ez érezhetően rontja a felhasználó személyességérzetét, amely erős korrelációban van az átláthatóság megvalósításával (Hohmann, 2022).

Következtetések és összegzés

Izgalmas következtetésekre juthatunk a fent megvalósított vizsgálódás alapján, ha értékelni kívánjuk a chatbotok alkalmazási követelményeit a kormányzati platformok vonatkozásában, kitekintéssel elve a hatósági eljárásokban történő alkalmazásra.

Ezek kiindulópontjaként rögzíthető, hogy mára nem kérdőjelezhető meg az, hogy a modern technikai újításokat – így akár a chatbotokat – kell-e alkalmazni a kormányzati, közigazgatási tevékenységellátás során. Ezek elterjedése és társadalmi hatásai mára olyan helyzetbe hoztak minden modern közigazgatási rendszert és azok döntéshozóit, hogy sokkal inkább az alkalmazás feltételei és a vonatkozó követelményeknek való megfelelés a megválaszolendő kérdés napjainkban.

A chatbotok alkalmazására tekintettel levonható az a következtetés, hogy azok látszólag egyszerű működési módja és alkalmazási környezete alapján nem feltétlenül következne az, hogy e szoftveres megoldásoknak magas követelményeket kell teljesíteniük alkalmazásuk során. A lényeges és nehezen teljesíthető követelményeket éppen ezek közigazgatási alkalmazása hozza el, mert a közigazgatási, azon belül a platformokon keresztül zajló hatósági jogalkalmazó tevékenység megkívánja azt, hogy e tevékenységeket jogállami követelmények figyelembevételével, a közigazgatás joghoz kötöttségéhez fűződő elv érvényre juttatásával végezzék.

A leginkább erőteljesen érvényesülő követelmények, s ezzel párhuzamosan a chatbotok üzemeltetéséhez kapcsolódó legnagyobb megfelelőségi problémák is ebből, a joghoz kötöttség, a jogegyenlőség és a részrehajlásmentes ügyintézés alkotmányos követelményeiből ered – nemcsak hazánkban, hanem az Európai Unió egész területén.

Kiindulva ezekből a követelményekből, jelen tanulmány következtetéseként megfogalmazható egy úgynevezett ekvivalencia elv a chatbotok használatára vonatkozóan. Ennek megfelelően, abban az esetben, amikor a chatbot már nem csak pusztán kommunikációs, információátadási műveleteket lát el egy kormányzati platformon keresztül megvalósított hatósági eljárás keretében, hanem eljárásjogi szempontból releváns cselekményekben működik közre (például ügyindítás, nyilatkozattétel, iratbetekintés stb.), akkor a chatbot által ellátott

feladatokra ugyanazokat a követelményeket kell vonatkoztatni, mint amelyek a hagyományos hatósági ügyintézés során támasztandók követelményként. E követelmények következetes alkalmazásával teremthető meg a részrehajlásmentes ügyintézés egyrészt a platformot használó ügyfelek, másrészt a platformot használó és a hagyományos ügyintézésben részt vevő ügyfelek között.

Kitérve a chatbotok modern formáira is, mindaddig, amíg a mesterséges intelligencia szoftveres fejlesztése során a chatbot emberi kommunikációt utánozva alakítja ki kommunikációs folyamatait, akár tanuló adatkészlet, akár valós emberi kommunikáció által továbbfejlesztve azt, nem javasolt e fejlesztések kormányzati platformokon történő alkalmazása, mert nem biztosítható teljeskörűen ezen alkalmazások megfelelése a fent vázolt ekvivalencia elvnek, s potenciálisan és ellenőrizhetetlen keretek között részrehajló ügyintézési folyamatok kialakulásához vezethet.

Kettősség mutatkozik meg a chatbotok alkalmazása terén, ha azokat az átláthatósági követelmények szempontjából vizsgáljuk meg: egyrészt nagyban növelheti a platform és az eljárás átláthatóságát a kommunikáció gyorsasága, azonnali rendelkezésre állása és interaktív jellege folytán, de ronthatja is azt, informatikai behatároltsága mértékétől függően. Ráadásul, amennyiben ezen az informatikai behatároltságon javítani törekszünk, akkor szembefuthatunk az előző bekezdésben foglalt dilemmával, amikor is a chatbot egy sokkal emberibb, személyesség érzetét keltő kommunikációs folyamatot valósít meg, de eközben működése az alkalmazott technikai megoldás működési tulajdonságai miatt megváltozik, nem lesz előre kiszámítható, nehezebben lesz garantálható, hogy a chatbot mindenkit azonos információkkal lát el, s ezzel szembemegy a vonatkozó alkotmányos és közigazgatási követelményekkel.

Mindezekre tekintettel a chatbot hagyományos, statikus, előre meghatározott kommunikációs elemekre épülő változatai a tanulmány tapasztalatai alapján jól alkalmazhatók a kommunikációs folyamatok gördülékennyé tételében, s a hatósági ügyintézés hatékonyságának fokozásában, mindaddig, amíg ezek nem kizárólagosan és egészében váltják fel a humán ügyintéző jelenlétét a hatósági eljárás teljes folyamatában, hanem a folyamat továbbra is tartalmaz emberi döntéshozatalt, illetve a chatbotot a hatósági ügyintézési folyamat során csak annak egyes részelemeire alkalmazzák. Ellenkező esetben a fenti ekvivalencia elv alapján a chatbotnak és platformnak önmagában is meg kell tudnia valósítania az összes vonatkozó eljárásjogi követelményt, amelyre a tanulmány megállapításai alapján a jelenleg elérhető chatbot alkalmazások kiegészítő szolgáltatások bevonása mellett sem alkalmasak.

Felhasznált irodalom

- Androutsopoulou, A., Karacapilidis, N., Loukis, E. & Charalabidis, Y. (2019). Transforming the communication between citizens and government through AI-guided chatbots. *Government information quarterly*, 36(2), 360–362. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2018.10.001>
- Bélangier, F., & Carter, L. (2009). The impact of the digital divide on e-government use. *Communications of the ACM*, 52(4), 132–135.
- Boksova, J., Boksa, M., Horak, J., Pavlica, K., Strouhal, J. & Saroch, S. (2021). E-Government services and the digital divide: A quantitative analysis of the digital divide between the general public and internet users. *Journal of Telecommunications and the Digital Economy*, 9(1), 27–31.
- Borgulya Á. (2022). A mesterséges intelligencia a vállalati kommunikációban és a kommunikációmenedzsmentben. In Jarjabka Á. (Szerk.), *VSZI Kötetek 3.* (pp. 43–46). Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar.
- Budai B. B. (2017). *E-közigazgatási alapismeretek*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Czibrik E. (2022). Az Ákr. alapelveinek kapcsolatrendszere. *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium*, 23(1), 84–90.
- Csáki-Hatalovics Gy. B. (2021). A digitális közigazgatás. *Miskolci Jogi Szemle*, 16(1. ksz.), 53–61.
- Fábián A. & Stankovics P. (2022). A közigazgatási döntéshozatal támogatása elektronikus eszközökkel, különös tekintettel a hatósági eljárásra. *Közigazgatástudomány*, 2(1), 72–73.
- Facer, R. L. (2021). Developing Public Servants: International Trends in Human Resource Management. In Rosenbloom, D. H. (Ed.), *Handbook of Public Administration* (pp. 240–248). Routledge.
- Filgueiras, F. (2021). New Pythias of public administration: ambiguity and choice in AI systems as challenges for governance. *Ai & Society*, 1–14. <https://doi.org/10.1007/s00146-021-01201-4>
- Henman, P. (2020). Improving public services using artificial intelligence: possibilities, pitfalls, governance. *Asia Pacific Journal of Public Administration*, 42(4), 211–212.
- Hohmann B. (2022). *Az átláthatóság értelmezése és követelményrendszere a közigazgatási hatósági eljárások tükrében*. Novissima.
- Huang, W., Wang, J., Li, G. & Wang, F. (2010). Research of the interactive platform for government and people based on internet. In *2010 International Conference on Networking and Digital Society* (pp. 190–193). IEEE.
- Kolbenhayerová, K. & Homa, T. (2022). Digitalization in public administration and its trends. *Institutiones Administrationis-Journal of Administrative Sciences*, 2(1), 24–35.
- Larsson, K. K. (2021). Digitization or equality: When government automation covers some, but not all citizens. *Government Information Quarterly*, 38(1), 101547. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2020.101547>
- Lommatzsch, A. (2018). A next generation chatbot-framework for the public administration. In *International Conference on Innovations for Community Services* (pp. 127–141). Springer.

- Makasi, T., Nili, A., Desouza, K. & Tate, M. (2020). Chatbot-mediated public service delivery: A public service value-based framework. *First Monday*, 25(12), 10598. <https://doi.org/10.5210/fm.v25i12.10598>
- Makasi, T., Nili, A., Desouza, K. C. & Tate, M. (2021). A typology of chatbots in public service delivery. *IEEE Software*, 39(3), 59–63.
- Margetts, H. (2003). *Electronic government: A Revolution in Public Administration*. In Peters, B. G. & Pierre, J. (Eds.), *Handbook of Public Administration* (p. 366). Sage Publication.
- Min, Q. & Wang, J. (2021). Using the Internet of Things E-Government Platform to Optimize the Administrative Management Mode. *Wireless Communications and Mobile Computing*, 1, 2224957. <https://doi.org/10.1155/2021/2224957>
- Noordt, C. V. & Misuraca, G. (2019). New wine in old bottles: Chatbots in government. In *International Conference on Electronic Participation* (pp. 53–54). Springer.
- Popa, D. M. (2021). Theoretical Aspects Regarding the Functions and Types of Communication in Public Administration. *International Journal of Communication Research*, 11(2), 29–31.
- Rixer Á. (2019). A közigazgatás új iránya: a személyesség. *Glossa Iuridicata*, 6(1–2), 273–276.
- Romanelli, M. (2021). Rethinking Public Administration through Managers as Leaders. In Grigorescu, A. & Radu, V. (Eds.), *Lumen Proceedings: Vol. 15. 2nd International Conference Global Ethics - Key of Sustainability (GekoS)* (pp. 15–16). LUMEN Publishing House. <https://doi.org/10.18662/lumproc/gekos2021/2>
- Sloboda, M., Staronová, K. & Suchalová, A. P. (2022). Enhancing law-making efficiency, public value or both: Case study of e-participation platform in Slovakia. In *Engaging Citizens in Policy Making* (pp. 71–79). Edward Elgar Publishing.
- Tarpai Z. T. (2020). *Ügyviteli folyamatokat támogató rendszerek*. Nemzeti Közszerológati Egyetem.
- Umbach, G. & Tkalec, I. (2022). Evaluating e-governance through e-government: Practices and challenges of assessing the digitalisation of public governmental services. *Evaluation and program planning*, 93, 102118. <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2022.102118>
- Usmanovich, U. K. (2021). Evaluating the Effectiveness of the Executive Branch is an Integral Part of Modern Public Administration. *International Journal of Development and Public Policy*, 1(7), 20–22.
- Wang, J. & Zhao, F. (2022). An Optimization Methods of Government Website Based on Search Engine. In *2022 14th International Conference on Measuring Technology and Mechatronics Automation (ICMTMA)* (pp. 1136–1140). IEEE.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Chatbots: a consumer research study*. <https://fddocuments.in/document/chatbots-a-consumer-research-study.html>

URL2: *DJP2.0 Stratégiai Tanulmány*. <https://digitalisjoletprogram.hu/files/58/f4/58f45e44c4ebd-9e53f82f56d5f44c824.pdf>

URL3: *Model Rules on EU Administrative Procedures*. http://www.reneual.eu/images/Home/ReNEUAL-Model_Rules-Compilation_BooksI_VI_2014-09-03.pdf

Alkalmazott jogszabály

Az Európai Unió Alapjogi Chartája. HL C 202., 2016.6.7.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Hohmann B. (2023). Chatbotok a kormányzati platformok szolgálatában. Alkalmazási követelmények és átláthatósági hatások. *Belügyi Szemle*, 71(4), 691–709. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.4.8>

RECENZIO

Neurobiológia és bűnözés: Etikai szempontok

Neurobiology and crime: A neuro-ethical perspective

Torma Albert

Dr. FÜV vezető főorvos, BM rendvédelmi tisztifőorvos,
rendőr ezredes, rendőrségi főtanácsos
Országos Rendőr-főkapitányság,
Belügyminisztérium,
Rendvédelmi Egészségügyi Felülvizsgáló Főosztály
tormaa@orfk.police.hu

Magyar
Tudományos
Közlöny

Absztrakt

Cél: A recenzio a bűnözés és annak neurobiológiai háttérének kutatásával kapcsolatos etikai dilemmákra hívja fel a figyelmet.

Módszertan: A tanulmány ismertetése a tartalomelemzés módszertanán és a cikk szerkezeti struktúráját követő szakmai elemzésen alapszik.

Megállapítások: A szerző a bűnözői magatartás háttérében meghúzódó neurobiológiai okok etikai korlátaira mutat rá, mértékletességre és óvatosságra int a tudományos eredmények jogi eljárásban való alkalmazása tekintetében.

Érték: A tanulmány rávilágít a tudományágak, elsősorban a természettudományok, az orvostudomány határaitra, a kutatói aggályokra, amely témakör a tudományos kutatás területén belül kevésbé preferált.

Kulcsszavak: neurobiológia, természettudomány, recenzio, etika

Abstract

Aim: This review draws attention to the ethical dilemmas associated with research into crime and its neurobiological underpinnings.

Methodology: The presentation of the paper is based on the methodology of content analysis and a professional analysis following the structure of the article.

Findings: The author points to the ethical limits of the neurobiological reasons behind criminal behaviour, and urges moderation and caution in the use of scientific findings in legal proceedings.

Value: The study highlights the boundaries of disciplines, especially natural sciences and medicine, and the concerns of researchers, which is a less preferred subject within the field of scientific research.

Keywords: neurobiology, natural sciences, review, ethics

Farah Focquaert a pszichiátria és az etika professzora, a szabad akarat és a bűntetések nemzetközileg elismert szakértője. A szerző alelnöke a belga Igazságügyi Pszichiátriai Központ etikai bizottságának (Belgian Forensic Psychiatric Centers Ethics Committee), továbbá egy, a megtorlás nélküli igazságszolgáltatással foglalkozó hálózatnak (Justice without Retribution Network) a társigazgatója.

A tanulmány (Focquaert, 2018) a bűnözői magatartás környezeti és individuális hátterének és a genetikai tényezők szerepének bemutatásával alapozza meg a későbbiekben kifejtett gondolatokat, előre bocsátva, hogy a környezet alapvető hatással van a gének kifejeződésére, a hormonháztartásra, az ingerületátvivő anyagokra, továbbá az agyi struktúrákra és az agyműködésre is. Számos kutatásra hivatkozva alátámasztja, hogy az antiszociális viselkedés hátterében konkrét neurobiológiai elváltozások állhatnak, mint például az agy homloklebenyének funkciókárosodása, az úgynevezett amygdala – az agyban elhelyezkedő „mandulamag” – strukturális elváltozása, bizonyos hormonzavarok és más genetikai rizikótényezők.

A cikk írója már a bevezetőben hangsúlyozza, hogy a neurobiológiai rizikófaktorok meglete semmiképpen sem jelenti azt, hogy szükségszerűen bűnözői magatartás kell kialakuljon, hiszen a bűnelkövetői attitűd nem csak neurobiológiai, hanem számos egyéb – pszichológiai, környezeti – tényező komplex eredménye. Másként fogalmazva, a biológiai rizikófaktorokkal esetlegesen rendelkező egyének közül sokan élnek bűnözésmentesen. Megítélése szerint nem elhanyagolható annak a kérdésnek a körbejárása, hogy hol húzódik a határ a normális magatartás alvariánsai, határterületei és a definitív agresszív, kórosan erőszakos viselkedés között. Felhívja a figyelmet arra, hogy némely társadalmi, vallási vagy kulturális előjogok hangsúlyozása, ideológiai szempontú elkötelezettség nem keverendő össze az orvosi szempontból kórosnak minősített agresszióval.

A szerző hangsúlyozza, hogy etikai szempontból óvatosság szükségeltetik a tekintetben, hogy a neurobiológiai rizikófaktorokkal rendelkező egyén ne kerüljön „megbélyegzett” státuszba, mondván a bűnözői magatartás háttere komplex. Egyéni jellemzőkkel és környezeti tényezőkkel egyaránt hatnak, és a biológiai faktorok esetleges meglete semmiképpen sem vezethet ahhoz a téves megítéléshez, hogy az adott személy esetében a faktorok egyben determinációt jelentenek.

A „megbélyegzettség” állapota az egyén szempontjából következményekkel járhat, írja a szerző. Megemlíti például azt a helyzetet, amikor is a szülők ismerik gyermekük neurobiológiai kockázatát, és szakember segítségét keresik, holott lehetséges, hogy egyáltalán nem követ majd el a személy semmiféle kihágást. Van-e a fiatalkorúnak vétőjoga e tekintetben, vagy a szülő kényszerítheti gyermekét az esetleges kezelésekre? – teszi fel a kérdést. Fennállhat az a veszély is, hogy a determináltság egyben a kezelhetetlenség képzetét generálja a páciensben, e következmény pedig aláássa az esetleges terápia sikerességét – a kezelt egyszerűen nem hisz a változásban. További komoly etikai kihívásnak tartja a társadalom biztonsága és az egyén stigmájának összeütközését, jelesen, hol van a „fordulópont” amikor a közösség érdeke már felülírja azon lehetséges hátrányokat, amelyek a személy megbélyegzettségével járhatnak.

A szerző gondolatmenete szerint hiba lenne a kriminológiai kutatások hátterét kizárólag egy vagy két aspektusra korlátozni, mert a kizárólag környezeti hatásokra fókuszáló vizsgálatok az esetleges bűnelkövetői magatartás lehetséges okait csak részben deríthetik fel. A neurobiológiai vagy hormonális tényezők felderítésének hiánya és jelentősége azonban egyre markánsabb. Példaként említhető, hogy több kutatás szerint a nem megfelelő fejlettségű agyi homlokleány valószínűsíti a problémás, súlyos büntetést maga után vonó erőszakos bűnelkövetői magatartást, amely az esetleges halálbüntetés vagy életfogytig tartó börtönbüntetés kiszabásának megalapozottságát – objektív tények alapján – megkérdőjelezi. Hasonló következményt vonhat maga után például agydaganat megléte – ilyen háttér derült ki egy pedofil készíttetést tapasztaló tanárember esetében –, illetőleg egyéb strukturális vagy funkcionális agyi abnormalitás, mint például traumás agysérülés vagy demencia. Ismételten hangsúlyozni szükséges, hogy téves következtetést produkál az a szemlélet, amely ilyen esetekben kizárólag az adott agyi szerkezet- vagy funkciókárosodásra fókuszál, egyéb tényezők – környezeti, pszichológiai – mellőzése mellett. Hangsúlyozandó az a körülmény is, hogy önmagában a normálistól eltérő agyi működés még nem feltétlenül jelent tényleges funkciókárosodást, mivel egyéb idegi területek adott esetben bizonyos mértékben átvehetik a kiesett vagy kevésbé működő területek funkcióját.

A cikkben további etikai dilemmaként szerepel a neurobiológiai tudományos eredmények megbízhatósága, objektivitása. Ismeretes, hogy az igazságügyi pszichiátria területén számos esetben szakmai vita, nemritkán éles szembenállás alakul ki a szakértők között. Az eltérő álláspontok gyakran szubjektív tényezőkkel tarkítottak, illetőleg függenek az eljáró szakember gyakorlati tapasztalatától, szakmai múltjától. Egyik eklatáns példa a tömeggyilkos Anders Breivik bírósági tárgyalása 2012-ben, Norvégiában: az első szakembergárda jogilag nem beszámíthatónak találta az elkövetőt, a második szakértői csoport

szerint viszont nevezett nem szenvedett beszámíthatóságot korlátozó pszichózisban. Szakmai példa a skizoid személyiségzavar és a definitív elmebetegség közötti különbség, a határ nem minden esetben egyértelmű és kétséget kizáró.

A szerző szerint etikai és jogi szempontból is elvárás, hogy a jogi eljárásokban érintett, orvosi kérdésekben járatlan szakemberek (ügyvédek, bírók) megfelelő képzésben részesüljenek abból a célból, hogy a neurobiológiai leletek, klinikai jellemzők a laikus számára is kellő mértékben értelmezhetőkké váljanak az eljárás során. Más megfogalmazásban a szakértői szakmai felelőssége mellett az orvosi eredményeket, szakvéleményeket az eljárásban felhasználó, értékelő, e tekintetben laikus, de jogkérdésben tapasztalt szakember felelőssége is fennáll az adott cselekmény jogi minősítése – például ítélethozatal – kapcsán.

A cikk összefoglalóan a neurobiológiai tudományos eredmények felhasználását elsősorban a megelőzés szempontjából tartja hasznosnak és kívánatosnak, a megbélyegezettség elkerülésének, az egyéni autonómia védelmének biztosítása mellett.

Álláspontom szerint a tanulmány megfontolandó etikai aggályokat sorakoztat fel a neurobiológiai tudományos eredmények bűnözéssel, bűnelkövetői magatartással kapcsolatos felhasználása tekintetében. A bűnözés háttérben kétségkívül a környezeti (család, iskola stb.) és egyéni jellemzők komplexitása áll, egyetlen tényezőt sem lehet túlhangsúlyozni vagy kiemelni a többi rovására, mivel a rizikófaktorok megléte csak az esélyt sejteti a későbbi deviáns magatartásra, és semmiképp sem szükségszerű következmény. A neurobiológiai rizikófaktorok egyén szempontjából való tudatossága egyben stigmát és ebből fakadó terhet jelenthet, amely körülménynek egyik súlyos következménye lehet az, hogy a személy maga sem hiszi el, hogy megváltoztatható a determináltság, egyfajta „önmagát beteljesítő jóslatként” definiálható, öngazolást generálhat a későbbi – e tudat hiányában talán el sem követendő – cselekmény tekintetében. A neurobiológiai tudományos eredmények egy része objektívizálható, hiszen egy funkcionális agyi MRI (fMRI) vizsgálat egyértelmű képet mutat, ugyanakkor szakmai, szakértői értelmezés vonatkozásában már egyáltalán nem egyértelmű a helyzet. Az értelmezések közötti eltérés élettani alapokra vezethető vissza, amelyre példa az esetlegesen kiesett vagy alulműködő idegi területek funkciójának más régiók általi átvétele. Az fMRI képéből nem következik kétséget kizáróan és minden esetben, ami a képen látható. Mindebből a jogi eljárásokban gyakran nélkülözhetetlen szakértői vélemények diverzitása, az értelmezés sokszínűsége, a tudományos eredmények objektívitásának törekenysége, az eljárásokban részt vevő szakemberek szakmai felkészültségének kiemelt jelentősége következik.

A cikk elolvasását elsősorban a rendészeti, jogi, orvosi, illetve etikai szakterülettel is foglalkozó társadalomtudományi tanulmányokat folytató felsőbb

évfolyamos egyetemi hallgatóknak, doktori képzésben részt vevőknek, és etikai, jogi területen dolgozó kutatóknak ajánlom. A bűnözéssel kapcsolatos alapvető etikai aggályokat kiválóan megfogalmazza a tanulmány, miközben tisztában van a bűnözéssel kapcsolatos jogi eljárások során felmerülő kulcsfontosságú etikai dilemmákkal, amelyekre megoldási javaslattal is szolgál. A tanulmány hasznos lehet a fenti szakterületeken tevékenykedő oktatóknak is, a cikkben taglalt aggályok remek vitaindító témát nyújthatnak a szemináriumokon.

Felhasznált irodalom

Focquaert, F. (2018). Neurobiology and crime: A neuro-ethical perspective. *Journal of Criminal Justice*, 65(69), 1–9. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2018.01.001>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Torma A. (2023). Neurobiológia és bűnözés: Etikai szempontok. *Belügyi Szemle*, 71(4), 711–715. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.4.9>

K Ö N Y V I S M E R T E T Ő

A nemzetközi tudományos láthatóság eszközei (Sasvári Péter és Urbanovics Anna könyvének ismertetése)

The international scientific visibility's means

Németh Viktor

Dr. PhD, felelős szerkesztő, szakfelelős
Belügyminisztérium,
Belügyi Szemle Szerkesztősége
Nemzeti Közszerkesztési Egyetem

Absztrakt

Cél: Sasvári Péter és Urbanovics Anna könyve a tudománymetria jelenkori felhasználásának fontosságát, helyét és szerepét mutatja be ebben a kötetben. A tudománymetria bemutatásának célja egyértelműen az az ismeretterjesztés, amely a fiatal tudósoktól a professzorokig mindenkinek felhívja a figyelmét arra, hogy tudatosan és tervezetten kell alkalmazni ezt az ismeretrendszert.

Módszertan: A szerzők tudománymetriai tanulmányok ismertetését és elemzését használták fel a megfogalmazott célok eléréséhez. Ezek az elemzések naprakészen és szemléletesen kerültek elkészítésre, mind tartalmilag, mind formailag.

Megállapítások: A szerzőpáros egyértelműen elérte célját az aktuális publikációs rendszerek bemutatásával. Nemcsak a formai követelményrendszerket mutatták be, hanem lépésről-lépésre, logikusan felépítve mutatják be a mai korszerű publikálás legfontosabb tartalmi aspektusait is.

Értékek: „A tudománymetriai elemzések készítése az egyén számára a saját kutatási területéről a 21. század informatikai eszközeivel ma már nem igényel sok időt, és nem is túl bonyolult, ugyanakkor – mint minden más – valódi hasznos kompetenciává akkor válik a kutató számára ez a tudás, ha saját tudományok teljesítményének mérése szokásává válik, nemcsak tudja, hogyan kell művelni a publikálást, hanem időről időre meg is teszi azt.” (Sasvári & Urbanovics, 2021).

Kulcsszavak: tudományos publikáció, tudománymetria, tudományos adatbázisok, impact faktor

Abstract

Aim: Péter Sasvári and Anna Urbanovics present the importance, place and role of contemporary use of science metrics in this volume. The purpose of the presentation of science metrics is clearly the dissemination of knowledge that draws attention from young scientists to professors for everyone applying this knowledge system in a consciously planned manner.

Methodology: The authors used a description and analysis of science metrics studies to achieve the set goals. This analysis has been prepared up-to-date and illustratively.

Findings: The authors have clearly achieved their goal by presenting current publishing systems. Not only are formal requirements introduced but they also logically build the most important aspects of modern publishing in a step by step, logical way.

Values: „*Creating science metrical analysis to the individual from its own research area with its 21st century IT tools no longer requires a lot of time and is not too complicated. At the same time, like all other real useful competence, this knowledge becomes the researcher's habit of measuring the performance of their own sciences, not only knowing how to cultivate publication, but makes it possible from time to time.*” (Sasvári & Urbanovics, 2021).

Keywords: scientific publication, science metrics, scientific databases, impact factor

Bevezető

A Ludovika Kiadó gondozásában megjelent kiadvány egy 274 oldalas tanulmánykötet. Jelen mű a szerzők 2019-ben megjelent *A tudományos publikálás alapjai* című kötetének tematikus folytatása. A korábbi kötet a tudománymetria alapjaival és annak általános bemutatásával foglalkozott. A jelenlegi kötet azonban egy lépéssel mélyebbre megy, és arra biztatja a tudományos világ széles közönségét, hogy a saját tudományágában tájékozódjon, sőt saját tudománymetriai elemzést végezzen. A cél a rendszeres mérésekkel nem más, mint hogy ez a kompetencia is beépüljön a publikáló kutatók, tudósok vagy éppen a különböző kutatóintézetek szokásrendszerébe.

A fejezetek tartalmi bemutatása

Az első tanulmányban, mely a *Tudományos kutatás elixírje* címet viseli, elsőként az Elsevier rendszerét – amely a kutatási folyamatok valamennyi lépésére

megoldást kínál különböző modulokon keresztül – mutatják be a szerzők. Elsősorban annak is három fő programját. „Az egyik ezek közül a Scopus citációs adatbázis, a másik a ScienceDirect teljes szöveges adatbázis, a harmadik pedig a SciVal kutatástámogató program. Míg az első kettő az operatív tevékenységeknél, a SciVal a tudományos stratégia kialakításában nyújt segítséget.” (Sasvári & Urbanovics, 2021). A szerzők részletekbe menően taglalják a fenti három rendszer előnyét és főleg alkalmazásuk megkerülhetetlenségét, mondván erre épül a fejlett világ tudományos publikációinak rendszerezése. Aki valaha publikált, természetesen legalább hallomásból ismeri ezeket a programneveket.

A kötet második tanulmányában, mely a *Mesélnek az adatok* címet viseli, a magyar, német és osztrák tudánymetriai adatok kerülnek görcső alá. Az adatokat a Társadalomtudományi Kutatóközpont, a Max Planck Intézet és az Osztrák Tudományos Akadémia kutatóintézetei szolgáltatták. Az összehasonlítások a Scopus rendszerével kerültek elvégzésre. A német eredmények abszolút fölülmúlják mind az osztrák, mind a magyar eredményeket. Az osztrákok közel kétszer annyi Q1-es publikációval bírtak a vizsgált időszakban, mint a magyarok, bár az utóbbi időben a növekedés figyelhető meg a magyar elit publikációk számában. A vizsgálatba bevont egyetemek között a közlemények és hivatkozások tekintetében a Közép-európai Egyetem vezet, második az ELTE, míg harmadik a BME (Sasvári & Urbanovics, 2021).

„A német Max Planck, az Osztrák Tudományos Akadémia és Austrian Institute of Economic Research (WIFO) intézetekkel való összevetésből kitűnik, hogy a magyar kutatóintézetek minden tudományágban jelentős lemaradásokkal és eltérő, visszaeső tendenciákkal rendelkeznek.” (Sasvári & Urbanovics, 2021).

A harmadik fejezetben a *Nemzetközi kapcsolatokkal is foglalkozó egyetemek publikációs témáinak vizsgálata* című tanulmány kapott helyet. Ebben a fejezetben az egyetemi rangsorokat összeállító szervezetek által figyelembe vett tényezők kerülnek ismertetésre. A legfontosabb mutatók között találhatjuk – az oktatók idézettsége mellett – az oktató/hallgató arányt, a nemzetközi hallgatók számát és a nemzetközi oktatók számát is. Egy-egy szakterületen szemléletes példákkal mutatják be a szerzők, hogy milyen jelentős súlya van a minőségi publikálásnak. Illetve azt is, hogy amennyiben egy adott egyetem adott szakterületen folyamatosan magas színvonalon közöl közleményeket, az elsősorban csak a szakterületi rangsorban mutatkozik meg, az egyetemiben nem feltétlenül. Így például a Közép-európai Egyetem a 41. helyet foglalja el a politikai és nemzetközi tanulmányok kategóriájában, míg az általános egyetemi helyezése egyszerűen nem összevethető az összehasonlítási példában szereplő többi egyetemével. A fejezet lényegi mondanivalója az olvasó számára az, hogy a publikáláshoz alapvető feltétel megismerni egy adott szakterületen, melyek

a nemzetközileg legrangosabb intézmények, és ott melyek a legnépszerűbb kutatási témák (Sasvári & Urbanovics, 2021).

A negyedik fejezet – *Jogtudománnyal is foglalkozó egyetemek publikációs témáinak vizsgálata a nemzetközi hatásuk alapján 2009 és 2018 között* – egy konkrét szakterületet vizsgál a Times Higher Education (THE) nemzetközi ranglista alapján. A ranglista 2004 óta jelenik meg a Times mellékleteként.

„A THE több indikátorra épülő eljárással készül, 5 kategóriába rendezve összesen 13 mutatót használ, az objektív adatokat kiegészítették közvélemény-kutatási eredményekkel is.” (Sasvári & Urbanovics, 2021). A szerzők által ebben a fejezetben összevetett intézményekről elmondható, hogy 2009 és 2018 között a jogtudomány területén több mint 500 Scopus által indexált közleményt írtak az ott dolgozó kutatók. Ez az adat mélyen elgondolkodtató kell, hogy legyen a magyar egyetemi oktatói és kutatói közeg számára, mert ez évi 55 publikációt jelent a legmagasabban indexált folyóiratokban. Ha tíz olyan oktatója van a vizsgálatba bevett intézményeknek, akik ilyen magas szinten tudnak folyamatosan publikálni, az is évi 5,5-ös publikációs átlagot eredményez. Tudván, hogy egy publikáció átfutási ideje fél-egy év, így ezen egyetemek publikáló oktatói vagy kutatói a publikálás mesterei, a szakma elitjét képezik. Ebből a fejezetből a legfontosabb következtetés számomra az, hogy olyan volumenű elit kutatót foglalkoztatnak ezek az egyetemek, amelyek egyszerűen nem összevethetők az NKE oktatói, kutatói állományával. Noha ezt a szerzők minden elemzést tartalmazó fejezet végén megteszik, azaz összevetik az NKE jelenlegi adataival a fejezetben közölt számokat. Ebben a fejezetben például az 500 publikáció aránylik az NKE 26 publikációjához. Ez az összehasonlítás közel sem fair! Egyrészt a vizsgálatba bevont egyetemek több száz éve működnek, magánegyetemek, a nyugat-európai (angolszász) publikálási logikát már a gimnáziumban elsajátítják. Az NKE egyes tanszékein fizikailag nem létezik annyi oktató és kutató, hogy számszakilag felvegyék a versenyt ezekkel az elit egyetemekkel.

Az ötödik fejezet címe: *A Nemzeti Közszerzői Egység elemzése a SciVal segítségével*. „A SciVal egy tudományértékelő adatbázis, amely négy fontos elemet integrál: adatok, technológia, mérőszámok és vizualizációk, ezzel egyszerűen értékelhetővé téve tizenkétezer intézmény kutatási teljesítményét 230 országból. Az adatbázis a Scopusból, a ScienceDirectből, illetve a világ 5 legnagyobb szabadalmi adatbázisából vett hivatkozási és használati adatokra épül.” (Sasvári & Urbanovics, 2021). Ez a fejezet a SciVal felépítését, működését írja le konkrét példákon keresztül. Három fő területen: a kutatástervezés, kutatástámogatás és a kutatómegosztás nyújt támogatást. Fontos megjegyezni, hogy az ilyen országokon átívelő – elsősorban online – hálózatokból épülnek fel a huszonegyedik századi együttműködésre épülő társadalmi kapcsolatok (Németh & Szabó, 2022).

A hatodik fejezet az *EMPA egyetemi hálózat közleményeinek és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem publikációs témáinak vizsgálata nemzetközi hatásuk alapján 2009 és 2018 között* című tanulmányt foglalja magában. Az EMPA (European Master of Public Administration Consortium), vagyis a közigazgatási tudományág területén létrejött konzorcium, amely kilenc ország 12 egyetemét foglalja magába. Az EMPA intézményeiben dolgozó kutatók – a közigazgatási tudományágban – 157 tématerületen publikáltak 2009 és 2018 között. A fejezet érdekessége, hogy hogyan épül fel egy ilyen sok országot magába foglaló szervezet egy téma köré fókuszálva, milyen lehetőséget biztosít a résztvevők számára.

A következő rész címe: *Egyetemi dolgozók – mérlegen a teljesítményértékelési rendszerek nemzetközi példái*. „Az egyetemi dolgozók teljesítményértékelése jelen van számos hazai és külföldi egyetemen. Gyakran a teljesítményértékelés eredményeihez kötik az előléptetéseket, a keresetek igazítását, a kutatási projektek és pályázatok elnyerésének támogatását, a munkához és az egyéni ambíciók megvalósításához szükséges eszközök biztosítását.” (Sasvári & Urbanovics, 2021). A szerzők ezen felütéssel kezdik az egyetemi dolgozók teljesítményértékelését a piaci viszonyok között működő visszacsatolás eszközeiről és annak alkalmazásának hatásairól szóló fejezetben. Elsősorban az USA-ban és Nyugat-Európában működő akadémiai és egyetemi oktatói, kutatói és szervezési feladatokat ellátó alkalmazottak hierarchiáját, struktúráját ismerteti. Minden egyes pozíciót definiálnak és elhelyeznek a szervezeti struktúrában. Véleményem szerint a magyar rendszer, noha titulusokat tekintve legalább részben, de munkakörüket és ellátott funkciójukat tekintve azonban nem korrelál a felvázolt rendszerrel. Többségében egy magyar oktató vagy kutató több funkciót is egyszerre lát el az ideális szervezeti munkamegosztáshoz képest. A fejezet erőssége, hogy kifejezetten átláthatóvá teszi a nyugati tudományos és egyetemi rendszerek felépítését mindenki számára.

A soron következő fejezet egy kínai tanulmányt elemez: *Publikálj, vagy szegény leszel – vizsgálat a tudomány pénzbeli jutalmazási rendszeréről Kínában* címmel. „A közlemény a kínai motivációs modellt mutatja be, amelynek lényege, hogy a szerzők megjelent közleményeik után direkt jutalomban – kifizetésben – részesülnek, ami tehát egy közvetlen motivációs eszköz. Kína mára számos tudományterületen vetekszik a nemzetközileg indexált közleményeket tekintve az angolszász országok – kiemelten az Amerikai Egyesült Államok – teljesítményével.” (Sasvári & Urbanovics, 2021). Látszólag ez az írás nem illik bele az eddigi fejezetekben vizsgált tanulmányok sorába. Azonban, ha figyelembe vesszük a módszer hatékonyságát, valamint azt, hogy a közelmúltban bevezetésre került a közép-európai régióban cseh, szlovák és magyar egyetemeken is, akkor egyértelművé válik a tanulmány relevanciája. A nemzetközileg indexált

kínai publikációk száma 2003 és 2013 között ötvenezerről kétszáznegyvenezerre nőtt, amivel az USA után a második legmagasabb publikációs számmal rendelkezik. A „pénz/publikációs” motiváció tehát bevált és működőképes. A hátulütője, hogy a rövidebb projektekre koncentrálnak a publikálók, továbbá elindul az elit egyetemek kialakulása, a legmagasabb szinten publikáló oktatókat és kutatókat elszívják ezek az intézmények.

A következő tanulmány az *Az MTA IX. osztályának hazai listás folyóiratai a nemzetközi folyóirat-minősítési követelmények tükrében* címet viseli. A fejezet a nemzetközi publikálás nehézségeinek megállapításával kezdődik. Valóban tény, hogy egy ugyanolyan nivójú tanulmányt, ha nyugat-európai szerző publikál, magasabb idézettségi indexálással bír, mint ha egy kelet-európai kollégája teszi közzé. Ezek a tények a publikálókat a hazai folyóiratok felé terelik. A kérdés, hogy a magyar folyóiratok regisztrálva vannak vajon a Scopus, illetve a Web of Science rendszerében? „*Mind a Scopus, mind a WoS adatbázisairól elmondható, hogy csak adott évre vonatkoznak, azokat évente felülvizsgálják. A WoS esetében a folyóiratok utolsó három megjelent lapszámát veszik alapul, míg a Scopusban az elégtelen vizsgálati eredmények után a szerkesztőknek egy év áll rendelkezésükre a kiadvány fejlesztéséhez. Ez az eljárás nagyban hozzájárul az adatbázisokban indexált tartalom láthatóságának növeléséhez, globális olvasóközönség megtartásához, valamint a versenyképes tartalom folyamatos monitorozásához.*” (Sasvári & Urbanovics, 2021). Magyarán, ha a folyóiratunk nincs indexálva valamelyik rendszerben, akkor nemzetközi szinten teljesen láthatatlan lesz az adott periodika. Amennyiben indexálásra kerül a folyóirat, úgy a nemzetközi közegben biztosítja a jelenlétét, láthatóságát és fennmaradását. A magyar viszonyokat részletekbe menően, több, könnyen érthető grafikonon keresztül elemzik a szerzők a magyar és nemzetközi kategória-rendszerekben.

Az utolsó előtti fejezetben az MTMT rendszerének lekérdezése és bemutatása kerül górcső alá. Definiálásra kerülnek a Q-s kategóriarendszerek, a D1 és a top 1% kifejezések, illetve azok kereshetősége és listázása. Ezt a szerzők gyakorlatilag egy online szoftver kézikönyv szintjén, képernyőkivágásonként mutatják be az olvasóknak. Ugyanakkor meglátásom szerint fontos lenne megjegyezni, hogy az MTMT-nek jelenleg is sok fejleszteni valója van. Leginkább a hivatkozások tekintetében, amelyeket az esetek jelentős részében az adott kutatónak, publikálónak saját kezűleg kell felvinnie a rendszerbe. Ez pedig hihetetlen torzításokat generál. Mert, ha egy szerzőnek nem jut tudomására, hogy hivatkozták, és az MTMT nem regisztrálja a hivatkozást, akkor az kihatással van a hivatkozások számára és a H-indexére is. Elég az angol nyelven írt publikációkra gondolni: ha egy MTMT-ben szereplő angol nyelvű tanulmányt hivatkozik egy külföldi kolléga a publikációjában, akkor azt a tapasztalatok szerint nem indexálja az

MTMT. Tehát az idézettségi adatok nem a valóságot mutatják: elég összevetni az MTMT indexét a Research Gate indexével ugyanazon kutató esetében. Ott megjelennek a magyar és a külföldi hivatkozások is. Így tehát a dinamikusan fejlődő MTMT-nek még vannak hiányosságai.

Az utolsó és egyben legrövidebb fejezet az *Esettanulmány: intenzív heti kurzus – a kevesebb néha több?* című írás. A nyári és téli szünetekben a tömbösített kurzusok célját és általános értelmét definiálják a szerzők az alábbiak szerint: „*A heti kurzusokat általában tehát 1–3 hét alatt lezajló, intenzív és tömbösített órákat igénylő, többnyire választható kurzusok formájában szervezik meg. Lát-hatjuk, hogy az egyetemek kutatási profiljától függetlenül számos esetben megtalálhatjuk ezeket a kurzusokat, valamint külföldi egyetemeken a téli és nyári iskolák kurzusai hasonló tematikában és célkitűzésekkel valósulnak meg.*” (Sasvári & Urbanovics, 2021). Ezek a kurzusokon a legújabb – elsősorban nemzetközi – jó gyakorlatokat adják át olyan oktatók által, akik saját tapasztalattal bírnak az adott módszer, gyakorlat területén. Ezek a tömbösített intenzív oktatások jellemzően a szünetek utáni első, úgynevezett projekthéten kerülnek megtartásra. Ebben az időszakban egy egész akadémiai szemeszternek megfelelő időtartamú képzést kapnak a hallgatók az adott témában. A képzések – intenzitásuk révén – közösségépítő, kreativitásnövelő, részvételt ösztönző hatásokat is kiváltanak a hallgatókból, melyek révén az aktivitásuk és interaktivitásuk egyaránt megnő a képzés időtartama alatt. Az intenzív vagy tömbösített oktatási formával kapcsolatban az alábbi ajánlást fogalmazzák meg a szerzők: „*A külföldi hallgatók igényeit is jobban kielégítené, valamint a magyar hallgatók elé állított tanulmányi követelményeket és terheket csökkenthetné, átstrukturálhatná, ha a szabadon választható kurzusaikat nem a vizsgaidőszakban kollokvium vagy szóbeli vizsga által, hanem a félév közben órai tevékenységekkel tudnák teljesíteni. Ez különösen fontos egy olyan egyetemen, ahol a hallgatóknak átlagosan 9-10 különböző tantárgyat kell teljesíteniük félévenként.*” (Sasvári & Urbanovics, 2021).

Összegzés

A kötet fő célja a tudományos láthatóság elérésének bemutatása a nemzetközileg is elismert publikációs platformok követelményeinek és működésük főbb szabályszerűségeinek alapján. A szerzőpáros átfogó képet biztosít egy kutatónak, hogy melyik nemzetközi indexáló rendszer milyen sajátosságokkal bír, hol és hogyan érdemes kutatási témáknak megfelelő folyóiratot keresni, valamint a nemzetközi és hazai adatbázisok és folyóiratok működése is bemutatásra kerül.

Fontos olvasmány kezdő és haladó kutatóknak, oktatóknak egyaránt. A már rutinos publikálók is találhatnak olyan információkat a kötetben, amelyek segítik növelni a tudományos minőségüket. Mindemellett a tudományos folyóiratok szerkesztőinek is segítséget nyújt a nemzetközi és magyar rendszerek könnyebb átláthatóságában. A felsőoktatási intézmények vezetőinek pedig egy naprakész tükröt tart saját intézményük tudományos láthatóságának növelése érdekében.

Felhasznált irodalom

Németh, V. & Szabó, Cs. (2022). Collaborative Society. The MIT Essential Knowledge Series.

Belügyi Szemle, 70(SI1), 179–184. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2022.1.10>

Sasvári P. & Urbanovics A. (2019). *A tudományos publikálás alapjai*. Nemzeti Közszerkesztési Egyetem.

Sasvári P. & Urbanovics A. (2021). *A nemzetközi tudományos láthatóság eszközei*. Ludovika Kiadó.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Németh V. (2023). A nemzetközi tudományos láthatóság eszközei. *Belügyi Szemle*, 71(4), 717–724. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.4.10>

INTERJÚ

„Elmélet és gyakorlat házassága a sikeres kriminológiaoktatásért”

Interjú Dr. habil. Ambrus Istvánnal, az ELTE ÁJK
Kriminológiai Tanszék tanszékvezető egyetemi docensével

‘Marrying theory and practice for successful criminology education’

Interview with Dr. István Ambrus, Associate Professor,
Head of Department of Criminology at ELTE ÁJK

Fazekas-Pátyodi Szandra

szerkesztőségi munkatárs
Belügyminisztérium,
Belügyi Szemle Szerkesztősége
szandra.patyodi@bm.gov.hu

Absztrakt

Dr. Ambrus István a büntető anyagi jog, a compliance, illetve a digitalizáció büntetőjogi kérdéseinek nemzetközileg is elismert hazai kutatója. Kutatói munkáját végigkíséri a joggyakorlatban végzett munkásság, így oktatói tevékenysége során az elméleti háttér mellett szakmai tapasztalatait is át tudja adni a kriminológus hallgatóknak. Dékáni felkérésre 2022-től látja el az ELTE ÁJK Kriminológiai Tanszék tanszékvezetői feladatait. Az interjúból megismerheti az olvasó a hazai kriminológia mesterképzés sajátosságait, a képzés összetettségét, a hallgatók egyes alapképzési háttéréből fakadó kihívásokat, illetve a tanszéken zajló kutatási munkát. Tanszékvezető úrral Fazekas-Pátyodi Szandra szerkesztőségi munkatárs beszélgetett.

Kulcsszavak: kriminológia, ELTE ÁJK, büntügyi tudományok, interjú

Abstract

Dr. István Ambrus is a renowned Hungarian researcher on compliance, digitalisation and criminal law. His research work is accompanied by his work in the field of law, so in his teaching activities he is in the position to pass on his professional experience to criminology students in addition to his theoretical knowledge. He has been appointed Head of the Department of Criminology at Faculty of Law of Eötvös Loránd University from 2022. Readers can learn more about the characteristics of the Master's programme in criminology in Hungary, the complexity of the training, the challenges of the mixed background of students and the research work in the department. The Head of Department was interviewed by Szandra Fazekas-Pátyodi editorial staff member.

Keywords: criminology, ELTE Faculty of Law, criminal sciences, interview

Szakmai életútja során tanszékvezető úr több területen is kipróbálta magát. Az egyes feladatkörökből milyen tudást, bölcsességet hozott magával, ami segíti tudományos, oktatói, tanszékvezetői, munkáját?

Pályafutásomat az akadémiai szférában, a Szegedi Tudományegyetem tanársegédeként kezdtem 2009-ben, ahol a büntügyi tudományok lényegében valamennyi szegmensét oktattam a büntető anyagi és eljárásjogtól kezdődően a kriminológiáig. Mesterem, Nagy Ferenc professzor úr konzulensi tevékenysége mellett 2012-ben egy kifejezetten dogmatikai témakörben, a bűncselekményi egység és bűnhalmazat kérdéséről védtem meg PhD-értekezésemet, amely ugyan „hardcore”

büntetőjogi témakörnek számít, ugyanakkor számos körben hasznosítja a kriminológiai kutatásokat is. Így például azon kérdés, hogy két bűncselekmény alaki halmazata valóságos, avagy csupán látszólagos, jelentős részben a kriminálstatisztikai adatok alapján dönthető el: ha ugyanis két deliktum találkozása a bírói gyakorlatban sűrűn előfordul, a valódi halmazat megállapítása sértene a kétszeres értékelés tilalmát. Bűncselekmények atipikus együttes felmerülése ugyanakkor bűnhalmazat megállapítását kell eredményezze (lásd például a rablás és a könnyű, illetve a súlyos testi sértés összefüggéseit). Tudományos pályafutásomat az Eötvös Loránd Tudományegyetemen 2014-től adjunktusként, 2019-től egyetemi docensként folytattam, ahol 2022-ben a Kriminológiai Tanszék vezetőjévé választottak. Emellett pedig 2020 óta a Jogtudományi Intézet tudományos munkatársaként is dolgozom. Kutatásaim – melyek jelentékeny részét külföldi egyetemeken, így például az Egyesült Királyságban, Belgiumban, Svédországban, Spanyolországban stb. folytattam – igen szerteágazóak, de külön kiemelném a digitalizáció (amely 2021-es habilitációs dolgozatom témája is volt), a büntetés-kiszabás, valamint a szabálysértési jog területén folytatott kutatásaimat, amelyek kapcsán a büntetőjogi kérdéseket minden esetben átszövik az empirikus, kriminológiai vizsgálódások eredményei. Így például, ha abban a kérdésben kell állást foglalni, hogy egy újonnan megjelent magatartást indokolt-e a jogalkotónak kriminalizálnia. Számomra mindezekből az a kép rajzolódik ki napjainkra, hogy a bűnügyi tudományok kutatását nem elszigetelten, hanem egymással kölcsönhatásban indokolt vizsgálni.

Egyetemi munkám mellett egy évtizeden át dolgoztam a joggyakorlatban, előbb ügyészként, majd a Kúria Büntető Kollégiumának főtanácsadójaként, így a büntető jogalkalmazás mindennapjairól is beható ismereteket szereztem, számos nagy tárgyi súlyú bűncselekmény miatt folytatott büntetőeljárásban láttam el nyomozásfelügyeleti és vádképviselési tevékenységet. Ezen munkakörökből az vált számomra világossá, hogy a bűnügyi tudományok művelésének színvonalát jelentősen előmozdíthatja, ha a kutató nemcsak a katedrán és a könyvtárban, hanem a tárgyalóteremben, vagy akár a büntetés-végrehajtási intézetben ügyészi, bírói vagy védői tapasztalatot is szerez.

Az országban tudomásom szerint két egyetemen zajlik kriminológiai mesterképzés: Miskolcon és az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán. Miben ragadható meg a két egyetem által nyújtott képzési, tudományos program közötti különbség?

A kriminológiai mesterképzés az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán a 2010-es évek elején indult, és elmondható, hogy mind népszerűbb a társadalomtudományok iránt érdeklődő, mesterszakra jelentkezni szándékozó hallgatók

körében. A képzés keretében mindkét egyetemen rendkívül felkészült elméleti és gyakorlati szakemberek oktatnak, ugyanakkor az ELTE-n kizárólag nappalis formában zajlik az oktatás – reményeink szerint ez lehetővé teszi az ismeretek intenzívebb átadását. A Magyar Akkreditációs Bizottság eljárásrendje – illetve a szakok hasonlíthatósága érdekében – az ugyanazon képzések képzési programjában markáns eltérés nem lehetséges. A kriminológia mesterképzés elsőként az ELTE-n indult el 2011-ben, képzési programja elfogadtatásakor a későbbiekben a Miskolci Egyetemnek ezen képzési programhoz viszonyulva kellett megalkotnia a saját képzési rendszerét. Innen eredeztethető, hogy számos tantárgy oktatása mindkét egyetemen folyik, így a kriminológia egyes területei mellett széles körű büntetőjogi és alkotmányjogi ismeretekkel is felvértezik a hallgatókat. A hangsúlyok ugyanakkor természetesen részben eltérően alakulhatnak az oktatók által kutatott területek tükrében. Amellett, hogy mindkét egyetemen kimagasló minőségű oktatói munka zajlik, az ELTE – túljelentkezésben és felvételi pontokban is – tükröződő népszerűségét indokolhatja fővárosi lokációja, illetve a feltehetően magasabb számú gyakorlati és álláshelyhez való hozzáférés. Kiemelem, hogy a Magyar Kriminológiai Társaság révén rendszeres együttműködés zajlik a két egyetem oktatói között, így a társaság konferenciáin egyaránt előadnak miskolci és ELTE-s kollégák is.

Jelenleg kriminológiai tanulmányokat mesterszakon tudnak folytatni a hallgatók. Jelen van-e sokszínűség a jelentkezők előképzettségében, illetve diploma-szerzés után az elhelyezkedési lehetőségekben?

Hallgatóink jellemzően társadalomtudományi területről érkeznek, ezen belül is kiemelkedő a szociológus és szociális munkás végzettségűek aránya. Mivel nappali formában zajlik a képzés, viszonylag alacsony a jogász előképzettségűek aránya, akik diploma után jellemzően már a munka világa felé fordulnak. Ezért nagy hangsúlyt fektetünk hallgatóink jogi ismereteinek gyarapítására, tehát a kriminológiai szemlélet mellett a normatív, jogi ismeretek átadására is. A jogi tárgyak közül kiemelt fontosságot tulajdonítunk a büntetőjog és az alkotmányjog gondolatiságának átadására, ennek megfelelően az ismeretek továbbadása is magas óraszámokban történik. Emellett törekszünk az átadott ismeretanyag szelektálására is: természetesen nem várjuk el mindazon jogi ismeretek elsajátítását, mint egy jogász hallgatótól, ezért a hangsúlyt a vagyoni elleni, közlekedési, szexuális, élet és testi épség elleni bűncselekményekre, illetve a szankciórendszerre helyezzük.

Az egyetem Diplomás Pályakövetési Rendszere alapján azt látjuk, hogy végzett hallgatóink a munkakörök széles spektrumán elhelyezkedve kezdik meg

pályájukat: van, aki a szociális munka speciális területével foglalkozik, többen helyezkedtek el a büntetés-végrehajtásban pártfogói felügyelőként, gyermekotthonokban, illetve örömmel számolhatok be arról, hogy kiemelkedően sokan választják a tudományos pályát, így kezdik meg a PhD doktori képzést.

Tanszékvezetői pályázatában milyen kutatási, publikációs stratégiát fogalmazott meg? Hogyan látja a tanszék által képviselt tudományterületek fejlődését? Milyen céljaik vannak a közeljövőre nézve?

Az ELTE ÁJK Kriminológiai Tanszéke az utóbbi évtizedekben, különösen Gönczöl Katalin professzor asszony és Lévy Miklós professzor úr, a tanszék korábbi vezetőjének támogatásával jelentős tudományos eredményeket ért el úgy a jogászképzésben a Kriminológia tantárgy oktatásában, mint a Kriminológia MA képzés hazai meghonosításában és folyamatos továbbfejlesztésében, amit jól fémjелеz a legszínvonalasabb kriminológiai tankönyv átdolgozása és ismételt megjelentetése. Ezen eredményeket mindenképpen megőrzendőnek tekintem, tehát az elkövetkező években is erre indokolt építeni a fő diszciplínák oktatását.

Ami a kutatások kérdését illeti, a kollégák az eddigiekben is jelentős tudományos teljesítményt mutattak fel úgy a hazai, mint a nemzetközi tudományos szintéren. Rendszeresen adnak elő rangos tudományos fórumokon, nívós szaklapokban publikálnak, pályázatokon támogatást nyernek el (például Fulbright, Lendület, OTKA stb.). Ezen helyzet fenntartását, illetve további erősítését ugyancsak kiemelt tanszéki érdekeknek tartom. Jelenleg közvetlen célként, a tudományos utánpótlás érdekében végzős PhD-hallgatóink mielőbbi fokozatszerzését, nemzetközi konferencia szervezését, illetve közös tanszéki OTKA FK típusú pályamunka benyújtását tekintem.

Az oktatás területén a tananyag szükséges mértékű megújítása, az új kutatási eredményekre reflektáló új tárgyak indítása szerepel a célkitűzéseim között, mint például az angol nyelvű Comparative Criminology tantárgy, amely nagy népszerűségnek örvend az Erasmusos és saját hallgatóink körében is. Miként elődeim, úgy a színvonalas oktatás érdekében én is törekszem arra, hogy az oktatói feladatokra olyan szakértőket hívjunk meg, akik szakterületükön az ország legnevesebb művelői közé tartoznak – annak árán is, hogy ezzel átlagon felüli a külsős oktatóink száma.

A vonatkozó tudományterületek vonatkozásában azok jelentőségének felértékelődését prognosztizálom, hiszen a hazánkban is egyre erőteljesebben jelenlévő angolszász hatás a büntetőjog-dogmatikai kérdések korábbi túlsúlya helyett a bűncselekmények és a bűnözés kriminológiai jellegű megközelítését helyezi mind inkább előtérbe.

Az MTMT szerint tanszékvezető úr igen aktív publikációs tevékenységet folytat. Hogyan látja a kriminológiai kutatások szempontjából szóba jövő folyóiratokat Magyarországon? Milyen helyet foglal el közöttük a Belügyi Szemle?

A hazai publikációs helyzet alapvetően kedvező. A kifejezetten kriminológiai/büntetőjogi/rendészeti profilú lapok mellett az általános hazai szaklapok is szívesen tesznek közzé színvonalas kriminológiai írásokat. Előbbiek között előkelő helyen szerepel a régóta egyenletesen magas színvonalat képviselő Belügyi Szemle, amely – hazánkban egyelőre még nemigen elterjedt módon – profi internetes felületen keresztül, a vezető külhoni szaklapoknál általánosan bevett „double blind peer review” (kettős vak lektorálás) technológiával végzi a lektorálást, amely álláspontom szerint ugyanúgy tovább növelte a lap szakmai színvonalát, mint az angol nyelvű írások közzétételének a lehetősége.

Viszonylag fiatal Magyarországon a kriminológiaoktatás és -kutatás (Szabó András, Vigh József, Gödöny József). Milyen fejlődési irányt, esetleges eltérést lát a nyugati országokhoz képest?

A hazai kriminológiai gondolkodás alapvetően illeszkedik a nyugat-európai és egyesült államokbeli kutatások fősodrába, noha országonként vagy régióként a helyi sajátosságoknak megfelelő eltérések lehetségesek. Amit mindenképpen megtartandónak tekintek, az a büntetőjogi alapelvek szem előtt tartása, a gazdasági/vállalati bűnözés és az ahhoz szorosan kapcsolódó compliance („megfelelőség”) kutatásának további erősítése, valamint az olyan új digitális eszközök büntetőeljárásai, büntetés-végrehajtási felhasználásának kutatása, mint a mesterséges intelligencia és az algoritmusok. Utóbbiak kapcsán – jómagam vezetésével – jelenleg is zajlik az ELTE-n egy nemzetközi V4 (Visegrádi Négyek) kutatási projekt, amelynek keretében azokat az algoritmos rendszereket vizsgáljuk, amelyek a büntetés kiszabás, illetve a feltételes szabadságra bocsátás kapcsán adnak a rendelkezésre álló adatok alapján a bíró munkáját segítő prognózist. Ezen projekt feltáró munkája még intenzíven zajlik a nemzetközi (főleg észak-amerikai és angliai–walesi) tapasztalatok alapján. A témakör nehezen kutatható területet képez, mivel a területet jellemzően piaci szereplők alakítják, a digitalizációs korban azonban megkerülhetetlen a kérdés tudományos igényességű vizsgálata. A kutatási munka eredményeként feltárjuk ezen algoritmos rendszerek esetleges hazai alkalmazásának előnyeit és kockázatait, és ezekre alapozva az alkalmazásra vonatkozó javaslatot vagy az esetleges elutasítás szükségességét.

Milyen szakmai-tudományos kapcsolatot ápol a tanszék az Országos Kriminológiai Intézettel?

A tanszék és az OKRI kapcsolata kifejezetten élénk. Ez megnyilvánul intézményi szinten is, hiszen az OKRI igazgatóhelyettese, Virág György tanár úr tanszékünk oktatója, de ugyanígy sor kerül közös konferenciák szervezésére, közös kutatásokra, továbbá – Mészáros Ádám barátom, az OKRI korábbi osztályvezetőjének tragikus hirtelenséggel bekövetkezett halála óta – főszerkesztő-helyettként jómagam is részt veszek az OKRI kutatói által szerkesztett – Kiss Anna, az OKRI tudományos főmunkatársa által főszerkesztett – *Ügyészek Lapja* című folyóirat gondozásában.

Mivel tölti szívesen a szabadidejét (és miért)?

Kedvenc elfoglaltságom egészen fiatal koromtól kezdődően az olvasás. A közvetlen kutatásaimhoz használt szakirodalom mellett szívesen olvasok a büntetőjog-tudományok, jogi egyetemek történetéről, jogtudósok életéről (legutóbb Finkey Ferencnek az eredetiben sajnos csaknem beszerezhetetlen, idős korában, 1944-ben, feleségének 50. házassági évfordulójukra írt, kitűnő és szellemes, „*Emlékképek és élmények életem derűs napjaiból*” című önéletrajzi írását olvastam). Emellett természetesen a szépirodalmat is kedvelem, különösen Márquez, Kundera, Vonnegut, Bolano műveit. Az olvasás mellett másik hobbim a rockzene: legyen szó akár egy koncertről, akár egy-egy AC/DC vagy Motörhead lemez meghallgatásáról.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Fazekas-Pátyodi Sz. (2023). „Elmélet és gyakorlat házassága a sikeres kriminológiaoktatásért”. Interjú Dr. habil. Ambrus István úrral, az ELTE ÁJK Kriminológiai Tanszék tanszékvezető egyetemi docensével. *Belügyi Szemle*, 71(4), 725–731. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.4.11>

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle kiemelten a Belügyminisztérium felügyeleti és szervezeti rendszeréhez illeszkedő olyan tudományos közleményeket fogad be és jelentet meg, amelyek elsősorban a rendvédelemmel, a közrenddel és a közbiztonsággal, a biztonságpolitikával, az önkormányzatisággal összefüggő kérdésekkel, a társadalmi devianciákkal, valamint a rendészet kérdéseit kriminológiai, kriminálpszichológiai, büntetőjogi és rendészeti szempontból elemzi és értékeli.

A Belügyi Szemle az Open Journal Systems folyóirat-szerkesztő rendszer alkalmazáson keresztül fogadja a szerzőktől a kéziratokat.

A beküldött közlemény visszaigazolása során a Szerkesztőség tájékoztatja a szerzőket a beküldött kézirat befogadásáról és várható megjelentetéséről. A Szerkesztőség a beérkezett kéziratokat szakmai és tudományos szempontokból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására.

A Szerkesztőség másodközlést nem vállal.

A Belügyi Szemle-ben megjelent cikkek nem feltétlenül tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli. A lap egésze, az egyes cikkeket is beleértve, szerzői jogilag védett, ezeknek a szerzői jogi törvény keretein kívül történő bármilyen felhasználása jogellenes és büntetendő.

A cikkek a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemények, melynek szellemében a cikkek bármilyen médiumban szabadon felhasználhatók, megoszthatók és újraközölhetők, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

A folyóirat megrendelhető a Szerkesztőség e-mail címén vagy telefonon.

Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600

Email: szerkesztoseg@belugyiszemle.hu

Web: www.belugyiszemle.hu

OJS: ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/index

